

1924

Տ Ե Ր Ե Յ Ո Յ Յ

Ա. 27. Հ Ի Ը Ն Դ Ը Ն Ո Յ Ի

Ժ Ո Ր Ա Ր

Պ Ե Մ Ե Վ Ե Ն Ժ Ե Ղ Ե Վ Ո Թ Ի Խ Ն Ե Ր

Տ Ե Յ Դ Ե Ղ Ո Թ Խ Ն Ե Ր Ո Ի Կ Ե Ն Բ Ե Ն

Լ Ե Ն Տ Ր Ե Կ Ե Ն Ը Ժ Ե Ն Ո Թ Ո Թ Ի Ն Ն Ե Ր

059

Ա-23

Տպագր. Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

Հանր. Մասնկենտր. Գրադարան
Ամսկալ, 25-4-1972
1924

059
Ա-23

ՏԵՐԵՅՈՅՅ JUN 2009

Ա. 24. ՀԻՒՆԴԱՆՈՅԻ

ԴՈՄԱՐ

ՊԵՐՄԱԿԱՆ ԴՆԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅ ԳԵՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԿԵՆՏՐԵՆ

ԱՆՀՐԱԺԱՇԴ ԺԱՆՈՒԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տպագր. Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ

1 JAN 2013

Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ

ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ, Չափաֆըլար

Nº 23

1141-72

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ԳԵՈՐԳԱՅ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

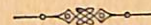
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

ՏԵԱՌՆ ԵՂԻՇԷԻ ԱՐՔԵՊ.Ի

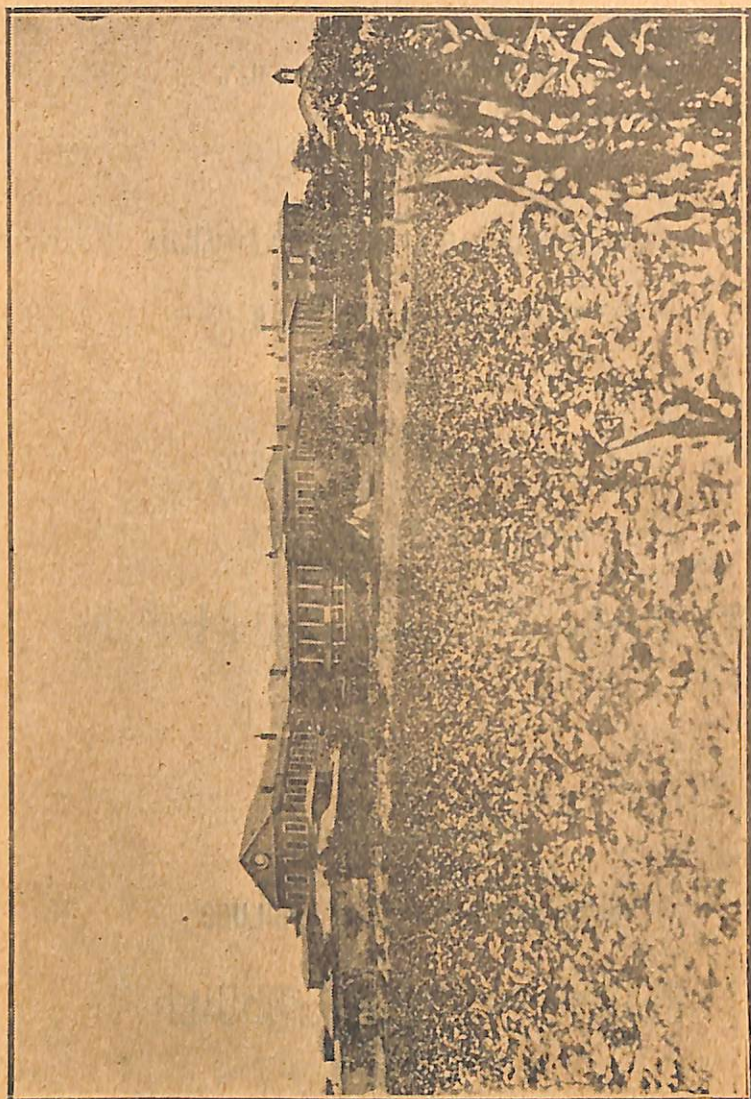

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

ՊԱՏՐ. ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

ՏԵԱՌՆ ԳԵՈՐԳԱՅ ԵՊԻՍԿ.Ի

1 հոյ. 1923

ՀԻՄՆԱԿԱՆՈՅՔ ԱՐՏԱԳԻՆՆԵՐ ՏՈՒՍՈՒՄ

ՕՐԱՑՈՅՑ ԿԱՄ ՏՈՍԱՐ

1924

ՆԱՀԱՆՁ ԹՈՒԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

ԲՈՒՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

4416—4417

ԵՒ ՏՕՄԱՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

1373—1374

Գիր տարւոյն է.	20
Նօրներեակն է.	ԱԲ
Վերադիրն է.	Ե
Իննեւսանդեակն է.	4
Տանուէրն է.	Զուկ

Բունն ձայնք սձ. քձ. գձ. դձ. Աջակողմեան դասուն են
սկսեալ ի Բուն Բարեկենդանէ

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՏՕՆԻՔ ԵՒ ՄԻՋՈՑԻՔ ՆՈՑԻՆ

Ծնունդ	Շր. Յունուար	6
Միջոց ուտիք	Աւուրք	30
Առաջաւորաց Բարեկենդան	Կիր. Փետրուար	4
Սուրբ Սարգիս	Շր. »	10
Տեառնընդունաջ	Դշ. »	14
Բուն Բարեկենդան	Կիր. »	25
Աւետում Ս. Աստուածածնի	Կիր. Ապրիլ	7
ԶԱՏԻԿ.	Կիր. »	14
Երեւման Ս. Խաչ	Կիր. Մայիս	12
Համբարձում	Եշ. »	23
Հոգեգալուստ	Կիր. Յունիս	2
Բարեկենդան Լուսաւորջի	Կիր. »	23
Գիւտ Նշխարաց Լուսաւորջի	Շր. »	29

Բարեկենդան վարդավառի	Կիր. Յուլիս	14
ՎԱՐԴԱՎԱՌ	Կիր. »	21
Միջոց վարդավառի եօթնեակը	Պահ. Զորս	
Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի	Կիր. Օգոստոս	11
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ.	Կիր. »	18
Միջոց Աստուածածնի եօթնեակը	Պահ. Զորս	
Բարեկենդան Ս. Խաչի	Կիր. Սեպտեմբ.	8
ԽԱԶՎԵՐԱՅ.	Կիր. »	15
Բարեկենդան վարագայ Խաչի	Կիր. »	22
Վարագայ Ս. Խաչ	Կիր. »	29
Միջոց Խաչի եօթնեակը		Ութ
Գիւտ Խաչ	Կիր. Հոկտեմբ.	27
Ս. Հրեշտակապետը.	Շր. Նոյեմբեր	9
Բարեկենդան Յիսնականց	Կիր. »	17
Յիսնակ.	Կիր. »	24
Բարեկենդան Ս. Յակոբայ	Կիր. Դեկտեմբ.	8
Սուրբ Յակոբ	Շր. »	14
Միջոց Ուտիթ	Աւուրք	16
Բարեկենդան Ծննդեան.	Կիր. Դեկտեմբ.	29

ՏԱՐԵՄՈՒՏԻ ՀԻՆ ՏՕՄԱՐԱՆ

Փրկչական թուական	1924	Յունուար	1
Թուին Հայոց ըստ յետի սովորութեան.	1373	»	1
Փոքր թուոյն Ագարիայի	309	Մարտ	21
Բուն եւ շարժական թուոյն Հայոց	4417	Օգոստոս	7
Սովորական եւ հաստատուն թուոյն Հայոց.	1374	»	11
Ելեւմտից թուին Իսլամաց.		Յունուար	1
Հիմքի » »		Յուլիս	20
Հրէից թուական	5685	Սեպտեմբ.	16
Եւրոպացւոց թուական.	1925	Դեկտեմբ.	25

ՇԱՐՃԱԿԱՆ ՏՕՆԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻՈՅ

	Նոր Տոմար	
Եօթնասներորդաց Կիր	Փետրուար	17
Օր մոխրոյ	Մարտ	5
Ջատիկ	Ապրիլ	20
Համբարձում.	Մայիս	29

Հոգեգալուստ	Յունիս	8
Ամենասուրբ Երրորդութիւն	»	15
Տօն Ս. Հաղորդութեան	»	19
Ա. Կիրակէ Գալստեան	Նոյեմբեր	30

ԸՍՏ ԵՒՐՈՊԱՅԻՈՅ

Շրջանն լուսնի որ ոսկեթիւն	6
Շրջանն արեգակնային փոքր	
Վերադիրն	13
Ինդիկտիոնն Հռովմէական	7
Կիրակագիրն	Դե
Իսկ Ջատիկ նոցա միով եօթնեկաւ յառաջ է քան զմերն	

ԶՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿԻ

Գարուն եւ Հասարակած 5.	Մարտ	8-21
Ամառ եւ Արեւադարձ	Յունիս	9-22
Աշուն եւ Հասարակած	Սեպտեմբ.	10-23
Զմեռ եւ Արեւադարձ	Դեկտեմբ.	9-22

ԱՄՍԱՄՈՒՏԻ ԻՍԼԱՄԱՅ

	Ըստ Նոր Տոմարի	
Րէճէպ 1342	Փետր.	6
Շապան	Մարտ	7
Րամազան	Ապրիլ	5
Շէվվալ	Մայիս	5
Ջիլգատէ	Յունիս	4
Ջիլհիճճէ	Յուլիս	3
Մուհարրէմ 1343	Օգոստ.	2
Սէֆէր	Օգոստ.	31
Րէպիւլ էվվէլ.	Սեպտ.	30
Րէպիւլ ախըր.	Հոկտ.	29
Ճէմազիւլ էվվէլ	Նոյեմբ.	28
Ճէմազիւլ ախըր	Դեկտ.	27

ՆՇԱՆԱՌՈՐ ԱՆՈՒԲԻ ԻՍԼԱՄԱՅ

	(Հին հայկ. Souf)	(Հին Souf)
Քանտիլ կիճէսի	Րէճէպ 6,	Յունվ. 29
Լէյլէյի ըհլայիպ	Րէճէպ 10,	Փետր. 2
Միրաճ կիճէսի	Րէճէպ 27,	Փետր. 19
Պէրաթ կիճէսի	Շապան 15,	Մարտ 7
Գատըր կիճէսի	Րամազան 27,	Ապրիլ 18
Րամազան պայրամը	Շէվվալ 1,	Ապրիլ 22
Գուրպան պայրամը	Զիլզիճճէ 10,	Յունիս 29
Աշուրէ կիւնիւ	Մուհարրէմ 10,	Յունիս 29
Մէվլուտը Նէպէվի	Րէպ. էվվէլ 12.	Սեպտ. 28

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Օրացոյցին երկու կողմի սիւնակներուն զիստ զրայի 0 եւ 6 հին եւ նոր տօմարական թուանշանները կը ցուցնեն. իսկ երրորդ եւ չորրորդ սիւնակներն, 1 եւ 12 կամ 4 կը նշանակեն իսլամաց, Խրտրէլէզ կամ Գասըմ:

ԽԱՆԱՐԱՌՆԵՐ

Մարտ 7—8,	Լուսնի մասամբ տեսանելի
» 21—22,	Արեւու մանեկածեւ
Սեպ. 1—2	Լուսնի սկզբնաւորութ.
» 16	Արեւու մասամբ

0	Ե	ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ ՕՐ 31	ՅՈՒՆՈՒԱՐ	ՃԵՍԱԶԻԼ ԱԽԸՐ ՕՐ 29	Ի	Գ
1	14	Բ. Գ. օր պահոց Ծննդեան եւ Կադանդ. Տարեմուտ 1924	Նահանգ քուին Բրիտանի քս Հին Տօմարի: Յն* Տօն Անուանակոչութեան Տեառն եւ յիշատակ Բարսեղի Հայրապետին: Եւր. Տօն Անուան Յիսուսի:		7	68
2	15	Բ. Գ. օր պահոց Ծննդեան: Ճ Առ. Բն. ժ. Տ. ր. 5 Հոգմունք եւ անհրեւային			8	69
3	16	Բ. Ե. օր պահոց Ծննդեան:			9	70
4	17	Բ. Զ. օր պահոց Ծննդեան:			10	71
5	18	Առ. ճրագալոյց Ծննդեան եւ Ասուածայայտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտանի: Յն* ճրագալոյց Յայտնութեան:			11	72
6	19	Ճ ՇԲ. Տօն Ծննդեան եւ Ասուածայայտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտանի: (Օրհ. ջրոյ յաւարտ պատարագին): Յն* Մկրտութիւն Տեառն:			12	73
7	20	Ճ ԿԻՐ. Բ. օր Ծննդեան (Յիւսակ մեռելոց):			13	74
8	21	Բ. Գ. օր Ծննդեան: Ճ Ի Զրնուն ժ. 1 ր. 24 Իսլամաց Պուրհի Տէլվ Հր. Տարեգլուխ Տնկոց			14	75
9	22	Բ. Գ. օր Ծննդեան: Ճ Լ. յս. ժ. 16. ր. 17 Փոխիսական օր			15	76
10	23	Բ. Ե. օր Ծննդեան:			16	77
11	24	Բ. Զ. օր Ծննդեան:			17	78
12	25	Առ. Ե. օր Ծննդեան:			18	79
13	26	Ճ ՇԲ. Ը. օր Ծննդեան եւ Տօն Անուանակոչութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտանի:			19	80
14	27	Ճ ԿԻՐ. Ա. Կիր. զկնի Ծննդեան: Հարսնիք:			20	81
15	28	Բ. Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովնանու Կարապետին: Ճ Վ. ր. ժ. 9. ր. 2 Յրաւունք եւ ամպամած:			21	82
16	29	Բ. Սրբոյն Պետրոսի հայրապետին, Վլասայ եպիսկոպոսին եւ Արքիսոգոմայ սարկաւազին.			22	83
17	30	Բ. Պանք:			23	84
18	31	Բ. Սրբոյն Անտոնի, Տրիփոնի, Պարսամայ եւ Ոնոփրոսի			24	85

0	Ե	ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ ՕՐ 31	ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՃԷՄԱԶԻՒԼ ԱՆՈՐ ՕՐ 29	Ի	Գ
		նգնաւորաց: (Իսլամաց Էվվէլը Խամսիյն, որ է սկիզբն յիսուն աւուրց երկրորդի մասին ձմեռան:)			
19	1	Ուր. Պանի: Եւր. Փետրուար:	25	86	
20	2	Շք. Սրբոյն Թեոդոսի քաղաւորին, եւ եօթն մանկանցն Եփեռոսի: Եւր. Տեառնընդառաջ:	26	87	
21	3	✠ ԿԻՐ. Բ. զկնի Ծննդեան: Հարսնիք:	27	88	
22	4	Բշ. Սրբոյն Կիրակոսի եւ մօրն Յուդիսայի եւ վկայիցն Գորդիոսի, Պողիստոսի եւ Գրիգորիսի:	28	89	
23	5	Գշ. Սրբոյն Վահանայ Գողթնացոյն: ⊕ Ծն. լս. ժ. 19. ր. 32 Զիւնախառն անձրեւ	29	90	
24	6	Գշ. Պանի:	1	91	
25	7	Նշ. Սրբոյ վկայիցն Եւզիմէոսի, Մակարիոսի, Վաղերիանոսի, Կանդիսոսի եւ Ակիւղասայ:	2	92	
26	8	Ուր. Պանի: (Իսլամաց Լէյլէյի Բէղայիպ):	3	93	
27	9	Շք. Սրբոյ հայրապետացն Աթանասի եւ Կիւրղի:	4	94	
28	10	✠ ԿԻՐ. Գ զկնի Ծննդեան: Հարսնիք:	5	95	
29	11	Բշ. Սրբոյն Եւզիմէայ կուսին, եւ հօրձ Փիլիպպոսի եւ մօրն Կղոնիոյ եւ երկուց եղբարցն Սեդգեայ եւ Ապիստնի եւ երկուց ներքինեաց:	6	96	
30	12	Գշ. Սրբոյն Անտէի զօրավարին եւ բանակի նորին, Կալեմիկոսի եւ Դոմեսեայ վկայից:	7	97	
31	13	Գշ. Պանի: ⊕ Առ. Բռ. ժ. 20. ր. 34 Խառնակ օդ	8	98	

0	Ե	ՇՈՒՊԱԹ ՕՐ 29	ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՐԷՃԷՊ ՕՐ 30	Ի	Գ
1	14	Նշ. Սրբոյն Անդրիանոսի, եւ կնոջն Անասոյայ, Թէոդորոսի եւ Ելեւթիւրոսի վկայից:	9	99	
2	15	Ուր. Պանի: Յն* Տեառնընդառաջ:	10	100	
3	16	Շք. Սրբոյն Գրիգորի Ասուածաբանին:	11	101	
4	17	✠ ԿԻՐ. Գ. զկնի Ծննդեան: Բարեկենդան Առաջաւորաց:	12	102	
5	18	Բշ. Ա. օր պահոց Առաջաւորաց:	13	103	
6	19	Գշ. Բ. օր պահոց Առաջաւորաց:	14	104	
7	20	Գշ. Գ. օր պահոց Առաջաւորաց: (Իսլ. ձէմրէի Էվվէլ պէհավա, որ է օր իջանելոյ չերմութեան արեւու յօդս): ⊕ Ի Զուկն. ժ. 15. ր. 11 Տն. Պուրնի հուր	15	105	
8	21	Նշ. Գ. օր պահոց Առաջաւորաց: ⊕ Լր. լս. ժ. 4 ր. 12 Անձրեւային հողմունք	16	106	
9	22	Ուր. Ե. օր պահոց Առաջաւորաց եւ յիսուակ Յօնանու մարգարէին:	17	107	
10	23	Շք. Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարտիրոսին, եւ չորեքսասն զինուորացն:	18	108	
11	24	✠ ԿԻՐ. Ե. զկնի Ծննդեան:	19	109	
12	25	Բշ. Սրբոյ Ասովմանց զօրավարաց:	20	110	
13	26	Գշ. Սրբոյ Սուքիասանց վկայից: ⊕ Վր. Բռ. ժ. 22. ր. 47 Զիւնախառն անձրեւ	21	111	
14	27	✠ Գշ. Պանի: Տեառնընդառաջ: Իսլամաց (ձէմրէի սանի պէտպ) որ է օր իջանելոյ չերմութեան արեւու Ի ջուրս:	22	112	
15	28	Նշ. Սրբոյ Ոսկեանց Բանանայից:	23	113	
16	29	Ուր. Պանի:	24	114	
17	1	Շք. Սրբոյն Իսահակայ Պարբէի հայրապետին մեռոյ: Յն* Յիշատակ մեռելոց: Եւր. Մարտ:	25	115	
18	2	✠ ԿԻՐ. Զ. զկնի Ծննդեան. Եւր. Բռն բարեկենդան: Հարսնիք:	26	116	
19	3	Բշ. Սրբոյն Մարկոսի եպիսկոպոսին, Պիոնի Բանանային, Կիւրղի եւ Բենիամինի սարկաւազացն, եւ վկայիցն Աբդլմբսեհի, Ումզղանայ եւ Սայեհի: (Իսլամաց Միրաճ Կէճէսի):	27	117	

0	Ե	Շ Ո Ւ Պ Ա Ք ՕՐ 29	ՓԵՏՐՈՒԱՐ	Ի Է Ժ Է Պ ՕՐ 30	Ի	Գ
20	4	Պ. Մրբոց Ղեւոնդեանց, Բանանայից:			28	118
21	5	Պ. Պահմ: Եւր. Օր մոխրոց: (Իսլամաց ձեմրէի սալիս ֆիլթիւրապ) որ է օր իջանելոյ շերմութեան արեւու ի հողն:			29	119
22	6	Ք. Մրբոց Վարդանանց զօրավարաց, հազար երեսուն եւ վեց վկայից եւ այլ բիւրաւոր նահասակացն մերոց: (Յիւստակ մեռելոց) (Հոգեհանգիստ յաւարտ պատարագի):			30	120
		Ծն. լս. ժ. 13. ր. 16				
		Անճրեւային խառնակ օդ:				
23	7	Ուր. Պահմ: (Իսլ. Շապան 29):			1	121
24	8	Շր. Կ. Պոլսոյ Ս. Ժողովոյն, հաբիւր յիսուն հայրապետաց (381):			2	122
25	9	Ք. Կ. Ս. Բառասնորդաց: Բուն բարեկեցիկան: (Իսլ. էվ-վէլը պերտիւլ աճուզ, որ է սկիզբն ցրտոյն պառաւանց, որ տեւէ եօթն տիւ եւ ութ զիշեր. Հիւսիւն ֆուրթունասը:)			3	123
26	10	Ք. Ս. օր մեծ պահոց:			4	124
27	11	Պ. Բ. օր մեծ պահոց:			5	125
28	12	Պ. Գ. օր մեծ պահոց:			6	126
29	13	Ս. Գ. օր մեծ պահոց: Հր. Կամաւոր ծոմ վասն մահուանն Մովսեսի:			7	127

0	Ե	Մ Ա Ր Ք ՕՐ 31	ՄԱՐՏ	Շ Ա Պ Ա Ն ՕՐ 29	Ի	Գ
1	14	Ուր. Ե. օր մեծ պահոց (Իսլմց. ելմտական թուական):			8	128
		Յ Առ. Բռ. ժ. 11 ր. 43				
		Յրաբեր հողմունք				
2	15	Շր. Զ. օր մեծ պահոց. Մրբոյն Թեոդորոսի զօրավարին: Յն. եւս Թեոդորոս:			9	129
3	16	Ք. Կ. Ս. Բառասնորդաց: (Իսլ. Ախրըր պերտիւլ աճուզ) որ է վերջ ցրտոյն պառաւանց:			10	130
4	17	Ք. Ը. օր մեծ պահոց: Տօմ Արեգ (30): Հր. Ծոմ վասն եսթերայ:			11	131
5	18	Պ. Բ. օր մեծ պահոց: Եւր. Գարրիէլի հրեշտակապետին:			12	132
6	19	Պ. Ժ. օր մեծ պահոց: Եւր. Յովսէփայ Աստուածահօրն:			13	133
7	20	Ս. Ժ. Ս. օր մեծ պահոց: Յն. Գիւտ Նշխարաց Յովհաննու Կարապետին: (Իսլ. Պէրաթ Կէճէսի): Հր. Փուրիմ Տօն յիշատակի եսթերայ որ է Շէրէր պայրամբ 2 օր:			14	134
8	21	Ուր. Ժ. օր մեծ պահոց: Յայսմ Արեգ (30): Եւր. Բենե-տիկոսոսի արքային: (Իսլամաց Ախրըր Խամսիյն) որ է վերջ յիսուն աւուրց երկրորդի մասին ձմեռան:			15	135
		Ե Ի Խոյն. ժ. 14. ր. 17				
		Պուրնի համեկ				
		Յեռ. լս. լս. ժ. 12. ր. 37				
		Անճրեւային հողմունք				
9	22	Շր. Ժ. Գ. օր մեծ պահոց, Մրբոյն Կիւրդի Երուսաղէմայ հայրապետին եւ միւս Կիւրդի եպիսկոպոսին եւ մօրն նորա Աննային: Յն. Բառաստուն Մանկանց: (Իսլ. զարնանամուտ եւ հասարակած լինի տիւ եւ զիշեր հաւասար) (Իթիտալը րէպիի) (Պարսից Նէվրուզ) որ է նոր օր արքայական եւ պայրամ:			16	136
10	23	Ք. Կ. Ս. Գ. Բառասնորդաց: Անառակին:			17	137
11	24	Ք. Ժ. օր մեծ պահոց: Յն. Վլասայ եպիսկոպոսին:			18	138
12	25	Պ. Ժ. օր մեծ պահոց. Եւր. Աւետումն Ս. Աստուածածնի:			19	139
13	26	Պ. Ժ. օր մեծ պահոց:			20	140
14	27	Ս. Ժ. օր մեծ պահոց:			21	141
15	28	Ուր. Ժ. օր մեծ պահոց: Ա. Աւելեաց (6) Հր. Ապիպ, որ է զարնանային ամիս:			22	142

Մ Ա Ր Յ		Մ Ա Ր Տ		Շ Ա Պ Ա Ն		Ի Գ	
ՕՐ 31				ՕՐ 29			
Ⓒ Վ. ր. Բ. ժ. 10. ր. 42							
Ամսաամած եւ խոնաւ							
16	29	ՇԲ. Ի. or մեծ պահոց, Սրբոյն Յովհաննու Երուսաղէմայ հայրապետին եւ Սրբոց հայրապետացն մերոց Յովհաննու Ռոնսնեցոյն, Յովհաննու Օձնեցոյն եւ Գրիգորի Տաքեւացոյն:				23	143
17	30	✠ ԿԻՐ. Գ. Բառասնորդաց (Տնեսիւն): Յն. Տօն ամենայն սրբոց եւ Կիւրղի հայրապետին:				24	144
18	31	ՔԶ. ԻԲ. or մեծ պահոց:				25	145
19	1	ԳԶ. ԻԳ. or մեծ պահոց:				26	146
20	2	ԳԶ. ԻԴ. or մեծ պահոց Միջինն:				27	147
21	3	ՅԶ. ԻԵ. or մեծ պահոց: Ա. Շամս (30) եւ տարեմուտ 309 փոքր թուականին Ջուղայեցոց եւ զարնանամուտ ըստ հնոյ տօմարին:				28	148
22	4	Ուր. ԻԶ. or մեծ պահոց:				29	149
Ⓒ Մն. Զատիկական լու. ժ. 6. ր. 32							
Հոգւմ եւ անձեւային							
23	5	ՇԲ. ԻԵ. or մեծ պահոց: Սրբոց Բառասնից Մանկանցն որք ի Սեբասիա կատարեցան: Իսլամաց Բամազան (30): Հրէից Նիսան (30):				1	150
24	6	✠ ԿԻՐ. Ե. Բառասնորդաց (Դասաւորին):				2	151
25	7	ՔԶ. ԻԲ. or մեծ պահոց: Յն* Աւետուրն Ս. Աստուածածնի:				3	152
26	8	ԳԶ. Լ. or մեծ պահոց:				4	153
27	9	ԳԶ. ԼԱ. or մեծ պահոց:				5	154
28	10	ՅԶ. ԼԲ. or մեծ պահոց:				6	155
29	11	Ուր. ԼԳ. or մեծ պահոց:				7	156
30	12	ՇԲ. ԼԴ. or մեծ պահոց: Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ, յիշատակ չարչարանաց եւ մահին ի վիրապն:				8	157
Ⓒ Ա. ր. Բ. ժ. 1 ր. 13							
Պարզ եւ ցուրտ							
31	13	ԿԻՐ. Զ. Բառասնորդաց. (Դալսեան): Եւր. Ծաղկազարդ:				9	158

Ն Ի Ս Ա Ն		Ա Պ Ր Ի Լ	ԲԱՄԱԶԱՆ		Ի Գ
ՕՐ 30			ՕՐ 30		
1	14	ՔԶ. ԼԶ. or մեծ պահոց:			10 159
2	15	ԳԶ. ԼԷ. » » »			11 160
3	16	ԳԶ. ԼԸ. » » » Տօմ Ահեկան (30):			12 161
4	17	ՅԶ. ԼԹ. » » »			13 162
5	18	Ուր. Խ. » » »			14 163
Ⓢ Աւագ Լր. լս. ժ. 20 ր. 27					
Ամսամած եւ մերք պարզ					
6	19	ՇԲ. Յիշատակ Յարութեան Դաւարու: Յն* եւս Դաւարու Յարութեան: Հրէից Պասէք որ է Խամուրուզ պայրամը 8 օր:			15 164
7	20	ԿԻՐ. Ծաղկազարդ եւ Աւետումն Սուրբ Աստուածածնի: Յայտ Ահեկան (30) Յն* եւս Ծաղկազարդ. եւրոպացոց Զատիկ:			16 165
8	21	Աւագ ՔԶ. պահոց:			17 166
Ⓢ Ի Զուլն. ժ. 1. ր. 41					
Պուրնի սեվր:					
9	22	Աւագ. ԳԶ. պահոց: Յիշատակ Տառն կուսանաց: (Ըստ հին տօմարին այսօր է աւագ լրումն լուսնին):			18 167
10	23	Աւագ ԳԶ. Պահոց: Եւր. Ս. Գէորգ:			19 168
11	24	✠ Աւագ ՅԶ. պահոց. Յիշատակ Ընթերցեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Յերեկոյին կարգ ոսնալուային:			20 169
12	25	Աւագ Ուր. պահոց. Յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան եւ քաղման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւր. Մարկոսի աւետարանչին, երանեն Ի Թափոր ամենայն եկեղեցիք նոցա:			21 170
13	26	Աւագ ՇԲ. ճրագալոյց Զատիկի: Յն. եւս ճրագալոյց Զատիկի: (Նաւակատիք յերեկոյին):			22 171
Ⓢ Վր. Բռ. ժ. 23. ր. 33					
Պարզ եւ ցուրտ					
14	27	✠ ԿԻՐ. ԶԱՏԻԿ. Յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: (Ուտիք է մեզ մինչ ցՀամբարձումն. իսկ. Յն. մինչեւ ցՆոր Կիւրակէ: Յն. եւս Զատիկ: (Անկաստեղ) Զայիթ ֆուրթունսը:			23 172
15	28	✠ ՔԶ. Բ. or Զատիկի (յիշատակ մեռելոց):			24 173

0	Ե	Ն Ի Ս Ս Ն ՕՐ 30	ԱՊՐԻԼ	ՐԱՄԱՋԱՆ ՕՐ 30	Ի	Խ
16	29	✱ Պ. Գ. or Զատիկ:			25	174
17	30	Պ. Գ. or Զատիկ: Իսլ. Գատըր կիճէսի: Հր. Ծոմ վասն մահուանն Յետուայ:			26	175
18	1	Ս. Ե. or Զատիկ: Եւր. Մայիս եւ առաքելոցն Փիլիպպոսի եւ Յակոբայ: (Ի քաղաքս ինչ եւ ի գիւղորէս տօն վասն արտօրէից):			27	176
19	2	Ուր. Զ. or Զատիկ: Յն* Տօն Պալըքըլը ալազմային:			28	177
20	3	Շր. Է. or Զատիկ եւ յիշատակ զլիստման Յովնանու Մկրտիկն: Ա. Աղամ (30) Եւր. Գիւտ Խաչ:			29	178
21	4	✱ ԿԻՐ. Ը. or Զատիկ. Կոր Կիւրակէ: Յն. Թովմայի առաքելոյն: Հարսնիք:			30	179
Յն. լո. ժ. 22. ր. 53 Ախորժեղի պարգուքիւն						
22	5	Ք. Թ. or Յիմանց: Իսլամաց Շէվվալ (29) եւ պայրամ 3 օր: Հր. Եան (29):			1	180
23	6	Պ. Ժ. or Յիմանց: Յն* Ս. Գէորգ: Իսլ. Խըտրէլլէգ:			2	1
24	7	Պ. ԺԱ. or Յիմանց:			3	2
25	8	Ս. ԺԲ. or Յիմանց:			4	3
26	9	Ուր. ԺԳ. or Յիմանց:			5	4
27	10	Շր. ԺԴ. or Յիմանց: Յունաց Շմաւոնի ազգականին Քրիստոսի:			6	5
28	11	✱ ԿԻՐ. Գ. Կիւրակէ Աւթարհամատան (Կանանչ Կիւր.): Հարսնիք:			7	6
29	12	Ք. ԺԶ. or Յիմանց:			8	7
Սն. Բն. ժ. 9. ր. 50 Բալցր եղանակ						
30	13	Պ. ԺԷ. or Յիմանց: Յն. Յակոբու Զերեթեայ:			9	8

0	Ե	Մ Ա Յ Ը Ս ՕՐ 31	ՄԱՅԻՍ	Շ Է Կ Կ Ա Լ ՕՐ 29	Ի	Խ
1	14	Պ. ԺԸ. or Յիմանց: Յն. Երեմիա մարգարէին:			10	9
2	15	Ս. ԺԹ. or Յիմանց: Յն. Գիւտ Նշխարաց Աթանասի հայրապետին: Հրէից Ծոմ վասն մահուանն Հեղեայ եւ զերուքեան տապանակին:			11	10
3	16	Ուր. Ի. or Յիմանց: Տօմ Մարերի (30):			12	11
4	17	Շր. ԻԱ. or Յիմանց:			13	12
5	18	✱ ԿԻՐ. Գ. Կիւրակի (Կարմիր Կիւր.): Հր. Երկրորդ Խամուրուգ: Հարսնիք:			14	13
6	19	Ք. ԻԳ. or Յիմանց:			15	14
Ս. Լր. լս. ժ. 3. ր. 19 Զուարթ եւ բարեխառն						
7	20	Պ. ԻԴ. or Յիմանց: Յայտ Մարերի (30):			16	15
8	21	Պ. ԻԵ. or Յիմանց: Յն. Կիսապենտեկոստէ, եւ Յովհաննու աւետարանին:			17	16
9	22	Ս. ԻԶ. or Յիմանց: Յն. Եսայի մարգարէին:			18	17
Ս. յերկաւորն ժ. 1. ր. 11 Պուրնի նեվզա Հր. Լաղլաւումեր						
10	23	Ուր. ԻԷ. or Յիմանց:			19	18
11	24	Շր. ԻԸ. or Յիմանց:			20	19
12	25	✱ ԿԻՐ. Ե. Կիւրակէ. Տօմ Երեման Սրբոյ Խաչին: Հարսնիք:			21	20
13	26	Ք. Լ. or Յիմանց:			22	21
Ս. Լր. Բն. ժ. 13. ր. 10 Զուարթազին աւուրք						
14	27	Պ. ԼԱ. or Յիմանց:			23	22
15	28	Պ. ԼԲ. or Յիմանց:			24	23
16	29	Ս. ԼԳ. or Յիմանց: Եւրոպացւոց Համբարձումն Քրիստոսի:			25	24
17	30	Ուր. ԼԴ. or Յիմանց:			26	25
18	31	Շր. ԼԵ. or Յիմանց:			27	26
19	1	✱ ԿԻՐ. Զ. Կիւրակէ: (Յերեկոյին Անդաստան): Եւր. Յունիս (30): Հարսնիք:			28	27

1441-72

0	Ե	Մ Ա Յ Ը Ս ՕՐ 31	Մ Ա Յ Ի Ս	Զ Ի Լ Գ Ս Ե ՕՐ 29	Ի	Խ
20	2	Բ. Լ. Ե. or Յինանց: Ա. Շրաթ (30):			29	28
21	3	Բ. Լ. Ը. » » Յն. Կոստանդիանոսի եւ Հեղինեայ: Հր. Սիվան (30):			30	29
		⊙ Ծն. լս. ժամ 12. ր. 33				
		Զովացուցիչ եւ պարզ				
22	4	Բ. Լ. Թ. or Յինանց: Իսլ. Զիլգատէ (29):			1	30
23	5	Ֆ. Ն. Խ. or Յինանց: Համբարձումն Քրիստոսի ի յերկինս: (Առաւօտ եւ երեկոյ անդատան):			2	31
24	6	Ուր. Պանի: ԽԱ. or Յինանց:			3	32
25	7	Շր. ԽԲ. or Յինանց: Հր. Սափօթ կամ Պենտէկոստէ որ է Կիւլ պայրամբ 2 օր:			4	33
26	8	Ֆ. Լ. Թ. Ե. Կիւրակէ: Երկուրդ Ծաղկազարդ: Եւր. Հոգեզալուստ: Հարսանիք:			5	34
27	9	Բ. ԽԴ. or Յինանց:			6	35
28	10	Բ. ԽԵ. or Յինանց:			7	36
		⊙ Առ. Բռ. ժ. 17. ր. 13				
		Զուարթ եղանակ				
29	11	Բ. ԽԶ. or Յինանց: Պանի: Եւրոպացւոց Բառնարայ առաքելոյն:			8	37
30	12	Ն. ԽԷ. or Յինանց:			9	38
31	13	Ուր. ԽԸ. or Յինանց: Պանի: Եւրոպացւոց Անտօնի պատուացւոյն:			10	39

0	Ե	Հ Ա Զ Ի Դ Ա Ն ՕՐ 30	Յ Ո Ւ Ն Ի Ս	Զ Ի Լ Գ Ս Ե ՕՐ 29	Ի	Խ
1	14	Շր. ԽԹ. or Յինանց:			11	40
2	15	Ֆ. Լ. Թ. Զոգեգալուստ (որ է Պենտէկոստէ): Ծ. րդ or Զատիկ: Հարսանիք:			12	41
3	16	Բ. Պանի: Բ. or Հոգեգալուստ: Յն. ուտիք է յայսմ եօթնէկի:			13	42
4	17	Բ. Դ. or Հոգեգալուստ: Պանի:			14	43
		⊙ Լ. ր. լս. ժ. 12. ր. 19.				
		Անճրեւային որոտումն				
5	18	Բ. Դ. or Հոգե. պանի:			15	44
6	19	Ն. Ե. or Հոգե. պանի: Յայսմ Մարգաց (30): Եւր. Տօն Խորհրդոյ Ս. Հաղորդութեան:			16	45
7	20	Ուր. Զ. or Հոգե. պանի:			17	46
8	21	Շր. Ե. or Հոգե..			18	47
9	22	Ֆ. Լ. Թ. Ա. Կիւրակէ Յարութեան եւ Յիւսասկ Եղիա Մարգարէին: Յն* Բարեկենդան առաքելոց: Հարսանիք: (Ամառնամուտ եւ արեւադարձ Խեցզետնի, ցերեկն սկսի կարճանալ եւ զիշերն երկարիլ (Իսլամաց Ֆասլը սայիֆի որ է սկիզբն առատութեան ջուրցն Նեղոսի (Նիլ մուսարէր):			19	48
		⊙ Ի Խեցզետնին ժ. 9. ր. 17.				
		Պուրնի սերեքան				
10	23	Բ. Մրբոց կուսանացն Հոփիսիմեանց: Յն* պահք առաքելոց 19 օր:			20	49
11	24	Բ. Մրբոց կուսանացն Գայիանեանց: Եւր. ծնունդ Յովհաննու Կարապետին:			21	50
12	25	Բ. Պանի.:			22	51
		⊙ Վ. ր. Բռ. ժ. 3. 26				
		Ախորժեկի եղանակ				
13	26	Ն. Մրբոցն Յովհաննու Կարապետին եւ Աթանազիէայ Եպիսկոպոսին.			23	52
14	27	Ուր. պանի. Եւր. Տօն Սրտին Յիսուսի:			24	53
15	28	Ֆ. Շր. Տօն Մրբոցն Դրիգորի Լուսաւորչին մեռոյ եղանակն:			25	54

0	Ե	ՀԱԶԻՐԱՆ ՕՐ 30	ՅՈՒՆԻՍ	ԶԻԼՀԻՃՃԷ ՕՐ 30	Ի	Խ
16	29	✱ ԿԻՐ. Բ. ԿԻՐ. զկնի Հոգե: Տօն Կարուղիկէ եկեղեցւոյ Մրբոյ էջմիածնի: Եւրոպացւոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի. Հարանիք:		26	55	
17	30	Բ2. Մրբոց մանկանցն Բեթղեմէի, եւ Ակակիոսի վկային. Մովսիսայ Բանայի. եւ Կոստանիոսի զինուորին: Եւր. Երկոտասան առաքելոց:		27	56	
18	1	Պ2. Մրբոց Կուսանացն Նունեայ եւ Մանեայ: Եւր. Յուլիս (31):		28	57	
19	2	Պ2. Պանք: Եւր. այցելութիւն Սուրբ Աստուածածնի:		29	58	
		Շ Ծն. լս. յ. 10. ր. 13				
		Ախորժեղի աւուրք				
20	3	Յ2. Մրբոց իշխանացն Սահակայ եւ Յովսեփայ, եւ վկայիցն Սարգսի եւ Բագոսի: Իսլամաց Զիլհիճճէ (30), Հր. Թամուզ (29):		1	59	
21	4	Ուր. Պանք:		2	60	
22	5	Շք. Մրբոյն Ներսէսի մեծի Հայրապետին մերոյ, եւ Խարայ Եպիսկոպոսին:		3	61	
23	6	✱ ԿԻՐ. Գ. զկնի Հոգե: Հարանիք:		4	62	
24	7	Բ2. Պանք: Մրբոցն Եպիփանու Կիպրացւոյն, Բաբելայ Հայրապետին եւ Երից առակետացն նորին: Յն. Ննունդ Յովհ. Կարապետին:		5	63	
25	8	Պ2. Պանք. Մրբոցն Կոստանդիանոսի քաղաւորին եւ մօրն նորա Հեղինեայ:		6	64	
26	9	Պ2. Պանք:		7	65	
		Շ Առ. Բռ. յ. 23. ր. 27				
		Չուարք եւ ջերմ				
27	10	Յ2. Պանք: Մրբոցն Թէոդիսոսի Գաղասացւոյն եւ Թալիլայ բժշկին, եւ Եօրն Կուսանացն ուր յԱնկիւրիա կասարեցան:		8	66	
28	11	Ուր. Պանք:		9	67	
29	12	✱ Շք. Տօն Գիւսի Նշխարաց Մրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ: Յն. Պետրոսի եւ Պօղոսի առաքելոց: (Իսլամաց Գուրպան Պայրամը 4 օր):		10	68	
30	13	ԿԻՐ. Գ. զկնի Հոգե: Յն. Երկոտասան առաքելոց: Հարանք:		11	69	

0	Ե	ՅԵՄՍՈՒՋ ՕՐ 31	ՅՈՒՆԻՍ	ԶԻԼՀԻՃՃԷ ՕՐ 30	Ի	Խ
1	14	Բ2. Մրբոցն Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիփսոսի եւ Փոսեմոսի:		12	70	
2	15	Պ2. Մրբոյն Դանիէլի մարգարէին, եւ Երից մանկանցն Սեդրմայ, Միսաֆայ եւ Աբեքմագովի: Տօն Հրոտից (30). Յն. Գիւտ տփոյ Ս. Աստուածածնի:		13	71	
		ԺԳ. Տարեդարձ Օծման				
		Տ. Տ. ԳԼՈՐԳԱՅ				
		Ն. Ի Ս. Կարաղիկոսի Ամենայն Հայոց				
3	16	Պ2. Պանք:		14	72	
		Շ Լր. լս. յ. 21. ր. 39				
		Բարեխառն եւ պայծառ				
4	17	✱ Յ2. Մրբոց Թարգմանչացն մերոց Սահակայ եւ ՄԵԽՆԱԿԱՅ:		15	73	
		ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ				
5	18	Ուր. Պանք:		16	74	
6	19	Շք. Մրբոցն Տրդատայ քաղաւորին, եւ Աւսէն Տիկնոջ եւ Խոսրովիղիսայ: Յայսմ Հրոտից (30): Հր. Ծոմ վասն առամանն Երուսաղէմի:		17	75	
7	20	✱ ԿԻՐ. Ե. զկնի Հոգե. Գիւս Տփոյ Ս. Աստուածածնի: Հարանիք: Յն. Սրբունոյ Կիւրակեայ: Եւր. Մարգարիտայ կուսին:		18	76	
8	21	Բ2. Մրբոցն Կալիստոսի եւ Բառասուն եւ ինն վկայից, եւ Դունկիանոսի Բանայի:		19	77	
9	22	Պ2. Մրբոյն Զաֆարիա մարգարէին: Եւր. Մարիամու Մագթաղենացւոյն:		20	78	
10	23	Պ2. Պանք:		21	79	
		Շ յԱռիւծն յ. 20. ր. 26				
		Պուրնի Էսէս				
11	24	Յ2. Մրբոյն Եղիսէի Մարգարէին: Յն. Եւփիմեայ կուսին:		22	80	
12	25	Ուր. Պանք:		23	81	
		Շ Վեր. Գռ. յ. 18. ր. 33				
		Տօրազին աւուրք				
13	26	Շք. Մրբոց Երկոտասան Առաքելոցն Քրիստոսի, եւ Մրբոյն Պօղոսի երեքսասան Առաքելոյն: Եւր. Աննայի մօրն Ս. Ածածնի:		24	82	
14	27	✱ ԿԻՐ. Զ. ԿԻՐ. զկնի Հոգե: (Բարկենդ. Վարդ. Ի պահոց):		25	83	

0	Ե	ՔԵՄՄՈՒՋ ՕՐ 31	ՅՈՒԼԻՍ	ՄՈՒՀԱՐԲԷՄ ՕՐ 30	Ի	Խ
15	28	Ք. Ա. or պահոց Վարդավառի:		26	84	
16	29	Ք. Բ. » » » »		27	85	
17	30	Ք. Գ. » » » » Յն. Մարիանեայ կուսին: Իսլ. Էվվելը էյեամ իւլ պահուր. Սամ Էելի, որ է սկիզբն ա- ւուրց Շնիկ աստեղան:		28	86	
18	31	Ք. Դ. or պահոց Վարդավառի:		29	87	
19	1	Ուր. Ե. or պահոց Վարդավառի: Ա. Ղամար (30): Եւր. Օգոստոս (31): Հր. Ար (30):		30	88	
		Շ Մն. լւ. յ. 10. ր. 46 Անճեւային ջերմութիւն				
20	2	Շր. Յիւսակ Տապանակին հնոյ, Է. Տոն նորոյն Սուրբ Եկե- ղեցոյ: Յն* Եղիայի մարգարէին: Նաւակահիւ: Իսլամաց Մուհարրէմ 1343 թուականին Հիմրէթի:		1	89	
21	3	Ք. Կ. Վարդավառ: Տոն Այլակերպութեան Տեառն մե- րոյ Յիսուսի Քրիստոսի:		2	90	
22	4	Ք. Բ. or Վարդա: (Յիւսակ մեռելոց): Յն. Մարիա- մու Մազդազնեացոյն: Եւր. Սրբուհոյն Դոմենիկոսի:		3	91	
23	5	Ք. Գ. or Վարդավառի:		4	92	
24	6	Ք. Պահի: Եւր. Վարդավառ: Իսլ. Սիւրբը Էյեամ իւլ պա- հուր. որ է վերջ աւուրց Շնիկ աստեղն:		5	93	
25	7	Ք. Սրբոյն Եսայեայ մարգարէին: Յն* Աննայի* մօրն Ս. Աստ- ուածածնի:		6	94	
26	8	Ուր. Պահի: Յն* Սրբուհոյն Պարասգեւայ: Շ Ան. Բն. յ. 6. ր. 53. Պարզ Է. ջերմ		7	95	
27	9	Շր. Սրբոյն Թադեոսի առաքելոյն մերոյ Է. Սանդիսոյ կուսին, Յն. Պանդալէոնի բժիշկին: Հր. ծով վառն գերութեան Է. աւերմանն Երուսաղէմի. (Գարա պայրամ):		8	96	
28	10	Ք. Կ. Բ. զկնի Վարդա: Հարանիւ:		9	97	
29	11	Ք. Սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին Է. Բառասուն Է. հինգ վկայիցն Է. սրբոց կուսանացի Յուսիանեայ, Եպիփեայ Է. Քրիստիանեայ: Եւր. Ֆիլոմենայ կուսին: Իսլ. Աշուրէ կիւնիւ:		10	98	
30	12	Ք. Սրբոյն Աթանազիանեայ եպս.ին Է. Եսայի առաքելաց Է. հինգ վկայիցն:		11	99	
31	13	Ք. Պահի: Յն. Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի:		12	100	

0	Ե	ԱՂՈՍԹՈՍ ՕՐ 31	ՕԳՈՍՏՈՍ	ՄՈՒՀԱՐԲԷՄ ՕՐ 30	Ի	Խ
1	14	Ք. Սրբոց Նախահարցն Աղամայ, Աբէլի, Սեբայ, Ենովայ, Ենովայ, Նոյի, Մելիսեդեկի, Աբրահամու, Իսահակայ, Յա- կոբայ, Յովսէփայ, Մովսէսի, Ահարոնի, Եղիազարու, Յես- ուայ, Սամուէլի, Սամիսոնի, Յեփթայեայ, Բարակայ, Գեդե- նի Է. այլոց սրբոց նախահարցն: Յն. սկիզբն պահոց Սուրբ Աստուածածնի:		13	101	
2	15	Ուր. Պահի: Եւր. Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի: Շ Լր. լւ. յ. 10. 37 Պարզ Է. զուարթ		14	102	
3	16	Շր. Սրբոց որդոց Է. բոռանց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ, Արիսակէսի, Վերանէսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի Է. Գանիէլի: Եւր. Ռորոսի Խոստովանողին:		15	103	
4	17	Ք. Կ. Գ. զկնի Վարդավառի: Հարանիւ:		16	104	
5	18	Ք. Սրբոց Մակարայեցոցն Եղի. զարու Բանանային, Է. Շա- մունեայ Է. Եօթն որդոց նորին: Յայտ Աւելեաց (6):		17	105	
6	19	Ք. Սրբոց Երկաստան մարգարէիցն Ովսեայ, Ամովսայ, Մի- հայ, Յովսէփայ, Աբդիու, Նաուսայ, Ամբակումայ, Յովանու, Սոփոնեայ, Անգեայ, Զաւարիա Է. Մաղափա: Յն. Վարդվառ:		18	106	
7	20	Ք. Պահի: Տոն Նաւասարդ (30) (Տարեմուտ 4417 թուն Է. շարժական թուին Հայոց):		19	107	
8	21	Ք. Սրբոյն Սովիայ Է. Երից դստերացն Պիսոսի, Էլպիսի Է. Ագապայ:		20	108	
9	22	Ուր. Պահի:		21	109	
10	23	Շր. Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն, Երկերիւ Հայրապետացն (431): Շ Վր. Բն. յ. 10. ր. 11 Պարզ Է. ախորժիկ		22	110	
11	24	Ք. Կ. Գ. զկնի Վարդա: Յայտ Նաւասարդ (30) Է. Տա- րեմուտ 1374 հաստատուն Է. սովորական թուին Հայոց: Եւր. Բարթողիմէոսի առաքելոյն: Բարեկ. Աստծոյն. պահոց: Շ Ի Կոյն յ. 3. ր. 57 Պուրհի սիւմպիւլէ		23	111	
12	25	Ք. Ա. or պահոց Ս. Աստուածածնի:		24	112	
13	26	Ք. Բ. or պահոց Ս. Աստուածածնի:		25	113	
14	27	Ք. Գ. or պահոց Ս. Աստուածածնի:		26	114	
15	28	Ք. Դ. or պահոց Ս. Աստուածածնի: Յն. Վերափոխ. Ս. Ածծնի:		27	115	
16	29	Ուր. Ե. or պահոց Ս. Ածծնի: Եւր. Գլխատս. Յովն. Մկրտչի:		28	116	

0 Ե		ԱՂՈՍԹՈՍ ՕՐ 31	ՕԳՈՍՏՈՍ	Ս Է Ֆ Է Ր ՕՐ 30	Ի	Խ
17	30	ՇՐ. Տօմ Շողակաթի Սրբոյ Էջմիածնի, ըստ տեղեան Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին (Նաւակաթի): Եւր. Ռօզայի կուսին:	29	117		
		Ե Մն. լս. ժ. 20. ր. 45				
		Պարզ եւ ջերմ				
18	31	✱ ԿԻՐ. Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի: (Օրն. խաղողոյ յաւառս պտղի). Ա. Նաղար (30), Իսլ. Սէֆէր (30) Հր. Իլուլ (29):	1	118		
19	1	✱ Ք2. Բ. օր Վերափոխ. (Յիւ. մեռելոց): Եւր. Սեպտ. (30):	2	119		
20	2	Պ2. Գ. օր Վերափոխումն:	3	120		
21	3	Պ2. Գ. օր Վերափոխումն: Յն. Թաղէոսի առաքելոյն:	4	121		
22	4	Ս2. Ե. օր Վերափոխումն:	5	122		
23	5	Ուր. Զ. օր Վերափոխումն: Պահ: Յն. Թ. րդ օր Վերափոխ.:	6	123		
24	6	ՇՐ. Է. օր Վերափոխումն:	7	124		
		Տաւեղարձ Ծննդեան Վեհ. Խալիճային Օամ.				
		1285 Սէֆէր 7				
		Ե Առ. Բն. ժ. 14. ր. 38				
		Ախորժելի առուր				
25	7	✱ ԿԻՐ. Ը. օր Վերափոխումն:	8	125		
26	8	Ք2. Թ. օր Վերափոխումն: Եւր. Են. Ս. Ածծնի: Հարսնիք:	9	126		
27	9	Պ2. Սրբոցն Յովակիմայ եւ Աննայի ծնողաց Սուրբ Աստուածածնի եւ Կանանցն Իւղաբերից:	10	127		
28	10	Պ2. Պահ:	11	128		
29	11	Ս2. Սրբոյն Երեմիա մարգարէին: Յն. Գլխատուն Յովհաննու Մկրտչին եւ պահք:	12	129		
30	12	Ուր. Պահ:	13	130		
31	13	ՇՐ. Սրբոց Առաքելոցն Թովմայի, Յակոբայ եւ Շմաւոնի: Յն. Գիւտ Գօսույ Ս. Աստուածածնի:	14	131		

0 Ե		Ի Լ Ո Ւ Լ ՕՐ 30	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ՕՐ 29	Ս Է Ֆ Է Ր ՕՐ 29	Ի	Խ
1	14	ԿԻՐ. Գ. զկնի Վերափոխումն: Գիւտ Գօսույ Ս. Աստուածածնի: Եւր. Խաչվերաց: Հարսնիք:	15	132		
		Ե լր. Լս. ժ. 2. ր. 48				
		Զուարթ եղանակ				
2	15	Ք2. Սրբոյն Ստեփաննոսի Ուլնեցույն, եւ վկայիցն Գոհարին-եայ, Մամիղոսի, Տուֆիկոսի եւ Ռաֆիկոսի:	16	133		
3	16	Պ2. Սրբոց Մարգարէիցն Եգեկիելի, Եզրի եւ Զաւարիայի Հօրն Յովն. Մկրտչին. Եւր. Եօթն ցաւոց Սուրբ Կուսին:	17	134		
4	17	Պ2. Պահ:	18	135		
5	18	Ս2. Սրբոցն Յովհաննու Կարապետի եւ Յօբայ աղարայն:	19	136		
6	19	Ուր. Պահ. Տօմ Հոռի (30). Յն. Միքայէլի Հրեշտակապետին եւ ի զիւղօրէս տօն վասն արտորէից:	20	137		
7	20	ՇՐ. Նիկիոյ Սուրբ ժողովոյն 318 Հայրապետաց. բուին 323:	21	138		
8	21	✱ ԿԻՐ. Գ. զկնի Վերափոխումն եւ Տօմ Ծննդեան Ս. Աստուածածնի ի յԱննայէ. Եւր. Մատթէոսի Աւետարանչին:	22	139		
9	22	Ք2. Ա. օր պահոց Խաչի: Յն. Յովակիմայ եւ յԱննայի:	23	140		
		Ե Վր. Բն. ժ. 10. ր. 42				
		Ախորժելի եղանակ				
10	23	Պ2. Բ. օր պահոց Խաչի. Յայսմ Հոռի (30):	24	141		
11	24	Պ2. Գ. օր պահ ց Խաչի (Աշխանամոտ եւ հասարակած լինի տիւ եւ զիշեր հաւասար: (Իթիտալը հարիֆի) որ է աշխանային ամիսը, եւ սկիզբն նուազութեան ջուրցն Նեղոսի. Նիլ մուգարէր:	25	142		
		Ե Ի Կեփոն ժ. 1. ր. 51				
		Պուրհի միզան				
12	25	Ս2. Գ. օր պահոց Խաչի:	26	143		
13	26	Ուր. Ե. օր պահոց Խաչի:	27	144		
14	27	ՇՐ. Տօմ Սուրբ Եկեղեցույ ի Նաւակաթիս Սրբոյ Խաչին: Յն* Խաչվերաց եւ պահք է նոցա այսօր:	28	145		
15	28	✱ ԿԻՐ. Խաչվերաց:	29	146		
16	29	✱ Ք2. Բ. օր Խաչի (Յիւստակ մեռելոց). Եւր. Միքայէլի Հրեշտակապետին: Հր. Թշրի (30) եւ Տարեմուտ 5685 թուականին:	30	147		
		Ե Մն. լս. ժամ 6. ր. 33				
		Հոգմային պարզութիւն				

0 Ե		Ի Լ ՈՒ Լ ՕՐ 30	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	ՐԵՊ. ԷՎԿԷԼ ՕՐ 29	Ի	Խ
17	30	Պ.2. Տօն Եկեղեցւոյ: Ա. Թիրայ (30): Եւր. Տօն սրբոյն Գրի- գորի Լուսաւորչին մերոյ եւ Հերոնիմոսի վրդին: Իսլ. Րէ- պիլ Էվկէլ (29):			1	148
18	1	Պ.2. Պանք: Տօն Եկեղեցւոյ: Եւր. Հոկտեմբեր (31):			2	149
19	2	Պ.2. Տօն Եկեղեցւոյ: Եւր. Տօն պահապան Հրեշտակի: Հր. Ծով վասն սպանման Գործողի պրղւոյ Արիկամայ:			3	150
20	3	Ուր. Պանք: Տօն Խաչի: Յն. Եւստաքէոսի մարտիրոսին:			4	151
21	4	Շր. Տօն Խաչի: Եւր. Ֆրանկիսկոսի Աստիղացւոյ:			5	152
22	5	Ք. ԿԻՄ. Բ. զկնի Խաչի: (Բարեկենդան Վարազայ Խաչին: Եւր. Տօն Վարդարանին: Հարսնիք:			6	153
23	6	Պ.2. Պանք: Սրբոյն Մամաայ, Փիլիկսիմոնի եւ Սիմէօնի Սիւ- նակեցւոյն: Յն. Յղութիւն Յովնանու Կարապետին: Շ Առ. Բռ. Ժ. 2. ր. 37 Բարեխառն եղանակ			7	154
24	7	Պ.2. Պանք. Սրբոյն կուսանացն Փեփրոնեայ եւ Մարիանեայ եւ Շուշանայ դոսերն Մեծին Վարդանայ:			8	155
25	8	Պ.2. Պանք. Եւր. Պրիմիթայ կուսին: Հր. Բիրուռ Տօն Բա- ւութեան, որ է Զօրապ պայրամբ, եւ է նոցա ծով մեծ:			9	156
26	9	Պ.2. Պանք: Սրբոյն հայրապետացն Բարադամու, Անթիմոսի եւ Երանոսի: Յն. Ննշումն Յովնանու Աւետարանչին:			10	157
27	10	Ուր. Պանք: Իսլամաց Մէվլուտ:			11	158
28	11	Շր. Սրբոյն Գեորգայ զօրավարին, Աղոցոսի եւ Ռամանոսի երգեցողին:			12	159
29	12	Ք. ԿԻՄ. Գ. զկնի Խաչի: Տօն Վարազայ Մերոյ Խաչի: Առա- ջին Կիւրակէ Եօթն Շաբաթուց: Հարսնիք:			13	160
30	13	Պ.2. Սրբոյն Դարի Գվնեցւոյն եւ Վկայիցն Ղամբէոսի եւ Ղամբէունուցն: Յն. Գրիգորի Լուսաւորչին: Հր. Սուրբօթ Տօն Տաղաւարահարաց որ է Դամբը Պայրամբ (ինն օր): Շ Լր. յս. Ժ. 19. ր. 32 Հոգւային եւ պարզ			14	161

0 Ե		ՅԸՇՐ. ԷՎԿ. ՕՐ 31	ՅՈՎՏԵՄԲԵՐ	ՐԵՊԻԷԼ ԷՎԿԷԼ ՕՐ 29	Ի	Խ
1	14	Պ.2. Սրբոյն Եւստաքէոսի, եւ կնոջ նորա Թեոփիսոսի, եւ Երկուց ողուց եւ կուսանացն Երմանեայ եւ Նեֆարիմեայ:			15	162
2	15	Պ.2. Պանք: Եւր. Թերեզայ կուսին:			16	163
3	16	Պ.2. Սրբոյն իսխանացն Սահակայ եւ Համազասպայ:			17	164
4	17	Ուր. Պանք:			18	165
5	18	Շր. Սրբոյն Եօրանատուն եւ Երկու Աւակերտացն Բրիսոսի:			19	166
6	19	Ք. ԿԻՄ. Գ. զկնի Խաչի: Տօն Սահի (30): Երկրորդ Կիւ- րակէ Եօթն Շաբաթուց: Յն. Թովմայի առաքելոյն: Հարսնիք:			20	167
7	20	Պ.2. Սրբոյն Փոկասու Հայրապետին եւ Երանոսի Ռեսեղղին առաքելոյ:			21	168
8	21	Պ.2. Սրբոյն կուսանացն Թեկղի, Վառվառեայ եւ Պեղիմեայ: Շ Վր. Բռ. Ժ. 16. ր. 30 Հոգւային պարզութիւն			22	169
9	22	Պ.2. Պանք. Յն. Տեառն եղբայր Յակոբայ առաքելոյն:			23	170
10	23	Պ.2. Սրբոյն Պանդալեոնի բժշկին, Երմուեայ Բանանային եւ Եպրաֆեայ կուսին Յայտ Սահի (30):			24	171
11	24	Ուր. Պանք: Եւր. Ռաֆայէլի Հրեշտակապետին: Շ Ի Կարինն. Ժ. 11. ր. 27 Պուրնի ազրեպ			25	172
12	25	Շր. Սրբոյն Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Բերբողին, Դարի Անյաղբ փիլիսոփա- յին, Գրիգորի Նարեկացւոյն, Ներսէսի Շնորհալոյն եւ Ներ- սէսի Լամբրոնացւոյն:			26	173
13	26	Ք. ԿԻՄ. Ե. զկնի Խաչի: Եօթերորդ Կիւրակէ Եօթն Շա- բաթուց: Հարսնիք:			27	174
14	27	Պ.2. Սրբոյն Գրիգորի Աղուանից կարողիկոսին (Յիսասկ գիւսի նշխարաց) եւ սրբոց հացն Թաքոյ, Վարոսի, Թով- մատու, Անտոնի եւ Կոնիդեայ եւ Եօթն խոսանարակացն ուր Յիսնակնեան վանն կասարեցան:			28	175
15	28	Պ.2. Սրբոյն Առաքելոցն Անանիայի, Մասքէի, Բառնարայ, Փիլիպպոսի, Յովնանու, Շիղայի եւ Սիւլիանոսի: Եւր. Ա- ռաքելոյն Սիմէօնի եւ Յուդայի: Շ Յն. յս. Ժ. 16. ր. 19 Անհրեւային նողմունք			29	176
16	29	Պ.2. Պանք: Իսլ. Րեպիլ Ախր (30). Հր. Խեսուան (30):			30	177

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ		ՌԷՊ. ԱՆԸՐ ՕՐ 30	Ի	Խ
0	Ե	ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՕՐ 31		
17	30	ՅԶ. Սրբոցն Գիորգեսիոսի Արիստակազացոյն եւ սրբոց առա- բեյոցն Տիմոթէոսի եւ Տիմոթի: Ա. Դամայ (30):	2	178
18	31	Ուր. Պահմ. Յն. Դուկասու Աւետարանչին:	3	179
19	1	ՇԲ. Սրբոց Աւետարանչացն Մասքէոսի, Մարկոսի, Դուկասու եւ Յովնաննու: Յն. Յովկեայ մարգարէին. Եւրոպացոց Նոյեմբեր (30) եւ Տօն Ամենայն Սրբոց:	4	180
20	2	Ճ. ԿԻՐ. Բ. զկնի Խաչի Զոր. Կիւր. Եօթն Շաբ: Յն. Մատրոնայ կուսին, Տօն է Սազրզցոց: Եւր. Համօրէն Ննջեցելոց: Հարմի:	5	181
21	3	ՔԶ. Սրբոցն Դուկիանոսի հաբիւրապետին, եւ Յովսէփայ Աս- ուածահօրն եւ Յովսէփայ Արեմաքացոյն, եւ բարեկամին Քրիստոսի Դազարու եւ Քերցնուր Մարքայի եւ Մարիամու:	6	182
22	4	ՊԶ. Սրբոցն Թէոդիսոսի Բանաւային եւ Զնոնի զինաւորին եւ Մակարայ, Եղովնայ եւ Ռամելայ:	7	183
23	5	ՊԶ. Պահմ:	8	184
		Շ Առ. Բռ. Ժ. 1. ր. 26 Խառնակ օր		
24	6	ՅԶ. Սրբոց Խարիթեանց եւ վկայիցն Արեմեայ եւ Քրիստո- սի եւ Կանանցն Կալինիկեայ եւ Ակիւլինեայ:	9	185
25	7	Ուր. Պահմ:	10	186
26	8	ՇԲ. Սրբոց երկուստան վարդապետայն Ռեքէոսի, Գիորգեսիո- սի, Սեդրեասոսի, Աքանասի, Կիւրղի եւ Երուսաղէմացոյն, Եփ- րեմի Խառնի Ասորոյ, Բարդի Կեսարացոյն, Գրիգորի Նիւ- սացոյն, Գրիգորի Ասուածաբանին, Եպիսկոպոս Կիւրաց- ոյն, Յովնանու Ոսկերեանին եւ Կիւրղի Աղեմանդրացոյն: Յն* Գեմետրեայ վկային: Իսլ. Գասրմ: Գասրմ Գուրթունար: Յն* Գեմետրեայ վկային: Իսլ. Գասրմ: Գասրմ Գուրթունար:	11	1
27	9	ԿԻՐ. Բ. զկնի Խաչի. ՊԻՆԱ Խաչ: Հինգերորդ Կիւրակէ Եօթն Շաբաթուց: Հարմի:	12	2
28	10	ՔԶ. Սրբոցն Անաստասայ Բանաւային եւ Վարդոսի, եւ Թէո- դորիսայ եւ որդւոցնուր, եւ որք ընդ նմա կասարեցան:	13	3
29	11	ՊԶ. Սրբոց Հիպրիֆեանց որք ի Սամուսաս կասարեցան, եւ Սեւեռիանոսի Սեբաստացոյն, Բաբելայ ծերոյն. եւ ուրսուն եւ չորս առակեւրացնուր:	14	4
30	12	ՊԶ. Պահմ:	15	5
		Շ Լր. Լս. Ժ. 14. ր. 44 Մերք պարզ մերք անձեւ:		
31	13	ՅԶ. Սրբոցն Յովնաննու Ոսկերեանին:	16	6

ՆՈՅԵՄԲԵՐ		ՌԷՊԻԼ ԱՆԸՐ ՕՐ 30	Ի	Գ
0	Ե	ՅԸՇՐ. ՍԱՆԻ ՕՐ 30		
1	14	Ուր. Պահմ: Յն* Կոզմայի եւ Դամիանոսի:	17	7
2	15	ՇԲ. Տօն ամենայն սրբոց Հնոց եւ Նորոց, յայտնից եւ անյայտից:	18	8
3	16	Ճ. ԿԻՐ. Բ. զկնի Խաչի: Վեցերորդ Կիւրակէ Եօթն Շաբա- թուց: Հարմի:	19	9
4	17	ՔԶ. Սրբոցն Սեփաննոսի Հոովմայ Հայրապետին. եւ Բանա- ւայից. սարկաւազաց եւ ժողովրդոց:	20	10
5	18	ՊԶ. Սրբոցն Ակիփսիմեայ Եպիսկոպոսին եւ Յովսէփայ Բանա- ւային. Այիքալայ սարկաւզին եւ Պղատնի վկային: Տօն Տրէ(30):	21	11
6	19	ՊԶ. Պահմ:	22	12
7	20	ՅԶ. Սրբոց Հայրապետացն Մեսրոփանոսի, Աղեմանդրոսի եւ Պողոսի Խոստովանողին եւ Սրբոց Բոսորացն Մարկիանոսի եւ Մարտիրոսի:	23	13
		Շ Վր. Բռ. Ժ. 6. ր. 28 Փոփոխական եղանակ		
8	21	Ուր. Պահմ: Յն. Միրայէլի հրեշտակապետին եւ ամենայն երկնային զօրաց: Եւր. Ընծայուն Ս. Աստուածածնի:	24	14
9	22	ՇԲ. Սրբոց Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Միքայէլի եւ ա- մենայն երկնային զօրացն: Յայտն Տրէ (30): Եւր. Զիչիկեայ կուսին:	25	15
10	23	Ճ. ԿԻՐ. Բ. զկնի Խաչի: Եօթներորդ Կիւրակէ Եօթն Շա- բաթուց: Հարմի:	26	16
		Շ յԱղեմանդրոս Ժ. 8. ր. 46 Պուրհի գալս		
11	24	ՔԶ. Սրբոցն Մելիսոսի Անիսիմայ Հայրապետին եւ Միմասայ Եպիսկոպոսին եւ միւս Մելիսոսի Եպիսկոպոսին, Բուրայ Բա- նաւային եւ Շինու սարկաւազին:	27	17
12	25	ՊԶ. Սրբոցն Գեմետրեայ վկային եւ Բասիլիսկոսի Բանաւային: Յն. Յովնաննու Ողորմածին. Տօն է մուշտակագործաց. Եւր. Կատարիսեայ կուսին:	28	18
13	26	ՊԶ. Պահմ: Յոռնաց Յովնաննու Ոսկերեանին:	29	19
14	27	ՅԶ. Սրբոցն Գուրիասայ, Սամուսասայ, Աբիբայ սարկաւազին, Ռամանոսի Միայնակեցին, Մանկանն Խոստովանողի եւ Հիւ- սիփոսի զինաւորին: Յն. Փիլիպպոսի Առաքելոյն եւ բարե- կենդան քառասնորեայ պահոց ծննդեան:	30	20
		Շ Են. Լս. Ժ. 2. ր. 29 Անձեւաբեր հոգմունք		
15	28	Ուր. Պահմ: Յն. սկիզբն Պահոց ծննդեան Քրիստոսի: Իսլ. Ճէմազիլ Էվլէ(29): Հր. Քասեւ (30):	1	21

0	Ե	ՅԸՇՐ. ՍԱՆԻ ՕՐ 30	ՆՈՅՆԵՄԲԵՐ	ՃԷՄ. ԷՎՎԷԼ ՕՐ 29	Ի	Գ
16	29	ՇՐ. Սրբոց Առաքելոցն Անդրէի եւ Փիլիպպոսի: Ա. Համիրայ (30): Յն. Մատթէոսի Աւետարանչին:		2	22	
17	30	✠ ԿԻՔ. Ժ. զկնի Խաչի: Բարեկ Յիսն. պնց. եւ Ա. Կիւր. Գալտեան: Եւր. Անդրէի առաքելոյն:		3	23	
18	1	ԲԶ. Ա. օր պնց. Յիսն.: Եւր. Դեկտեմբեր (31):		4	24	
19	2	ԳԶ. Բ. օր պնց. Յիսնակաց:		5	25	
20	3	ԴԶ. Գ. օր պնց. Յիսնակաց:		6	26	
21	4	ԵԶ. Դ. օր պնց. Յիսնա. եւ Ընծայումն Ա. Աստուածածնի: Յն. եւս Ընծայումն Ա. Աստուածածնի:		7	27	
		Շ Առ. Բռ. Ժ. 6. ր. 31 Պարզ եւ մերթ անձեւ				
22	5	Աւր. Պանի:		8	28	
23	6	ՇՐ. Սրբոցն Գրիգորի Մանչեղագործին, Նիկողայոսի հայրապետին եւ Միւռոնայ եպիսկոպոսին: Եւր. Նիկողայոսի Հայրապետին (Ըմբռնաղ). Իսլ. եպիփաք տէօր. Փուրթունասը):		9	29	
24	7	✠ ԿԻՔ. Ա. Կիւր. Յիսնա. Հարանի: Եւր. Ս. Ամբրոսիոսի:		10	30	
25	8	ԲԶ. Սրբոց Կուսանացն Յուլիանայ եւ Վասիլուսի. Աբրաւ համու եւ Խորենայ, Կողմայի եւ Դամիանոսի եւ Աստուածաւոր վկայից: Յն. Ներտարինայ կուսին: Եւր. Յղութիւն Սուրբ Աստուածածնի:		11	31	
26	9	ԳԶ. Սրբոցն Դուռնիկանոսի Բանանային, եւ սրբոցն Տարագրոսի, Պրոպոսի, Անդրոնիկոսի եւ Ոնեսիմեայ եւ այլոց աշակերտաց առաքելոյն Պողոսի:		12	32	
27	10	ԴԶ. Պանի:		13	33	
28	11	ԵԶ. Սրբոցն Կղեմայ հայրապետին, Բագարասայ Տոռոմենայ եպս.ին:		14	34	
29	12	Աւր. Պանի:		15	35	
		Շ Լր. Լս. Ժ. 9. ր. 4 Հոգմային ցրտութիւն				
30	13	✠ ՇՐ. Սրբոց առաքելոց եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթոլոմէոսի: Յն. Անդրէի առաքելոյն: Եւր. Լուսիա կուսին:		16	36	

0	Ե	ՔԵԱՆ.ԷՎՎԷԼ ՕՐ 31	ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ	ՃԷՄ. ԷՎՎԷԼ ՕՐ 29	Ի	Գ
1	14	✠ ԿԻՔ. Բ. Յիսնակաց: Հարանի: Յն. Նաւուայ մարգ.ին:		17	37	
2	15	ԲԶ. Սրբոցն Գեմարիոսի եպս.ին, Մերկերիոսի զինաւորին, Յակովբայ եւ Իրաւափառայ: Յն. Ամբակումայ մարգարէին:		18	38	
3	16	ԳԶ. Սրբոյն Մինասայ, Եւմոգինեայ եւ Գրաբոսի եւ Կամաւոր աղբասացն Յովհաննու եւ Ալեքսիանոսի: Յն. Սոփոնիա մարգ.ին:		19	39	
4	17	ԴԶ. Պանի: Յն. Վառվառայ կուսին:		20	40	
5	18	ԵԶ. Սրբոց հարցն Եգիպտացոց Պողոսի, Պողայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու Գրեցելոյն, Յովհաննու Կարհահասակին, Նեղոսի, Արսէնի, Սիսիանու, Դանիէլի, Մրապիոնի, Մակարիոսի, Պիմենի եւ այլոց սրբոց հարց: Տօմ Բաղոց (30):		21	41	
6	19	Աւր. Պանի: Յն. Նիկողայոսի Հայրապետին: Շ Վր. Բռ. Ժ. 18. ր. 17 Զիւնաբեր եղանակ		22	42	
7	20	ՇՐ. Սրբոյն Նիկողայոսի Զմիւռնիոյ սփանչեղագործ Հայրապետին:		23	43	
8	21	✠ ԿԻՔ. Գ. Յիսնակաց: Բարեկենդան Ա. Յակոբայ: Հարանի:		24	44	
9	22	✠ ԲԶ. Պանի: Յղութիւն Ա. Աստուածածնի ի յԱննայէ: Յայտ Բաղոց (30): Յն. եւս Յղութիւն Ա. Ածծնի.: Հր. Խանուկայ որ է Գանտիլ պայրամը ինն օր:		25	45	
10	23	ԳԶ. Սրբոցն Կուռնէլիոսի հարիւրապետին եւ Շմաւոնի ազգականին Բրիստոսի եւ Պօլիկարպոսի Հայրապետին Զմիւռնիոյ, եւ վկայիցն որք ընդ նմա կասարեցան: Զմեռնամուտ եւ արեւադարձ Այծեղջեր. ցերեկն սկսի Երկարիլ եւ զիշերն կարճանալ: (Ինգըրալը Շէթէվի, կամ Էվվէլը Արպային որ է սկիզբն 40 աւուրց առաջնոյ մասին ծմբան: Դարագըզ, կիւն տէօնիւմիւ Փուրթունասը): Շ յԱյծեղջիւրն Ժ. 21. ր. 24 Պուրնի նէտի		26	46	
11	24	ԴԶ. Պանի: Եւր. ձրագալոյց Ծննդեան Քրիստոսի:		27	47	
12	25	ԵԶ. Սրբոցն Եւստարիոսի, Օգեսենիոսի, Եւգինէոսի, Ովրեսէպի եւ Մարդարիոսի: Յն. Սպիրիտոնի եպս.ին. Եւր. Ծնունդ:		28	48	
13	26	Աւր. Պանի: Եւր. Բ. օր Ծննդ. եւ Ստեփաննոսի նախավկ.ին:		29	49	
14	27	ՇՐ. Սրբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի նրգնաւորին եւ Մէլիսոսի եպս.ին: Եւր. Յովհ. Աւետարանչին: Իսլ. Ճէմազիւլ ախրը (30): Շ Ծն. յս. Ժ. 1. ր. 12 Ցրաւունչ եւ ձիւնաբեր		1	50	
15	28	✠ ԿԻՔ. Դ. Յիսն. Հարանի: Հր. Թէրէթ (29):		2	51	

0	Ե	ՔԵԱՆՔԿԱԿԷԼ ՕՐ 31	ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ	ՃԷՄ. ԱԽԸՐ ՕՐ 30	Ի	Գ
16	29	ԲՂ. Սրբոց Հայրապետացն Իգնատիոսի, Աղդէի եւ Մարու- թայի եպիսկոպոսին: Ա. Արամ 30:			3	52
17	30	ԳՂ. Սրբոցն Թէոփոմայայ եպիսկոպոսին, Թէոփոմայ վկային եւ չորից զինուորացն Բաստի, Եւսեբի, Եւսիփր եւ Բասիլիդէայ:			4	53
18	31	ԴՂ. Պահֆ. Եւր. Սեղրեստրոսի Հայրապետին:			5	54
19	1	ԵՂ. Սրբոց կուսանացն Ինդոսի եւ Դոմնայի, եւ Գղերիկոսի Բանանային եւ Երկուց բխուցն որք այրեցան յեկեղեցին Նի- կովիդացոց: Եւր. Յունուար (31) Կաղանդ եւ Տարեմուտ 1925 թուին Քրիստոսի. (ըստ Նոր Տօմարի):			6	55
20	2	Աւր. Պահֆ:			7	56
21	3	ՇՔ. Նախավկայ եւ Անդր. քաղաւորին Սրբոյն Աբգարու: Յ Առ. Բռ. Ժ. 2 ր. 28 Բխաբեր հողմունք եւ անձրեւային:			8	57
22	4	Մ. ԿԻՐ. Ե. Յիսնակաց: Հարսնիխ:			9	58
23	5	ԲՂ. Սրբոցն Դարի մարգարէին եւ Յակոբայ առ ամբելոյն:			10	59
24	6	ԳՂ. Սրբոյն Սեփաննոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին: Յն. Ճրագայոյց Ծննդեան. Եւր. Յայտնութիւն: Հր. Ծում վասն պաշարման Երուսաղէմի ի Նաբուգոժոնո- սորայ:			11	60
25	7	ԴՂ. Պահֆ. Յն. Ծնունդ Տեառն մերոյ եւ ուտիր է նոցա մինչ ի 4 Յունուարի:			12	61
26	8	ԵՂ. Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պողոսի: Յն. Բ. օր Եր- նընդեան:			13	62
27	9	Աւր. Պահֆ: Յն. Գ. օր Ծննդ. եւ Ստեփաննոսի Նախավկային:			14	63
28	10	ՇՔ. Սրբոց Որդոց Ռոսման, Յակոբայ առաքելոյն եւ Յով- նաննու Աւեսարանչին:			15	64
29	11	Մ. ԿԻՐ. Զ. Յիսնակաց: Բարեկենդան Ծննդեան պահոց: Յ Լր. Լս. Ժ. 1. ր. 50 Չիւնաբեր եղանակ			16	65
30	12	ԲՂ. Ա. օր պահոց Ծննդեան:			17	66
31	13	ԴՂ. Բ. օր պահոց Ծննդեան:			18	67

ԻՆՉՊԷՍ ԱՊԱՀՈՎՈՒԵՑԱԻ ՄԻԼԼԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Միլի բանակին յաղթանակով փակուած քուրֆ կառա-
վարութեան վերջին հինգ տարուան անցքերու համառօտ մէկ
պատկերը կը ներկայացնենք, ցոյց տալու համար որ ամբողջ
հաղափախիթ աշխարհի գնահատման առարկայ եղող այդ
ժամուրդը ի՞նչպէս կազմուեցաւ եւ ի՞նչ տեսակ պէտքի մը
ծնունդն էր այն:

Անոր կարեւորութիւնը ըմբռնելու համար պէտք է ուսում-
նասիրուին նախընթաց դէպքերը, նագրիս կերպով:

Մոնտրօսի դաշնագրով (30 Հոկտ. 1918) համաձայնական-
ներու եւ թուրք կառավարութեան միջեւ զինադադարը կնքուե-
լէ յետոյ, Թէվֆիք փաշայի դաշինքը պաշտօնի գլուխ եկաւ,
բայց կարճ միջոց մը միայն կրցաւ մնալ, ու 1919 Մարտ 5ին
հանգուցեալ Ֆէրիտ փաշա կոչուեցաւ ստանձնելու վարչապե-
տութեան պաշտօնը:

Այս շրջանին մէջ կայսերազուն իշխաններէն Ապտիւլլահ-
հիմ եւ Ճէմալէտին էֆ.ներ զրկուեցան Անատոլու եւ Բուսֆի
մասնաւոր պատուիրակութեամբ եւ Մուսթաֆա Բէմալ փաշա
նոյն տարուայ Մայիս 5ին կարգուեցաւ ընդհ. քննիչ Զորա-
բանակին:

Այս միջոցին տեղի ունեցաւ Իզմիրի գրաւումը հետեւ-
եալ պայմաններու մէջ:

Պոլիս գտնուող անգլիական ներկայացուցիչ ծովակալ
Տէպ, 16 Մայիս 1919 թուակիր ծանուցագրով մը կը հաղորդէր
Թէ Իզմիրը պիտի գրաւուի համաձայնական զինուորներու
կողմէ: Ծովակալ Կալարօք նոյն թուականով Իզմիրի կուսա-

կալին յանձնած ծանուցագրով կը հաղորդէր թէ տէրութեանց որոշմամբ և զինադադարի 7րդ յօդուածի տրամադրութեամբ համաձայնական ոյժեր պիտի գրաւեն Իզմիրի բերդերը: Նոյն թուականով ուրիշ ծանուցագիր մը կը հաղորդէր դարձեալ որ զինադադարի պայմաններուն համաձայն՝ հելլէն զօրքը պիտի գրաւէ Իզմիրը: Այս զեկոյցէն անմիջապէս վերջը հելլէն զինուորը Իզմիր ելաւ:

Իզմիրի մէջ թուրք կառավարութիւնը և ժողովուրդը այս գրաւման դէմ անտարբեր չմնացին և գործադրեցին դիմադրութեան իրենց բնական իրաւունքը: Այս պատճառաւ արիւնյալի դէպքեր պատահեցան և Պոլսոյ կառավարութեան կողմէ բողոքի դիմումներ և ժողովուրդին կողմէ միջիններով դժգոհութեան ցոյցեր տեղի ունեցան:

Այս բողոքները և դիմումները ունէ արդիւնք չտուին: Այս միջոցին իրեւ Յրդ բանակի քննիչ Անատուր զտնուող Մուսթաֆա Բէմալ փաշա, «Ազդային Իրաւանց Պաշտպան» անուան ներքեւ կողմուած մարմնոյն գլուխը անցնելով, Իզմիրի ապօրէն ձեւով գրաւման դէմ բողոքի ձայն բարձրացուց:

Ֆէրիտ փաշա այս գրաւումէն անմիջապէս յետոյ վարչապետութենէ հրաժարելով իր դահլիճը վերակազմեց՝ քանի մը անդամներ միայն դուրս ձգելով: Այս անգամ դահլիճին մէջ մտան Թէվֆիգ և Իզզէթ փաշաները և Ապտիւրահման Շէրէֆ պէյ:

Այս պահուն էր որ Բ. Դուռը կը հրաւիրուէր մասնակցելու Բարիզի հաշտութեան ժողովին և Թէվֆիգ ու Ֆէրիտ փաշաներ պատուիրակ կը նշանակուէին օսմ. կառավարութեան կողմէ: Իրենց կ'ընկերանային ելմտական նախարար Թէվֆիգ պէյ և Պետական Խորհրդոյ նախագահ Տր. Րիզա Թէվֆիգ պէյ: Թէվֆիգ փաշա քիչ մը ուշ հասած ըլլալով Բարիզ, Ֆէրիտ փաշա Խորհրդաժողովին ներկայացած էր: Բայց յանուն թուրք կառավարութեան իր ներկայացուցած պայմանները չափազանց նկատուելով, նախ և առաջ Թէվֆիգ

փաշա և յետոյ Ֆէրիտ փաշա Պոլիս վերադարձան 14 Յուլիս 1919ին:

Ֆէրիտ փաշա համոզուած կ'երեւար որ այլեւս իր կազմած այս դահլիճով ունէ գործ տեսնել կարելի չպիտի ըլլայ, ուստի երրորդ անգամ ստանձնելով վարչապետութիւնը կազմեց նոր դահլիճ մը, մասնակցութեամբ Թէվֆիգ, Իզզէթ և Ալի Րիզա փաշաներու:

Այս միջոցին Իզմիրէ իսլամներու գաղթը սկսած էր մեծ համեմատութիւններ առնել: 150,000ի չտփ Իզմիրցի թուրքեր հեռացած էին իրենց ծննդավայրէն և հելլէն զինուորներու արարքներու դէմ դանդաղները և բողոքները կ'աւելնային հետզհետէ:

Այս կացութեան առջեւ կարելի չէր անտարբեր հանդիսատես մնալ, հետեւաբար Անատուրի և Րումէլիի իրաւանց պաշտպան միութիւններ կազմուեցան վերջապէս և «ազդային ոյժ» (զուլվալայի միլլիէ) կազմութեան հիմը դրուելու համար Կարնոյ մէջ համաժողով մը գումարուելով, որոշուեցան կարգ մը հիմնական սկզբունքներ:

Ֆէրիտ փաշայի դահլիճը ի դուր կը ձգնէր արգելիլու այս համաժողովը: Այս նպատակաւ եղած ջանքերը ապարդիւն մնալէ յետոյ, 1919 Սեպտեմբեր 11ին նոր համաժողով մը գումարուեցաւ Սեբաստիոյ մէջ, որ նախորդ Կարնոյ համաժողովին որոշումները հաստատելէ յետոյ, կարգ մը ուրիշ տրամադրութիւններ ալ աւելցուց:

Այս համաժողովներու գումարման և եղած կարգադրութիւններու արգելքին դէմ կատարուած ձեռնարկները ապարդիւն մնալով, Ֆէրիտ փաշայի դահլիճը հարկադրուեցաւ քաշուիլ և 9 Հոկտեմբեր 1919ին Ալի Րիզա փաշա վարչապետ անուանուեցաւ:

Նոր դահլիճը իր հրատարակած յայտարարութեամբ Ազգ. Ժողովը գործի գլուխ հրաւիրելու պէտք տեսաւ և 9 Հոկտ. 1919ին հրատարակած յայտարարութեամբ հրաւիրուեցան առաջին կարգի ընտրողները, 15 օրուան միջոցին ընտրելու

երկրորդ կարգի ընտրողները և 5 օրուան միջոցին՝ ալ երեսփոխանները: Պոլսոյ մէջ 15 Հոկտեմբերին ձեռնարկուած էր երեսփ. ընտրութեան: Պոլսէն և գաւառներէն ընտրուած երեսփոխանները գումարուած էին 12 Յունվար 1920ին:

Ազգ. ժողովը գործի ձեռնարկելէ անմիջապէս յետոյ սկսաւ քննել զինադատարի հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը, տեղի ունեցած գրաւումները, անոնցմէ յառաջ եկած վիճակը, ու ձեռնարկուելիք միջոցները ու գրի առաւ «Ազգ. Ուխտ»ը (Միսաբը Միլլի), որ կը սահմանէ Թուրքիոյ անկախութեան համար ըլլալիք մեծագոյն զոհողութիւնները հետեւեալ ձեւին մէջ.

Ազգային Ուխտին առաջին յօդուածը կ'ըսէ. Ձինադատարի քուականին բեւաւր բանակներու գրաւման ներքեւ գտնուող եւ արաբ ժողովուրդէն բնակեալ վայրերու նակասագիրը այդ ժողովուրդին ազատ կամին եւ քաղաքին թողով, իսլամ տարին հոծ բնակչութիւնը գտնուող մնացեալ վայրերու ժողովուրդը՝ անբաժանելի ամբողջութիւն մը կը կազմէ:

2. Երեւակ նահանգներու բնակչութիւնը որ ազատ գտնուած տեսն մայր հայրենիքին կցուի յայտարարեց, կ'ընդունինք որ ի հարկին դարձեալ ազատ ըլլայ իր կամը յայտնելու:

3. Արեւմտեան Թրակիոյ իրաւական վիճակը որ կախում ունի Թուրքիոյ հաշտութեան կնիւմէն, պիտի վճռուի իր ժողովուրդին բոլորովին ազատ կամով:

4. Խալիճայութեան կեդրոնը եւ Կայսրութեան մայրաքաղաքը եղող Պոլսոյ եւ Մարմարայի ծովին ապահովութիւնը պէտք է գերծ ըլլայ ամէն պատահականութենէ: Այս սկզբունքի հիման վրայ կ'ընդունինք Սեւ ծովի եւ Միջերկրականի նեղուցներուն առեւտրի եւ փոխադրութեան ազատութիւնը մեր եւ ժողովից բոլոր կառավարութիւններու կողմէ տրուելիք որոշման համաձայն:

5. Համաձայնական կառավարութիւններու, անոնց բեւաւրներու եւ գործակիցներու միջեւ, դաւանադրութեանց հիման վրայ որոշուած փոխամասնութիւններու իրաւունքը — քաղաքայ երկիրներու իսլամ ժողովուրդը նոյն իրաւունքէն օգտուելու պայմանով — մեր կողմէ ալ պիտի հաստատուի եւ ապահովուի:

6. Մեր ազգային եւ ճնշեալական յառաջդիմութիւնը կարելի ընծայելու եւ դարձու ոգիին համաձայն կանոնաւոր վարչութիւն մը ստեղծելու նպատակով՝ ուրիշ կառավարութիւններու նման՝ կատարեալ անկախութիւն եւ ազատութիւն՝ մեր գոյութեան հիմը եւ անխախտ սկզբունքը կը կազմէ: Այս

պատահաւ չենք ընդունիր բոլոր այն պայմանները որոնք մեր քաղաքական, դատական եւ ելմական, եւ ուրիշ կարգի յառաջդիմական ձգտումներու արգելք կը հանդիսանան: Մեր որոշուած պատրաստութիւնը վնասման պայմաններն ալ պէտք չէ հակառակին այս սկզբունքներուն: 28 Յունվար 1920:

Այս ազգային ուխտը բոլոր եւրոպական Խորհրդարաններու հաղորդուած և թերթերու մէջ հրատարակուած ըլլալով, կարգ մը չըմանակներու մէջ նպատաւոր տպաւորութիւն առաջ չբերաւ, այնպէս որ ընտրուած երեսփոխաններէ մէկ մասը, սպասելով գործերու վախճանին, մնացեալ էին իրենց տեղերը:

Այս կացութեան մէջ Ալի Րիզա փաշայի դահլիճը 5 ամիս մնալէ յետոյ պաշտօնի վրայ, հարկադրուեցաւ ձեռնթափ ըլլալ իր տեղը տալով Սալիհ փաշայի դահլիճին:

Փոփոխութիւնը տեղի կ'ունենար 7 Մարտ 1920ին, ուրկէ 9-10 օր յետոյ Պոլսոյ գրաւումը յայտարարուեցաւ համաձայնականներու կողմէ և Սալիհ փաշա հրաժարելով վարչապետութենէ, Տամատ Ֆէրիտ փաշա յաջորդեց անոր (5 Ապրիլ 1920) ու 6 օր յետոյ Երեսփ. ժողովի փակումը յայտարարուեցաւ Կայս. Իրատէով:

Այս փորձը Անատոլի մէջ դժգոհութեան և բողոքներու տոբիթ տուաւ և գրեթէ այդ օրէն ի վեր Պոլսոյ և գաւառի յարաբերութիւնները դադրեցան: Ֆէրիտ փաշայի դահլիճը Անատոլի մէջ կազմուած ոյժը ապստամբական շարժում նկատեց և գործի գլուխ գտնուողներն ալ ի բացակայութեան դատապարտեց, Միլլի ոյժերը հետապնդելու համար զօրախումբեր ղրկուեցան և բաղխումներ ունեցան անոնց հետ:

Մինչեւ այս թուականը Անատոլի մէջ յառաջ եկած շարժումը կը վարէր ազգային իրաւանց պաշտպան ընկերակցութիւնը, բայց այս թուականէն յետոյ այլեւս ազգային շարժումի հանդամանք ստացաւ գործը և Երեսփ. ժողովը էնկիւրիի մէջ գումարելու որոշում տրուեցաւ:

Այս միջոցին ձերբակալուելով Մալթա քաղաքուած էին խումբ մը երեսփոխաններ: Բաց ի ասոնցմէ, մինչեւ այդ թուականը Անատոլիէ Պոլիս չվերադարձող երեսփոխաններ

միանալով Էնկիւրիի մէջ, 350 անդամներով բացումը կատարեցին Խորհրդարանին «Ազգային Մեծ Ժողով» անունին տակ, որ ձեռնարկեց իսկոյն գործադիր վարիչ մարմին մը կազմելու (23 Ապրիլ 1920)։ Այս Ժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ, Մուսթաֆա Քէմալ փաշան այս Ժողովին և գործադիր անունը կրող գործադիր մարմնոյ նախագահ անուանեց։ Ահաւասիկ այս կերպով տեղի ունեցաւ Միլլի (ազգայնական) կազմակերպութեան սկզբնաւորութիւնը։

Այս միջոցին Սան Րէմոյի մէջ գումարուած Խորհրդաժողովին իբր արդիւնք՝ պատրաստուած Սէվրի դաշնագիրը հաղորդելու համար, եղած հրաւերի մը վրայ Թէվֆիզ փաշայի նախագահութեամբ ներքին գործոց նախարար Րէշիտ պէյէ, կրթական նախարար Ֆախրէտտին պէյէ և հանրօգուտ շինութեանց նախարար Ճէմիլ փաշայէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը Բարիդ ղրկուելով, յիշեալ դաշնագիրը հաղորդուեցաւ իրենց 10 Մայիս 1920ին։

Պատուիրակութիւնը այս դաշնագիրը կարգալէ յետոյ հեռագրեց Պոլիս թէ՛ իրրեւ կառավարութիւն բան մը չէ մնացած մեր ձեռքը։ Թէվֆիզ փաշա դաշնագրին օրինակը Բ. Դրան հաղորդելով ղրկած էր նաև իր պատասխանը։

Այս դաշնագիրը ծանր հարուած մըն էր թուրք կայսրութեան, ուստի Ֆէրիտ փաշա ինքնագլուխ չպատասխանելու համար՝ Կոյսեր ներկայութեան Արքունի Ժողովի մը գումարման պէտք տեսաւ և 22 Յուլիս 1920ին, բացի նախարարներէ, ձերակուտականներու և զինուորական ու քաղաքային բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ներկայութեան պալատին մէջ Ժողով մը գումարուեցաւ, որուն նախագահեց Կայսրը։ Ներկաներու թիւն էր 50։

Պատուիրակութեան անդամներէն Րէշիտ պէյի հաշտութեան դաշնագրի բովանդակութեան մասին ղրկած հեռագիրը կարդացուելէ յետոյ հոն նկատողութեան առնուեցաւ նաև 10 և 20 Յուլիս թուակիր երկու հեռագիրներ, որոնցմէ մէկուն մէջ կ'ըսուէր թէ Խորհրդաժողովի չըջանականներէն կարեւոր անձ

մը բարեկամաբար յանձնարարած է ստորագրել դաշնագիրը։ Իսկ երկրորդ հեռագրով մը կը ծանուցուէր որ եթէ Թուրքիա չստորագրէ այս դաշնագիրը, հելլէն բանակներու թոյլտուութիւն պիտի ըլլայ գրաւելու Պոլիսը։

Նախարարաց Խորհուրդին ատենագրութենէն կը հասկցուէր որ Ժողովը դաշնագիրը չատ ծանր և երկրին անկախութեան հակառակ գտնելով, կ'ըսէր թէ կամ դաշնագիրը իր ծանր պայմաններով ընդունելով պէտք էր բաւականանալ և կամ մերժել։ Ընդունելու պարագային Պոլիսը կը մնար փոքրիկ կառավարութեան մը չըջանակին մէջ, իսկ մերժելու պարագային օսմանեան կայսրութեան վերջ պիտի տրուէր՝ պարագայ մը որ չատ դառն ըլլալով, կ'առաջարկուէր ընդունիլ դաշնագիրը հետեւեալ բարեփոխութիւններով։ Բումբէլի գիծը տանիլ մինչև Միտիա-Էնոս, Իզմիրը վերածել ազատ քաղաքի, իսլամական իսլամիզմի թեան մասին դաշնագրին մէջ ունէ տրամադրութիւն չդնել և եթէ Իզմիրի ու Թրակիոյ մասին եղած առաջարկները անընդունելի նկատուին գոնէ ընդունուէր ասոնց Նեղուցներու յանձնաժողովին յանձնումը։ Այս կէտերը պիտի յանձնուէին Խորհրդաժողովին նկատմամբ։ Այս որոշումը կարդացուելէ յետոյ Ֆէրիտ փաշա բանախօսութիւն մը ընելով ըսած է թէ 1700 տարի առաջ Հոռմէական կայսրութեան լուծուելէն ի վեր, պատմութիւնը այս երկրորդ դէպքն է որ կ'արձանագրէ։ Իր մեծութեամբ և փառքով աշխարհածանօթ օսմ. կայսրութիւնը, վերջին 10 տարուան ծանր սխալներով այսօրուան վիճակին վերածուած է։ Մեծ պետութիւններու Թուրքիոյ առաջարկած հաշտութեան դաշնագիրը՝ մտքերու սարսափ պատճառելու չափ խիստ ըլլալով, մէկ կողմէն վշտառիթ գոյութիւն մը կ'ապահովէ և միւս կողմէն՝ մերժման պարագային կը սպառնայ վերջնական բնաջնջում։ Պոլիսին մեզի մնալը և Թուրքիոյ տկար գոյութեան մը ապահովութիւնը՝ կայսեր անձին քաղաքակիրթ և իսլամ աշխարհին վրայ ունեցած ազդեցութեան ու ներշնչած յարգանքին արդիւնքն է, ապա թէ ոչ օսմանեան կառավարութիւնն ալ

ջնջուած Աւստրիական կայսրութեան համահաւասար վիճակի մէջ պիտի գտնուէր։ Այսօր կը գտնուինք լինելու կամ չլինելու հարցին առջեւ։ Գործին բոլոր մանրամասնութիւնները ծանօթ են ձեզի, հետեւաբար ամէն ոք կրնայ իր համոզումը և գաղափարը պարզել։ Ուստի կը հրաւիրեմ որ փափաքողները խօսք առնեն։ Իսկ եթէ խօսք առնող չգտնուի, պիտի համոզուինք որ կայսրութեան գոյութիւնը՝ ընաջնջումէն նախամեծար կը համարին։

Ֆէրիտ փաշայի այս յայտարարութեան վրայ, ծերակուտական Մուսթաֆա Սապրի էֆ., Հատի փաշա և Քեազիմ ու Րէուֆ փաշաները, ինչպէս նաև Ապտիւլրահման Շէրէֆ պէյ ու Մուսթաֆա Սարմ էֆ. խօսք առած են ու ի վերջոյ կայսեր առաջարկին վրայ, բաց ի Րիզա փաշայէ որ ձեռնպահ մնացած է, մնացեալները ոտքի ելլելով դաշնագիրը առաջարկուած ձեւին մէջ ստորագրելու հաւանութիւն յայտնած են։

Այս արդիւնքին վրայ, Բ. Դուռը պաշտօն տուաւ Հատի փաշայի, Րիզա Թէվֆիգ պէյի և Պէրնի դեսպան Րէշատ Խալիս պէյի, ստորագրելու հաշտութեան դաշնագիրը։

Այս միջոցին Ֆէրիտ փաշա վերոտին քաշուեցաւ վարչապետութենէ և հինգերորդ անգամ ըլլալով պաշտօն տանձնեց կազմելու դահլիճը (31 Յուլիս 1920)։ Նորակազմ դահլիճը իր յայտարարութեան մէջ կ'ըսէր թէ «Անատոլիոյ ապստամբութիւնը զսպելու հոգ պիտի տանի և ժողովուրդը պիտի յաջողի փրկել»։

Պատուիրակները Բարիզ հասնելէ յետոյ 10 Օգոստոս 1920 թուականին հաշտութեան ստորագրուած ըլլալը կը հաղորդուէր Հատի փաշայի հեռագրով։

Սէվրի դաշնագրին ստորագրութիւնը թուրք հասարակաց կարծիքը վրդովեց և մասնաւորապէս Անատոլիոյ մէջ շատ դառն տպաւորութիւն յառաջ բերաւ։ Միւս կողմէ հելլէն զինուորը Անատոլիոյ մէջ 1920 Յունիս 20էն ի վեր սկսած յառաջխաղացութիւնը կը շարունակէր, Սէվրի դաշնագիրը տակաւին երկուստեք չստորագրուած ձեռնարկեց Թրակիոյ

գրաւման։ Մէկ կողմէն Մարմարայի եզերքը զինուոր հանուած ատեն, միւս կողմէ հելլէն զինուորը սկսաւ անցնիլ Մարիցա գետը, յառաջանալով իր առջեւը գտնուած գիւղերու և քաղաքներու մէջ։ Էտիրնէի մէջ ձափէր Թայեար պէյի ստեղծած կազմակերպութիւնը ամբողջացած չըլլալով, ինք և զինուորները Հելլէններու ձեռք դերի ինկան և ամբողջ Արեւելեան Թրակիան գրաւուեցաւ հելլէն զինուորներէն ու թուրք ժողովուրդը չկարենալով հանդուրժել այս կացութեան, սկսաւ գաղթել հետզհետէ։

Անատոլիոյ կողմն ալ զանազան կէտերէ, ինչպէս Իզմիր, Պրուսա, Նիկոմիդիա, Պանտրմա և Պալքէսիի կողմերէն յառաջացող Հելլէնները, մէկ կողմէն Ուշագ և Չէվրիի սահմանները և միւս կողմէն դէպի Պիդա և Պալքէսի և Պրուսայի կողմէն ալ Եէնիշէհիւրի և Պիլէճիկի ճամբով յառաջացան դէպի Էսկիշէհիւր։

Միլլի ոյփը իր կազմակերպութիւնը ամբողջացուցած չըլլալով, կը հարկադրուէր նահանջել հետզհետէ, ու այս վիճակէն քաջալերուած Հելլէնները կը շարունակէին իրենց ծայրայեղութիւնները։

Ֆէրիտ փաշա հինգերորդ անգամ ըլլալով վարչապետութիւնը ստանձնած ատեն, Սէվրի դաշնագրին բարեփոխութեան յոյս ներշնչած էր, սակայն ո և է յաջողութիւն չկարենալով ձեռք բերել, ստիպուեցաւ հրաժարիլ և 21 Հոկտեմբեր 1920ին Թէվֆիգ փաշա պաշտօնի գլուխ անցաւ՝ իրեն գործակից ունենալով Իզզէթ և Սալիհ փաշաները, որոնք իրենց անուանումէն 5 օր յետոյ հրատարակուած յայտարարութեամբ, ազգային գոյութիւնը ապահովելու և դաշնագրին օրինական եղանակով վաւերացումը կարելի ընծայելու համար «ազգային միութեան» մը պէտքը կը զգացնէին և Ազգ. Ժողովին գումարման անհրաժեշտութիւնը կը բացատրէին։

Հրատարակուած յայտարարութեան մէջ տեսնուած «ազգ. միութիւն» բացատրութիւնը, քիչ ատեն վերջ աւելի որոշակի հասկցուեցաւ, ու դահլիճին կազմութենէն յետոյ, Իզզէթ և

Սալիս փաշաները, ինչպէս նաև Հիւսէյին Քեազիմ պէյ ուղեւորեցան Էնկիրիի 5 Դեկտ. 1920ին և հոն մնացին $3\frac{1}{2}$ ամիս:

Այս միջոցին հեղին բանակները զբաղած էին ամբողջացնելու իրենց զինուորական պատրաստութիւնները և Միլլի ոյժերու Քէտուսի կողմը զբաղեալ վիճակէն օգտուելով, Պրուսայի ճակատէն դէպի Էսկիշէհիր կը յառաջանային: Միլլի ոյժերը թշնամի բանակին մեծ փնասներ տալով կը նահանջէին և հելլէն բանակը յաջողութեան լուրերով աշխարհ կը դղրդէր: Սակայն Քէտուսի կողմը զբաղած Միլլի ոյժերը պահ մը հաւաքուելով ին Էօնիի առջեւ, հեղին բանակին վրայ կարեւոր յաղթութիւն մը տարին: Զօր. Բարուլասի բանակը այս պարտութենէն յետոյ ստիպուեցաւ նահանջել դէպի Պրուսա (13 Յունվար 1921): Այս նահանջը այնքան արագ և խուճապային կերպով տեղի ունեցաւ որ թուրք հեծեալազօրքը չկրցաւ հասնիլ հեղին հետեւակազօրքին: Ինչպէս լսուեցաւ, հեղին բանակը 2 զօրարածին կորսնցուց այս պատերազմին մէջ:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անատօլուի և Թրակիոյ մէջ զինուորական շարժումները շարունակուած պահուն, եւրոպական դահլիճներու մէջ ալ կը շարունակուէին կարծիքի փոխանակութիւններ և խորհրդակցութիւններ:

Ինչպէս կը հասկցուի, կարծիքներու փոխանակութեան ընթացքին դիտուած էր մասնաւորապէս որ Սէվրի դաշնագիրը գործադրելի հանգամանք չունի: Անոնք որ ամէն բան կը սպասէին հեղին յաղթանակներու արդիւնքէն, ին Էօնիի այս պարտութենէն յետոյ պէտք տեսան այլեւս գումարման Լոնտոնի խորհրդաժողովին, ուր պիտի լսուէին թէ՛ թուրք և թէ՛ հեղին ներկայացուցիչները:

Մասնաւոր հրաւերով, Լոնտոնի խորհրդաժողովին պիտի մասնակցէին Թէվֆիգ փաշա Ա. պատուիրակ, իսկ Մուսթաֆա

Բէշիտ և Օսման Նիզամի փաշաները պատուիրակ, իսկ Էնկիրիէ պիտի գային Պէքիր Սամի, Նիհատ Բէշատ պէյերը իրենց ընկերներով: Այս երկու մարմինները 21 Փետր. 1921ին Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողովին ներկայանալով, թրքական շահերը պաշտպանած էին: Խորհրդաժողովը երկու կողմերը լսելէ յետոյ հարցուց թէ Իզմիր և Թրակիա քննիչ մարմիններ զրկելու մասին ի՞նչ կը խորհին և կ'ընդունին որ այս մարմիններու կոտորելիք քննութեան համաձայն որոշում մը տրուի: Թուրք պատուիրակները այս առաջարկը ընդունեցին, իսկ հեղինները մերժեցին, ու այս կերպով անհետեւանք մնաց խորհրդաժողովը:

Օսմ. պատուիրակները 19 Մարտ 1921ին վերադարձան և այս միջոցին Իզզէթ փաշայի պատուիրակութիւնն ալ Պոլիս եկաւ: Պէքիր Սամի պէյ օգտուելով իր Լոնտոն ուղեւորութենէն, պատրաստեց գլխաւոր հիմերը Կիլիկիոյ պարպումի դաշնագրին, բանակցելով այս մասին Ֆրանսայի վարչապետ Պ. Պրիանի հետ (11 Մարտ 1921):

Այս միջոցներուն Քեազիմ Գարապէքիր փաշա կը յառաջանար Հայաստան և Կարսը լքելով փախչող Հայկական բանակին հրամանատարը բաղձաթիւ սպաներ և զինուորներ դերի վարելէ յետոյ, ձեռք կը բերէր նաև ռազմանիւթ, զգեստեղէն և Կարսէն դատ կը գրաւէր նաև Արտահոն և Արդուինը (23 Փետր. 1921): Այս յառաջխաղացութիւնը կը կասէր Կարսի դաշնագրով որ կնքուեցաւ 10 Մարտ 1921ին:

ԻՆ ԷՕՆԻԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին ապարդիւն անցնելէն քաջալերուած, հեղինները երկրորդ յարձակողականի մը պատրաստուեցան: Ին Էօնիի առաջին յարձակողականէն ի վեր արդէն երկու ամիս անցած և հեղինները իրենց բանակին պարապուածութիւնները լեցուցած էին: Միլլի բանակը այս շարժումներու

դէմ անտարբեր չէր, սակայն Հելլէնները դիւրութիւն կը գտնէին իրենց բանակին պարապութիւնները լեցնելու մանաւանդ ռազմանիւթ հայթայթելու: Միլլի կառավարութիւնը ոչինչէն բանակ մը կազմած էր ու իր առաջին Ին Էօնիւի յաղթանակէն յետոյ իր բանակին մէջ յառաջ եկած պարապութիւնները լեցնելու և ի նորոյ կազմակերպուելու զբաղած էր: Հելլէնները օգտուելով այս պատրաստութիւններէն, աւելի մեծ ոյժով զանազան կէտերէ յարձակման սկսան 23 Մարտ 1921ին: Միլլի ոյժերը կոռելով յարձակող բանակին դէմ, երկրորդ անգամ ըլլալով 31 Մարտին հարկադրեցին զանոնք՝ նահանջել Ին Էօնիւէ դէպի Պրուսա: Այս երկրորդ յաջողութեանէն յետոյ Միլլի բանակը ձեռնարկեց իր կազմակերպութեան, որ յաջողած էր այս յարձակողականներու հետեւանքով:

Ընդհանուր պատերազմին Ռուսերու ձեռք գերի ինկած բազմաթիւ սպաներու և բժիշկներու վերադարձը՝ Ճաքոնի կարմիր Մահիկը ստանձնած և 300,000 ոսկի վճարուած էր իբրեւ ճամբու ծախք, Այս կերպով Վլատիմոստոքէ շոգենաւ դրուած 1004 սպայ, բժիշկ, զինուոր և տղաք հազիւ Տարտանէլի մօտեցած, հելլէն նաւերը զանոնք ետ դարձնելով Բիրէա տարած և ասոնք կրկին պատերազմական գերի ըրած էին: Ասոնցմէ մաս մը հիւանդացած և մէկ մասն ալ մեռած է: Կատարուած դիմումներու հետեւանքով ասոնցմէ կարմիր Մահիկի պաշտօնեայ, կին, տղայ, հիւանդ 390 հոգի վերադարձած և մնացեալներն ալ իտալական նաւահանգիստ մը փոխադրուած են իբրեւ գերի, թուրք կառավարութեան ծախքով հոգացուելու պայմանաւ:

ՆԻԿՈՍԻԴԻՈՅ ՎԵՐԱԳՐԱԻՈՒՄԸ

Հելլէն բանակը Նիկոմիդիա մտած և չրջակայ գիւղերը և քաղաքները գրաւած էր, բազմաթիւ իտալմներ հարկադրելով որ գաղթեն Պոլիս: Համաձայնական կառավարութիւնները 12

Մայիս 1921ին Պոլիսը իր շրջականերով չէզոք գօտի յայտաբարեցին, սակայն Միլլի կառավարութիւնը միւս կողմէ Նիկոմիդիան իր շրջականերով վերագրաւելու պատրաստութեան ձեռնարկած ըլլալով, հելլէն բանակը հարկադրուեցաւ ինքնաբերաբար պարպել Նիկոմիդիան իր շրջականերով, իրեն հետ տանելով նաեւ տեղւոյն Հայութիւնը: Սակայն Ատաբազարի կողմերէն քաշուած ատեն քանի մը իսլամ գիւղեր այրած ըլլալով, Միլլի ոյժերը յարձակողականի սկսան և Յունիս 23 և 24ին գրաւեցին Իզմիթի մօտակայ ասուիի գործարանը, Արսլանպէկը, Փոքր Տէրպէնտ և Աճը Սու գիւղերը: Հելլէն բանակը մէկ կողմէն կը նահանջէր, միւս կողմէն Հելլէնները Տէյրիմէնտէրէ զինուոր կը հանէին: Սակայն Հելլէնները աւելի նեղուելով, իրենց զինուորները փոխադրեցին Եարմճա և Յունիս 28ին Նիկոմիդիա գրաւուեցաւ Միլլի ոյժերու կողմէ: Փախչող հելլէն զինուորները Գարամուսալ և Եալովա ելլելով, այդ կողմի գիւղերը, քաղաքները եւս աւերեցին և հեռացան դէպի Կէմէլիէ, Ներքին գործավարին Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ըրած յայտարարութեան համաձայն, Նիկոմիդիոյ և չրջականերու մէջ Հելլէններու հասցուցած վնասը 92,350,840 ոսկիի շարժուն, 63,603,250 ոսկիի անշարժ ստացուածք փճանալով վերջ գտած է: Գումար 156 միլիոն ոսկի: Դարձեալ նոյն յայտարարութեան համաձայն 1194 իսլամ սպաննուած, 152 հոգի վիրաւորուած, 314 հոգի ալ գերի տարուած կամ կորսուած է:

ՍԱՔԱՐԻՈՅ ՅԱԼԹԱՆԱԿԸ

Հելլէնները Նիկոմիդիոյ նահանջով իրենց ենթարկուած անյաջողութիւնը դարմանելու համար, Յունիս 7ին նոր յարձակողականի մը սկսան. աւելի պատրաստուած և զօրացած: Միայն թէ Ին Էօնիւի երկու պարտութիւններէն վերջ, այս անգամ իրենց ուղղութիւնը փոխած էին: Հելլէն բանակը

ստուգարաթիւ զինուորներով զօրացած կը ջանար պաշարել Միլի բանակը, որուն հրամանատարները հասկնալով այս պարագան, հետզհետէ կը նահանջէին, զգալի կորուստ պատճառելով թշնամիին։ Այս կերպով հետզհետէ գրաւուեցաւ Ա.Ֆ. Գարահիսար (12 Յուլիս 1921), Քէօթահիա և Էսկիշէհիր։

Այս յաղթանակներէն չլացած Հեյլէնները չէին դադարել յայտարարելէ թէ քանի մը օրէն պիտի գրաւեն նաև Էնկիւրին և կը հետապնդէին Միլի զինուորը դէպի Սաքարիա։ Թուրք բանակին նպատակն էր իրեն համար նպաստաւոր կէտի մը վրայ պատերազմիլ և թշնամին պարտութեան մատնել։ Այս տեսակէտով Յուլիս 26ին թուրք բանակը հաւաքուած էր դէպի Սաքարիոյ ետեւը։

Հեյլէն բանակը չկարենալով յաղթել Միլի ոյժերուն, իր ձեռքը մնաց քանի մը քաղաքներ, որոնցմով չպիտի կրնար ապահովել իր նպատակը։ Ուստի հարկադրուեցաւ ձակատամարտ մը մղելու։

Այս հարկադրութեան հետեւանքով՝ հեյլէն բանակը կ'աշխատէր Էսկիշէհիրի մէջ ամբողջացնել իր բանակին պարագային՝ իր ետեւի գիծերուն վրայ ունենայ հարկ եղած թուով զինուորական ոյժ։ Ուստի այս պատրաստութիւնը ամբողջացնելու նպատակաւ 15-20 օր յետոյ սկսաւ յառաջանալ։ Հեյլէն բանակը՝ Օգոստոս 17-18ին Սաքարիոյ արեւմտեան կողմը չլիման մէջ գտնուեցաւ թուրք բանակին հետ։

Միլի ոյժերը մէկ կողմէն թշնամիին հետ չլիման մէջ կը գտնուէին և միւս կողմէ կը նահանջէին։ Թուրք հետեւակ և հեծելազօրքը՝ թշնամիին յառաջխաղացութիւնը կ'արգիլէր ու կը դժուարացնէր։ Այս կերպով Սաքարիոյ առջեւ եկած թշնամին մինչեւ 13 Օգոստոս չկրցաւ ու եւ կարեւոր շարժում ընել, ու միայն իր զինուորական շարժումներուն մէջ փոփոխութիւններ ըրաւ։ Ասոնց մէջ իր նպատակն էր թուրք բանակին ձախ թեւը պաշարել և բանակը բնաջնջել յետոյ յառաջանալ մինչեւ Էնկիւրի և տիրել Անատոլիի։

Թշնամիին այս նպատակը հասկցող Միլի ոյժերու հրամանատարները անշուշտ անտարբեր չմնացին, Հեյլէնները իրենց այս ծրագիրը դործադրութեան դրին 23 Օգոստոսին և սկսան յառաջանալ ու հող գրաւել։ Թուրք բանակը առջի իրիկունէ դէպի արեւելք քաշուած ըլլալով, հետեւեալ օրը թշնամին Սաքարիոյ վրայ, Պէյլիք Քէօքրիի գետին արեւելեան կողմը փոխադրած ոյժերով լուրջ ձակատամարտ մը սկսաւ։ Օգոստոս 25ին, Հեյլէնները Պէյլիք Քէօքրիէ դէպի Հայմանայի 20-30 քիլոմէթր արեւելք յառաջացող ամբողջ ձակատին վրայ ձեռնարկեցին ընդհանուր յարձակողականի մը։

Ամբողջ 7-8 օր դիշեր և ցերեկ տեւող այս ձակատամարտին մէջ, թշնամին քիչ մը հող չահած և թուրք բանակին դէրքը քիչ մը փոխուած էր, բայց հեյլէն բանակը այնքան կորուստ ունեցած էր որ իր յառաջխաղացումը թուլցած էր։ Սեպտ. 3ին թշնամի բանակը այլևս յոգնութեան նշաններ ցոյց կուտար, ենթարկուած ըլլալով մեծ կորուստներու և հետեւաբար տկարացած իր յառաջխաղացման մէջ։ Սեպտեմբերի սկիզբը հեյլէն ձակատին վրայ, հանդարտութեան և յոգնածութեան նշաններ կը տեսնուէին և նորանոր միջոցներ ձեռք կ'առնուէին։ Սեպտ. 4էն մինչեւ 6 թշնամին իր հաւաքած ոյժերով մեծ յարձակողականի մը սկսաւ։ Զօրավար Բաբուլաս կարծելով որ յաղթած է թուրք բանակին, իր այդ համոզումը չէ վարանած հռչակելու, մինչև իսկ պաշտօնապէս յայտարարելով որ Սաքարիոյ արեւելեան կողմը տեղաւորուած է։ Աւելորդ է ըսել որ իր այդ համոզումը քիչ յետոյ յուսախաբուութեան փոխուեցաւ։ Արդարեւ Սեպտ. 6ին Հեյլէնները այլևս անգործութեան դատապարտուած էին։ Միլի ոյժերը փափաքելով ձգել Հեյլէններու տկարացման աստիճանը, կեդրոնէն յարձակողականի սկսան և Սեպտ. 8ին շարունակելով այս յառաջխաղացութիւնը՝ հասկցան թէ եկած է ժամանակը հակադարձակումի մը։ Սեպտ. 9ը պատրաստութեամբ անցաւ։ Սեպտ. 10ին բանակին ամբողջ ձակատին վրայ և մասնաւորապէս Հեյլէններու ձախ թեւին, Պէյլիք

Քէօրրիւի արեւելքը գտնուող ոյժերու դէմ սկսաւ ընդհանուր
յարձակողական մը, որ շատ կարճ ժամանակի մէջ կարեւոր
արդիւնք մը տուաւ:

Հելլէններու համար կենաց և մահու չափ կարեւոր դիրքեր
գրաւուեցան Միլլի ոյժերէ և թշնամին իր հրացանը ու թնդա-
նօթը ձգելով սկսաւ փախչիլ Պէյլիք Քէօրրիւի ուղղութիւնմբ:

Հելլէններու նիւթական և բարոյական ոյժը կոտորած էր
այլեւս և անոնք կը պատրաստուէին նահանջելու: Ուստի իր
զանազան կողերէն հաւաքած զինուորական ոյժերով փոխա-
դարձ յարձակման մը սկսաւ, դիւրացնելու համար իր նա-
հանջը, սակայն հակառակ իր բոլոր ջանքերուն չկրցաւ ձեռք
բերել ո ե է յաջողութիւն և իր ենթարկուած յարձակումնե-
րուն հետեւանքով, անկանոն նահանջով Սեպտ. 13ին այդ
կողմերը մաքրուեցաւ Հելլէններէն: Երբ միւս կողմէ կը շա-
րունակուէր թուրք բանակին յարձակողականը, Աֆիօն Գա-
րահիսար Տինարի կողմերը գտնուող բանակներն ալ Ուշագ-
Գարահիսար գծին վրայ յարձակելով մեծ յաջողութիւններ
ձեռք բերին, գրաւելով միեւնոյն ատեն թշնամիէն գէնք,
ռազմանիւթ և գոյք: Ասոնց մէջ կը գտնուէին նաեւ հելլէն
բանակի ընդհանուր հրամանատարին անձնական գոյքերն ալ:
Այս պատերազմներուն մէջ Հելլէնները ենթարկուած են մե-
ծամեծ կորուստներու: Ըսողներ կան թէ մինչև 40,000ի
բարձրացած է կորուստներու թիւը, որ եթէ չափազանցուած
իսկ ըլլայ, եւրոպական թերթերու մէջ եղած հրատարակու-
թեանց նայելով մեռնողներու թիւը 20,000է պակաս չէր:
Ամբողջ 21 օր գիշեր ու ցերեկ տեւող Սաքարիոյ պատերազմին
հետեւանքով թշնամին ամբողջապէս նահանջելու վիճակին մէջ
չէր: Այս պատճառաւ նախապէս հաւաքուելու և յետոյ նա-
հանջելու ստիպուած ըլլալով, նահանջի գիծը կտրելու համար
եղած ջանքերը կարեւոր արդիւնքներ տուին յօգուտ թուրք
բանակին:

Սաքարիոյ այս յաղթութիւնը արդիւնքն է, Մուսթաֆա
Քէմալ փաշայի գլխաւորութեամբ, Ֆէվզի, Լսմէթ և Բէֆէթ

փաշաներու և զօրութանակի միւս հրամանատարներու ջան-
քերուն: Իզմիրի գրաւման ատեն հազիւ 4000 հոգիի համնող
թուրք բանակը, կարճ ժամանակի մը մէջ ստացած էր այն-
պիսի վիճակ մը, որ արդիական կազմակերպութիւն և դիւ-
րութիւններ և թուական զգալի առաւելութիւն ունեցող հել-
լէն բանակին հետ կը պայքարէր՝ յաջողութիւն ցոյց տալով
ոչ միայն պաշտպանողականի, այլև յարձակողականի մէջ:

ՍԱԳԱՐԻՈՅ ՊԱՐՏՈՒԹԻՆԷՆ ՅԵՏՈՅ

Հելլէնները Սաքարիոյ մէջ պարտուելէ յետոյ սկսան նա-
հանջել դէպի Աֆիօն Գարահիսար—Էսկիչէնի գիծը, բայց այդ
պարտութիւնը ոչ իրենց և ոչ ալ Եւրոպայի համար աննշմար
անցաւ: Հելլէնները սկսան պետական կարեւոր դէպքեր Եւ-
րոպա ղրկել և անոնցմէ օգնութիւն խնդրել, աշխատելով միւս
կողմէ իրենց ցրուած ոյժերը հաւաքել և բանակը կազմակեր-
պել: Եւրոպա այլեւս ո ե է օգուտ չէր տեսնել պատերազմին
երկարաձգման մէջ, ուստի անդլիական, ֆրանսական և իտա-
լական արտաքին գործոց նախարարներէ Բարիզի մէջ համա-
ժողով մը գումարուեցաւ: Այս համաժողովին Միլլի կառա-
վարութեան կողմէ մասնակցեցան Եուստֆ Քէմալ պէյի ըն-
կերացող մարմին մը, ինչպէս նաև Բ. Դրան կողմէ Իզզէթ
փաշայի նախագահութեան ներքեւ գտնուող ուրիշ մարմին
մը: Այս երկու մարմինները Լոնտոն, Բարիզ և Հոմ երթա-
լով կրկնակի տեսակցութիւններ կատարեցին և այս տեսակ-
ցութեամբ հասկցուեցաւ թէ Բ. Դրան տեսակէտը Միլլի կա-
ռավարութեան Ազգ. Ուխտէն տարբերութիւն չունէր: Վեր-
ջապէս 22 մարտ 1922ին Բարիզի համաժողովը գումարուե-
ցաւ, որուն մասնակցեցան Անգլիոյ արտաքին գործոց նախա-
րար Լորտ Բրըքլըն, Ֆրանսայի վարչապետ-արտաքին գործոց
նախարար Մ. Բուանքառէ և Իտալիոյ արտաքին գործոց նա-
խարար Պ. Շանգլէր: Ասոնք որոշեցին թէ հելլէն բանակները

ինչ կերպով պիտի քաշուին թրքական հողերէ, զինադադարը ինչ կերպով պիտի կնքուի և հաշտութիւնը ինչպէս տեղի պիտի ունենայ, սակայն թրակիրոյ պարպուելու մասին ու է տրամադրութիւն չգտնուելով, Միլլի կառավարութիւնը պահանջեց որ Պոլսոյ ապահովութեան համար այդ տրամադրութիւններն ալ աւելցուին: Խնդրոյն զինուորական հանգամանքին պատճառաւ արդէն Բ. Դուռը գործը յանձնած էր Միլլի կառավարութեան որոշման: Այդ խնդրոյն վերաբերեալ ծանուցագիրը Էնկիւրի հասած ատեն, Եռսուֆ Քէմալ պէյ ալ վերադարձած ըլլալով հարկ եղած բացատրութիւնները տուաւ Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ, որ ընդունեց պարպումի գործողութիւնը կատարել զինադադարի պայման դնելով, առաջին 15 օրուան մէջ Էսկիշէիր-Աֆիօն Գարահիսար-Քէօթահիա գիծին և 4 ամսուան միջոցին Իզմիր ալ մէջը ըլլալով, ամբողջ Անատոլիոյ պարպումը:

Այս ծանուցագիրը եւրոպական շրջանակներու մէջ նպատաւոր տպաւորութիւն յառաջ բերաւ, սակայն հելլէն պաշտօնական շրջանակներ գոհունակութիւն չէին յայտնել և ընդհակառակը Զօր. Բարուլաս դէմ կ'արտայայտուէր այսպիսի հաշտութեան մը ու միւս կողմէ նոր զինուորական ոյժերով կը զօրացնէր Քէօթահիա-Աֆիօն Գարահիսար գիծը:

Համաձայնական կառավարութիւնները այս ծանուցագրին պատասխանելով հաղորդեցին թէ պարպումի գործողութիւնը զինադադարի պայման չկրնար նկատուիլ: Այս իմաստով գիր մ'ալ Բ. Դրան յանձնուեցաւ Ապրիլ 19ին:

Ազգային Մեծ Ժողովը թուելով Հելլէն գրաւման տակ գտնուած վայրերու մէջ գործուած չարիքները, կ'եզրակացնէր որ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց պաշտպան մեծ տէրութիւնները՝ պէտք չէ թողուն որ իսլամ փոքրամասնութիւնները ենթարկուին հելլէն լուծին և ճնշումներուն:

Այս ծանուցագրէն քանի մը օր յետոյ Բ. Դուռն ալ պատասխան ծանուցագիր մը տալով, Անատոլիոյ պարպումին պէտքը զգացուցած էր, ինչպէս խօսուած էր Միլլի կառավարութեան ծանուցագրին մէջ:

Ծանուցագրիներու փոխանակութեան միջոցին, իտալական զինուորը քաշուեցաւ արդէն իսկ գրաւած Մեօքէի շրջականերէն և հելլէն զինուորը հոն մտաւ: 6-7000 Թուրքեր բողոքելով գործուած չարիքներու դէմ ցրուեցան զանազան կողմեր:

Հելլէնները փոխանակ մարտ 26ի ծանուցագրին պատասխանելու կը շարունակէին իրենց պատրաստութիւնները, պատրուակելով որ թուրք բանակը կը պատրաստուի յանկարծական յարձակումի մը:

Այս միջոցին Իզմիրի մէջ կը կազմուէր ազգային պոչտպանութեան մարմին մը, որ սկսած էր բռնի կերպով զրոյս հաւաքել բոլոր յոյներէն:

Յունաստանի մէջ խելահաս դատակարգ մը, Անատոլիոյ գրաւումը շարունակելու ձեռնարկներու կուսակից չէր, սակայն զինուորական դատակարգը կը հակառակէր անոնց: Նախարարական տաղնապով մը Կունարիս կիյնար վարչապետութենէ և նոր կազմուած դահլիճին օրով Բաբուլաս քաշուելով ընդհ. հրամանատարութենէ անոր կը յաջորդէր Հաճի Անէսթի: Նորընտիր հրամանատարը սկսաւ քննել իր բանակին ճակատը, կարգ մը փոփոխութիւններ ընելով հրամանատարներու մէջ և որոշապէս յայտարարելով որ ազատագրուած տեղեր չեն կրնար վերստին դրուիլ թուրք տիրապետութեան ներքե: Հելլէն կառավարութիւնը փոխանակ պատասխանելու կառավարութեանց ծանուցագրին, կ'ըսէր որ հաշտութեան համար Էնկիւրիէ ուղղակի պէտք է դիմում ըլլայ Աթէնք: Ասիէ գատ յոյները սկսան խօսիլ թրքական խժոժութիւններու վրայ որոնց պատասխանեցին թուրք շրջանակներ միլլիական բանակին քաշուած տեղերէն, ինչպէս Իզմիր Նալօվա պատահած դէպքերը մատնանիչ ընելով: Երբ գործերը այս վիճակին մէջ էին Էնկիւրի կառավարութեան սեպհական եզերապահ նաւու մը նաւաստիները սեւ ծովի մէջ կը գրաւէին «Նէնօսիս» անուն հելլէն մեծ նաւ մը և 50ի չափ ճամբորդները կը հանէին Րիդէի նաւահանգիստը: Այս նաւուն մէջ մէկ ու կէս միլիոն ոսկի

արժողութեամբ ապրանք կար։ Իբրեւ փոխադարձութիւն հելլեններն ալ գրաւեցին Սէյրը Սէֆայիւնի Ինկալու շոգհնաւը։ Բայց կատարուած դիմումներու վրայ հարկադրուեցան ազատ թողուլ։ Թուրք պատերազմական նաւերը, Լեօսիս նաւէն զատ, սեւ ծովու մէջ հելլեն նաւ մ'ալ գրաւեցին և Միջերկրականի մէջ 3 հելլեն առագաստանաւ տարին Անթալիոյ նաւահանգիստը։ 1921 Յունիսին առաւօտուն Ալեքսանդրիոյ հետ ունենալով ուրիշ 3 պատերազմական նաւեր և 5 փոխադրանաւ, ամերիկեան թօրփիլանալածի հրամանատարին միջոցաւ Սամսոնի կառավարիչին վերջնազէր մը տալով մէկ ժամուան միջոցին Հելլէն յանձնաժողովի մը ցոյց տուած եղանակով, քաղաքին մէջ գտնուած թնթանթներու և ռազմանիւթերու ոչնչացումը պահանջած և հակառակ պարագային հաղորդած էր թէ քաղաքը թնթանթի պիտի բռնուի։

Կառավարիչը յայտնած է թէ այս առաջարկը կը հակառակի միջազգային օրէնքներու, սակայն հելլեն հրամանատարը առանց սպասելու պայմանաժամի լրանալուն, սկսած է թնդանթաձգութեան, որ 4 ժամ տեւած և ամերիկեան ծխախոտի մթերանոցներ և վաճառականներու յատուկ 50,000 թիթեղ կազ կրակ առնելով, այրած են նաև խել մը տուներ որոնք մեծագոյն մասամբ իսլամներու, բայց միեւնոյն ատեն հայերու և յոյներու կը պատկանէին։ Այս միջոցին մեռած են նաև շատ մը անմեղ քաղաքացիներ։ Հելլեններու նպատակն էր թուրքերը փոխ վրէժի գրգռել, և երկրին մէջ խառնակութիւն ստեղծել։ Սակայն իրենց նպատակին մէջ չյաջողեցան։ Այս գէպը օտար տէրութեանց վրայ շատ աննպաստ տպաւորութիւն յառաջ բերելով, նմանօրինակ դէպքերու կրկնութիւնն արգիլուեցաւ։

Այս միջոցին հաճի Անէսթի և Զմիւռնիոյ գոմիսէր Սթէրեատիս Սթէնք կերթային կուգային և մայրաքաղաքին մէջ խորհրդակցութիւններ իրարու յաջորդելով ելքի միջոց մը կը փնտռուէր։ Կը լսուէր նոյն իսկ որ Անատոլիոյ գրաւեալ վայրերուն անկախութիւնն արուելով հելլեն բանակը պիտի

քաշուէր։ Այս միջոցին եւրոպական դահլիճներու մէջ ալ կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կունենային և միջոց մը Պէյքօղլի և Իզմիրի խորհրդաժողովներու լուրերը նորէն շրջան ըրին, բայց ասոնցմէ ոչ մէկը հաստատուեցաւ։

Վերջապէս հելլեն բանակը Անատոլիոյ իր ոյժերէն մաս մը ինչպէս նաև Յունաստանէն Մարմարայի ձամբով դէպ ի թրակիա քանի մը զօրաբաժին և խել մը թնթանթ և ռազմանիւթ փոխադրելով, հոն գտնուած իրենց զինւորներու թիւը աւելցուցած և Զաթալայի կողմերը զինւորական շարժումներու սկսած էր։ Այս կէտը աննշմար չանցաւ Եւրոպական պետութիւններու ինչպէս նաև Բ. դրան կողմէ, որ բողոքեց այս շարժումներուն դէմ այն առարկութեամբ որ կը պատրաստուին Պօլիս արշաւելու։ Պօլսոյ գրաւման բանակի Բնդհ. Հրամանատարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ ո և է չէղոք վայրի մէջ կատարուած արշաւանք մը զէնքով պիտի վտարուի։

Դաշնակից հրամանատարութեան ոյս պատասխանը աննպաստ տպաւորութիւն յառաջ բերաւ Աթէնքի մէջ՝ որովհետև հելլէն շրջանակներու գաղափարը այն էր որ Պօլսոյ վերայ եղած շարժում մը պիտի փութանէ հաշտութեան կրնալը։ 20 Յուլիո 1922 թուակիր ծանուցագրով մը Դաշնակից կառավարութիւնները հաղորդեցին թուրք կառավարութեան Պօլսոյ ապահովութիւնը, որովհետև հելլէն կառավարութիւնը զեկուցած էր իրենց թէ միանգամընդմիջտ մէկ կողմ թողած է այս ծրագիրը։

Այս միջոցին էր որ Զմիւռնիոյ հելլէն գոմիսէր Սթէրեատիս յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'ըսէր թէ հելլէն գրաւման ներքեւ գտնուող վայրերու հելլէն հովանաւորութեան ներքեւ ինքնօրինութիւնն արուած է, և կը հրաւիրէր ժողովուրդը ներքին բարեկարգութեան և երկրին պաշտպանութեան համար կազմակերպութիւններ ստեղծելու և ժողովներ կազմելու։ Այս ձեռնարկը առիթ տուաւ Բ. Դրան բողոքին և ընդունելութիւն չգտաւ նաև օտար երկիրներու

մէջ, Հելլէնները անկախութեան հռչակումէն յետոյ մէկ կողմէն զինուոր կը հաւաքէին իրենց բանակին պարապուծիւնը լեցնելու համար և այս պարագան ցաւ կը պատճառէր նոյն իսկ Յոյն շրջանակներու մէջ :

Այս օրերու մէջ հրկու կարեւոր դէպք տեղի կ'ունենար, ներքին գործավար Ֆէթհի պէյ կ'այցելէր անգլիական և ֆըրանսական մայրաքաղաքները, տալով հաւաստիք թուրքիոյ խաղաղասէր տրամադրութիւններուն և միւս կողմէ առանց իր կառավարութեան արտօնութիւն առնելու Պոլիս կուգար Զօր. Թաուզէնտ ու յարաբերութեան կը մտնէր էնկիւրիի շըրջանակներուն հետ :

Ֆէթհի պէյ Բարիզի մէջ սիրալիւր ընդունելութեան առարկայ եղաւ, սակայն Լոնտոնի մէջ Լոյտ Ճորճի հետ չկըրցաւ տեսակցիլ, իսկ Լորտ Գըրդըն զանազան պատճառաւորութիւններով չկարենալով ընդունիլ զինքը՝ տեսակցեցաւ իր խորհրդականին հետ :

Միւս կողմէ սակայն Զօր. Թաուզէնտ էնկիւրիի մէջ Մուսթաֆա Բէմալ փաշայի և պետական տւազանիին կողմէ սիրալիւր ընդունելութեան առարկայ ըլլալով իր տեսակցութեան մէջ քանիցս յայտարարած է թէ Անգլիոյ բաղձանքն է իրեն բարեկամ ունենալ զօրաւոր թուրքիա մը :

Պոլսոյ զբաւման ծրագիրը կը զբաղեցնէր զարձեալ Հելլէններու միտքը և մէկ կողմէ Թրակիոյ մէջ զինուորական համախմբութիւն եղած պահուն միւս կողմէ Զմիւռնիոյ գօմիսէրը և բանակի ընդհ. հրամանատարը Աթէնք կը կանչուէին :

Մեծ տէրութեանց կողմէ վիճեցիկի մէջ խորհրդաժողովի մը գումարման որոշում տրուած էր : Հոն պիտի հրաւիրուէին նաև թուրք և հելլէն ներկայացուցիչներ :

Տակաւին պաշտօնական հրաւեր չէր հասած առ այս, սակայն անուղղակի աղբիւրներէ կը լսուէին պատուիրակներու անուններ և պատրաստութիւններ կը տեսնուէին այս առթիւ :

19 Օգոստոս 1922ին հրատարակուած զեկոյցներ կը հա-

ղորդէին արդէն թէ Սէրայ Բէօյի շրջանակին մէջ թուրք յառաջապահներ անցած են արդէն Մէնտէրիս գետը գրաւելով Պիւրհանիլէի կայարանը և ձեռք բերելով բաւական քանակութեամբ ռազմանիւթ : Յարձակողականները կը շարունակուէին հետզհետէ, սակայն պահ մը Անատուրի հետ ծովալին և ցամաքային հաղորդակցութիւնը դադրած ըլլալով, կարելի չէր ըլլար ստանալ ո և է տեղեկութիւն :

Օգոստոս 30ին Պոլիս հասած հեռագիր մը կը հաղորդէր Աֆիօն Գարահիսարի անկման յուրը և հետզհետէ հասնող ուրիշ հեռագիրներ կը բերէին անկման մանրամասնութիւնները : Թուրք բանակին ձեռք անցած էին մեծաքանակ աւար և մեծ թուով գերի : Թուրք բանակը Օգոստոս 27ին մտած էր Աֆիօն Գարահիսար, բայց թշնամին նահանջիլէ առաջ այրած էր իրլալ թաղերը և շրջականները : Բանակը հետզհետէ կը յառաջանար գրաւելով մեծաքանակ ռազմանիւթ և աւար, խուճապի մատնելով նաև հելլէնները որոնք շուարած էին նաև Աթէնքի մէջ, և կը փորձէին ժողովներ գումարել Իզմիրի մէջ, բայց ապարդիւն, որովհետեւ թուրք բանակին յառաջխաղացութիւնը չէր կասէր : Այլեւս ո և է արգելք չկար բանակին առջեւ և ամէնէն անառիկ կարծուած բարձրութիւնները և զօրաւոր ամբուսթիւնները հետզհետէ կ'իյնային ինչպէս Տումըլը Բունարի ամէնէն բարձր կէտը կազմող Թօգլը Սիւրիի բարձունքը : Հելլէններու թողած աւարը և գերիները հետզհետէ կ'աւելնային ու թշնամին կ'այրէր իր քաշուած տեղերը : Վերջապէս հելլէն զեկոյց մը կը հաղորդէր Օգոստոս 31ին թէ հելլէն ոյժերը քաշուած են Ուշագի արեւելեան կէտերը : Օգոս. 31ին թուրք բանակի պաշտօնական յայտարարութիւնը կը հաղորդէր որ Միլլի բանակը կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը և զբաւած է արդէն Բէօթանիա, Բէտուս, Պանաղի շրջակայները, ձեռք անցնելով մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ, թնթանօթ և աւար : Բայց Սեպտեմբեր 1 թուակիր հելլէն զեկոյցը կըսէր թէ, հելլէն բանակը հետզհետէ կ'ամփոփուի, իրմէ անջատ մասերը կը միանան և թուրք յարձա-

կողականք կը տկարանայ, Այդ պաշտօնական զեկոյցն էր որ կը հաղորդէր նաև Էսկիշէնի ղարպուտը: Սակայն իրականութիւնը տարբեր էր բոլորովին, հելլէն ոյժեր իրենց ղէնքերը ձգելով կը փախչէին հրդեհելով իրենց անցած գիւղերը և քաղաքները և խուճապոյին փախուստով կապաստանէին Իզմիր: Սակայն Իզմիրի մէջ ալ կենալու անկարելիութեան առջև, մարտանաւերու հետ կը հասնէին բաւական թուով փոխադրանաւեր և միւս կողմէ կը ձեռնարկուէր Պրուսայի պարպումին: Սեպտ. 2ի պաշտօնական զեկոյցը կը հաղորդէր Էսկիշէնի և Ուշաքի զրուումը, Էսկիշէնի և Ուշաքի մէջ պատահած հրդեհը:

Երբ ռազմադաշտին վրայ այս կարեւոր շարժումները տեղի կունենային, սնդին Յունաստանի մէջ յոգումը կը սաստկանալին ղիրքը կը խախտէր: Ընդհ. Հրամանատարը հաճի Անէսթիա պաշտօնակն ըլլալով, անոր կը յաջորդէր զօր. Թրիքուքի, որուն իր նոր պաշտօնը չհաղորդուած գերի կը բռնուէր թուրք բանակէն Սեպտ. 2ին, իր ամբողջ սպայակոյտով:

Հելլենները Անգլիոյ ղիմելով 'զինադադար կառաջարկէին և մի անգամ ընդ միշտ կը հրաժարէին այն Մանսպիքութեանէն որ ժամանակին յանձնուած է եղեր իրենց անատուրի վրայ:

Թրիքուքիսէ յետոյ ընդհ. հրամանատար կը կարգուէր Բօլմէնազօս, որ հելլէն զեկոյցներով կը հաղորդէր թէ կանոնաւոր նահանջը կը շարունակուի, մինչդեռ միւս կողմէ թուրք զեկոյցները կը հաղորդէին Սեպտ. 6ին թէ, բանակը Նէնիշէնի գրաւելով մէկ կողմէն Պրուսայի և միւս կողմէ Իզմիրի դուռներուն մօտեցած է արդէն:

Յունաստան այլևս յուսահատ վիճակի մէջ՝ կը ղիմէր Եւրոպական կառավարութիւններու զինադադար առաջարկելով և Սեպտեմբեր 7ին սնդիական, Ֆրանսական և իտալական Ա. Թարգմանները ղիմելով Էսկիւրիի Պուսոյ ներկայացուցիչ

Համիտ պէյի զինադադար կ'առաջարկէին: Այս առաջարկին պատասխանուեցաւ թէ Էսկիւրի: Ընդհ. հրամանատարին արդէն զեկուցուած ըլլալով, դիմումին մասին, պատասխան ստանալու պարագային պիտի հաղորդուի իրենց:

Գրաւեալ վայրերու մէջ այլևս հելլէն զինուոր չէր մնացած և թուրք բանակին Իզմիր մուտքը անկասկած ըլլալով, տեղւոյն ընդհ. հիւպատոսները առաջարկեցին մօտաւոր թուրք հրամանատարի մը հետ բանակցիլ քաղաքին պարպումին և յանձնումին մասին:

Այս բանակցութեան համար Գասապա բանակցութեան վայր որոշուեցաւ, ռական թուրք բանակը անկէ առաջ Սեպ. 9ի շաբաթ օրը ժամը 11¹/₂ին կը մտնէր Իզմիր, ձեռք անցնելով մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ, թնդանօթ և գերի: Իզմիրի գրաւումէն օր մը վերջ կը գրաւուէր նաև Պրուսան և հետզհետէ Մուտանիա, Էրտէք, Էրտէմիտ, Պանտրմա և չրջակաները կը գրաւուէին թուրք բանակին կողմէ, ուր հելլէն 11րդ զօրաբաժինը ամբողջութեամբ գերի կը բռնուէր:

Մնաստուլու գտնուող 210,000 հելլէն զինուորներէ, հազիւ 50,000 հոգի կրցաւ փախչիլ և մնացեալները մասամբ փճացած և մասամբ գերի ինկած էին:

Հելլէնները Թօրկուտը և Մաղնիսան ու չրջակաները այրած և քաղաքներն ու գիւղերը աւարի տուած էին, այնպէս որ Սեպտ. 7ին թուրք բանակին կողմէ օտար տէրութեանց տրուած ծանուցազրով մը հաղորդուած է որ, Իզմիր և Պրուսա ի մօտոյ պիտի գրաւուին և եթէ Հելլէնները միեւնոյն մէթոտը դորժածեն, թուրքերը երբէք չպիտի ներեն իրենց:

Գրաւուած քաղաքներէն Հայեր և Յոյներ, ինչպէս նաև օտարներ հետզհետէ կը լեցուէին Իզմիր և կը գաղթէին Հելլէն կղզիները և Յունաստան:

Իզմիրի գրաւումը Էսկիւրիի մէջ խանդավառութեամբ և թնդանօթաձգութիւններով ողջունուեցաւ և թուրքիոյ ամէն կողմը խրախճանութիւններ տեղի ունեցան:

Դժբախտաբար Սեպտ. 13 չորեքշաբթի օր Իզմիրի Հայոց

թաղէն սկսած հրդեհ մը քաղաքին ամենէն չէն մասը աւերակոյտի վերածեց: Այս հրդեհի միջոցին այրեցան 20,000 չէնք մեծագոյն մասամբ քրիստոնէից սեպհականութիւն: Նիւթական վնասը վերիվերոյ հաշուով 100 միլիոն ոսկիի կը յանգէր:

Դաշնակիցները Տարտանէլի շրջակաները որոշեալ կէտ մը և Պոլսոյ Եւրոպական և Ասիական եղերքները որոշեալ շրջանակներ չէզոք նկատելով, կը վստիսային որ թուրք բանակները այս կէտերէն ալ անցնելով, պատերազմի պիտի բռնուին Հելլէններու հետ նաև Թրակիոյ մէջ: Ուստի Մեծ Տէրութեանց Ա. թարգմանները Համիտ պէյի այցելելով (12 Սեպտ.) յայտնեցին թէ կը կարծեն որ թուրք բանակը պիտի զգուշանայ անցնելէ չէզոք գօտին: Համիտ պէյ խօսոյն եղելութիւնը հաղորդեց Էնկիւրի:

Այս զեկուցումը անպատասխանի մնայած ըլլալով դիմումը զրաւորապէս տեղի ունեցաւ (18 Սեպտ.): Այս միջոցին Անգլիա չկարենալով համոզել իր դաշնակիցները հաւաքական ձեռնարկի մը համար, յայտարարեց թէ ստիպուած է առանձինն գործելու և անգլիական նաւատորմը Տարտանէլ համախմբելով ձեռնարկեց զինուորական պատրաստութիւններու և Սեպտ. 21ին պաշտօնապէս յայտարարեց որ 28 յուլիս 1922 թուականին հրատարակուած զեկուցման բոլոր տրամադրութիւնները անփոփոխ կը մնան և չէզոք գօտիին դէմ եղած ու է բռնաբարում իրեն դէմ պիտի գտնէ բոլոր ծովային և ցամաքային ոյժերը: Այս յայտարարութեան մէջ ըսուած էր որ առկա խնդիրներու կարգադրութեան համար, մօտ ատենի մէջ խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի, որուն հետեւանքին սպասելով, պէտք է զգուշանալ չէզոք գօտին անցնելէ:

Յրանձական բարձր գոմիսէր զօր. Բէլլէ կուղեւորէր Իզմիր, տեղւոյն հրդեհին պատճառները քննելու, բայց իրականին մէջ համոզելու Մուսթաֆա ֆէմալ փաշան չբռնաբարելու չէզոք գօտին: Նոյնպէս Իզմիր կայցելէր անգլիական նաւատորմին

հրամանատարը որ չկարենալով տեսակցիլ Մուսթաֆա ֆէմալ փաշայի հետ, կայցելէր հրամանատար Նուրէտտին փաշայի:

Այս օրերու մէջ 1100ի չափ հեծեալազօրք չէզոք գօտի նկատուած Տարտանէլի մօտ էրէնքէօյի կը մօտենար: Կացուցելուը ուսումնասիրելու համար Լորտ Գըրզըն, Բարիզ երթալով, հոն Պ. Բուանգարէի և Պ. Սֆօրցայի ներկայութեան կարծիքի փոխանակութիւն տեղի կունենար և վերջնական հաշտութեան խորհրդակցութեանց համար, խորհրդաժողովի մը գումարման պէտքը զգացնող հրաւէր մը կ'ուղղուէր Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան:

Երեք մեծ պետութիւնները 23 Սեպտեմբեր թուակիր իրենց ծանուցագրին մէջ, կը խոստանային որ մինչև Մարիճա գետը և Էտիրնէ Թուրքիոյ մնայ, հաշտութեան տեսականացման համար մէկ քանի կէտեր ոչ զինուորական վիճակի վերածուին, ազգերու ընկերակցութեան ժողովին որոշման համաձայն Տարտանէլի, Մարմարայի և Վոսփորի ազատ անցքը ապահովուի ցեղային և կրօնական փոքրամասնութիւններու պաշտպանութեան համար հաշտութեան դաշնագրին մէջ տրամադրութիւններ գրուին: Ասկէ զատ երեք մեծ պետութիւնները պիտի աշխատին որ Թուրքիա ընդունուի ազգերու ընկերակցութեան մէջ ու կը հաստատէին որ դաշնագիրը գործադրութեան զբոլուելէ յետոյ Պօլսոյ զրաւման ոյժերը անմիջապէս հոտ կանչուին:

Ասոնց փոխարէն Թուրք զինուորը չէզոք գօտին և Մարմարայէ ու նեղուցներէ պէտք չէ անցնել:

Այս առիթով Թուրքիոյ կ'առաջարկուէր չէզոք գօտին որոշուելու համար խորհրդակցութիւն մը կատարել Իզմիրի կամ Մուսթանիոյ մէջ:

Մուսթաֆա ֆէմալ փաշա իր պատասխանին մէջ ըսած էր թէ, նպատակն է հելլեն բանակը հետապնդել և անոր թշնամութիւններուն վերջ տալ: Ի վերջոյ Մուսթաֆա ֆէմալ փաշա կըսէր որ Տարտանէլ գտնուած զինուորներու հրահանգ տրուած է որ իրենց գտնուած կէտերէն չյառաջանան, և կա-

ռաջարկէր որ ինչպէս Իտալացիները և Ֆրանսացիները, նոյնպէս Անգլիացիները եթէ Տարտանելի ասիական եզերքէն քաշուին, թուրք զինուորներու ալ հրահանգ պիտի տրուի ետ քաշուելու:

Այս վերջին զեկուցումը Սեպտեմբեր 28ին եղած պահուն Պ. Ֆրանգլէն Պուլոյն ֆրանսական յաժանաւում մը Իզմիր կը հասնէր: Ան կուգար անպաշտօն կերպով բացուած վախճանի մը հասցնելու զինադադարի առաջարկը: Թէ Մուստաֆա Բէմալ փաշայի և թէ կարող մը դործավարներու, որոնք այդ միջոցին Իզմիր կը գտնուէին, իր թելադրութիւնները և տուած հաւաստիքները ընդունուելով, Ազգ. Մեծ ժողովը ալ հաւանեցաւ ասոր:

ՄՈՒՏԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մեծ տէրութիւններու և Թուրքիոյ միջև այս բանակցութիւնները կատարուած պահուն, անգլին Յունաստանի մէջ մեծ յեղափոխութիւն մը արդէն ծայր տուած էր: Զինուորը պաշարելով թագաւորին պալատը Գոստանդինի հրաժարումը կը պահանջէր: Թագաւորը դահաղուրդ եղաւ և իր որդին ժորժ յաջորդեց: Նոյնպէս հելլեն գահիճը հրաժարելով, առօրինակ գահիճ մը յաջորդեց անոր:

Սակայն այս դէպքերը ո և է ազդեցութիւն չունէին մեծ պետութիւններու որոշման վրայ և Մուստանիոյ խորհրդաժողովին Ըսմէթ փաշա ներկայացուցիչ որոշուելու առիթով տրուած ծանուցագրին մէջ ըսուած էր թէ պէտք է վերջ դնել Թրակիոյ մէջ հելլեն ծայրայեղութիւններուն և հելլեն բանակը պէտք է քաշուի Թրակիայէն՝ մէջը ըլլալով նաև էտիրենէն:

Մեծ տէրութիւնք իրենց ներկայացուցիչները նշանակեցին այս ժողովին մէջ, Անգլիոյ կողմէ զօր. Հանրինկթըն, Ֆրանսայի կողմէ զօր. Շարբի և Իտալիոյ կողմէ զօր. Մօնպէլլի,

որոնք Մուստանիոյ մէջ միանալով Ըսմէթ փաշայի Հոկտ. 3ին գումարեցին իրենց Ա. նիստը: Յունաստանի կողմէ զօր. Մազարաքիս և գնդապետ Սարըեանի եկած էին բայց չկարենալով ցամաք ելլել, ժողովին տեւողութեան միջոցին իրենց նաւուն մէջ մնալով խորհրդակցութեան չեն մասնակցած և Մուստանիոյ զինուորական համաձայնագիրը չեն ստորագրած:

Մուստանիոյ խորհրդաժողովը գումարուած պահուն, Թրակիոյ հելլեններու կողմէ պարպումի գործողութեան հսկելու համար խառն յանձնաժողովներ ընտրուեցան գնդապետի մը հսկողութեան աակ 6 սպաներէ բաղկացեալ: Ֆրանսացիք գացին էտիրենէ, անգլիացիք Ռոտտոդոյ և Իտալացիք Լիւլէ Պուրկազ:

Մուստանիոյ խորհրդաժողովը որ 24 ժամ միայն պիտի տեւէր չարաթ մը տեւեց: Առաջին գումարման մէջ մասնակցութեամբ նաև Պ. Ֆրանգլէն Պուլոյն որ Պոլիս եկած և Մուստանիա դացած էր, կարգ մը հիմնական կէտեր որոշուեցան վերջնականապէս:

Մինչև Հոկտ. 5 և 6, Մուստանիոյ մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութիւններով, Թրակիոյ Թուրքիոյ վերադարձուելու մասին որոշում մը տրուած չըլլալով, Ըսմէթ փաշա նոխ և առաջ այս կէտը ճշդելու պէտքը տեսաւ: Ֆրանսական պատուիրակը իր հաւանութիւնը յայտնեց, իտալական պատուիրակը հրահանգ խնդրեց իր կառավարութենէն, իսկ անգլիական պատուիրակը լիազօր չըլլալով, Պոլիս եկաւ, հրահանգ ստանալու համար իր կառավարութենէն: Ի վերջոյ հաստատական պատասխան հասած ըլլալով, Մուստանիոյ խորհրդաժողովը 8 Հոկտեմբերին վերստին գումարուեցաւ և Հոկտ. 11ի առաւօտուն ստորագրուեցաւ Մուստանիոյ համաձայնագիրը:

Հելլէն պատուիրակը անձեռնհաս նկատելով ինքզինքը չստորագրեց այս համաձայնագիրը, սակայն անգլիական պատուիրակը անկարեւոր նկատեց այս վերապահումը ու բանակցութեան մասնակցող համաձայնական պատուիրակները Պոլիս

դառնալէ մէկ երկու օր յետոյ, իր կառավարութիւնէն առած հրահանգին վրայ, հելլէն պատուիրակն ալ ստորագրեց համաձայնագիրը:

Այս համաձայնագիրը ստորագրուելէն 3 օր յետոյ (15 Հոկտ. 1922) Արեւելեան Թրակիա սկսաւ յանձնուիլ Համաձայնական ներկայացուցիչներու: Անկարգութեանց տոբիթ չտալու համար 3 վաշտ ֆրանսական, 3 վաշտ անգլիական և 1 վաշտ իտալական զինուոր յատկացուած էր: Սակայն Արեւելեան Թրակիան Թուրք կառավարութեան անունով վերըստանալու և Պոլսոյ մէջ իբրեւ դիւանագիտական ներկայացուցիչ դառնուելու համար, պաշտօն յանձնուեցաւ Բէֆէթ փաշայի:

Բէֆէթ փաշա Հոկտ. 19ին Պոլիս մտաւ և ընդունուեցաւ անօրինակ խանդավառութեամբ և Թրակիոյ համար նշանակուած 6000 ոստիկան զինուորներն ալ հետզհետէ Սիրքէճի հանուելով զրկուեցան Թրակիա, որ Հոկտ. 15էն ի վեր սկսած ըլլալով յանձնուիլ Թուրք իշխանութեան, Հոկտեմբերի վերջը արդէն բոլորովին պարզուած էր հելլէններէ: Նոյեմբերի վերջը Թուրք կառավարութիւնը վերջնականապէս հաստատուած էր այնտեղ:

ԼՈՋԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը 4 Հոկտեմբեր թուակիր ծանուցագրով առաջարկած ըլլալով որ Իզմիրի մէջ գումարուի Խորհրդաժողովը, Դաշնակից կառավարութիւնները 27 Հոկտ. թուակիր ծանուցագրով առաջարկեցին Լոզանի մէջ գումարել նոյն Ժողովը Նոյեմ. 13ին: Հրաւեր ուղղած էին նաև Բ. Դրան:

Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովը պատասխանեց թէ կ'ընդունի որ Լոզանի մէջ տեղի ունենայ Խորհրդաժողովը և իր կողմէ պատուիրակ նշանակեց Ըսմէթ փաշա, Բիզա Նուր պէյ, Հասան պէյ, որոնք խորհրդակցանքով և մասնագէտներով պիտի նրթային Լոզան:

Բ. Դուռը դիմեց Լնկիւրի, որպէսզի իր մասնակցութեան մասին ալ խորհրդակցութիւն մը ըլլայ, սակայն Լնկիւրի չճանչցաւ Բ. Դրան Խորհրդաժողովին մասնակցութեան իրաւունքը, նկատելով մասնաւոր որ Մուստանիոյ համաձայնագիրը ստորագրուած էր միմիայն Լնկիւրիի և Դաշնակից տէրութեանց միջև:

Այս առիթով Ազգ. Մեծ Ժողովը Նոյեմբեր 2ին ընդունեց որոշում մը որու համաձայն Ազգ. Մեծ Ժողովէն զատ ուրիշ կառավարութիւն գոյութիւն չունէր, կայսրութիւնը կը ջնջուէր և Խալիֆայութիւնը կայսերական ընտանիքին պատկանելով արժանաւորապէս պիտի ընտրուէր Ազգ. Մեծ. Ժողովէն իբրեւ Խալիֆա:

Այս օրէնքին հրատարակութիւնը մասնաւոր խրախճանութիւններով ընդունուելէ յետոյ, դադրեցաւ Բ. Դրան կառավարութիւնը:

Մուստաֆա Բէմալ փաշայի զեկուցման վրայ 4 Նոյեմբերին վեջ գտաւ Թէվֆիզ փաշայի դաշինքը և Միլլի կառավարութիւնը հաստատուեցաւ Պոլսոյ մէջ: Կուսակալութիւնը արդէն գոյութիւն ունենալով Պոլսոյ մէջ միւս նախարարութիւնները և պաշտօնատուները դադրեցան և մաս մը պաշտօնակներ կուսակալութեան միացուելով մնացեալները անպաշտօն մնացին:

Ըսմէթ փաշա իր հետեւորդներով Նոյեմբեր 6ին Պոլիս հասնելով, արժանաւոր ընդունելութեան առարկայ եղաւ և նոյն ամսուն 9ին մեկնելով, Խորհրդաժողովի գումարումէն օր մը առաջ, այսինքն Նոյ. 11ին Լոզան հասաւ, սակայն Անգլիոյ նախարարական փոփոխութեան պատճառաւ Խորհրդաժողովը Նոյեմբեր 20ին սկսաւ իր նիստերը:

Խորհրդաժողովը իր ենթայանձնաժողովներու կողմէ չափունակեց իր նիստերը, մինչև Փետրվարի սկիզբը և որոշուեցան կարգ մը հիմնական կէտեր, ինչպէս Տարտանէի նեղուցներու ազատ անցքին, գաբիթիւլասիօններու ջնջումին, Դարաաղաճի Յունաստանի թողուելուն, Թուրքիոյ Յոյներուն

և Յունաստանի Իսլամներուն փոխանակութեան, Էտիրէի վերջնականապէս Թուրքիոյ միացման, Արեւմտեան Թրակիոյ Իսլամներուն փոխարէն՝ Պոլսոյ Յոյներուն այստեղ մնալուն, Յունաց Պատրիարքարանի Պոլիս պահուելուն, փոքրամասնութեանց իրաւունքներու և կարգ մը ուրիշ խնդիրներու վերաբերեալ։ Սակայն օտար դատական պաշտօնեաներու անուանման և կտրօններու տոկոսներու մասին անհասկացողութիւն մը յառաջ գալով, Փետրվար 5ին Սորհրդաժողովը խզուեցաւ և երկու օր յետոյ Ըսմէթ փաշա մեկնելով Ռումանիոյ ճամբով Փետրվար 17ին Պոլիս հասաւ, առարկայ ըլլալով ջերմ ընդունելութեան։

Պատկանեալ ենթայանձնաժողովին առջեւ, որուն նախագահն էր իտալական պատուիրակ Պ. Մօնթանա, հայ պատուիրակներ ալ ներկայացան և Հայոց համար Ազգային Տան մը հաստատութեան համար առաջարկ ըրին, սակայն Թուրք պատուիրակները իսպառ մերժեցին այս առաջարկը և Ըսմէթ փաշայի այն խօսքին վրայ թէ Հայոց խնդիրը Թուրքիոյ համար ներքին գործ մ'է, Դաշնագրին մէջ այդ մասին ու է տրամադրութիւն չբերուեցաւ։

Ըսմէթ փաշա անմիջապէս Էնկիւրիւ երթալով Փետրուար 22ի ազգային ժողովի նիստին մէջ երկարօրէն բացատրեց Լօզանի անհամաձայնութեան պատճառները և ժողովը իր 7ը Մարտի նիստին մէջ անընդունելի նկատելով եղած առաջարկութիւնները դատական և տնտեսական խնդիրներու մասին, գործավարներու ժողովին իրաւունք տուաւ վերսկսելու բանակցութեանց, երկրին կենսական իրաւունքները և անկախութիւնը ամբողջապէս և ապահով կերպով պահպանուելու պայմանաւ ու 10 Մարտին երկար ծանուցագրով մը բարեփոխելի կէտերը ցոյց տրուեցան մանրամասնօրէն։

Դաշնակիցները Մարտ 31ին պատասխանեցին այս ծանուցագրին։

2 Ապրիլ 1923ի նիստին Ազգային Մեծ Ժողովը լուծուած յայտարարուեցաւ և 19 Ապրիլին Ըսմէթ փաշա մեկնեցաւ

Դէպի Լօզան և Ապրիլ 24ին խորհրդաժողովը վերսկսաւ իր նիստերուն։

Ժողովը կը շարունակէր իր նիստերը երբ Մայիսի սկիզբը լսուեցաւ որ Թրքական բանակը կը համախմբուի Սուրիական սահմանին վրայ։ 4 Մայիսին Ըսմէթ փաշա խոստացաւ ետ քաշել Սուրիոյ ոահմաններէն Թրքական բանակը։

Մայիս 20ին Անգլիոյ վարչապետ Պօնար Լօ հրաժարեցաւ և 22ին Պօլտուին ընտրուեցաւ վարչապետ։

Երկար վիճաբանութենէ յետոյ, Մուսուլի և կտրոններու խնդիրը առանձին բանակցութեան նիւթ կազմելու պայմանով Յուլիս 24ին Լօզանի մէջ ստորագրուեցաւ հաշտութեան դաշնագիրը։

Ըսմէթ փաշա Օգոստոս 10ին Պոլիս դառնալով մեկնեցաւ Էնկիւրի, ուր Օգոստոս 14ին նորընտիր Ազգ. Մեծ Ժողովը գումարեց իր առաջին նիստը և Օգոստոս 23ին վաւերացուեցաւ հաշտութեան դաշնագիրը, որուն տրամադրութեան համաձայն դաշնակից բանակները իրենց Պօլսէն մեկնուած լրացուցին Հոկտեմբեր 2ին և Հոկտ. 6ին Թրքական բանակը Շիւքրի Նայիլի փաշայի գլխաւորութեամբ Պոլիս մտնելով ընդունուեցաւ ժողովուրդին ամեն խաւերէն մեծ խանդավառութեամբ։

Հայ ազգը որ Միլիի կառավարութեան վերջնականապէս Պոլիս հաստատուելէն ի վեր ամեն առիթի մէջ չէր յապաղած յայտնելու իր հաւատարմութիւնը, ժողովրդական և պաշտօնական մասնակցութիւն ունեցաւ կատարուած այս հանդէսներուն մէջ, և գնահատուեցաւ Թուրք շրջանակներէ։

ՎԵՂ. ԱՊՏԻԻԼ ՄԷՃԻՏ ԽԱԼԻՖԱ

Ինչպէս յիշատակուած է քիչ մը վերը Լօզանի Խորհրդա-
ժողովին մասնակցութեան համար թէ էնկիւրիի կառավարու-
թեան և թէ Բ. Դուռ զրկուած հրաւիրագրին հետեւանքով,
1 Նոյեմբեր 1922ին գումարուած Ազգ. Մեծ Ժողովը, Պօլսոյ
կառավարութիւնը գոյութենէ դադրած նկատեց նոյն իսկ 1920
Մարտ 16էն ի վեր:

Թէվֆիգ փաշա իր հրաժարականը ներկայացուց Մէհմետ
Վահտէտտինի, որ տրուած որոշման հակառակ տակաւին կը
պահէր իր Խալիֆայութեան հանգամանքը:

Վերջապէս Մէհմետ Վահտէտտին 17 Նոյեմբեր 1922 Ուր-
բաթ օր առաւօտեան ժամը 7ին Անգլիական մարտանաւով մը
Պօլսէն հեռացաւ:

Այս փախուստէն անտեղեակ էին նոյն իսկ պալատա-
կանները և օրը ուրբաթ ըլլալով Սէլամըզի¹ ատեն միայն
հասկցուեցաւ Վահտէտտինի փախուստը:

Հետեւեալ շաբաթ օրը Անգլիական բանակատեղին պաշ-
տօնապէս ծանոյց այս փախուստը: Իր 9-10 տարեկան էր-
թօղրուլ անուն զաւակը և Ա. Թիկնապահը էօմէր Եավէր փա-
շա ու ուրիշ 9ը հոգի կ'ընկերանային իրեն:

Ասոնք դուրս ելած էին՝ Եըլտըզի պալատին ետեւի, Օր-
խանիէ զօրանոցին կողմը տարիներէ ի վեր փակ մնացած դռ-
նէն, ուր կ'սպասէր իրենց Զօր. Հարինկիթըն իր օթօմօպիլով:
Տօլմապաղչէի պալատը երթալով, հոն Վահտէտտինի սպա-
սող մուշ մը առաջնորդած էր զինքը Մալաբիա անուն մար-
տանաւը:

Վահտէտտին ուղղակի Մալթա երթալով, ժամանակ մը
վերջ ուխտի համար գնաց Մէքքէ, ուրկէ վերադարձաւ Եւ-
րոպա ու վերջին անգամ կը բնակէր ի Սան Բէմօ:

Վահտէտտին ծնած էր իւր հօրը մեռած տարին 1860ին
և գահակալած էր 1918 Յուլիս 13ին, յաջորդելով իր հան-
գուցեալ եղբորը Մէհմետ Բէշատ Ե.ի:

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՎԵՂ. ԱՊՏԻԻԼՄԷՃԻՏԻ

Վահտէտտինի փախուստը Ազգ. Մեծ Ժողովէն լսուե-
լով, ձեռնարկուեցաւ անմիջապէս ընտրելու նոր Խալիֆան,
և յաջորդական գաղտնի նիստերու մէջ տեղի ունեցած խոր-
հրդակցութեամբ, 18 Նոյեմբեր 1922 շաբաթ երեկոյ հրա-
պարակային նիստի մը մէջ ընտրութեան ձեռնարկուելով՝ Վեհ.
Ապտիւլմէճիտ 148 քուէ, Սելիմ էֆ. 3 քուէ, Ապտիւլրահիմ
էֆ. 2 քուէ ստանալով, Վեհ. Ապտիւլմէճիտ՝ Խալիֆա հռ-
չակուեցաւ: 9 անդամ ձեռնպահ մնացին:

Մուսթաֆա Բէմալ փաշա անմիջապէս այս ընտրութիւնը
հեռագրաւ հաղորդեց նորընտիր Խալիֆային, որ ստանձնեց
այս պաշտօնը:

Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ Բ. Դեր-Նախագահ Միւֆիտ
էֆ.ի նախագահութեամբ երեսփոխաններ Պուլիս եկան և 22
էֆ.ի նախագահութեամբ երեսփոխաններ Պուլիս եկան և 22
Նոյեմբերին Տօլմապաղչէի պալատին վերնայարկը կայսերա-
կան ընտանիքի անդամները ամբողջութեամբ և բոլոր քաղա-
կան ընտանիքի անդամները ամբողջութեամբ հաւաքուելով, Վեհ.
քային և զինուորական պաշտօնէութիւնը հաւաքուելով, Վեհ.
Ապտիւլմէճիտ բազմեցաւ Խալիֆայական Աթոռ և Ազգային
Մեծ. Ժողովի ներկայացուցիչ Բէֆէթ փաշա կարգաց շնոր-
հաւորական ուղերձ մը: Ներկայները կարգու իրենց շնոր-
հաւորութիւնները յայտնելով մեկնեցան:

Ուրբաթ, 24 Նոյեմբեր, Թօբաթուլի պալատին մէջ,
Ազգային Մեծ Ժողովի ներկայացուցիչ եղող Մարմնոյ նախա-
գահը Միւֆիտ պէյ, կարմիր անդուսով ծածկուած ընտրական
գահը Միւֆիտ պէյ, կարմիր անդուսով ծածկուած ընտրական
տեղեկագիրը յանձնեց և ուղերձով մը շնորհաւորելով իր պաշ-
տօնը, Վեհ. Խալիֆան պատասխանեց, յայտնելով որ իր բո-
վանդակ կեանքին մէջ պիտի աշխատի իսլամական կրօնքը
բարձր պահելու: Յետոյ նուիրական աւանդատեղին մտնելով
նորընտիր Խալիֆային յանձնուեցան ոսկեայ պահարանի մը
մէջ դրուած Մարգարէին վերարկուն և ուրիշ նուիրական

աւանդներ՝ որոնց ամփոփուած պահարունին բանալին և տետրակը պաշտօնապէս առաւ Վեհ. Խալիֆան:

Շնորհաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Թօփ-գարուի պալատին մէջ տմէն դասակարգի ներկայացուցիչներու կողմէ:

Նոյն օրը Ֆաթիհի մզկիթին մէջ Ուրբաթի աղօթքը կատարուելէ յետոյ, այցելեց Եաւուզ Սուլթան Սէլիմի մզկիթը, ուրկէ վերադարձաւ պալատ:

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈթՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վեհ. Ապտիւլմէճիա Խալիֆան երրորդ զաւակն է հանգուցեալ Ապտիւլ Ազիզ կայսեր: Ծնած է Տօլմապաղէի պալատը 1870 թուականին և հիմայ 54 տարեկան է:

Իր փոքր հասակէն զարգացման ընդունակ ըլլալով, աւտեն մը հետեւած է Թօքհանէի շինութեան գործարանին աշխատութեանց: Իր նախակրթութիւնը ստացած է Հիւսէյին փաշայէ որ Պելճիգայի մէջ բարձրագոյն կրթութիւն առած էր:

Իր հօրը մահէն յետոյ Երլտըղի պալատին մէջ հաստատուած կայսերազուն իշխաններու յատուկ վարժարանը յաճախելով, Զէքի, Միւնիֆ և Միւնիր փաշաներու նման ուսուցիչներ ունեցած և հոն սորված է ֆրանսերէնը և գերմաներէնը, ու յետոյ մասնաւոր ուսուցիչներու միջոցաւ ուսած է հիմնապէս այս երկու լեզուները, ինչպէս նաև անգլիերէնը:

Արեւելեան լեզուներէ՝ ուսած է նաև արաբերէնը և պարսկերէնը որ կը գրէ թուրքերէնի չափ յաջողութեամբ:

Ինք մասնագէտի մը արժանիքը ունի նկարչութեան և նուագի մէջ:

Մանկութենէն ի վեր իր հանդուցեալ հօր ծառայութեան և երկրին բոլոր ճիւղերուն մէջ հայ պաշտօնեաներու գոր-

ծունէութիւնը տեսած և գնահատած ըլլալով, իր Խալիֆայութեան մէկ տարուան շրջանին սուիթ ունեցաւ քանիցս կրկնելու Պատրիարքարանէ ներկայացող պատուիրակութեանց և մասնաւորներու թէ, փափաքող է՝ որ իր նախնիքներուն օրով գոյութիւն ունեցող հայ և թուրք բարեկամութիւնը վերահաստատուի և շարունակուի ու Հայերը ունենան այս երկրին մէջ իրենց արժանաւոր տեղը:

ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՆԱՅՈՑ ԹՈՒՐԲԻՈՑ

Իզմիրի գրաւումէն և Մուսանիոյ համաձայնութենէն յետոյ, երբ Միլլի կառավարութիւնը հաստատուեցաւ Պօլիս, Պատրիարքարանը իբրև թրքահպատակ Հայոց պաշտօնական ներկայացուցչութիւնը՝ պարտուոր էր իր յարաբերութիւնը վերահաստատել օրուան կառավարութեան հետ:

Այս յարաբերութիւնը ընդհատուած էր զինադադարէն ի վեր, որովհետև Ազգը պատազխտնաւոր կը նկատէր Թուրքիոյ նոյն ատենի կառավարութիւնը անցեալ աղէտներուն:

Բէֆէթ փաշայի ի Պօլիս հանդիսաւոր մուտքին օրը Պատր. Փոխանորդը գործակատարին հետ բարեկալստեան այցելութեան գացած և սիրալիր ընդունելութեան առարկայ եղած էր: Այս պարագան քաջալերութիւն մը եղաւ Պատրիարքարանի մարմիններու աւելի սերտ յարաբերութիւն մշակելու նորահաստատ կառավարութեան հետ:

Սակայն ազգին մէջ որոշ գառակարգ մը բաւական չհամարելով այնչափը, Պատրիարքական փոփոխութեան պէտք կը տեսնէր: Այս մասին կատարուած մասնակի խորհրդակցութիւններէ յետոյ, պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ Տ. Զաւէն պատրիարքի 1 Դեկտ. 1922ին և բացատրելով պարագաներու փոփոխութիւնը՝ հրաւիրեց զինքը թողուլ իր Պատ-

ընթացական Աթուր: Տ. Զաւէն Ս. իր պատրաստակամութիւնը յայտնելով առ այս, բնաւ թէ ինք իր պաշտօնը կրնայ թողուլ միայն այն ձեւով՝ ինչ կերպով որ պաշտօնի կոչուած է հետեւաբար անոնք որ զինքը ընտրեցին պէտք է յայտնեն իրենց կամքը: Քանի մը օր վերջ Տ. Զաւէն Ս. հրաւիրեց երեսփ. ժողովը նիստի, որուն զիւանին ուղղեց նաև հետեւեալ գիրը:

Առաջիկայ ուրբաթ օրուան համար Ազգ. Ընդհ. ժողովը նրա՞հ հրաւիրած եմ: Նկատի ունենալով որ ոմանք բաւական չհամարելով կառավարութեան հետ մեր յարաբերութեան վերահստումը ու ցարդ մեր առած քայլերը անոր մօտեցալու համար, կը փափաքին աւելի սերտ բարեկամութեամբ ու անձնութեամբ կապուիլ անոր հետ եւ ասոր համար անձաւ արգելք կը համարին, կը խնդրեն որ հանիք Պատկ. ժողովոյ խորհրդակցութեան եւ երբ կարելի է որոշման ենթարկել հետեւեալը թէ՛ այժմեան բաղաժանան պայմաններու մէջ ազգին օգտակար կը համարուի՝ պատշաճաբան պատշտօնէն հրաժարուիս թէ ոչ:

Կրեցնդեմ որ Պատկ. ժողովոյ խորհրդակցութեան եւ որոշման արդիւնքը հանիք գրաւոր կերպով ինձի հաղորդել:

5. Դեկտ. 1922

Ազգ. ժողովը 8. Դեկտ. ին նիստ գումարեց Բերայի Մատենադարանի սրահին մէջ: Հրաւիրեալ 52ի չափ անդամներէն 28ը միայն ներկայ գտնուեցան, ու ժողովը օրինական նիստ գումարելու և որոշում տալու անձեռնհաս ըլլալով, խորհրդակցութեան ձեւով հաւաքուեցաւ և ստեղծուած նոր պայմաններու մէջ Զաւէն Ս. ի պաշտօնին շարունակութիւնը կարելի չնկատելով, նախադէպ Տ. Մեարոյ կապ. ի և Տիար Պարզեւ Փափազեանի պաշտօն յանձնեց հաղորդել այս խորհրդակցութեան արդիւնքը Պատրիարքին:

Որոշեալ պատուիրակութիւնը նոյն իրիկունն իսկ իրեն յանձնուած այս պաշտօնը կատարեց և Զաւէն Պատրիարք համակերպելով յայտնուած բաղձանքին, օր մը վերջ մեկնեցաւ Պօլսէն հետեւեալ գիրը ուղղելով Ազգ. ժողովի Ատենապետին:

Այս վերջին օրերու անցները եւ Ազգ. Ընդհ. ժողովոյ երեկուան նիստին ներկայ գտնուող անդամաց խորհրդակցութեան արդիւնքը, որ յաջակ պատգամաւորութեամբ մը ինձի հաղորդուեցաւ, զիս կ'սխիւսէն ձեռնարկի

ըլլալ: Եւ որովհետեւ հարկադրուած եմ միեւնոյն ժամանակ անմիջապէս բաղաժան եւս հեռանալ, քիչ ատենէն պիտի ներկայացնեմ Ազգ. Ընդհ. ժողովոյ, այսպէս վարուելուս պատճառները, որոնք անուշտ անոր որոշման եւ զմահաւան պիտի ենթարկուին:

9 Դեկտ. 1922

Աղօթարար
ԶԱՒԷՆ ԱՐԲԵՊ.

Զաւէն Արքեպի Պօլսէն մեկնումը տեղի կունենար 9 Դեկտ. կիրակի օրը: Այս դէպքը հետեւեալ օրը Երկուշաբթի լսուեցաւ Պօլսոյ մէջ: Այս յանկարծակի մեկնումով Ազգային գործերը դժուարութեան չմատնելու համար, Պատր. Փոխանորդ Տ. Սմբատ Մ. Վ. սկսաւ վարել ընթացիկ գործերը և արդէն Ազգ. ժողովի 8 Դեկտեմբերի նիստին մէջ Տիար Յ. Մոստիշեանի յանձնուած ըլլալով կազմել Քաղ. ժողովը, քանի որ նախապէս Ազգ. ժողովին մեծամասնութեան կողմէ իրեն յանձնուած է այդ պաշտօնը, Տիար Մոստիշեան խորհրդակցելով Ազգին զանազան շրջանակներուն հետ, զաղափարակից տարրերով կազմած էր Քաղ. ժողովը, որ Կրօն. ժողովի հետ նիստ գումարելով Դեկտեմբեր քսանին, ընտրեց Պատր. Տեղապահ Տ. Գեորգ Եսայի. Ասլանեան, ներկայ 19 ժողովականներու 14 քուէով:

Նորընտիր Տեղապահը 5 Յունվար 1923ին հրաւիրեց Ազգ. ժողովը որ տեղեկանալէ յետոյ տեղապահական ընտրութեան արդիւնքին և վարչական կազմին, ընդունեց կատարուած այս երկու ընտրութիւնները և նորընտիր Քաղ. ժողովը ձեռնարկելով պաշտօնի, սկսաւ վերակազմել ժողովները, խորհուրդները և մարմինները հետեւեալ կերպով.

Քաղաքական ժողով

Յարութիւն Մոսիշեան (Ատենապետ)
Տր. Անտէ Վանդալ (Ատենապետ)
Լսեփան Կուրսիկեան
Պետրոս Խորասանեան
Պերճ Բերեպէճեան
Լեւոն Թօբալեան

Խաչիկ Գեորգեան
Հայկ Անսօնեան
Սեփիան Արապեան
Սիմօն Մելիքեան
Քերովրէ Տաւաճեան

Կրօնական Ժողով

Տ. Գեորգ Եպսկ. Ասլանեան (Պատր. Տեղապահ եւ Նախագահ)
Տ. Յովնաննէս Արքեպ. Արեարունի (Ատենապետ)
Տ. Մեսրոպ Եպսկ. Նարոյեան
Տ. Խորէն Ա. Քն. Յարութիւնեան
Տ. Աբէլ Ա. Քն. Երեցեան
Տ. Արիսակէս Ա. Քն. Վարժապետեան
Տ. Զարմայր Ա. Քն. Կէզիւրեան
Տ. Մեսրոպ » Տ. Մեսրոպեան
Տ. Բարքող » Թագրմնեան

Ուսումնական Խորհուրդ

Պետրոս Ասրունի (Ատենապետ)
Արամ Նիկողոսեան (Ատենադպիր)
Թորոս Իսրայէլեան
Կարապետ Քիւրճեան
Հանիկ Վրդանէսեան
Զարեհ Զափարեան
Տօք. Շահպազ

Ցնտես. Խորհուրդ

Աղեքսանդր Աստուածատուրեան (Ատենապետ)
Մինրան Գարազաւ (Ատենադպիր)
Լուրժիկ Գուլումեան
Պետրոս Մալլրմեան
Յարութիւն Հազարապետեան
Աբրահամ Էփեմեան

Դատաւտ. Խորհուրդ

Տ. Ամբաս Ծ. Վրդ. Գազազեան (Նախագահ)
Խորէն Սարգիսեան (Ատենապետ)
Տ. Վարդան Ա. Քն. Դերձակեան (Ատենադպիր)

Տ. Ղեւոնդ Ա. Քն. Մուրաճեան
Տ. Յուսիկ » Քէրէքթեան
Տ. Հմայեակ » Արապանեան
Յակոբ Թորոսեան
Տօք. Մովսէս Տիմանեան
Պաղտիկ Սիմանեան

Կառակաց Հոգաբարձութիւն

Տ. Սարգիս Ծ. Վարդապետ Տէր Սարգսեան (Ատենապետ)
Տ. Հմայեակ » Պախթարեան (Ատենադպիր)
Տ. Արսէն Ծ. » Վեհունի
Տիգրան Նազաբեան
Պաղտիկ Սիմանեան
Գեորգ Մոսիշեան
Տօք. Պ. Վարժապետեան

Ելեւմտից Հոգաբարձութիւն

Սարգիս Գօշունեան (Ատենապետ)
Յարութիւն Համբարեան
Գրիգոր Զօրեան

Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւն

Սեփիան Թելլիեան (Ատենապետ)
Ղազարոս Պեղազեան (Ատենադպիր)
Մաղաֆ Մաղաֆեան (Գանձապետ)
Աւետիս Կիւլպէնկեան (Բաղակալ)
Յարութիւն Անէմեան
Տօք. Վ. Ալբունեան
» Խանկեան

ՀԱՅ ՀՈՒՄԷԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տ. ՊՕՂՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԹԷՐԶԵԱՆ (ի Հռոմ)

Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐԲԵՊ. ՆԱԶԼԵԱՆ

(Վիճակաւոր Տրապիզոնի)

Առաքելական այցելու եւ ընդհ. փոխ. պատրիարքութեան

Առթ. Տեղակալ Տ. ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԲԵՊ. ՌՈՒԲՈՍԵԱՆ

Կրօնական Ժողով

Յովսէփ Թ. Ե. Վ. Արիկեան

Գէորգ Գեւորգյան Թեոփիլակեան (Քարտուղար)

Յովսէփ Ե. Վ. Ճամնեան

Պողոս Վ. Գամպուրեան

Յուսիկ Վ. Կոստանեան

Աստուածաբանական Ժողով

Գէորգ Գեւորգյան Թեոփիլակեան

Ռափայէլ Ե. Վ. Էմմէնեան

Պետրոս Վ. Քէփնեան

Վարչական Ժողով

Գէորգ Ե. Վ. Թեոփիլակեան

Աստուածաբան Վ. Ե.

Անթուան Աւգերեան

Գրիգոր Ոսկեան

Տր. Զօհրայ

Տր. Ֆիննանեան

Տր. Գասպեան

Յակոբ Գալաթեան

Եղուարդ Բէմմէնեան

Պետրոս Ասլանեան

Անտոն Հիսարեան

Լեւոն Խուրսանի

Ս. Յակոբի Հագարաճուրիւն

Ներսէս Ե. Վ. Պաղտիկեան

Անթուան Աւգերեան

Երուանդ Բէմմէնեան

Յակոբ Ճիվէլիկեան

Կղեմէս Գասպարեան

ՀԱՅ-ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ազգապետ ՌՐՕՅ. ԶԵՆՈՒ Ս. ՊԷՋՃԵԱՆ

Վարչական Ժողով

Յակոբ Արվանեան

Բիւզանդ Տօնիկեան

Պողոս Երուանդեան

Միհրան Ա. Ճէմիկեան

Օրոն Ճիվանեան

Յովսէփ Ճէմիկեան

Կարապետ Սրանյոյլեան

Ամերիկ. Որբանոցները ընդունուելու համար Պէյրուք ժամանող
ամէն տարիէ նոր որբեր

ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

Տ. ԵՂԻՇԷ Ս. ԱՐՔԵՊ. ԴՈՒՐԵԱՆ, Կ. ՊՈԼՍԵՑԻ

Պատրիարք Առաքելական Ս. Աթոռոյն Երուսաղէմի

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՔ

Եղիշէ Եպս. Զիլինկիրեան Խորհրդոցի:
Մկրտիչ » Աղաւնուհի, Պարտիզակցի, Պատր. Փոխանորդ:

ՎԱՐԴԱՊԵՏՔ

Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Նեանեան Պոլսեցի, Լուսարարապետ եւ Տեսուչ Տպարանի եւ Դրչագրաց Մատենադարանի:
Մասթէոս Ծ. Վ. Գայրգնեան Պոլսեցի, Տեսուչ Ս. Հրեշտակապետաց վանքին եւ Վարիչ Ելեւմտից:
Սիմէոն Ծ. Վ. Թելեան Պոլսեցի, Տեսուչ կալուածներու:
Սմբատ Ծ. Վ. Գազազեան Պոլսեցի, Պատր. Փոխ. Ի Կ. Պոլիս:
Իզմասիոս Վրդ. Փափազեան Պոլսեցի, Ի Կ. Պոլիս
Աքանաս » Ասլանեան Մալաթիացի, Ժամօրհնող:
Յարութիւն » Պարոնեան Շապին Գարահիսարցի:
Համազասպ » Ղազարեան Բաղիշեցի, Դրապետ:
Եփրեմ » Պէզիրեան Սեբաստացի:
Սարգիս » Անէմեան Թիւրքմէնցի, Առաջնորդ Սեբաստիոյ:
Վրթանէս » Գասապեան Զէյթունցի, Գանձապետ:
Վարդան » Գասապեան Մուրատչայցի, Ի Ֆրէզնո:
Սահակ » Ածասուրեան Պոլսեցի, Գաւազանակիր Ս. Պատրիարքի:
Գէորգ » Ճանսրզեան Մարաշցի, Տեսուչ Եաֆայի վանքին:
Գրիգոր » Յովնանեսեան Նիկոմիդիացի:
Խորէն » Փոսոյեան Քղեցի, Տեսուչ Ս. Յարութիւն Տաճարին:
Մուշեղ » Հայրապետեան Երզնկացի, Տեսուչ Ս. Աստուածածնի Տաճարին եւ Ս. Փրկչի վանքին:
Աւոս » Սարգիսեան Սեւերեկչի:
Անդրէաս » Լոմանեան Պոլսեցի, Խոստովանահայր:

Ներսէս » Թորոսեան Քղեցի, Փոխ-Թարգման:
Յակոբ » Թաւմեան Պոլսեցի:
Ներսէս » Տօլապեան Մարաշցի, Տեսուչ Լաւողիկէի վանքին եւ առաջնորդ Անտիոքի:
Սուրէն » Բէմհանեան Պոլսեցի, Պատր. Փոխ. Պէյրութի վանքին:
Ասէն » Յովսէփեան Ազրիանուպոլսեցի:
Զաւէն » Վարժեան Օվաճրզցի, Տեսուչ Ս. Ծննդեան վանքին Բեթղեհէմի:
Վահան » Գէորգեան Հաճի Հապիպլիցի. Պատր. Փոխանորդ Դամասկոսի:
Յովն. Արեղայ Ասասուրեան Կիւրինցի
Տրդատ » Պէրպէրեան Կեսարացի, Մատակարար:
Գաբրիէլ » Մալխասեան Պոլսեցի:
Ասով » Առաքելեան Դորեցի, Ժամարար Եաֆայի:
Մամբրէ » Գալժայեան Զմիւռնացի:
Կիրեղ » Տ. Իսրայէլեան Նոր Զուղայեցի:

ՍԱՐԿԱՆԱԿՈՒՆՔ

Յակոբ Սարկաւագ Ամբարձեան Նոր Զուղայեցի:
Միհրան » Արամեան Պոլսեցի:
Յովնանէս » Գաւազէօզեան Դամասկոսցի, Ի Դամասկոս:

Ուրարակիրներ 3
Ժառանգաւոր սաներ 37
Աշխատաւոր եղբայրներ 31
Մայրապետներ 16
Համագումար Միաբանութեան 126

ՏՏՈՐԷՆ ԺՈՂՈՎ

Սրբազան Պատրիարք Հայր, Նախագահ
Մկրտիչ Եպսկ. Աղաւնուհի Ատենապետ
Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Նեանեան Ատենադպիր
Մասթէոս » » Գայրգնեան
Սիմէոն » » Թելեան
Իզմասիոս » » Փապազեան
Յարութիւն » » Պարոնեան

Որքանոցը ունի երեք հիւանդապահուհի, վեց լուսացարարուհի, երկու կարուհի, մէկ հանդերձապանուհի, մէկ խոհարար և երկու սպասուհի:

Տասնեւչորս տարեկանէ վեր 107 որբեր կը սորվին հետեւեալ արհեստները, Ատաղձագործ՝ 24. Կահագործ՝ 4. Երկաթագործ՝ 11. Յախճապակեգործ՝ 14. Դերձակ՝ 4. Լուսանկարիչ՝ 2. Պայտագործ՝ 1. Կառք շինող՝ 3. Կօշկակար 40. Յուլիչ՝ 1. Թիթեղագործ՝ 2. Կլայեկող՝ 1:

Սոյն արհեստաւոր սաները ունին գիշերային դասընթացքներ, ուր կ'աւանդուին Հայերէն, Պատմութիւն, Բարոյախօսութիւն և Թուաբանութիւն:

Բ. Վասպուրական Որբանոց.— Տեսուչ Միհրան Կարապետեան այժմ ունի 254 աղջիկներ և 94 փոքր մանչեր (5-10 տարեկան) 4 ուսուցիչ: Սան ու սանուհիներու մեծամասնութիւնը Վասպուրականցիներէ կը բաղկանայ:

Որբանոցը բոժնուած է երկու մասերու, Աղջկանց Նախակրթարան և Երկսեռ Մանկապարտէզ:

Մանկապարտէզի բաժնի վարիչն է Շուշանիկ Սօլախեան, որուն կաշակցին հինգ մեծ աշակերտուհիներ:

Ունի մէկ ձեռագործի վարժուհի, երկսեռ հիւանդապահուհի, մէկ խոհարարուհի, մէկ ժառանգապետ, մէկ լուսացարարուհի, մէկ հանդերձապանուհի, երեք գեշերապահուհի, մէկ կառապան և մէկ դռնապան:

Որբուհիները կը կատարեն առանձին ծառայութիւնները ու կը մասնակցին հանդերձատան, խոհանոցի, լուսացարանի և այլն աշխատութեանց:

Արարատեան և Վասպուրական զոյգ որբանոցներու միասնաբար պաշտօնեաներ են.

Յովհաննէս Քհնյ. Սիմեոնեան	Հոգեւոր հովիւ
Տօփ. Նազարէք Նաղըբեան	Բժիշկ
Յովհաննէս Ահարոնեան	Մասակարար
Սահակ Գրլընեան	Հաշուակալ
Յովհաննէս Կոստանեան	Մքնաւար

Զոյգ որբանոցները ունին առանձին առանձին ներքին Վարչական Ժողովներ, որոնց կը նախագահեն տեսուչները ու կանդամակցին կրթական վարիչները, Բժիշկը, Մատակարարը ու Հաշուակալը:

Ասոնք ամէնքը միասնաբար և իւրաքանչիւրը իր մարզին մէջ համարատու են Հ. Բ. Ը. Միութեան Գահիրէի Գործադիր Ժողովին, որուն յանձնուած են որբանոցներու անմիջական հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնը, և անկէ կը ստանան իրենց հրահանգները:

Որբանոցներու վրայ մօտէն հսկելու, զրամբ մատակարարելու և գործերը հակակշռելու համար Գործադիր Ժողովի կողմէ կարգուած է Հոգաւար Մարմին մը հետեւեալներէ.

Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Նեանեան	Խորհրդակալ
Ղազարոս Մեռիկեան	Անճապահ
Խաչատուր Գանգաւեան	Գանձապահ

Սոյն մարմինը ունի իրեն առանձին քարտուղարը:

Որբանոցներու ամսական ծախք նախատեսուած է պիւտճէով 1400—հազար չորս հարիւր—եղիպտական ոսկի: Ծախուց կէսը կը հոգայ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը և մնացեալ կէսը՝ Ամերիկեան Նիւ Իօթ Բըլիֆ:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ

Պատերազմի ընթացքին Զորորդ Զօրաբանակի Հրամանատար շէմալ փաշայի հրամանով Ատանացի քանի մը յայտնի ընտանիքներ զրկուեցան Երուսաղէմ իբրեւ գաղթական, որոնց թիւը հետզհետէ հասաւ մինչև 500ի:

Քէրէկ, Սալթ և Աճլուն գաւառներու գրաւման ժամանակ Անգլիական բանակը այն կողմերէն 4000է աւելի զաղթականներ փոխադրեց նախ Երուսաղէմ, ապա՝ Բօր-Սայիդ Հայկական Քէմը:

Զինադադարէն վերջ երուսաղէմ մնացողները մեծ մասով մեկնեցան իրենց հայրենիքները և փոքր թիւ մը միայն մնաց վանքին մէջ։

Ներկայ դաղթականները, որոնց համագումարն է գրեթէ 1500, Կիլիկիոյ պարպումէն և Իզմիրի գրաւումէն յետոյ եկողներն են։ Ասոնց մեծագոյն մասը այժմ կը բնակի Ս. Յու-կոբեանց վանքի ուխտաւորներու յատուկ թաղերուն մէջ, մաս մըն ալ հաստատուած է Նաֆայի և Ռեմլէի վանքերը։

Բացի Սեբաստիոյ, Կարնոյ, Սղերդի Տիգրանակերտի, Աֆիոն գարահիսարի, Քէօթահիոյ, Գոնիայի, Իզմիրի, Իզմիրի և Րումէլի կողմերու փոքր թուով դաղթականներէն, միւսները ամէնքն ալ Կիլիկիացիներ են. ու ամէնքը կը զբաղին գլխաւորապէս արհեստներով և մանր վաճառականութեամբ։ Կան սահմանափակ թուով ուսուցիչներ, բժիշկներ ու դեղագործներ։ Նիւթական կացութիւնն լին, քիչ բացառութեամբ, եթէ փայլուն չէ, բայց առհասարակ ի վիճակի են ապրուստին ճարելու։

ՕՏԱՐ ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԷԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յոյն Պատրիարքութիւն. — Պատրիարքն է՝ Տ. Դամիանոս, որ 26 տարիներէ ի վեր կ'աթոռակալէ անընդմիջաբար։ Պատրիարքարանը ունի 17 եպիսկոպոսներ, որոնցմէ երեքը, իբրեւ իսկական թեմականներ, կը գտնուին իրենց վիճակները՝ Բեթղէնէմ, Նազարէթ և Աքիա։ Մնացեալները տիտղոսաւոր եպիսկոպոսներ են, զոր օր. Պաղեստինեան Կեսարիոյ, Տիրեւրիոյ, Սեբաստիոյ (Նապլուս), Դիոկեսարիոյ, Գազայի, Պելլայի, Ֆիլատելիոյ, Յորդանանի ևն., և կը բնակին երուսաղէմ ու կ'անդամակցին Սինոդին։ Միաբանութեան կեդրոնն է երուսաղէմի մայրավանքը, որուն անմիջապէս կից է պատրիարքական յարկարածինը։

Երուսաղէմ և չրջակայքը, ինչպէս և ամբողջ Պաղեստին-

նի մէջ ունին յիսունի չափ վանքեր մէյմէկ վանահայրերով և կը պարունակեն աւելի կամ նուազ թուով վանականներ։ Մայրավանքէն զատ գլխաւոր մենաստաններն են՝ Ս. Յարու-թիւն, Բեթղէնէմի Ս. Ծննդեան, Ս. Սաբայի, Յորդանանի, թափոր լերան, Տիրեւրիայի, Նաֆայի, Ռեմլէի ևն. վանքերը։

Պաղեստինի օրթոտոքանները ազգաւ արաբ են։ Երեք թեմական եպիսկոպոսներէն զատ, միւս տեղերու համար երուսաղէմի Սինոդը իրրեւ հոգեւոր տեսուչներ կը կարգէ յունագ-գի արշիմանտրիթներ։ Ամէն քաղաք և գիւղ ունին նաեւ ժողովուրդէն ընտրուած արաբ-օրթոտոքս ամուսնացեալ քահանաներ, որոնք ժամերգութիւն, պատարագ և այլ հոգեւոր ծէսեր կը կատարեն արաբերէն լեզուաւ։

Օրթոտոքս կրօնական հասարակութեան մէջ կը հաշուուին նաեւ Ռուսերը, որոնց Միաբանութեան կեդրոնը կը գտնուի երուսաղէմ իրենց սեփական մեծ վանքին մէջ։ Ունին մաս-նաւոր վանքեր, մայրապետանոցներ և հիւրանոցներ Զիթեն-եաց լեռ, Յովհաննու Ծնունդ, Քերրոն, Երիքով, Նազարէթ և Նաֆա։ Ռուս Միաբանութիւնը իր Արշիմանտրիթ վանա-հայրով կը ճանչնայ երուսաղէմի Յունաց Պատրիարքի հոգե-ւոր իրաւասութիւնը, բայց իր ներքին վարչութեան մէջ ան-կախ է։ Ունի նաեւ վարժարաններ երուսաղէմ, Պէթ-ձալա և Նազարէթ։

Լնդհանուր Պատերազմին Ռուս հոգեւորականութիւնը դուրս հանուեցաւ Պաղեստինէն ու վարժարանները փակուեցան։ Այժմ վերադարձած են քիչ թուով քանի մը վարդա-պետներ ու կը բնակին իրենց մայրավանքի մէկ յարկարած-նին մէջ։ Զեռքերնին է նաեւ Զիթենեաց լերան և Յովհան-նու Ծննդեան վանքերը։ Վարժարանները փակ կը մնան տա-նու Ծննդեան վանքերը։ Վարժարանները փակ կը մնան տա-կալին և մնացեալ հաստատութիւնները անգլ. կառավարու-թիւնը այլեւայլ պետական պաշտօնատուներու վերածած է։

Լատին Պատրիարքութիւն. — Պատրիարքը ուղղակի կը նշա-նակուի Հռոմէն և պաշտօնը ցկեանս է։ Այժմեան Պատրիարքն

է Մօնսէնէէօր Լուի Պարլամենտ, որ կը պաշտօնավարէ 1920էն ի վեր: Կը բնակի Երուսաղէմ մասնաւոր վանքի մը մէջ, ուր կայ պատրիարքարանի յատուկ Միաբանութիւն և Ընծայարան: Պատրիարքը լատին Միաբանութեանց և ժողովուրդին վրայ զուտ հոգեւոր իրաւասութիւն ունի, ինչպէս նաև միսիօնարութիւն մը Անդրյորդանեան գաւառներու համար:

Երուսաղէմի և Պաղեստինի մէջ կան իտալացի, ֆրանսացի, գերման, աստորիացի բաղժաթիւ կրօնաւորական կարգեր, ինչպէս՝ Ֆրանչիսկեան, Աստմարոնիսթ, Դոմինիկեան, Բենետիկտեան, Սալէզեան, Թրաբեան, Կարմելեան, Ֆրէրներ ևն., և կուսանոցներ՝ Գիթութեան, Ս. Յովսէփի, Սիօնի, Վարդարանի, Գլարիսեան, Կարմիլեան Քոյրեր ևն.:

Ասոնց մէջ մեծութեամբ ու զիրքով կարեւորագոյն տեղը կը գրաւէ Ֆրանչիսկեան Միաբանութիւնը, որ Երուսաղէմի և ամբողջ Պաղեստինի մէջ ունի բաղժաթիւ վանքեր, աւելի կամ նուազ միաբաններով, և կրթական հաստատութիւններ հիւրանոցներ: Իրեն կը պատկանին Սուրբ Տեղեաց լատինական բաժնի պահպանութեան և սպասարկութեան իրաւունքը և Պաղեստինի լատինածէս բնիկներու ժողովրդապետութիւնն ու հոգեւոր մատակարարութիւնը: Կիւսթոտը կամ Միաբանութեան պետը կը ղրկուի Հռոմէն վեցամեայ պաշտօնավարութեան շրջանով:

Միւս կարգերը ունին իրենց զատ զատ վանքերն ու ընծայարանները ու կը զբաղին մանուկներու դաստիարակութեամբ, կրօնական և գիտական ուսումնասիրութիւններով, առաւելապէս Սուրբ Ներկի հնախօսութեամբ: Այս վերջին մարզին մէջ յառաջադէմ են մանաւանդ Դոմինիկեան հայրերը:

Մայրապետները կը վարեն աղջկանց վարժարաններ, որբանոցներ և հիւանդանոցներ:

Այս բոլոր կարգերը առանձին ներքին վարչութիւններով կը կառավարուին ու կախում ունին ուղղակի իրենց կեդրոններէն:

Արեւելածէս Հռովմէական հայեր, յոյներ, ասորիներ,

մարոնիներ և հապէշներ Երուսաղէմի մէջ ունին մէյմէկ փոքրիկ վանքիւր և ենթարկուած են Լատին Պատրիարքի հոգեւոր իրաւասութեան:

Աւելելեան միւս եկեղեցիներ.—Երուսաղէմի մէջ Հայերէն և Յոյներէն վերջ Արեւելեան անկախ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ են Ղպտիններն ու Ասորիները, որոնք սեփական վանքեր ու միաբանութիւններ ունին իրենց եպիսկոպոսներով և Սուրբ Տեղեաց մէջ կը վայելեն սեղմ ու մասնակի իրաւունքներ իրբեւ Հայոց հետեւակներ:

Հապէշ Միաբանութիւնը, ամփոփուած երկու վանքերու մէջ, կը կառավարուի Տեսուչ վարդապետով մը, բաց զուրկ է Սուրբ Տեղեաց մէջ հանդէս և պաշտամունք կատարելու իրաւունքէն:

Անկլիքան եւ Բողոքական եկեղեցիներ.—Անկլիքան եկեղեցին Երուսաղէմի մէջ հաստատուած է անցեալ դարու առաջին կէսին ու կը կառավարուի անգլիացի եպիսկոպոսով մը, որ ունի իր աթոռանիստ Տաճարը, Սուրբ Գէորգ, յարակից ուսումնարանով: Երուսաղէմի բրիտանական զբաւումէն վերջ Անկլիքան եկեղեցին մասնաւոր փայլ և կարեւորութիւն ստացաւ: Այժմեան եպիսկոպոսն է Գեր. Մաք Իննէս:

Բողոքականները կը բաղկանան գերման Լուտերականներէ և ամէնազգի երիցականներէ: Գերմանացիք ունին երկուրէ և ամէնազգի երիցականներէ: Գերմանացիք լատին վրայ: չքեղ տաճարներ Երուսաղէմի մէջ և Զիթենեաց լերան վրայ: Ամբողջ Պաղեստինի մէջ կան բաւական թուով եկեղեցիներ ու ժողովարաններ, ուր կը պաշտօնավարեն անգլիացի, գերման և արաբ երէցներ:

Մ. Վ. Ն.

Երուսաղէմ,

ՌՈՒՄԱՆՈՅ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆԵՐ

1. ՊՈՒՔԻՆԵՆ, «Արքոյ Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի եւ Մի-
քայէլի»։ Մայրաքաղաքին կեդրոնը Boulevardul Caroli պու-
ղոտային վրայ հնամենի փոքրիկ եկեղեցիին տեղւոյն վրայ
կառուցուած է հոյակապ այս ընդարձակ եկեղեցին Էջմիածնի
Մայր Տաճարի ճարտարապետական ոճով և երկնահաղորդ
կաթուղիկէներով, 1914 թուականին։ Այժմ կը պաշտօնա-
վարեն երկու քահանայներ Տ. Ներսէս Քերովբեան Նիկոմի-
դացի և Տ. Անանիա Տիվանեան Մարդուանցի։ Իսկ տեղացի
ուխտունամեայ Տ. Յարութիւն Ա. Քնյ։ Անդրէասեան կոչ-
ուած է հանգստեան։ Առաջին հայ եկեղեցին ի Պուքրէշ շին-
ուած է 1638ին ըստ Կոյլավի։

2. ԴՈՍՏՈՆՅԱ, Ս. Աստուածածին։—Փոքր, կոկիկ և փայ-
տաշէն առանց գմբէթի, կը բարձրանայ ծովեզերեայ բարձր
դիրքի վրայ։ առաջին շինութիւնը տեղի ունեցած է 1880
թուականին և Ընդհ. Պատերազմէն անմիջապէս յետոյ 1819ին
զրեթէ վերաշինուած է։ Հողեւոր պաշտօնեայն է Տ. Համա-
զասպ Քնյ։ Պետիկեան, Արմաշի Դպրեվանքը ուսած։

3. ՌՕՐԱՆ, Ս. Աստուածածին և Ս. Յովակիմ Աճնու։—
Առաջինը քաղաքին կեդրոնը Հայոց թաղին մէջ, իսկ երկրոր-
դը քաղաքին ծայրը աղբ. գերեզմանատան մէջ. երկուքն ալ
քարուկիր և ճաշակաւոր շինուածքներ գմբէթաւոր։ Քաղա-
քի եկեղեցին ունի երկու յիշատակարան, սրբ են. «Շնորհօք և
ողորմութեամբ կամօքն Աստուծոյ և ընտրութեամբ ամենախալին
Աստուծոյ և ի փառս ծնեցելոյն ի նմանէ յայտ անբարի ժամա-
նակս ընտրեաց Աստուած մարդ մի բարի անուն Պր. Ակորչայ որ
շինեաց զՏաճարս այս անուն Ս. Աստուածածնի յիշատակ իւր հո-
գուն և իւր կնոջն խաթուն Մուղալին և իւր ծնողացն Պ. Վար-
դանին և Տովլաթին և իւր որդւոցն Պ. Վարդանին և Սաղուլային

և Պ. Տօնիկին և իւր դստերացն Մէլուշին և Տովլաթին. թվ. ՌԾԸ
Սեպ.Տր. Խչտ.»։—«Յամին փրկութեան 1864 նորոգեցաւ հի-
«նաւուրցն ձեւակերպութիւն Սրբոյ եկեղեցւոյս Հայոց ի նուէր
«փառացն վերափոխման Տիրամօրն, յաւելեալ ի նմա հիմնա-
«կառոյց պահարան, զաւիթ, զանդակատուն և կաթուղիկէ
«որ ի միջավայրին, յատկական արդեամբք Ռօմանցոյ ջերմի-
«ռանդավառ Տեարցն Թէոդորոսի Սողոմոնեան և Տօնիկի Սի-
«մէօն Բիբիեան, ի յաւիտենական յիշատակութիւն նշեցելոց
«և կենդանի ընտանեաց նոցին. ևս և յանմոռանալի մտաբե-
«րութիւն բազմաժամանակեայ սիրավառեալ ընկերութեան
«խրեանց յարդիւնս Շնէաթե»։—Իսկ եկեղեցւոյ հիւսիսային
պատին արտաքին ճակատը գրուած է. «Ես Յովհաննէս Պրան-
«տէլ ճարտարապետ ծնեալ ի Տէկրնտօրֆ Պավարիոյ, արարի
«ղնորոգութիւն տաճարիս, սկսելով ի 1863 ցկէս 1868 ամի»։
Այժմ կը պաշտօնավարէ Տ. Ղեւոնդ քահանայ Փափազ-
եան Կ. Պոլսեցի։

4. ԵԱՇ, Ս. Աստուածածին։—Շուրջը ընդարձակ գերեզ-
մանատուն պարտէզով կառուցուած է այս դարաւոր եկեղե-
ցին Փրկչական 1395 թուին և վերանորոգուած 1807ին։ Կը
գտնուի քաղաքին արեւելեան մասին մէջ Հայկական Փողոցին
(Strada Armeana) վրայ։ Ռուսանահայոց ժամանակագրապէս
ամենահին քարուկիր և առանց սիւնի գմբէթաւոր եկեղեցւոյ
մուտքի աւագ դուռն բացուած է հարաւակողմի պատին ճիշտ
մէջտեղէն։ Ունի Աւագ Սեղանի աջ ու ձախ կողմերն փոքրիկ
սեղաններ։ Թանկարժէք հնութիւն մըն Աւագ Սեղանի Աստ-
ուածածնի պատկերը մետաղեայ նիւթի մը վրայ նկարուած,
ուածածնի պատկերը մետաղեայ նիւթի մը վրայ նկարուած,
թականութեան ատին՝ դարեր առաջ բերուած է Անի քաղաքէն։
Հարաւակողմի մեծ դրան դուռի ճակատը կը կարդանք հետեւ-
եալ յիշատակարանը. «1395 շնորհօք և օղորմութեամբն Աստու-
«ծոյ հիմնարկեցաւ Եաշու Սր. Ածածնայ եկեղեցին ձեռամբ ե-
«կեղեցական Խաչգոյին և Սիսեանցի Տր. Յակոբին, Զուղայեցի
«մխտի Մարգարին. թվի Հայոց ՊՃԽԴ։ Եւ այժմ վերանորո-

(«Եղաւ ի ձեռն բարեպաշտօն իշխանաց և համայն ժողովըր-
դոցն աշխատանօք և ծախիւք ի թուական Փրկչին 1807ին») :

Նախ ազգ. դերեզմանատան մէջ 1876ին Ս. Գ. Լուսաւորչի անուան նուիրուած քարաշէն փոքր ու սիրուն եկեղեցի մըն ալ շինուած է բնիկ Նաշցի Մելիտոն Մելիտոնովիչի ծախքով :—

Կը քահանայադործեն այժմ՝ երկու հոգեւոր պաշտօնեաներ. Տ. Նիկիչ Ներսէսեան Կէլվէջի ծերունադարդ քահանայն և Տ. Յարութիւն Յովսէփեան Իզմիրցի :

5. ՊՕԹՈՒՇԱՆ, 1. Ս. Ասուռածածին, քարուկիր գեղեցիկ եկեղեցի մը Հայկական Փողոցին (Str. Armeana) վրայ, հռոմէական դարէն թուրք և զանգաւատուէն թուրք, շուրջը ընդարձակ գերեզմանոց-պարտէզ։ 2. Ս. Երուզուքիւն, միեւնոյն փողոցին վրայ քիչ հեռու թուրքեան, նոյնպէս քարուկիր և ընդարձակ։ Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյ միակ յիշատակարանն է հետեւեալ արձանագրութիւնը գաւթի դրան վրայ «Շինեցաւ գաւթեան այս գովելի ի ժամանակի եկեղեցւոյն թուան Մհի. Աւքէնտի, արքեպիսկոպոս Գոթուշանի եղեալ ժողովրդեան ի թվի ՌՄԼԻն», որ կը համապատասխանէ Փրկչական (1232+551=)1783 թուին։ Գոթուշանցի ծերունիներէ տեղեկացանք որ բերանացի աւանդութեամբ կ'ըսուի եղեր թէ քաղաքին այս առաջին եկեղեցին շինուած է եւաչի եկեղեցւոյ կառուցմանէն (1395) զրեթէ տասը տարի առաջ այն է 1385ին։

Իսկ Ս. Երրորդութիւնն եկեղեցւոյ դրան ճակատը կը գըտնուի սա յիշատակութեամբն. «Հիմնարկեցաւ Խաչապատկ Սբ. Ե. «Կեղեցիս ի քաղաքն Բօթուշան յանուն ամենասուրբ Երրորդութեան, արդեամբ Մհի. Աւգսէնտի որդւոյ Անտօնին ինչ-պէս լինեցն, ի Ժամանակս Հայրապետութեան ամ. Հայոց Տոն. Ղուկասու սրբն. կթղկսին, աշխատանք Է վերակա-պելութեամբ Տր. Մեղիքոնին Դրեշու Պաշտօնացի Բօմանցի Է յշտկ. լինի եօթն նախնեացն այս սբ. եկղեցիս, 1795 Սեպ. 1»:

Պօթուշանի Ազգ. Դերեգլմանատան մէջ ևս Հայերն ունին քարաշէն սիրուն եկեղեցի մը 1884ին շինուած դրան վրայ կը կարդանք հետեւեալ յիշատակարանը «Շինեցաւ մատուռս յայնուհն Աւետման Ս. Ածածնի. ծախիւք բարեպաշտուհի Տի-
պէն Աննայի, դուստր Կոյլավեան Դաւթի, ի յիշատակ հան-
գուցեալ ամուսնոյ իւրոյ Աւետիքի Բրունդուլեան, ազգասի-
ւրական աշխատութեամբ Տեար Յովհաննէսի Իպրայիլեան
«1884 Օգոստոս: Իսկ տեղին արդէն գնեալ և պարգեւեալ էր
«ազգիս ի Տեար Գասպարէ և ի Տիկնոյէ իւրմէ՝ Սիմայէ Կրի-
կորայեան ի 1881 Մարտի 28 Պօթուշան»:

Պօթուկան այժմ ունի մէկ քահանայ, Տէր Երսէս Առաքելեան Պոյապատոյր:

6. ՊԱՌՈՎ, Ս. Հրեհսակապետ, հոյակապ քարուկիր սիրուն տաճար մը խաչաձև, դալարազարդ ընդարձակ պարտեզով մը շրջապատուած ունի զոյգ զանգակատունն արեւմտեան մասին վրայ բարձրացած: Աւտդ զբան ճակատը ոսկեզօծ տառերով արձանագորուած է «Կառուցաւ Պաղովու Սուրբ եկեղեցիս հայոց յանուն Սուրբ Հրեհտակապետացն Միքայէլի զեցիս հայոց յանուն Սուրբ Զրեմամբ բազում քրիստոնեայ ազգաց բարե և Գարրիէլի, արդեամբ բազում քրիստոնեայ ազգաց բարե և Գարրիէլի, արդեամբ Ստեփան Մատթէոսի Շահնպաշտից, և հոգաբարձութեամբ Ստեփան Մատթէոսի Շահնեան, Միքայէլ Բարսղի Մարբեան, Յակոբի Սմբատեան և Իսաակի Աժատրեան, որոց ամենեցուն Տր վարձս լարիս պարգեւ ետցէ յամի 1850»:

Եսցէ յամի 1850-ին:
Կը պաշտօնավարէ Տ. Գրիգոր ա. քահանայ Լազարովիչ
Սուսավացի:

Սուչավացի:

7. ԹԼԲԻՈՒ ՕԳՆՍ, Ս. Ասուածածին, եկեղեցի. քաղաքին հիւսիսստեղծման, գերեզմանատունով չքաղաքատուած ունի հոյակապ գմբէթ մը և զանգակատուն մը: Իր յիշատակարանն է դրան ճակատը կառուցաւ Տաճարս փառաց Անեղին յանուն վերափոխման Սբ Ածածնի, արդեամբ և ծախիւք լուսաւորչակրօն ազգին ժողովրդեան Հայոց Հոգն քաղաքիս: Իսկ վէմն ալսաւազ դրան է յիշակ Մարտիրոսի Գրիգորեան, յամի 1825»:

Աւանդութեամբ կ'ըսուի թէ այս թուակոնէն առաջ նոյն տեղ-

ւոյն վրայ հայերն ունէին արդէն փայտաշէն եկեղեցի մը:—
Կը քահանայադործէ Տ. Արտաւազդ քահանայ Սահակեան
Բիթէշտցի:

8. ՖՈՔՇԱՆ, Եկեղեցիներ Ս. Ասուածածին և Ս. Գեորգ
և Ս. Յարութիւն մատուռ մը Ազգ. Գերեզմանատան մէջ:—
Առաջինը հոյակապ քարուկիր շէնք մը պարտէզ-գերեզմանա-
տունով շրջապատուած. ուր կան նաև դէմ դիմաց երկու
քարուկիր շինուածքով վարժարաններն երկու սեռի համար:—
Ունի հետեւեալ յիշատակարաններն «Տաճար Ածային փառաց
չինեցաւ արդեամբք Ածասէր հաւատացեալ բարեպաշտ ժողո-
վողեան Պօքշանու լուսաւորչեան հայոց՝ յանուն վերափոխ-
ման հրաշագործ Արոյ Ածածնի, որում ուխտեմք հաւատաց-
եալքս ջերմեռանդ սրտիւ երկրպագութիւն հանդերձ միարան
սիրով. յամի Տճն 1780» Իսկ երկրորդը նոյնպէս քարուկիր կը
գտնուի հինգ վայրկեան հեռաւորութեամբ դէպի հարաւ-արեւ-
մտեան կողմը: արձանագրութիւն չունի: Իսկ գերեզմանատան
փոքր բայց սիրուն ոճով մը շինուած եկեղեցին կը կրէ դրան
վրայ սա արձանագրութիւնը «Ի փառս Աստուծոյ կառուցաւ
մատուռս յանուն որդոյ Յարութեան, արդեամբ Յարութիւն
և Կարապետ Փափովիչեան յարեպաշտ եղբարց: Յարութիւն
ի կենդանութեան իւրում կտակակատարս կարգեաց գերիս
ազնիւ փեսայս իւր՝ Ածատուր Բրիսթօփեան, Նիկողայոս Ստե-
փանեան և Նիկողայոս Բոպովիչեան, որք միացեալ ընդ Կա-
րապետի՝ եղբօրն հանգուցելոյն՝ կատարեցին զերկնահաճոյ
կամս արանցն առաքինեաց, յամի Տեառն 1891 Սեպտեմբեր 25,
ի Փօքշան»:

Եկեղեցական պաշտամունք անխափան կը կատարուին
Ս. Ածածնի եկեղեցին, ուր կը պաշտօնավարէ Տ. Յարութիւն
քահ. Սարգիսեան Պուրբէշցի:—

9. ԿԱԼԱՅ, Ս. Ասուածածին, քարաշէն և բաւական ըն-
դարձակ, ունի գեղակերտ զմբէթ մը և սիրուն զանգակա-
տուն: Կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը հայկական փողոցին

(Str, armean) վրայ: Այս եկեղեցին թէպէտ չունի արձանագ-
րութիւն բայց ստուգապատում՝ աղբիւրներէ տեղեկացանք որ
հիմնարկուած է 1858 թուին Անդրիանուպոլսոյ Սարգիս Ար-
հիմարկուած է Տ. Մինաս քահանայ Փոփովիչէ. նախաձեռ-
քեպիսկոպոսէ և Տ. Մինաս քահանայ Փոփովիչէ. նախաձեռ-
նութեամբ նոյն ժամանակի հոգաբարձութեան անդամներու՝
Պօղոս, Աբգար և Պետրոս Նաւասարդեան եղբարց, Յարութիւն
Յովսէփեանի, Աւետիք Փոփովիչի, Բերովիչի Բերովեանի,
Գէորգ և Ստեփան Զունդեան եղբարց և Գէորգ Յովհաննէս-
եանի: Ըստ աւանդութեան նախապէս նոյն տեղւոյն վրայ
հայերն ունէին փայտաշէն եկեղեցի մը և բաց աստի ունին
եղեր ուրիշ եկեղեցի մ'ալ նոյնպէս փայտաշէն որ 1821 թուին
հրդեհի մը զոհ կ'երթայ. գետինը կը մնայ այժմ քանի մը տա-
պանաքարերով ընդ մէջ Strada Frumos և Str. Spridon զու-
գահեռական փողոցներու: Կալացի մէջ կը պաշտօնավարէ այժմ
Տ. Իգնատիոս քահանայ Պրուսացի:—

10. ՍՈՒԼԻՆԱ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, քարուկիր և բա-
ւական կոկիկ ու պարզ շէնք մը, 1894 թուին կառուցած է
նաւահանդիստի աշխատաւոր հայ պանդուխտ աղգայիններու
առատաձեռնութեամբ: Աւագ դրան վրայ կը կարդանք սոյն
յիշատակարանը «Նորոգ շինեալ եկեղեցիս յանուն Սրբոյն Գրի-
գորի Լուսաւորչի, արդեամբ մշակ դասակարգի որ է պանդուխտ
Հայաստանցի. յիշատակ հոգւոց ննջեցելոց և կենդանեաց,
ըստ փրկչին Տճն յամի 1894 յԱպրիլ 2 և յուսարտումն Հովսէմ-
բերի, քաղաքն Սուլինայի է երկիրն Ռօմանիոյ»:—
Հայ ժողովուրդն որ արդէն մեծ թիւ մը չէր կազմեր,
ցրուած բլրալուն այժմ մնայուն քահանայ մը պահելն անհնաբ
եղած է. պէտք եղած ատեն թուրքացի կամ կալացի կ'եր-
թայ քահանայ մը:

11. ԹՈՒԼՉԱ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, քաղաքին գրեթէ
կեդրոնը Str, Gura-pictel անկիւնը կառուցուած է այս ըն-
դարձակ եկեղեցին, Պօլսոյ Պէշիկթաշի եկեղեցւոյն նմանու-
թեամբ. որովհետև արքունի հայ ճարտարապետներէն Պալեան

Յակոբ պէյ ժամանակին Պօլսէն Վիէննա Դանուբի ճամբով երթեկեկելու առթիւ Թուլչա քաղաքը հանդիպած ու պատ-
րաստած է՝ հայոց խնդրանքին վրայ՝ եկեղեցւոյ յատակադիր՝
Տաճարին ներքին մասը հայկական ոճի և ճաշակի համապա-
տասխան վայելչութեամբ մը զարդարուած է։ Կիսագունտ գըմ-
բէթը կը բարձրանայ առանց սիւնի։ Աւանդութեամբ կ'ըսուի որ
հայերը ժամանակին ճիշտ միեւնոյն տեղը ունեցած են փայտա-
շէն մատուռ մը զոր 1882ին կը քակին խորխլած ըլլալուն
պատճառաւ և կը ձեռնարկեն իսկոյն արդի քարուկիր եկեղեց-
ւոյ շինութեան։ Զանգակատան ճակատը կը կարդացուի հե-
տեւեալ յիշատակարանը. «Ես եմ Դուռն, ընդ իս եթէ ոք մտա-
նիցէ՝ կեցցէ, մտցէ և ելցէ և ճարակ գտցէ. չինեցաւ սբ.
եկեղեցիս յանուն սբ. Գրիգոր Լուսաւորչի, ջանիւք ժողովրդ-
եան Թուլչայի. 1885»։

Կը պաշտօնավարէ համբաւաւոր զարդագիր Տ. Ղեւոնդ
ծերունազարդ քահանայ Փափաղեան էտիրնէցի։—

12. ՊԱՊԱՍԱՆ, Ս. Ասուածածին, շինուած է հայաբնակ
թաղին մօտ բարձր դիրքի մը վրայ, 1897 թուականին. նա-
խապէս նոյն տեղւոյն վրայ հայերն ունեցեր են փայտաշէն
մատուռ մը, որուն յաջորդած է այժմեան քարուկիր եկեղեցին։
Աւագ դրան ճակատը՝ հակառակ տեղը պատրաստուած ըլլա-
լուն՝ յիշատակարանը չէ զետեղուած։ Կը քահանայագործէ
Տէր Վահրամ Մեղքոնեան, Պապատաղցի։—

13. ԲԻԹԼԵՏ.—Ս. Կարապետ, փոքրիկ եկեղեցի մը, կը
պաշտօնավարէ Տ. Կարապետ Քհ. Խպէեան Մշեցի։— Պատ-
մական ծանօթութիւններ կը պակսին այս եկեղեցւոյ մասին։

14. ՊՐԱՅԻՒՍ.—Ս. Ասուածածին.—Քարաշէն և սիրուն
եկեղեցի մը որ շինուած է 1868 թուին և վերանորոգուած
1912ին։ Այժմ հողիւ կրնայ պահել մէկ քահանայ, որ է Տէր
Կարապետ Թիւլպէնտեան, Պոլսեցի։

15. ԲԱԶԱՐՃԻՔ.—Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ. —Շէնքը
քարուկիր է փայտաշէն առաստաղով և վեղարածու զանգա-

կատունով. նախապէս Հայոց փայտաշէն եկեղեցին այրած է
1856ին. երեք տարի յետոյ վերաշինուած և Մուգաթաճեան
Մարտիրոս վարդապետի ձեռքով, օծուած է 1859ին։ Այս ե-
կեղեցին ալ 1878 Ռուսոթուրք պատերազմին հրկիզուեր է։
Արդի եկեղեցւոյ շէնքը 1886 թուին նոյն հիմերուն վրայ կա-
ռուցուած է և 1894ին օծումը կատարուած է Գէորգ վար-
դապետ Երէցեանի ձեռքով։

Կը պաշտօնավարէ Տ. Ներսէս Քհ. Ղօնչէկիւլեան, Սա-
մաթիացի։

16. Սիլիսքե, Ս. Ասուածածին.—Քաղաքին հիւսիս-ա-
րեւելեան կողմը, Հայոց թաղին մէջ. շէնքը քարուկիր է և
վերաշինուած 1857 թուին, ջանիւք Կարապետ Մ. վարդա-
պետ Ալիքսանեանի, որուն գերեզմանը կը գտնուի տաճարին
հարաւակողմի պատին դուռի կողմը։

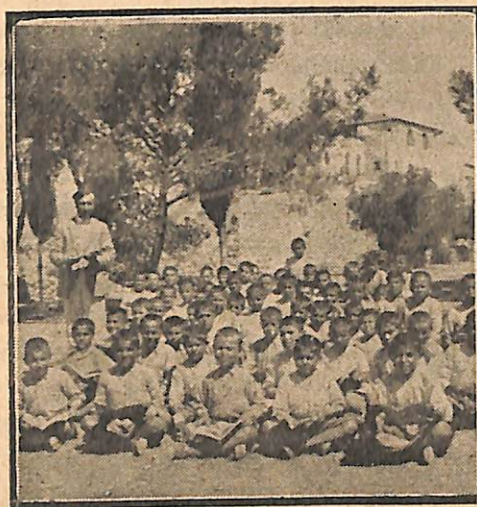
Կը պաշտօնավարէ Տ. Եղնիկ քահանայ Քըսքանեան
Վառնացի։

Ընդհանուր պատերազմէն յետոյ Ռումանիոյ միացած հո-
ղամասերէն Պեսարապիոյ և Պուքովինայի մէջ ևս կան հայ
եկեղեցիներ. որոնք այժմ ենթարկուած են Ռումանահայոց
Առաջնորդութեան։—Պեսարապիոյ սահմաններուն մէջ հայ ե-
կեղեցիներ կան. Քիւնեի, Պըլց, Չեքաբը-Ալպը (Աք-Քերման.)
իսկ Պուքովինայի մէջ Սուչավա, ուր կայ նաև Ս. Հանկա-
սար վանքը, Ռումանահայոց անուանի ուխտատեղին։—Պատ-
մագէտ Կր. Կոյլավի տեսութեամբ Հայերն եկեղեցիներ ունե-
ցած են նաև Վասլուի, Հօթին, Հուե, Պըլաս, Թեֆուզ և Soro-
նոյ ուումէն քաղաքաց մէջ։

մը հնթարկուած են ու դժբախտաբար աղքային, հողեւոր, կրթական ու բարոյական շինիչ դեր մը չեն կրցած կատարել իրենց խնամքին յանձնուած ժողովրդեան մէջ: Այս անկեալ վիճակին դարման մը կ'կարծենք որ ըլլայ, եթէ Պուքրէշի թեմական խորհուրդը որոշում մը կայացնէ որ 1. Ու է քահանայ դուքսէն պաշտօնի չկոչուի Ռումանիոյ մէջ և 2. Յարմար տեղացի քահանայացիներ երկամեայ շրջանով մը դըրկուին Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանն, հոն կրօնական կրթութիւն մը առնելէ վերջ քահանայութեան կոչուին Ռումանիայ ժողովուրդին մէջ:—Առ որ կարելի է նոյն իսկ ամէն քաղաքի եկեղեցւոյ հասոյթներով յատուկ Ֆոնտ մը կազմել, թեմական խորհուրդի հսկողութեան ներքեւ:

Գատըզիւղ

ԳՆԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԼԷՄԻՐԵԱՐԵԱՆ

Բացօթեայ դասական դպրոցի խումբ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Վիճակագրական, բնական եւ կադմոսկերպական տեղեկութիւններ, բաղուած պաշտօնական տեղեկագրէ:

Ուստ. — Առաջնորդարանը անկայուն, բայց և այնպէս համայնքը սորված է աւելի կարգապահութիւն և վերջին գաղթականութեամբ 3000ի չափ Հայութեան թիւը կ'աւելնայ հետզհետէ:

Նիւ-Եօրք.—Նիւ-Եօրքի մէջ Հայերը ունին այսօր 6000ի մօտ թիւ մը, երկու եկեղեցի, իրենց յատուկ կազմակերպութիւնները և առեւտրական ձեռնարկները: Անցեալ տարւոյ մէջ մէկ քանի հազար աւելցած է գաղթականութեան վրայ:

Տիդրայիդ.—Միջին նահանգներու մէջ աչքի զարնող կեդրոն մ'է Հայութեան, ուր ժողովուած է շուրջ 10,000 հայութիւն: Միայն Տիդրայիդի մէջ 6—7000 Հայութիւն կը հաշուուին մեծ մասամբ եկած միջին նահանգներէն, ուր Հայութիւնը տակաւին շատ վառ է:

Պրանդ Ռոպիդ.—Մոռացութեան հնթարկուած գաղութներէն մէկն է, ուր թուով փոքր, բայց սրտով մեծ Հայութիւն մը կ'ապրի, ժողովուած Հայաստանի զանազան գաւառներէն:

Սենդ Պոլ եւ Մանեհալոյ.—Իրար կցուած այս երկու վաճառաչան քաղաքներուն մէջ ունինք մօտաւորապէս երկու հարիւր յիսուն համայնք:

Սայրս Լէյք Սեք.—Բուն քաղաքին մէջ երկու տուն Հայութիւն կայ. իսկ շրջակայ վայրերուն մէջ 20—25 ընտանիք, և 50ի չափ ամուրիներ, որոնք ամէնքը գործաւորական կեանքի մէջ են: Այս քաղաքը Motmonներու մայրաքաղաքն է:

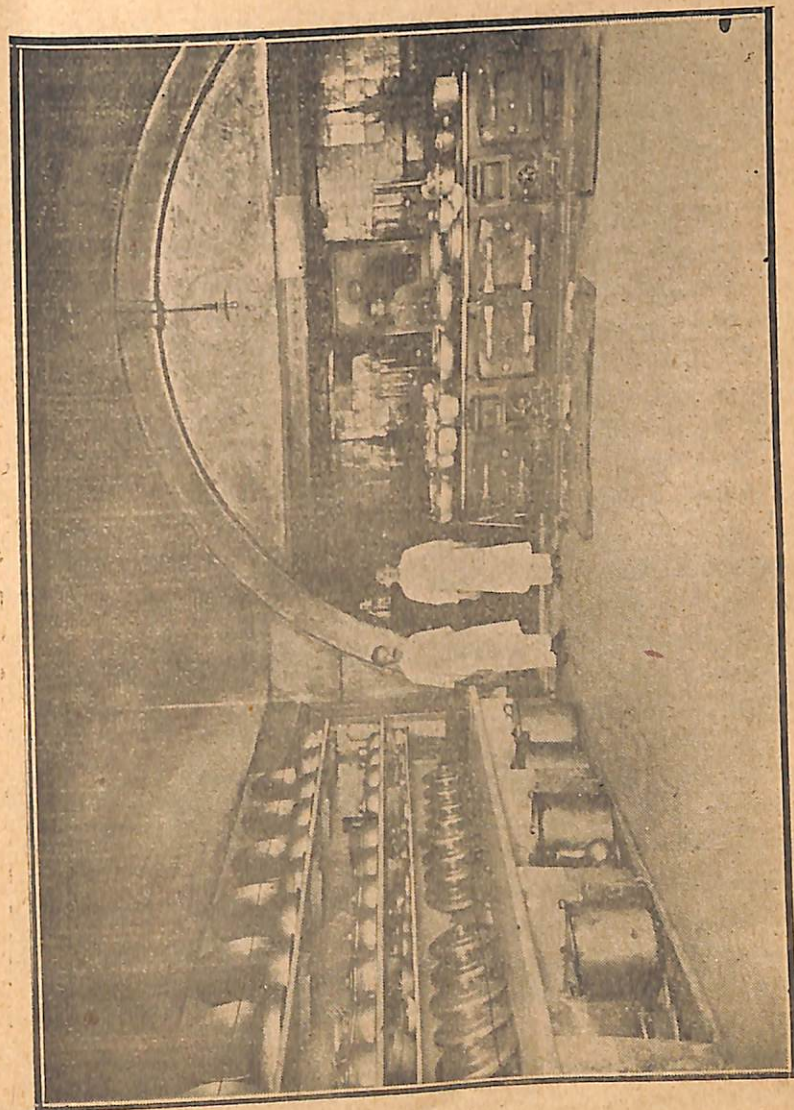
Սահմանադրութեան հրատարակութենէն քիչ վերջը՝ ջանքեր եղած են Եգիպտոսի վիճակը կազմակերպել անոր տրամադրութեանց համաձայն, սակայն այս բանը, բառին կատարեալ առումով, կարելի եղած չէ նախ ա՛յն պատճառով որ տեղացի եկեղեցական և աշխարհական Հայոց թիւը բաւական եղած չէ պաշտօնական ժամօրհներու կազմութեան համար պէտք եղած բոլոր տարրերը հայթայթելու և երկրորդ՝ այն պատճառով որ Աղեքսանդրիոյ Հայ գաղութն իր ունեցած կարեւորութեան բերմամբ գրեթէ սկիզբէն անկախ ըլլալ ուզած է Գահիրէէն:

Իրաց այս կացութեան առջեւ Վսեմ. Պօղոս բաշա 1907ին Եգիպտոսի վիճակին վարչական կազմակերպման համար ծրագիր մը ներկայացուցած է Պոլսոյ Պատրիարքարանին որ անոր վրայ հիմնուելով պատրաստած է «Վարչական հրահանգ Վիճակին Եգիպտոսի» և Օրմանեան Սրբադան 1907 Մայիս 5ի պաշտօնադրին կցեալ Եգիպտոս ղրկած է զայն ի դորձադրութիւն:

Հրահանգը 28 յօդուածներէ կը բաղկանայ: Չորրորդ յօդուածը կը տրամադրէ. «Եգիպտոսի Ազգ. Վարչութիւնը կազմուած է Ազգ. Սահմանադրութեան սկզբանց համեմատ, տարբերութեամբ այն կէտերուն, որ տեղական պահանջից համաձայն սոյն հրահանգին մէջ նշանակուած են»:

Հրահանգին Սահմանադրութենէն ունեցած գլխաւոր տարբերութիւնը այն է որ Եգիպտոսի վիճակին մէջ փոխանակ մէկի երկու երեսփոխանական և երկու քաղաքական ժողով գոյութիւն ունին, մէյ մէկ հատ ի Գահիրէ և յԱղեքսանդրիա. իւրաքանչիւր Երեսփ. և Քաղ. ժողով իր շրջանի գործերով կ'զբաղի:

Սակայն երբ վիճակին ընդհանրութեան վերաբերեալ խնդիրներ պատահին և կամ ազգ. կալուածոց գնում և վաճառում ընել հարկ ըլլայ երկու Երեսփոխանական ժողովները կը գումարուին յիշեալ քաղաքներէն մէկուն մէջ Առաջնորդին նախագահութեան ներքեւ: Թէ ի Գահիրէ և թէ յԱղեքսանդ-

մունքը կը կատարուէր Լատինաց եկեղեցիներուն մէջ և նրն-
ջեցեալները կը թաղուէին Լատին գերեզմանատունը: Իրաց
այս վիճակը շարունակեց մինչեւ որ համայնքն ունեցաւ իր
սեփական եկեղեցին ու գերեզմանատունը: Այժմ համայնքը
թեմ է Պոլսոյ Պատրիարքութեան:

Կաթողիկ համայնքին անդամոց ընդհ. թիւը կը կարծուի
ըլլալ 6000, որոնցմէ 4000ը Գահիրէի շրջանին մէջ և 2000ը
Աղեքսանդրիոյ:

Հայ Աւետարանական համայնքն հազիւ 40—45 տար-
ուան անցեալ մը ունի Եգիպտոսի մէջ և իր թիւը 3—400է
աւելի չէ:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅՈՅ ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐԸ. — ՀԱՅԵՐԸ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ. — Փաթիմեաններու օրով, որոնք Ե-
գիպտոսի վրայ իշխեցին 969—1160, Հայերն ոչ միայն չատ
բազմաթիւ էին այլև չատ երջանիկ: Տէրութեան ամենամեծ
քաղաքային և զինուորական պաշտօններուն գլուխը չատ մը
Հայեր կը գտնուէին: Մեծահռչակ Պէտի էլ Կեմալն ծագու-
մով Հայ մըն էր:

Փաթիմեաններու անկումէն յետոյ Հայոց աստղը եթէ
չխաւարեցաւ բոլորովին Եգիպտոսի հորիզոնին վրայ, չատ
զգայապէս նուաղեցաւ:

Գրեթէ անփոփոխ այսպէս տեւեց մինչեւ մեծանուն Մօ-
համէտ-Ալիի կայսերական հրովարտակով Եգիպտոսի փոխար-
քայ անուանումն, որ պատահեցաւ 1805ին: Այդ ժամանակ
Եգիպտոս կէս անկախ եղաւ Բ. Դուռնէն, ունենալով յատուկ
նախարարութիւն: Հռչակաւոր Պօղոս Պէյ Եռեւոթեան չատ
երկար տարիներ եղաւ զլիաւոր նախարարն անդրանիկ փո-
խարքային: Նուպար փաշա չատ մեծ անուն ձգեց Եգիպտո-
սի պատմութեան մէջ: Եգիպտական կառավարութիւնը փո-
խարքայութեան վերածուելէն մինչեւ անգղիական թեւար-
կութեան հաստատումը, այսինքն 1805էն 1914, 109 տար-
ուան ժամանակամիջոցի մը մէջ 65 տարիներ Հայերն են որ
վարած են Եգիպտ. Կառավարութեան արտաքին յղործոց նա-

խարարի դժուարին ու փափուկ պաշտօնը: Կառավարական ու
պետական ուրիշ բարձր պաշտօններու և անհատական փայ-
լուն դիրքերու վրայ բազմաթիւ Հայեր գտնուած են Մու-
համէտ Ալիի և անոր յաջորդող փոխարքաներու օրով մինչև
Անգղ. թեւարկութիւնը, որ պիտի կրնանք ըսել, փակեց պե-
տական ասպարէզը Հայոց առջեւ: Եւ թէեւ այս տարի Անգղ.
թեւարկութիւնը վերցաւ Եգիպտոսի վրայէն, սակայն երկրին
պայմաններն ու հանգամանքները այնպէս են որ ալ բնաւ
յոյս չկայ որ Հայերը այսուհետեւ պետական պաշտօններուն
մէջ փայլին անցեալին մէջ եղածին նման: Եւ արդարեւ ներ-
կային մէջ ոչ մէկ նախարար, ոչ մէկ փոխ-նախարար, ոչ մէկ
գաւառոր և ոչ մէկ բարձրաստիճան պաշտօնեայ կայ պետա-
կան շրջանակին մէջ:

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ. — Դրամատուներու և զանա-
զան մեծ ընկերութեանց մէջ կան բաւական թուով պաշտօնեա-
ներ, որոնց մէկ քանին կարեւոր: Կան մէկ քանի հողատէրներ
և վաճառականական կարեւոր տուներ: Միախոտի առեւտուրին
մէջ Հայերն առաջինն են ունին 5—6 մեծ գործարաններ,
կան մէկ քանի սեղանաւորներ, սակայն մանր առեւտուրով
զբաղողներու թիւը շատ աւելի մեծ է:

Ոսկերչութեան մէջ Հայերն իրենց հաւասարող չունին:
Արուեստի և արհեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ չատ կամ քիչ
թուով Հայեր կան և յաջողակ են: Կան բաւական թուով
մեքենագէտներ, երկրաչափներ, ճարտարապետներ և բը-
ժիշկներ:

ԼԵԶՈՒՆ ՈՒ ԲԱՐՔԵՐԸ. — Հին գաղթականները—1895էն
առաջ Եգիպտոս գտնուողները—մեծ մասամբ արաբախօս են.
ասոնց մէջ քիչ կայ թրքախօս և աւելի քիչ հայախօս: Հին
գաղթականները գրեթէ ամբողջութեամբ իւրացուցած են
խալիսներու բարբերն ու սովորութիւնները:

Նոր գաղթականները եկած են գլխաւորաբար Պոլիսէն ու
Կեսարիայէն: Երկրորդական գծի վրայ են Իզմիր, Վան, Ա-
բաբկիր, Ատանա, Ակն, Թոգատ: Սերաստիա և ուրիշ քա-

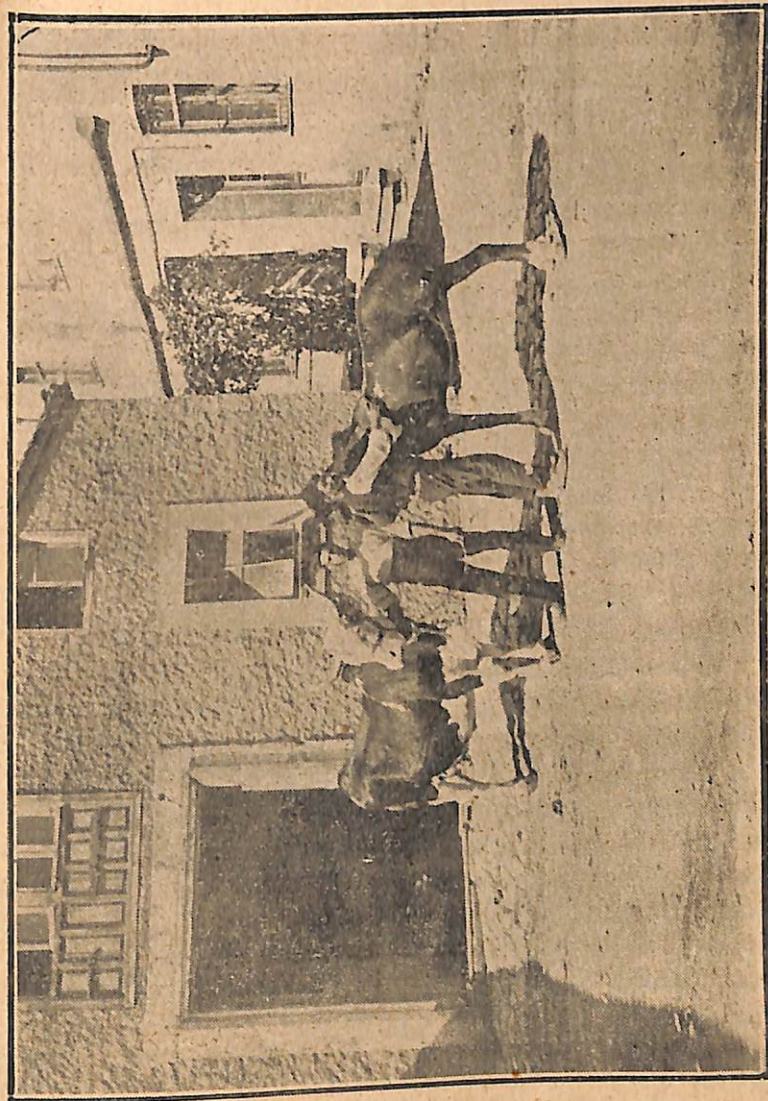
Իր կարեւորութեամբ անոնց գլուխը կը գտնուի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, որ, ինչպէս յայտնի է, 1906ին Վսեմ. Պողոս փաշա Նուպարի նախաձեռնութեամբ կազմուած է ի Գահիրէ և որու ազգին և հայրենիքին ցաւերն մեղմայնելու համար կատարած դերը պարզապէս նախախնամական է: Յետոյ կուգայ Միացեալ Որբախնամ Ընկերութիւնը որ ներկայիս Ճիւնիէի (Սուրիա) մէջ կը պահէ տիպար որբանոց մը:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են Գահիրէի Հայ յուհեաց Միութիւնը և Նորակազմ Հայ Տիկնանց Բարեսիրական Ընկերութիւնը ևն.:

Սուտանի իւր 2—300 Հայերն Եգիպտոսի առաջնորդութեան ենթակայ են, Գահիրէի երեսփոխանոց ընտրութեան համար քուէ կուտան և առատօրէն կը մասնակցին ազգային ամէն հանգանակութեանց:

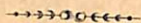
Պատերազմի սկիզբէն մինչեւ այսօր Եգիպտոսի և Սուտանի Հայութիւնը չհաշուելով Բարեկործական Ընդհ. Միութեան մեծագումամը նպաստները, և այն նպաստներն, որոնք եղած են յեգիպտոս գաղթող իր եղբայրներուն համար, արտասանման զրկած է աւելի քան 150,000 ոսկի աղէտեալ ազգայիններու օգնելու համար: Նշանակալից է այս գումարն, քանի որ գրեթէ ամբողջութեամբ հայթայթուած է միջակորեար դասակարգէն և հասարակ ժողովուրդէն:

Եգիպտոսի Առաջնորդարանն իրերու ներկայ կացութեան մէջ և ցնոր տնօրինութիւն և յանուն Պոլսոյ Պատրիարքոսի առժամուպէս իր իրաւասութեան ներքեւ ունի Հապէշիստանի կենտունակ Հայ գաղութը:

ՅՈՒՆԱՍՏՍՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՐԵՆՅ ՎԻՃԱԿԸ ՈՒ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի և արուարձաններու մէջ բազմաթիւ կայաններ կան։ Կ'ուզենք հակիրճ տեղեկութիւններ տալ անոնց մասին։
Լիփազմա.—Աթէնքէն երկաթուղիով ու կառքով կէս ժամ հեռու։ 7500 գաղթականներ բաժնուած են հետեւեալ կերպով.

2500 Յոյներու հետ խառն 4 հաճկարներու մէջ

2500 Տնակներու մէջ

2500 Վրաններու տակ եւ մաս մ'ալ բոլորովին բացը

Գաղթականութեան 50%ը կին է, 20%ը այր և 30%ը անչափահաս է։ Գաղթականներու 40%ը ինքնաբաւ վիճակ մը ունի.

Այստեղ ոչ Ազգային վարժարան կայ և ոչ ալ եկեղեցի։ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութիւնը ժողովարան մը չինած է որը դպրոցի տեղ ալ կը ծառայէ և 300 աշակերտ ունի։ Ուսուցիչները բոլորն ալ Հայ են։ Այ Տիոնեսիոսի բակին մէջ տուչի ձեւով բաղնիք մը չինուած է, ուրկէ գաղթականները ձրի կրնան օգտուիլ։ Հանկարծելը բնակողներէն 500 անչափահաս, ծեր ու այրի օրական ապուր մը և կտոր մը հաց կ'ստանան։ Փոքրիկներուն քաքայէ ապուր կը տրուի։ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութիւնը քննութիւն կը կատարէ և դէրամ կը բաշխէ։ Տրուած գումարը շարժական 10 տրախմի է։ Բժշկական սպասարկութեան հոգը Հայ Բարեգործական Միութիւնը ստանձնած է։ Բժիշկն է Տոքթ. Վ. Մարտիկեան և օրական 200 տրախմի կը բաժնէ անոնց։ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը 3200 տրախմի ծախքով հիւանդանոցի

մը չինութեան սկսած է, որը տասը սենեակ պիտի ունենայ։ Լիփազմայի գաղթականները թշուառ են և պատուարուած ցնցոտիներով չինուած վրաններու ներքեւ։ Գաղթականներու առողջական վիճակը չափազանց վատ է։ Զերմը ու աչքի թարախոտումը տարածուած են։ Այնպէս որ եթէ այս կացութիւնը չարունակուի գաղթականներու խոշոր մէկ մասը պիտի փճանայ այս ձմեռ։ Գաղթականութեան մէջ բարոյական անկման նշաններ ալ կան, բայց ատոնք ունին իրենց որոշ պատճառները, որ դանց կ'ընենք մէջ բերել։ Գաղթականները ամէն կողմ գործ կը խնդրեն։ Այրերը ամէն տեսակ արհեստներ գիտեն, իսկ կիները կրնան ձեռնոց և գուլպայ հիւսել, գորգ և կտու գործել։

Քոֆինիա.—Աթէնքէն չողենաւով և կառքով մէկ ժամ։ 4000 գաղթականներ բաժնուած են հետեւեալ կերպով.

3000 տուներու մէջ

800 վրաններու տակ

200 բացը կը մնան

Ասոնցմէ 1450ը կին են, որոնց 400ը ծեր, 650ը այր են որոնց 450ը աշխատելու կարող, 1900ը անչափահաս են, որոնց 1000ը աղջիկ և 900ը մանչ են։

Գաղթականներու 3000ը ինքնաբաւ վիճակ մը ունին։

Անցեալ տարի, Քոքինիայի մէջ Ամերիկեան Պորտ Ընկերութիւնը դպրոց մը բացաւ, որ յետոյ միացաւ Արիս Գալֆտեանի նախապէս հաստատած վարժարանին «Համազգային վարժարան» անունով, որուն բոլոր ծախքը «Պորտ»ը կը հովարժարանը անունով և վարժարանը չէ վերաբացուած ցաւալի դար։ Այս տարի այդ վարժարանը չէ վերաբացուած ցաւալի թիւրիմացութեան մը հետեւանքով։ Թերեւս այս թիւրիմացութիւնը հարթուի և վարժարանը վերաբացուի։ «Համազգային վարժարան»ը եկեղեցիի տեղ ալ կը ծառայէ, որուն շուրջը 10 հատ տնակներ կան, պաշտօնէութեան և ուսուցիչներու համար։

Ամերիկեան հիւանդանոց մը ևս հաստատուած է, ուր 9 անկողին կայ։ Հիւանդանոցը ունի զեղարան մը ուրկէ գաղ-

Թաղականները ձրի դեղ կ'ստանան: Հիւանդանոցը ունի բժիշկ մը և հիւանդապահուհի մը, գաղթականները ձրի կը նայուին: Պորտը չափազանց աղքատներուն շարքաթական 10 տրախմի կուտայ: Ամերիկեան Կարմիր Սալը ևս մէկմէկ տուփ կաթ կուտայ: British Save Children Ընկերութիւնը 900 հոգիի օրական կտոր մը հաց և ապուր կուտայ: Աթէնքի մէջ կազմուած Որբախնամ Մարմնի կողմէ, Քոքինիայի մէջ բացուած է Կօչկոկարի խանութ մը, ուր երկու գաղթական վարպետ, երկու գալթա և 4 որբ կ'աշխատին: Որբերու թիւը պիտի բարձրացուի 20ի:

Գաղթականներու հոգեկան ու բարոյական վիճակը լաւ է, իսկ առողջական վիճակը միջակ: Ընդհանրապէս աչքի թարախոտում, տենդ և փորճարութիւն կայ: Ծնունդը մահէն աւելի է: Յունվար 1923էն սկսեալ, 33 մահ է 30 աղջիկ մկրտուած են, չմկրտուածներ ալ կան: Իսկ Հոկտ. 1922էն սկսեալ 81 մահ պատահած է: Գաղթականներու մէջ ամէն տեսակ արհեստաւորներ կան: Քոքէնիայ ամենէն կաղմակերպուած թաղն է և կանոնաւոր թաղականութիւն ու քահանայ ունի:

Նոր Ֆալէսօ.—Աթէնքէն չոգեկառքով 20 վայրկեան:

Այստեղի գաղթականները ամփոփուած են երեք վայրերու մէջ:

Իվի.—Քանի մը սրահներով և խոշոր բակով շէնք մըն է: Կան 500-600 գաղթականներ մեծ ժառամբ կին, որոնցմէ 120ը բոլորովին անօթի ու կարօտ: Հոս գաղթականութիւնը շատ խղճալի վիճակ մը կը ներկայացնէ նիւթական և բարոյական տեսակէտով: Հիւանդութիւնները ահաւոր համեմատութիւններ առած են, նա մանաւանդ պղտիկներու մէջ սարսափելի աւերներ գործելով: Կարօտութեան և չքաւորութեան հետեւանքով աւրուած է գաղթականներու բոլոր հոգեկան ազնիւ գագացումները: Նախանձը և չարախօսութիւնը բունաւորուած է անոնց մէջ:

Այս տեղի բժիշկն է Տոքթ. Արսլանեան, որ կը վճար-

ուի Բարեգործականի կողմէ և շաբթու մէջ կուտայ կաթ ու քիչ մ'ալ դրամ կարօտեալներուն միշտ Բարեգործականի հաշւոյն: Պորտ Ընկերութիւնն ալ գաղտնի քննութիւն կը կատարէ և շաբթական 10ական տրախմի կը բաժնէ կարօտներուն: Այս տեղի գաղթականներուն մէջ դորգ, կտաւ և ձեռագործ պատրաստողներ կան:

Աբոլլոն.—60 հոգի կայ միեւնոյն պայմաններով, բայց հոս վէճ և կոիւ չկայ: Բժիշկը Աբօլոն չերթար, բայց Իվի եկողները կը նային:

Սքրիկօ.—170 հոգի մեծ ժառամբ կիներ, որոնք հիւժած ու անարիւն դարձած են: Տոքթ. Արսլանեանի խնամքին յանձնուած չըջանին մէջ կը գտնուի Սթրինկօ: Բայց ոչ բըժիշկի, ոչ դեղի և ոչ քահանայի երես տեսած են: Յոյն բըժիշկ մը կը նայի անկոտոր եղանակով: Գաղթականներու առողջական վիճակը տխուր է գրեթէ, բոլոր ժանուկները մեռած են անօթութենէ և հիւանդութենէ: Բոլոր գաղթականները ծածկուած են ցնցոտիներով, հարիւրին 10 միայն ապրելու միջոց մը կրցած են գտնել: British Seur Childrenը այրիներուն և անչափահասներուն օրական կտոր մը հաց և ապուր կուտայ:

Թիոլոն.— 60 հոգի ընդհանրապէս կիներ:

15րդ դպրոց.—200 » » »

4րդ դպրոց.— 250 » » »

Փսարամիկիկօ.—18 » » »

Այս տեղերու գաղթականներուն ընդհանուր բարոյական և առողջական վիճակը լաւ է: Մասնաւորաբար ձեռագործի և առողջական վիճակը լաւ է: Մասնաւորաբար ձեռագործի և առողջական վիճակը լաւ է: Մասնաւորաբար ձեռագործի և առողջական վիճակը լաւ է: Մասնաւորաբար ձեռագործի և առողջական վիճակը լաւ է: Մասնաւորաբար ձեռագործի և առողջական վիճակը լաւ է:

Հայ գաղթականներու ընդհանուր վիճակը՝ ամառը շատ հեռի էր գոհացուցիչ ըլլալէ, իսկ ձմեռը բոլորովին սոսկալի վիճակ մը պիտի առնէ: Նպաստի դրութիւնը որ հոս ալ կը կիրարկուի, շատ գէշ դրութիւն մ'է, որ կ'անբանացնէ մարդ-

կային ամէն զգացունները: Եթէ այդ գաղթականութեան պզտիկ դրամագլուխներ հայթայթելու միջոցներուն վրայ խորհուրդի, բարոյական ու նիւթական աւելի լաւ միջոց մը տրուած պիտի ըլլայ անոնց, մասնաւանդ որ արհեստաւորներ ալ շատ կան: Անհատական ձեռներէցութեան հետ կարելի է հաստատել նաեւ օշխոտանոցներ, որոնցմէ շատեր կրնան օգտուիլ: Այս տեսակէտով կահագործութիւնը, աղիւսագործութիւնը, կօշկակարութիւնը, դերձակութիւնը կարելի է ի նկատի ունենալ: Կարելի է նոյնպէս մեքենաներով գուլպալ, պուշիկ շինել: Վերջապէս այսօրուան չքաւորները ինքնաբաւ վիճակի մը վերածելու համար շատ մը գործեր կարելի է հիմնել, որոնք արժանի են առանձին ուսումնասիրութեան ու խորհրդաձեռնութեան:

ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Բաքրաս.—Մօտաւորապէս 30 տարի առաջ Բաթրաս հաս-
տատուած են երկու Քէմախի հայեր իբր քանմիւզ, որոնք այ-
սօր հոն երկու գործարաններ կը բանեցնեն պէնդինի և քար-
իւղի մօթէօրներով, և քաղաքին ու շրջակայ գիւղերուն
սպառումը սուրճի, գրեթէ ամբողջ իրենց ձեռքը կ'անցնի:

Տեղւոյս արդի հայ դաղթականներուն թիւը 900—1000ի միջեւ կը տատանի և փոփոխական հանդամանք ունի.

Ըստ «Գողթականական Յանձնաժողով»-ի մարդահամարին
Հայոց թիւը հետևեալն է.

	Այր	Կին	Գումար
Իզմիրցի	41	208	249
Մանիսացի	23	72	95
Էօսմիլեցի	9	27	36
Նիկոմիդիա եւ Երջակայքեն	45	124	169
Պիլիսցի	14	16	30
Սալացի	3	12	15

	Այր	Կին	Գումար
Կեսարացի	21	54	75
Գոնիացի	3	11	14
Սիվրիհիսար եւ Էսկիեհեռիրցի	13	28	41
Պալըֆեսիրցի	1	5	6
Պիլեհիկ եւ Պրուսացի	12	21	33
Սեփասիա, Եոզկ. Սամսոնցի	16	40	56
Վանեցի եւ Մեցցի	5	7	12
Ա.Ֆ. Գ. Հիսար, Քեօքանիացի	19	35	54
Ասանա, Հանըն, Մարաւ	19	32	51
	244	692	936

Հայ գաղթականներուն մեծամասնութիւնը կը գտնուի
 Դժուարին կացութեան մէջ, ու շատ քիչերն են որ գործ ու-
 նին: Բաւական գործ ունին հոս Իզմիրի Դ. Պազարճեան և
 Էլմասեան, որոնք թուզի և չամիչի գործով կը զբաղին: Բաթ-
 րասի մէջ 3 - 14 տարեկան 210 գաղթական տղաքներ կան,
 որոնք անուսում կը մնան, և ապագայնանալու վտանգին
 տակ են:

տակ են։
Քեֆալոնիոյ Հոյերը առաջին անգամ ոտք
դրած են 1922 թուականին, Թրակիոյ գաղթականներուն մէկ
մասին հոս բերուելովը։ Նոյեմբ. 4էն սկսեալ մինչև Նոյեմբ.
13 Կէլիպօլուի, Տարտանէլի ու չրջակայներէն եկած Հայոց
թիւը կը կազմէ 2700։ Այս գաղթականները որոնք համեմա-
տաբար Փոքր Ասիոյ փախտականներէն աւելի լաւ վիճակ մը
ունին, կրցած են իրենց հետ միասին բերել իրենց պաշտօնա-
կան մարմինները և քահանաները։ Այս առաջին և մեծ խում-
բին վրայ աւելցած են, Փոքր Ասիայէն եկած գաղթականներ,
որոնք հաստատուած են Արկաթթօլի ծոցին բերանը Քեֆալոն-
իոյ երկրորդ գլխաւոր քաղաքը՝ Լուքսիտի։

Արկայթօլիի մէջ գտնուող Հայերը հետեւեալ տեղերէն էին:

396 հոգի Կելիպոլու, 296 հոգի Տարսանել, 37 հոգի Կ. Պոլիս, 3 հոգի Քեհան, 4 հոգի Մալկարա, 10 հոգի Ռոսնոբո, 7 հոգի Պարսիզակ, 11

հոգի Ասաբազար, 12 հոգի Գարամուսալ, 1 հոգի Արմաւ, 3 հոգի Մեծ Նոր Գիւղ, 1 հոգի Չեմկիլէր, 1 հոգի Քերեմէթ, 3 հոգի Պանսում, 2 հոգի Մի-
սիլի, 1 հոգի Մըխարըն, 7 հոգի Էսկիեհնիր, 2 հոգի Պերկամա, 3 հոգի
Պերկամա, 3 հոգի Պիլեհիկ, 3 հոգի Աժիօն Գարահիսար, 8 հոգի Գոնեա,
9 հոգի Էնկիւրի, 1 հոգի Գարսէմունի, 1 հոգի Կեսարիա, 3 հոգի Սե-
բասիա, 2 հոգի Կիւրիւն, 1 հոգի Ամասիա, 2 հոգի Խարբերդ, 1 հոգի Եր-
զրնկա, 2 հոգի Արման, 10 հոգի Պիլիկ, 2 հոգի Շապին Գարահիսար, 1
հոգի Սու Շեհիր, 2 հոգի Էրզրում, 2 հոգի Մերսին, 3 հոգի Հալէպ, 13 հո-
գի Մարաշ, 1 հոգի Երուսաղէմ, 1 հոգի Էյսիւիս, 1 հոգի Համա: Գո-
ւար 882:

*Իսկ Լիւքսորի մէջ կը գտնուին 271 Հայեր հետեւեալ
քաժանութիւններով:*

37 հոգի Գոնիա, 33 հոգի Սիվրիհիսար, 32 հոգի Կեսարիա, 4 հոգի
Գարաման, 12 Ազեհնիր, 6 հոգի Ազիզիէ, 13 հոգի Պիլեհիկ, 1 հոգի Մու-
րասչայ, 2 հոգի Էսկիեհնիր, 3 հոգի Աժիօն Գարահիսար, 9 հոգի Տէնիզլի,
8 հոգի Նազիլի, 7 հոգի Քէօթահիա, 2 հոգի Ասաբազար, 2 հոգի Տար-
սանէկ, 4 հոգի Կէլիպօլու, 2 հոգի Ռոսոսթո, 1 հոգի Մալկարա, 4 հոգի
Նիկոմիդիա, 3 հոգի Ազ Սարայ, 1 հոգի Գարամուսալ, 1 հոգի Քերեմէթ,
3 հոգի Ենեհի Շեհիր, 1 հոգի Պարթէսիր, 2 հոգի Էվերէկ, 3 հոգի Գրք Շե-
հիր, 1 հոգի Նեվ Շեհիր, 1 հոգի Մարաշ, 2 հոգի Հանրն, 2 հոգի Էրզ-
րում, 3 հոգի Կէլ Տաղ: Գուար 271:

Այս թիւն ալ սակայն համապատասխան չէ արդի կացու-
թեան, վասնզի վերջին երեք ամսուան ընթացքին մէջ նո-
րէն գաղթը ու ցրուումը շարունակուած է և 150 հոգիի չափ
նոր հեռացողներ կան, որով Քեֆալօնիոյ մէջ այժմ մօտաու-
րապէս 1000 Հայ կայ, որոնց մէջ այր մարդոց համեմատու-
թիւնը հարիւրին 30 է:

Գաղթականները հազիւ տեղաւորուած, կազմակերպու-
թեան մը պէտքը զգալի կը դառնայ, և անցեալ տարւոյ վերջը
քաղաքին երեւելիները կը կազմեն մարմին մը, «Ազգային
Խորհուրդ» անունին տակ, որ գաղթականական մարմիններէն
ամէնէն նպաստաւորութեան մէկը եղած է, վասնզի իր
հանգամանքը, Հեյլէն կառավարութեան տակ լայնօրէն
ճանչցուած է, քան ուրիշ որ և է տեղ:

Աթէնքի Սինոդին մօտ կատարուած դիմումներով, յա-

ջողած են ունենալ յոյն եկեղեցի մը, Այ Բառասիկա, որ
կը գործածուի այսօր Հայոց կողմէ միայն, իբր Հայոց Եկե-
ղեցի:

Գալով կրթականին, Քէֆալօնիա այս տեսակէտով ալ ա-
ռաջնութիւն խլած է:

Հայ ուսուցիչ ամուլ մը հիմնած են աղգային վարժարան
մը, ուր կ'ուսանին 50ի չափ տղաքներ, որոնց թիւը 80ի պի-
տի բարձրանայ այս տարի: Հայ տղոց կը դասախօսեն նաև
Խալաթի քոյրերը ձրիաբար ֆրանսերէն: Նոյնպէս կազմուած
է երեք երիտասարդներէ յանձնախումբ մը որ պիտի աշխատի
աղքատ ուսանողներու ամաթոշակը և գրեական պիտոյքը
հայթայթել անհատական նուէրներով:

Սակայն դաղթականութիւնը մէկ կողմէն կը ցրուի և
միւս կողմէն կ'սպառի: Աղքատները իրենց օրապահիկը ճարե-
լու համար ամէն տեսակ աշխատութեան յանձնառու են բայց
գործը կը պակսի:

Քեֆալօնիոյ մէջ գոյութիւն ունի Ա. Աղջիկներու Որբա-
նոց մը և Բ. Մանկանոց մը:

Աղջիկներու Որբանոցը կը գտնուի Արկօսթօլի քաղաքէն
անմիջապէս դուրս, տեղւոյն յունական հիւանդանոցին մօտ,
լաւ դիրքի մէջ, առողջապահիկ վայր մը:

Շէնքը ունի երկու մաս: Մէկը բուն որբանոցն է, ուր
աղջիկ որբերը կը պատասպարուին: Այս շէնքին մէջն են խո-
հանոցը, ճաշարանը, փուռը, ննջարանները, դարմանատունը,
հիւանդանոցը ևն:

Իսկ քիչ մը անդէն, հազիւ 20—25 մէթր հեռուն գրա-
նուող երկրորդ շէնքը յատկացուած է դպրոցի:

Իսկ երկրորդ հաստատութիւնը՝ այսինքն Մանկանոցը կը
իսկ երկրորդ դէմ, կամուրջին միւս կողմը, ճահ-
կը գտնուի Արկօսթօլի դէմ, կամուրջին միւս կողմը, ճահ-
կին վայր մը: Ընդհանուր տնօրէնն է Միսիա Սըթթըն:

Ապրիլ 10ին սկսած է որբերու փոխադրութիւնը դէպի Սե-
լանիկ: Իսկ մանչ որբերը կը տարուին Հալէքի ուր կը կազ-
մակերպուի նոր որբանոց մը:

Միսիս Սըթթըն մանչերէն իրեն հետ կ'առնէ միայն 50 տղաք, որոնք պիտի գործածուին երկրագործական աշխատութեանց:

Միսիս Սըթթընի խնամքին յանձնուած ընդհանուր որբերուն թիւն է 692, որմէ 72ը այս մանուկներն են: Ասոնցմէ 200ի չափը Յոյն են և մնացեալները հայ:

Որբանոցին մէջ կայ դարմանատուն մը, ուր կը կատարուին «բանսրման»ներ և դարմանումներ: Իսկ պղտիկ բաժանում մը կայ: Ուր կը խնամուին պղտիկ տկարութիւնները:

Զանքա.—Իզմիրի աղէտէն յետոյ հոս փոխադրուած է Իզմիրցի, Պուրտուրցի, Նազլիլիցի, Տէնիզլիցի, Էսկիշէնիցի, Սիլեցի և Գոնիացի գաղթականներու բազմութիւն մը:

Աթէնքի Առաջնորդարանին վիճակագրութեան համաձայն, 250 Հայերէ 105ը արական և 145ը իգական սեռին կը պատկանին: Վերջին 3—4 ամիսներուն, ասոնցմէ 100ի չափը զանազան տեղեր մեկնած ըլլալով Զանթայի մէջ կը գտնուին միայն 150 հայեր:

Զանթայի Հայերը, ինչպէս միւս կղզիներու գաղթականները անգործութեան պատճառով թշուառութեան մատնուած են: Անգլիական հիւպատոսին կողմէ հիւանդանոցին մէջ կը պատուարուին մինչեւ 120 հոգի:

Կորնթոս.—Արդի Կորնթոսը կը գտնուի Կորնթոսի պարանոցին արեւմտեան լեռնին մօտ ծովեզերքը, և հազիւ վաթսուոնամեայ կեանք մը ունի: 7000 բնակիչ ունի, և երկրորդական կարեւորութիւն ունի իբր առեւտրական քաղաք:

1891ին, երբ Կորնթոսի ջրանցքին պեղման աշխատութիւնները կը կատարուէին, բազմաթիւ Հայ Անատոլիցի բանուորներ եկած աշխատած են:

Այս հարկւրաւոր աշխատաւորներէն ոչ մին մնացած է այսօր, ամէնքն ալ ետ դարձած են կրկին:

Աթէնքի Առաջնորդարանին վիճակագրութեան համաձայն, դէպի ջրանցք տանող ճամբուն վրայ գտնուող մթերանոցի մը մէջ Յոյն գաղթականներու հետ 52 Հայեր կան, որոնցմէ 27 այր ու 25 կին:

Հիմա ասոնց թիւը մեծապէս պակսած է, հազիւ 20 հոգի կան: Առհասարակ անգործ են և խեղճ:

Կորնթոսի մէջ կը գտնուի հայ որբանոց մը Միս Քուշ մէնի հսկողութեան տակ: Այս հաստատութիւնը որբերու ամէնէն մեծ հաւաքավայրն է, 1096 Հայ աղջիկներ և 662 Հայ մանչեր կան: 9 Հայ և 3 Յոյն ուսուցիչներէ և 8 Հայ և 6 Յոյն ուսուցչուհիներէ կը բաղկանայ ուսուցչական խումբը: Այս թիւը համեմատական չէ աշակերտութեան թիւին, բայց այս տարի պիտի կրկնապատկուի:

Հաստատութեան ամբողջ պաշտօնէութեան թիւն է 72. մէջը հաշուելով 26 ուսուցիչներ:

Որբանոցին քով գոյութիւն ունի ամերիկեան հիւանդանոց մը, Այս հաստատութեան վարիչն է դեռատի Ամերիկուհի մը Միս Մօռլիս: Հաստատութիւնը ունի 100 անկողին, իսկ հիւանդներու թիւը 250: Այս 250 հիւանդներէն զատ, այս հաստատութեան գեանայարկը, բոլորովին անյարմար սրահներու մէջ, մեկուսացուած են 175 գոնջ և 16 հատ բորոտ, որով հիւանդներու թիւը կը բարձրանայ 450ի: Իսկ տրախուս մայէ վարակեալներու թիւը ճշդել կարելի չէ: Հիւանդանոցը ունի իր բժիշկը, յանձին Տըթ. Խոսրով Հէքիմեանի: Ընդամէնը ունի 25 պաշտօնեայ:

Աթէնք.—Աթէնքի մէջ ներկայիս Հայերը մեծ թիւ մը Աթէնք.—Աթէնքի մէջ ներկայիս Հայերը մեծ թիւ մը չունին, որովհետեւ քաղաքը արդէն շատ նոր է, և Յունաստանի չունի Հայոց համար հրապուրիչ շահեր, քանի որ անոր վաճառականութիւնը հիմնուած է բոլորովին ծովային առեւտուրի և փոխադրութեան վրայ, որոնց մէջ մենք դժբաղդատուք և ետ մնացած ենք: Այս քաղաքին մէջ Հայերն ալ բար շատ ետ մնացած ենք: Աթէնքի մէջ հաստատուն Հայ պղտիկ տեղ մը կը գրաւեն: Աթէնքի մէջ հաստատուն Հայ գաղութ գոյութիւն չէ ունեցած, բացի հոն պատահօրէն կամ գաղութ գոյութիւն չէ ունեցած, բացի հոն պատահօրէն կամ անցողակի կերպով բնակող սակաւաթիւ Հայերէն: Քաղաքական պատճառներով Թուրքիայէն հեռացող Հայեր կամ բաղդկան պատճառներով Թուրքիայէն հեռացող Հայեր կամ բաղդկան փորձելու համար հոս եկողներ եղած էին: Աթէնքի մէջ, երբ փորձելու համար հոս եկողներ քն. Արծրունի. գաղութին հոգեւոր բեմն գտնուող Գարեղին քն. Արծրունի. գաղութին հոգեւոր

հովիւրը դառնալով, վարձու բռնուած շէնքի մը մէջ, հիմը կը դնէ Հայ եկեղեցիին:

Այդ շրջանին հաստատուած գաղթականութենէն այսօր կը մնան 12 Հայ ընտանիքներ, և ասոնցմէ զատ 20—22 ընտանիքներ, որոնք խառն ամուսնութիւններով, իրենց զուտ Հայկական հանգամանքը կորսնցուցած են:

Երկար ատեն վարձու շէնք մը իբր եկեղեցի դործածելէ յետոյ, 1906ին այդ շէնքը կը գնեն և պզտիկ փոփոխութիւններով եկեղեցիի կը վերածեն: Հայ գաղութը իր սեպհական եկեղեցիին տիրանալէ յետոյ 1908ին Եոթկիոս Ա. Թագաւորին կողմէ վաւերացեալ կանոնադիր մը կ'ունենայ: Այս կանոնադրով Հայ գաղութը կ'ունենար իբր ներկայացուցիչ իր քուէով ընտրուած մարմին մը, որ կառավարութիւնը կը ձանձնար «Ազգային վարչութիւն Հայ հասարակութեան» անունով: Այս մարմինին պաշտօնավարութեան շրջանը, ինչպէս Թաղ. Խորհուրդներու չորս ատրի էր և Պատուակալ Նախագահն է Աթէնքի հովիւը, իսկ Ատենապետը կը ներկայացնէ Հայ հասարակութիւնը կառավարութեան առջեւ, որուն իրաւասութեան տակ են բոլոր վարչական և յարաբերական գործերը գաղութին:

Այս կանոնադրին տրամադրութեան համաձայն, Հայ հասարակութիւնը, իրաւունք կը վայելէ ունենալու իր սեպհական դպրոցը: Այս կանոնադիրը հպատակութեան պահանջք չի դնէր ոչ Ազգ. Վարչ. անդամներուն և ոչ ալ դպրոցին ուսուցիչներուն համար:

Աթէնքի տեղական գործերը, հազիւ 30—35 տնուոր Հայերու մէջ այս կերպով կը կառավարուին, մինչև 1921 Յունիս 21, երբ Հիւլէնները պարպեցին Նիկիոմիդիան ու շրջակայքը, ուրկէ հայեւոյն բնակչութեան մեծամասնութիւնը անցաւ Թրակիա, կարեւոր մաս մըն ալ տեղափոխուեցաւ հին Յոննապոտանի զանազան վայրերը, ինչպէս նաև Աթէնք:

Ատեն մը վերջ Գիլիկիոյ կողմերէն ալ Հիւլէն կառավարութեան յատկացուած 3—4 շոգենաւերով 5000ի մօտ գաղ-

թականներ, կառավարութեան կողմէ կը տեղաւորուին Աթէնք, Ֆիքոի, Գոքինոյի և Մասքատուի շրջանակին մէջ: Հիւլէն կառավարութիւնը անոնց կուտայ բացի բնակարանէ գոհացուցիչ սնունդ:

Իսկ Իզմիրի գրաւումէն յետոյ կ'սկսի մեծագոյն գաղթականութիւնը: Այս գաղթականութեան մէկ մասը կ'ապաստանի Յունաստան և մէկ մասն ալ Աթէնքի շրջակայքը:

Այս շրջանին է որ օտար մարդասիրական կազմակերպութիւններ ևս կը հասնին օգնութեան, և կարելի օժանդակութիւնը ընծայելու ձեռնարկներ կ'ընեն: Այս մարմիններուն կողմէ կարեւոր տեղը կը բռնէ Ամերիկեան Կարմիր խաչը: Գաղթականներու օգնութեան գործին մեծ բաժին ունեցած է նաև Մերձաւոր Արեւելի Ամերիկեան Նպաստամատոյցը, որ առաջին օրերուն գաղթականներուն կազմակերպութիւնը իր գործունէութեան բաժինը ունեցած է:

Ամերիկեան Միսիոնարական կազմակերպութիւնը իր գործունէութեան բաժինը ունեցած է: Ազգ. Խնամատարութիւն մը ստեղծուած է տեղւոյն վրայ և մատակարարած է արտաւճառական ծառայութիւններ: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, սահմանի Հայերէն եկած նպաստները: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, մասնաւորապէս փոքրիկ հիւանդներու դարմանումին համար հաստատած է հիւանդանոց, Մարդկային թշուառութեան ցուհի հաստատած է հիւանդանոց, Մարդկային թշուառութեան ցուհի հիւանդէս մըն է գաղթականներու վրանները: Այս գաղութը միջոց չունի մնալու այսօր: Աթէնքի Առաջնորդարանին կողմէ պատրաստուած վիճակագրութեան մը համաձայն Աթէնքի և շրջակայից Հայ բնակչութիւնը 22,000է աւելի է: Աթէնքի մէջ կան գլխաւորաբար Իզմիրցիք, Կիլիկեցիք ու Բիւթանացիք:

Կարօտեալներու բաժնուած առձեռն նպաստները երբեք օգտակար չեն եղած: Այնպէս որ 200—250 հազար տրախմիի գումար մը փճանալէ յետոյ, որոշած են, նպատի այս ձեւը դադրեցնել, ու պզտիկ դրամագլուխներ տալու սկզբունքը որդեգրած: Միայն նպաստ կը տրուին Անատոլիէն եկած քաղաքային գերիներու:

Խնամատարութիւնը Աթէնքի մէջ կը կատարէ նաև գաղ-

Թակահական յանձնաժողովներու կատարած դերը, և միջ-
նորդ կը հանդիսանայ օտար բարեգործական մարմիններու մօտ :
Ազգ. ինամատարութեան ճիւղը կը նկատուի վարչութե-
ան ընտրուած աշխատանքի մարմինը, և առանձին կազ-
մուած «Հայ Կանանց Միութիւն»ը ու «Որբախնամ»ը : Հ. Բ.
Ը. Միութիւնը Կանանց Միութեան տրամադրած է 10,000
տրախմբի գումար մը, որ իբր զբամազուի կը ծառայէ նա-
խանիւթերու համար : Ասոնք Միութեան կողմէ կը տրուին
ձեռագործի աշխատութեան վարժ կիներու : Պատրաստուած
ձեռագործները կը ծախուին Կանանց Միութեան կողմէ Պի-
րէոն հանդիպող նաւերուն :

Առաջնորդարանի մարդահամարին համաձայն Հին Յու-
նաստանի և կղզիներուն մէջ կան 39,000ի չափ Հայեր, ո-
րոնց 22,000ը Աթէնք կը գտնուին, և 17,000ը կղզիները :
Աւելորդ է խօսիլ երկարօրէն Աթէնքի հոգեւոր հովուութեան
չորջ պատահած անցքերուն վրայ : Ղեւոնդ Եպս.ի մեկնման
պարագաները, Երուանդ եպս.ի անոր յաջորդելը ևն., նիւթ
եղած են օրուան թերթերու :

Պատրիարքարանը այդ գաղութը անգլուխ չձգելու հա-
մար նշանակած է վերջապէս Կարապետ եպս. Մազլըմեանը
որ ցարդ կը պաշտօնավարէ հոն, օգտակար ըլլալու ջանքե-
րով : Կարապետ եպսկ. իրեն գործակից մարմին մը կազմած
էր, որ քանի մը ամիս պաշտօնավարելէ յետոյ անդամներու
բացակայութեան և հրաժարման պատճառաւ լուծուեցաւ և
նոր մարմին մը կազմուեցաւ ու հաստատուեցաւ Պատրիար-
քարանէ :

Նիր Իսթ Բըլիֆ՝ Իզմիրի անկումէն յետոյ երբ որոշեց իր
խնամքին տակ գտնուած որբերը տեղափոխել Յունաստան,
Աթէնքի մէջ կազմակերպեց տնօրինութիւն մը, որուն Հել-
լէն կառավարութիւնը տրամադրած է Հին Պալատին շէնքը :
Այս կազմակերպութիւնը սակայն Յունաստանի մէջ մասնա-
ւորապէս որբերով չահագորդուած է :

Սրտառահմանի գաղութներէն միայն Ամերիկայի ու Անգ-

լիոյ Հայերն էին, որոնք բաւական չափով մը բերած են իրենց
օժանդակութիւնը կարեւոր գումարներ տրամադրելով :

Ամերիկայի մէջ կազմակերպուած է մարմին մը Իզմի-
րի և Փոքր Ասիոյ աղէտեալներուն նպաստ հասցնելու : Նոյն-
պէս Մանչէսթըրի «Հայ Կանանց Ընկերութիւնը» և ան-
հատներ կարեւոր գումարներ հասցուցած են ինամատարու-
թեան : Բարեգործականը միայն 500 անգլ. ոսկիի օժանդա-
կութիւն մը ըրած է :

Կատարեալ թշուառութեան պատկեր մը կը ներկայացնէ
նաեւ գաղթականներուն հետ Հայ որբերուն վիճակը, որոնք
կը շրջին Աթէնքի և Պիրէոնի փողոցներուն մէջ : Որբերու
մէկ փոքր մասին պղտիկ զբամազուիներ տրուած են կօ-
շիկ և այլն ներկելու համար : Քօքլինայի կայանին մէջ 110
որբեր կը պատսպարուին վրանի տակ : Ասոնք գորգի աշ-
խատութեան կ'երթան : Ասոնց գիշերային դասախօսութիւն-
ներ կ'ըլլան Ամերիկեան Միսիօնարութեան նախաձեռնու-
թեամբ, Յունարէն լեզուի համար ևս, որպէսզի կարենան
իրենց ապրուստը ձարել : Ասոնցմէ մէկ մասը կ'աշխատի շի-
նութիւններու մէջ :

Ինչպէս Յունաստանի զանազան վայրերուն մէջ նոյնպէս
և Աթէնքի մէջ Նիր Իսթ Բըլիֆը ունի երկու որբանոցներ :

Միւս մանչերու և միւսը աղջիկներու համար :
Մանչերու որբանոցը հաստատուած է Ջաֆիոնի մէջ, որ
ընդարձակ շէնք մըն է, լուսաւոր և ընդարձակ սրահներով :
Կը գտնուի քաղաքին ամէնէն գեղեցիկ մասերէն մէկուն մէջ,
որպէսզի կէսը տրուած է Ամերիկացւոց, որպէսզի իբր որ-
բանոց գործածեն, իսկ միւս մասը կը գործածուի կառավա-
րութեան կողմէ իբր Գաղթականաց Վարչութեան գրասեն-
եակներ :

Այս որբանոցը կը բերուին զանազան տեղերէ որբեր և
յետոյ կը շրջուին : Մասնաւորապէս աչքի հիւանդութեամբ
վարակեալ տղաքներ հոն կը բերուին գաւառական որբանոց-
ներէ ու հոտ դարմանուելէ յետոյ կը վերադարձուին : Որբա-

նոցին Տնօրէնը և ուսուցիչները Յոյն են: Որքանոցին տղաքը մասնաւորապէս կը սորվին յունարէն խօսիլ ու գրել կարգալ: Յունարէնէն զատ կ'աւանդուի անգլիերէն և թուաբանութիւն: Երգ և մարզանք ալ կայ: Որքանոցին մէջ կան նաև արհեստաւորներ, ուր կ'աշխատին 30ի չափ չափահաս որբեր, մեծ մասը Հայ:

Զափրոնի մէջ կայ նաև ուրիշ բաժին մը, որ գրեթէ որ և է կապ չունի Որքանոցին հետ: Անիկա տեսակ մը կայան է ուր կը պատսպարուին որ և է կերպով եկող որբերը: Ներքին կանոնաւորութիւն կայ և մնունդն ալ բաւական է: Զափրոնի Որքանոցին մէջ Ամերիկեան հիւանդանոց մը գոյութիւն ունի 70ի չափ անկողինով:

Զափրոն աւելի որքանոց-դարմանատուն մը ըլլալով, հոն կան 600է աւելի թրախօմայի ենթակայ հիւանդ որբեր, որոնց մէջ մալարիայի ենթակայներ ալ պակաս չեն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԿՂԶԻՆԵՐԸ

Նիկոմիդիոյ և Կիլիկիոյ շրջաններէն գաղթող Հայերը՝ Աթէնքի և շրջականներէն զատ զետեղուած են նաև հելլէն կղզիները, ուր հայ բնակչութեան թիւը փոփոխական է, սակայն անոնցմէ մէկ քանի գլխաւորներուն մէջ, ինչպէս Միտիլի, Բիոս և Սամոս, ազգային կազմակերպութիւն, եկեղեցի և դպրոց գոյութիւն ունի: Անոնցմէ վերջ կարեւորութեան կարգով կուգայ Քօրֆուս որ այնքան խօսակցութեան նիւթ եղաւ հոն գտնուած որքանոցներու և յետոյ իտալական ուղմբակոծութեան առթիւ:

Քօրֆուս. — Կղզիին բնակչութիւնը ցեղային խառնուրդ մը կը ներկայացնէ Յոյներու, Իտալացիներու և Հրեաներու: Այս խառնուրդ տարրին քով պէտք է աւելցնել Հայկական տարրը: Միայն թէ Կասթրուի գիւղին մէջ կը գտնու-

նուի ընտանիք մը որուն անունն է Աւմեցիս և հայկական ծագում ունի: Աւմեցիս ընտանիքի մասին պատմութիւնը սա է: Իրենք ծագումով Հայ են և իրենց գիւղին մէջ այսպէս ճանչցուած են: Հայը յետոյ մականուն դարձած է:

Ատեն եղաւ որ 4000է աւելի գաղթականներ և 5000ի չափ որբեր հոն խոնուած էին:

Քաղաքին յունական գերեզմանատան մէջ, կը գտնուի տապանաքար մը Հայերէն տառերով:

Գեորգ Մանեսի Յարուքիւն Մանեսի Համբարձումեան ծն. Սիլիսդրէ 1864 Սեպտ. 22 * ի Քօրֆու 1888 Մարտ 15:

Իսկ ասոր տակը միեւնոյնը յունարէն տառերով և լեզուով: Ո՞վ է այս Սիլիսդրեցի Հայը, ոչ ոք գիտէ, Նոյն գերեզմանատան մէջ կը գտնուի նաև ուրիշ տապանաքար մը անընթեռնելի դարձած: Դժուարութեամբ կը հասկցուի որ հոն կը հանգչի Տիկին Արտեմիս Նոյեմզար որ 1895ին մեռած է Գօրֆուի մէջ, կը կարծուի թէ Եւրոպայէ դարձին մեռած է այս կինը:

Աթէնքի Առաջնորդը քահանայ մը ղրկած էր Քօրֆու, որուն չուրջը հաւաքուելով Հայերը, սկսաւ կեանքը ու շարժումը: Հոն գաղթողները հետզհետէ կը դառնան փոքրիկ վաճառորդներ:

Քօրֆուի Գաղթային Յանձնաժողովը չունենալով իր ձեռքին տակ տրամադրելի գումար մը, չկրցաւ ունենալ մեծ գործունէութիւն մը, սակայն անիկա կարելին բրած է գէթ բարոյապէս օգտակար ըլլալու համար գաղթականներու թըշուառութեան:

Անիկա օտար մարդասիրական կազմակերպութեանց մօտ դիմումներ կը կատարէ և ասոնց կողմէ եղած նուէրները կը բաժնէ գաղթականներուն գործ հայթայթելու համար: Հայ գաղթականները տեղական լեզուին անգիտակ ըլլալով, միտգաղթականները տեղական լեզուին կը կրեն իրենց աշխատութեանց մէջ: Նաւոր դժուարութիւն կը կրեն իրենց աշխատութեանց մէջ: Քօրֆու ոչ ճարտարարուեստական երկիր մ'է և ոչ ալ երկ-

բազործական, որուն կարենայ նուիրուիլ գաղթականութիւնը: Կղզին ամբողջովին ձիթաստան է, ու ամենքն ալ իրենք կ'աշխատին:

Ամերիկեան մարդասիրական օժանդակութեամբ, կառավարութիւնը 2 տրախմի կուտայ մարդ գլուխ, ի՛նչ որ անբաւական է: Միս Պրըճըս, որ Պոլսեցիներու անձանթ մը չէ, հոն փոխադրած է իր Գոմ Գափուի հաստատութիւնը և կը կատարէ լաւագոյն դեր մը. գաղթականներուն հայթայթելով գործ ու աշխատութիւն: Արեւելեան ասեղնագործութիւններ պատրաստել կուտայ և կը գնէ: Յետոյ հաստատած է գորգի գործարան մը, ուր կ'աշխատին Հայ և Յոյն կիներ:

Ասկէ զատ Պ. Մարկոս Բէշիշեանի նախաձեռնութեամբ ու անգլ. դրամագլխի օժանդակութեամբ կազմուած է Մուհաճիւր Ռիկ Ֆաքքը անուան տակ ընկերակցութիւն մը, որ հաստատած է նոյնպէս գորգի գործարան մը, ուր կ'աշխատին Անատոլցի գաղթական կիներ:

Միս Պրըճըս, Քորֆուի մէջ ունի նաև կրթական հաստատութիւն մը, որ կը գտնուի քաղաքին մօտերը գտնուող Մէլիթու գիւղը, Հիմարիօ վիլային մէջ:

Այս հաստատութեան մէջ մինչեւ կէսօր ուսում կ'առնեն, և կէսօրէն յետոյ ձեռագործով կ'զբաղին 19ի չափ աղջիկներ Միսիս Բրէսթիի հսկողութեան տակ:

Այս հաստատութիւնը որւանոց մը չէ: Այդ աղջիկները Պոլիս Միս Պրըճըսի վարժարանին ուսանողներն են, ուրոնք իրենց հաստատութեան փոխադրութեան հրամանը երբ կը տրուի, չեն ուզեր բաժնուիլ իրենց տնօրէնուհիէն և կը խնդրեն իրեն ընկերանալ: Միս Պրըճըս կ'ընդունի այս առաջարկը և իր հետ կը տանի զանոնք: Հաստատութիւնը կոկիկ և սիրուն չէնք մ'է խիստ մաքուր:

Ալէթուի մէջ, Հիմարիօի կռնակը, խոշոր չէնքի մը մէջ կը գտնուին 229 գաղթականներ որոնցմէ 25ը Հայ են: Այս գաղթականներուն պահապան հրեշտակն է Միսիս Բրիսթի, որ

առանց տրամադրելի գումար մը ունենալու իր ձեռքին տակ, անհատական դիմումներով կրցած է խնամել այդ որբերը:

Քորֆուի մէջ կը գտնուի նաև Հ. Կիւրեղ վրդ. Զօհրապեան, որ յաջողած է տեղւոյն իտալական վարժարանին չէնքին մէջ քանալ Հայ վարժարան մը: Վարժարանը ունի 150ի չափ աշակերտ:

Հայ դպրոցի, եկեղեցիի և լրագրի հիմնարկութիւններէն յետոյ, Քորֆուի Հայութիւնը ունեցաւ նաև իր թատրոնը, քանի մը քեմի աշխատակողներու կողմէ:

ԿՐԷՏԷ.— Քորֆուէն վերջ կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկն է նաև Կրէտէ: Արդէն կղզիին մէջ վաղուց է վեր կը գտնուէր հայ գաղթականութիւն մը, որ ունէր եկեղեցի, Գանտիա և Հանիա ապաստանած են բուական թուով հայ գաղթականներ:

ՐԷԹԻՄՕ.— Կրետէ ապաստանած հայ գաղթականներու ընդհանուր թիւը ըլլալով 2000ի մօտ, ասոնց մեծ մասը (1300) կը գտնուի Րէթիմօ կոչուած վայրը, ուրտեղ Հ. Բարեւ (1300) կը գտնուի Րէթիմօ կոչուած վայրը, ուրտեղ Հ. Բարեւ (1300) կը գտնուի Րէթիմօ կոչուած վայրը, ուրտեղ Հ. Բարեւ: Գործական Միութիւնը որոշած է հաստատել երկու ձեռնարկ: Մին՝ Աշխատանոց մը, այլի կիներու և մանկամարդ աղջիկ-Մին՝ Աշխատանոց մը, այլի կիներու և մանկամարդ աղջիկ-ներու համար, ուր պիտի զբաղին ձեռագործով, ասեղնագործութեամբ և այլ այս կարգի աշխատութիւններով, որուն փոխարէն պիտի ստանան համեօտ օրավարձ մը:

Ասկէ զատ մտադրուած է նաև բանալ երկսեռ վարժարան մը, 200 տղայոց համար, 4—5 սուսթիչներով: Այս կարգադրութիւնը աւելորդ է ըսել, փողոցները թափառող հարիւրաւոր մանուկներու համար ճշմարիտ բարեբախտութիւն մը պիտի ըլլայ:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Ռումանահայ կեանքը եթէ մօտաւոր անցեալի մէջ մեծ նշանակութիւն չունէր, այս վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին անիկա նշանակութիւն ստացաւ, ու հետզհետէ այդ կեանքը կը կազմակերպուի և կ'ստանայ տոնմային դրոշմ:

Ընդհանրապէս կը խօսուէր Ռումանահայոց ուժացման ու օտարացման մասին իր ազգէն: Եւ սակայն բաւ եղաւ որ դժնդակ պարագաներու բերձամբ, Կովկասէն ու Պոլսէն խումբ մը Հայեր գան հաստատուին այնտեղ, յարաբերութեան մըտնեն իրենց ազգակիցներուն հետ, որպէսզի այդ անտարբեր և ուժացած կարծուած Ռումանահայերուն հոգիին մէջ արծարծուի իրենց ազգին սէրը:

Մէկ տարուան կարճ միջոցին մէջ Ռումանահայը ունեցաւ իր մասնաւոր որբանոցը: Զեռնարկեց Պուքէշի ազգ. վարժարանի վերաշինութեան, հաստատեց լսարան ևն.:

1922 Սեպտեմբերին մէջ էր որ գումարուեցաւ Ռումանահայ Պատգ. Ժողովը Պուքէշի մէջ:

Այս ժողովը՝ Ա. Պատրաստեց Ռումանահայ թեմին հիմնական կանոնադրութիւնը, ու ներքին կանոնադիրը, այսինքն տեղական տեսակ մը սահմանադրութիւն: Բ. Խմբագրեց Ռումանահայ վարժարաններուն համար կրթական ընդհանուր ծրագիր մը, միօրինակութիւն հաստատելու համար ուսուցման մէջ և այս կերպով առաջըր առնելու համար քմահաճոյքներու: Գ. Զբաղեցաւ Բիշնեվի եկեղեցապատկան գրաւեալ կալուածներու խնդրով, և այս առթիւ կառավարութեան մօտ ըլլալիք դիմումներու պատրաստութեամբ: Դ. Ընտրեց իր գործադիր մարմինը պաշտօն տալով անոր գործադիր վերայիշեալ որոշումները:

Վարժարաններու կրթական ծրագիրը պատրաստուելէ ետք, թարգմանուեցաւ Ռումաներէնի կրթ. նախարարութեան վաւերացման համար:

Ռումաներէն, Ռումանական պատմութիւն կ'աւանդուին Ռումաներէն լեզուով, սակայն մասնաւոր կերպով ուժ տրուած է կրօնքի, հայ լեզուի, Հայոց պատմութեան և Հայաստանի աշխարհագրութեան: Ամէն դասարան շարաթը վեց ժամ դաս կ'առնէ Հայերէն լեզուի:

Այս ծրագիրը տպագրուելով կը ղրկուի Ռումանահայ վարժարաններուն:

Պուքէշի ազգային վարժարանին ու Տիկին Բարիսի մասնաւոր երկուսեւ նախակրթարանին և Գոսթանցայի, Սիլիսթրէի, Բազարձըզի, Ֆոքշանի, Բիշնեվի վարժարաններուն: Հիմա կը խորհուի նաև այդ ծրագիրը գործադրել Ռումանահայ որբանոցին մէջ: Թեմականը շատ կանոնաւոր կերպով կը գումարուի: Իր պիւտճէն չինուած է տարեկան ծախք նշանակելով 120 հազար լէյ:

Այս ծախքը լաշխուած է թեմին շրջաններուն:

Ռումէն կառավարութիւնը օտար գաղութներու մասին օրինադիւմ մը պատրաստեց վերջերս: Հայերու պատկանող մասը ղրկուած է թեմական ժողովին:

Օրինագիծը կը պահանջէ որ եկեղեցական մարմիններու անդամները ըլլան Ռումէն քաղաքացիներ: Բայց դիտել տրուած է թէ ըստ Հայ եկեղեցիի ոգիին ամէն Հայ կը պատկանի Հայ եկեղեցւոյ, հետեւաբար ամէնքն ալ կրնան մասնակցիլ անոր պաշտօնեաներու ընտրութեան:

Այս և այս կարգի խնդիրներ հաւանական է որ արժանանան կառավարութեան հաւանութեան:

Թեմականը իր օրակարգին մէջ ունի նաև կարեւոր խնդիր մը, այն է Պետարապիոյ մէջ գտնուած ազգապատկան արժէքաւոր կալուածներու խնդիրը: Ռումէն կառավարութիւնը գրաւած էր զոնոնք վերջերս:

Մինչեւ հիմայ զանոնք ետ առնելու համար թափուած ջանքերը չեն յաջողած, և թեմականը որոշած է օրինական հետապնդումներ կատարել:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

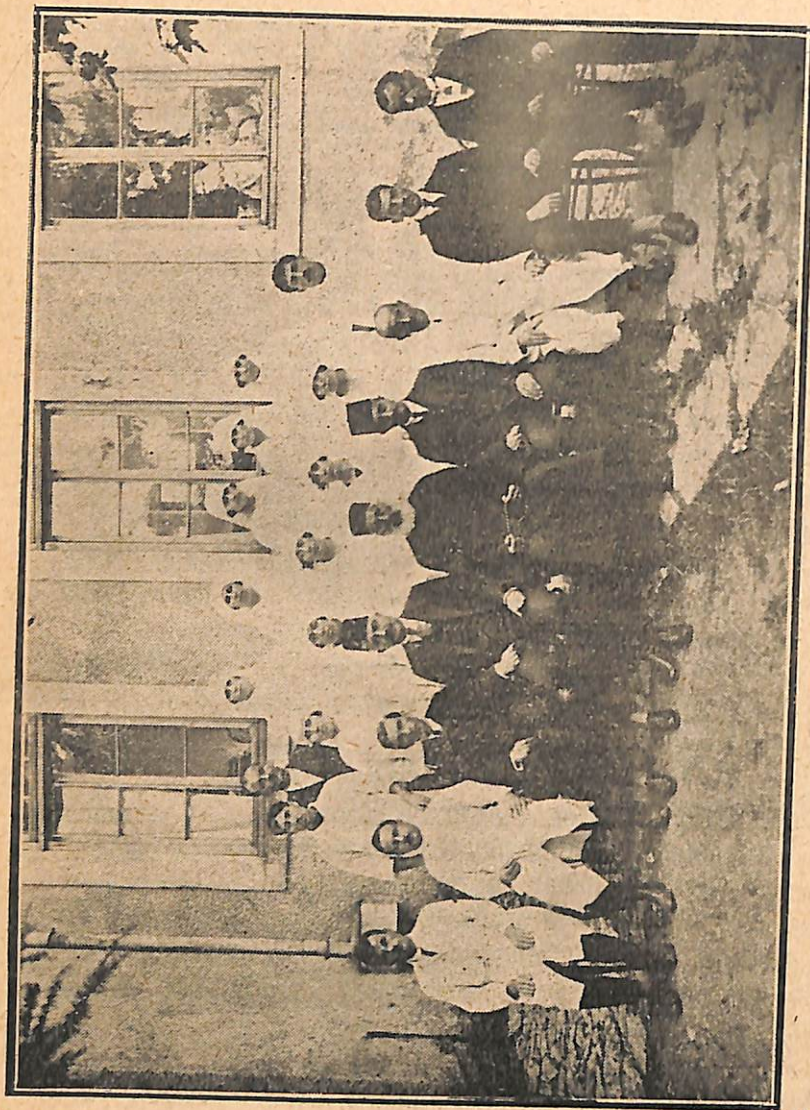
Պուլկարի մէջ հայ առաջնորդութիւնն գոյութիւնն հունի։ Պարբերաբար հոգեւոր հովիւներ ղրկուած են Պօլիսէն և այդ հանգամանքով պաշտօնավարած են հոն։ 1905ին Առաջնորդական

ընտրութիւն տեղի ունենայով հանգուցեալ Ներսէս Եպսկ. Ասլանեան ընտրուեցաւ առաջնորդ, սակայն թուրք կառավարութիւնը չթոյլատրեց մեկնումը, իսկ 1914ին առաջնորդ ընտրուեցաւ Տ. Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան, սակայն յաջորդող պատերազմական դէպքերու ատեն Ղեւոնդ Եպիսկ. հեռացուեցաւ Սօփիայէ և զինադադարէն յետոյ միայն վերադարձաւ հոն։ 1920ին Պուլկար կառավարութիւնը ծրարողի մը պատրաստեց հայ ազգային գործերու վարչութեան համար, սակայն մասնաւորապէս հոգեւոր խնդիրներու մէջ կարգ մը ոտնձգութիւններու պատճառաւ, Պատրիարքարանը չհամակերպեցաւ այդ ծրագրին և տեղւոյն մէջ ալ յայտնուած դժգոհութեան վրայ, կարելի չեղաւ ճանչցնել առաջնորդին պաշտօնը ու Պուլկարիա մնաց առանց ներկայացուցչի։ Պատրիարքարանը վառնայի Տ. Սարգիս Ի. քահանայապետին հետ

Որբանոց-Արհեստանոցի մէջ տղաք կօշկակաւորուին կը սորվին

Պուլկարի մէջ հայ առաջնորդութիւնն գոյութիւնն հունի։ Պարբերաբար հոգեւոր հովիւներ ղրկուած են Պօլիսէն և այդ հանգամանքով պաշտօնավարած են հոն։ 1905ին Առաջնորդական ընտրութիւն տեղի ունենայով հանգուցեալ Ներսէս Եպսկ. Ասլանեան ընտրուեցաւ առաջնորդ, սակայն թուրք կառավարութիւնը չթոյլատրեց մեկնումը, իսկ 1914ին առաջնորդ ընտրուեցաւ Տ. Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Դուրեան, սակայն յաջորդող պատերազմական դէպքերու ատեն Ղեւոնդ Եպիսկ. հեռացուեցաւ Սօփիայէ և զինադադարէն յետոյ միայն վերադարձաւ հոն։ 1920ին Պուլկար կառավարութիւնը ծրարողի մը պատրաստեց հայ ազգային գործերու վարչութեան համար, սակայն մասնաւորապէս հոգեւոր խնդիրներու մէջ կարգ մը ոտնձգութիւններու պատճառաւ, Պատրիարքարանը չհամակերպեցաւ այդ ծրագրին և տեղւոյն մէջ ալ յայտնուած դժգոհութեան վրայ, կարելի չեղաւ ճանչցնել առաջնորդին պաշտօնը ու Պուլկարիա մնաց առանց ներկայացուցչի։ Պատրիարքարանը վառնայի Տ. Սարգիս Ի. քահանայապետին հետ

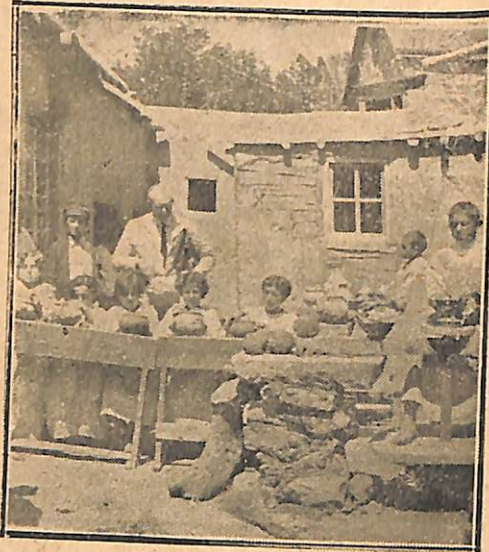
1 նոյ. 1923
ՀԻՄԱՆՎԱՆՈՅՔ ՊԱՇՏՈՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԻՄԱՆՎԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

տատեց իբրեւ առաջնորդական փոխանորդ, սակայն այն ալ տեղական կառավարութեան առջեւ պաշտօնական դիրք չունենալով, ի հարկին կը թղթակցի Պատրիարքարանի հետ և անպաշտօն դիմումներ միայն կ'ընէ:

Երեք տարի առաջ Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետը Պուլկարիոյ հովիւ նշանակած էր Տ. Արսէն Ծ. Վ. Վեհունին, որ այն ատեն Պօլիս եկաւ, բայց Պատրիարքարանը անմիջապէս ղինքը զրկելու պէտք հտե-

սաւ: Այս անգամ Վարչութիւնը որոշած ըլլալով իր մեկնումը, դիմում եղած է իր հանգամանքը ճանչցնել տալու համար և կ'ըստ պատուի Պուլկար կառավարութեան պատասխանին, որպէսզի երթայ իր պաշտօնատեղին և կարենայ յարաբերութիւն հաստատել տեղական կառավարութեան հետ:

Արեւելեան Թրակիոյ Հայերէն կարեւոր թիւ մը գաղթած ըլլալով Պուլկարիա, զանազան քաղաքներու

Որբանոց-արհեստանոցի մէջ զոմի արհեստը կը սորվին

մէջ գետեղուած է: Անոնցմէ ոմանք առեւտուրով, ուրիշներ արհեստներով կը պարապին: Կարեւոր թիւ մը կայ որ ապրուստի ամէն միջոցէ զուրկ կը սպասէ կարգադրութեան մը: Ամէն քաղաք ունի իր քահանայն և Թաղ. Խորհուրդը: Այս վերջիններու վաւերացումը տեղի կ'ունենայ Պատրիարքարանէ: 1921ի վերջերը Ամենայն Հայոց Ս. Հայրապետը Տ. Զա-

ւէն Ս. ի ուղղած կոնդակով, պաշտօն տուած էր իրեն ստանձնել արտասահմանի հոգեւոր գործոց կարգադրութիւնը, քանի որ էջմիածնի հետ հաղորդակցութիւնը դժուարացած էր: Նիկոմիդիոյ առաջնորդ Տ. Ստեփաննոս Արքեպ. իր ժողովրդեկեան մէկ ժառանգ հետ կը գտնուի Ռուսնուք, սակայն ու է պաշտօն չունի: Պուլկարիոյ զանազան քաղաքներու մէջ զրտնուած գաղթականներու թիւը վերջերս փոփոխութեան ենթարկուած է, որովհետեւ Վառնայէ և ուրիշ մէկ երկու տեղերէ ժառ մը գաղթականներ հանուած ու անոնք մեկնած են երկրէն դէպի Մարսիլիա կամ Ամերիկա:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԶԱՆԱԶԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՆՊԱՍՏ ՍՏԱՅՈՂ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԻԻԸ. — Սոփիա 65, Ռուսնուք 240, Շումէն 225, Վառնա 574, Ֆիլիպէ 400, Պուրկաղ 400, Այթոս 202, Սիւվէն 170, Եամպոլ 161, Սթարա-Զակորա 545, Հասքովո 390, Պորիսովկրատ 159, Թաթ. Բաղարճը 679, Բարնապաթ 75, Լոմ 41, Պրովատիա 40, Վիտին 57, Բլեւէն 104, Նիկոպոլ 75, Նովա-Զակորա 370:

ԱՐԶԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ. — Սոփիա 1285, Պուրկաղ 919, Այթոս 378, Սիւվէն 1455, Եամպոլ 514, Նովա Զակորա 700, Սթարա Զակորա 1300, Հասքովո 958, Պորիսովկրատ 477, Թաթ. Բաղարճը 1500, Շումէն 446, Վառնա 2080, Լոմ 41, Նիկոպոլ 75, Պրովատիա 40, Սոփիա 65, Ռուսնուք 569, և 60 ընտանիք չարձանագրուած:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ ԳՏՆՈՒՈՂ ՈՐԲԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ. — Այթոս 31, Թաթ. Բաղարճը 130, Վառնա 68, Եամպոլ 31, Սթարա Զակորա 48, Ռուսնուք 66, Հասքովո 45, Բարնապատ 22:

ԹՐԱԿՒՈՅ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւել. Թրակիոյ Հայութեան % 95ը փոխադրուած է Պուլկարիա :

Արեւմտեան Թրակիոյ Հայութեան ընդհ. թիւն է գրեթէ 8850 հոգի առհասարակ Փոքր-Ասիացի, զետեղուած են ի Գարադաճ՝ 1250. Տիմօթէքա՝ 400. Տէտէ-Աղաճ՝ 3000, Կիւմիւլճինա՝ 2200, Քսանթի՝ 1800: Գարա-Աղաճի ժողովուրդի երեք քառորդը տեղահան կ'ըլլայ և կուգայ հաստատուիլ Թրակիոյ և Մակեդոնիոյ մէջ: Իսկ Մակեդոնիոյ Հայութեան թիւը կը հասնի չուրջ 18100 հոգիի: Տրամա՝ 2100, Գալաթա՝ 3500, Սեյանիկ 12,000:

Վերոյիշեալ քաղաքները անխտիր ունին իրենց գաղթա-
կանաց Խնամատարութեան մասնաճիւղերը, իսկ Եկեղեցի
գտնուած տեղերը՝ Գարա-Աղաճ, Տիօթէքա, Տէտէ-Աղաճ,
Կիւմիւլճինա, Գսանթի, օժտուած են Թաղ. Խորհուրդներով
և տեղ տեղ վարժարանի հոգաբարձութիւնով։ Բացի Տրամա-
յէ, Գավալայէ և Սեւանիկէ ամէն տեղ կան Ազգ. վարժա-
րաններ։ Ամէն ջանք կը թափուի այս երեք քաղաքներուն
մէջ ևս ներկայ դպրոցամուտին վարժարաններ բանալ։

Թրակիոյ պարագումէն վերջ Պատրիարքարանի կարգադրութիւնով Թրակիոյ Առաջնորդական Աթոռը փոխադրուեցաւ Սեւանիկ, ո՛ւր հաստատուեցաւ Կրօն. Գաղ. Ժողովներւոյ Արդէն գոյութիւն ունէին Թաղ. Խորհուրդ և Գաղթականաց Խնամատարութիւն :

Թրակիոյ և Մակեդոնիոյ գաղթականները % 75 գործի եղած են. չորաքեկ հաց չը կրնան ձարել շնորհիւ ծխախոտի մշակութեան և գործարաններուն. իսկ Սիւլանիկի մէջ՝ արհեստաւոր և գործաւոր % 60ը կրնան գործ ձարել :

Թրակիոյ և Մակեդոնիոյ մէջ կառավարութեան և Խնա-

Սատարովեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, գաղթականները առհասարակ զերծ մնացած են համաճարակներէ :

Սեւանիկի մէջ 1922ին չիմնուած է 25 աղջիկներու որ-
բանոց մը, նախաձեռնութեամբ Տիկին Մինասեանի:

Անցեալ Մայիս ամսուան մէջ Տիկնանց վարժարանի 100 սանուհիները Լուծրաքիէն փոխադրուեցան Սեւանիկ: Սեպտեմբերի մէջ վարժարանը բացուած է իբր բարձրագոյն նախակրթարան: Հոս հիմնուած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մասնաճիւղը որ կը գործէ. երեք ամիս առաջ հիմնուեցաւ Հայ Կարմիր խաչը որ նմանապէս օգտուկար կը հանդիսանայ գաղթականաց:

Կան նաև Սեբաստացիներու, Մշեցիներու, Կարնեցիներու, Աֆիոն Գարա-Հիսարցիներու նորակաղմ Հայրենակցական Միութիւնները :

Գարա-Աղան ունէր Ազգ. Միութիւն և Տիկնանց Միութիւն, որոնք մինչեւ վերջի ժամանակներս կը գործէին:

Տէտէ-Աղաճ ունի Հայ Կարմիր ինչ, Ազգ. Միութիւն,
Որբախնամ: Վերջի երկու միութիւնները լուծուեցան:

Թրակիոյ ինքնամատարութեան կեդրոնը Ռոտտաթոէն փոխադրուեցաւ Տէտէ-Աղաճ. Պիղայի այրիններու և ուրիշ գաղթականներու համար շինեց ապաստանարան մը ո՛ւր կը գտնուէր արհեստանոց, հիւանդանոց ևն. : Այդ կեդրոնը կը զբաղէր Գարա-Աղաճի, Տէտէ-Աղաճի, Կիւմիւլճինայի, Տրամայի, Գաժալայի գաղթականներու հոգեբով : Այս քաղաքներուն մէջ ունի իր ինքնամատարական մասնաճիւղերը :

Մակեդոնիոյ Խնամատարութեան կեդրոնն է Սպիալի գ. Բեն մասնաճիւղ ունի միայն Սէրէզը՝ ուր կը գտնուին շատ քիչ գաղթականներ։ Թրակիոյ Հայոց հոգեւոր հովուութեան պաշտօնը կը վարէ Տ. Երուանդ Եպսկ. Փէրտահճեան իրեն գործակից մարմիններով։

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Հալէպ	Գաղթական Հայեր	32020
«	Բնիկներ	10000
Համա	Գաղթական Հայեր	400
Հոմա	»	800
Դամասկոս	Բնիկ եւ գաղթական Հայեր	15000
Պէյրուս	»	16000
Ջահլէ	Գաղթական Հայեր	250
Ճիւնիա, շրջականերով	»	2500
Սայտա	»	450
Սուր	»	110
Թրիբուլի	»	2000
Լաւոդիկէ	»	2500
Իսկէնտէրուն	Բնիկ եւ գաղթական Հայեր	9000
Պէյլան, Գրըզ խան	»	1500
Անտիոք եւ Սուէտիա	»	4000
Ձանազան գիւղերու մէջ ցրուած	»	4000
		100,530

Սուրիա ապաստան դատած Հայութեան մէջ կը գտնուին Թուրքիոյ բոլոր նահանգներէն բնակիչներ։ Մնայուն կերպով նպաստ ստացողներ գրեթէ չկան, միայն գաղթականներու մէկ մասին բնակութեան տեղեր ստեղծուած են ազգ. մարմիններու կողմէ, Ֆրանսացիներու եւ Ամերիկացիներու օժանդակութեամբ, ուր անոնք ձրիօրէն կը բնակին, ջանալով անձնական աշխատութեամբ հայթայթել իրենց սնունդը։

Վերը յիշուած թիւէն դուրս է որբերու թիւը։ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ կան 10,000 որբեր Ամերիկեան Նպաստամատոյցի խնամքին ու ավարչութեան տակ։ Ամերիկեան որբանոցները կը գտնուին Լիբանանի հետեւեալ գիւղերը. Անթիւիա, Նէհիր Իպրահիմ, Նէհիր Քէլպ, Ճիւնիէ, Ղադիր, Ճէպլէ, Հալէպի Ամերիկացիներու հսկողութեան տակ գտնուող

Հայկական Որբանոցը ունի 1000 որբեր։ Ասոնցմէ դուրս Պէյրուսի եւ Հալէպի մէջ կան Հ. Բ. Ը. Միութեան Որբանոցները, Հալէպի Որբանոց-Արհեստանոցի հանգամանք ունի եւ կը պարունակէ 100 որբեր. որոնք արհեստի մը տիրանալէ եւ ինքզինքնին պահելու ի վիճակի ըլլալէ յետոյ ազատ կը ձգուին։

Հալէպի մէջ կայ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ պատասպարանը, ուր կը պատասպարուին այժմ, Հալէպ նոր եւ կած 150ի մօտ երկսեռ պատասպարեալներ։

Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր քաղաքները ունին իրենց եկեղեցին եւ դպրոցը։ Հալէպի մէջ 1000 աշակերտ պարունակող Ազգ. վարժարանէն զատ կայ նաեւ նոյնքան թուով Գաղթականաց վարժարան մը, որուն պիւտճէին մէկ կարեւոր մասը կը հոգայ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը։ Միւս բոլոր վարժարանները կը մատակարարուին Ազգային Մարմիններու կողմէ։

1921ի վերջերը Կիլիկիոյ պարպումէն յետոյ Տ. Տ. Սահակ Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը իրեն կեդրոն ընտրած է Պէյրուս. իր հոգեւոր իշխանութեան տակ կը գտնուին Հալէպ, որ ունի Կաթող. Փոխանորդ մը, Իսկէնտէրուն որ ունի Առաջն. Փոխանորդ մը, Լաւոդիկէ որ ունի Առաջն. Փոխանորդ մը։ Իսկ Համա, Թրիբուլի, Ճիւնիէ եւ իրենց շրջականները Վեհ. Կաթողիկոսին կողմէ ղրկուած քահանաները կը կատարեն իրենց հոգեւոր մատակարարութեան պաշտօն։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀՈՎՈՒՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՄԵՐԻԿԱ	Առաջնորդ	Տ. ՏԻՐԱՅՐ ԵՊ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ
ՌՈՒՄԱՆԻԱ-ՊԵՍԱՐԱՊԻԱ	»	Տ. ՅՈՒՍԻԿ Ծ. Վ. ԶՕՀՐԱՊԵԱՆ
ՅՐԱՆՍԱ-ՊԵԼՃԻՔԱ	Հոգեւոր հովիւ	Տ. ՎՌԱՄՇԱՊ. Վ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ
ՄԱՆՁԷՍԹՐ	» »	Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ Ծ. Վ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ
ԼՈՆՏՈՆ	» »	Տ. ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀ. ԿՈՅԵԱՆ
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ	Առաջնորդ	Տ. ՆԵՐՍ. ԵՊ. ՄԵԼԻՔԱՆԳԵԱՆ
ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ	»	Տ. ՄԵՍՐՈՊ. ԵՊ. Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ (ԱՆՈՒՆԱՆՈՒՄ ԲԱՅԵ ԻՋ ԳԱՅԱԺ)
ԿԱԿԱԹՈՒ	Հոգեւոր հովիւ	Տ. ՎԱՀԱՆ ՔՀ. ԱՂԱՆԵԱՆ
ՊՕՄՊԷՅ	» »	Տ. ՅՈՎԱԿԻՄ ՔՀ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ	» »	Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ՄԱԶԼԼՄԵԱՆ
ԹՐԱԿԻԱ	» »	Տ. ԵՐՈՒԱՆԴ. ԵՊՍ. ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆ
ՄԱՐՍԻԼԻԱ	» »	Տ. ԳԷՈՐԳ. ՔՀ. ՆԻԶԱՄԵԱՆ
ՀԱԼԷՊ	Կաթող. Փոխ.	Տ. ՓԱՌԷՆ Ծ. Վ. ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆ
ԵԳԻՊՏՈՍ	Առաջնորդ	Տ. ԹՈՐԳՈՄ. ԵՊ. ԳՈՒՇԱԿԵԱՆ
ՄԻԶԱԳԵՏԻ ՊԱՂՏԱՏ	Պատր. Փոխ.	Տ. ԳԱՐ. ԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՀԱՊԷՇԵՍՏԱՆ	Հոգեւոր հովիւ	Տ. ՅՈՎՀ. ՔՀ. ՔԵՐՎԱՆԵԱՆ
ՊՐԱԶԻԼԻԱ	» »	Տ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՔՀ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Հ. Բ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅՆԵՐԸ
1922—1223 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Որբանոցները 1922—1923 դպրո-
ցական տարեկշիւան բոլորեցին, կարելի է ըսել գնահատելի
յաջողութեամբ և արդիւնաւորութեամբ, ժամանակորայէս ար-
հեստագործական ճիւղերուն մէջ:

Տարեշրջանին սկիզբը Որբանոցներու վարչական կանոնադրի իր լաւագոյն ձեւին վերածուեցաւ, ինչ ինչ բարեփոխումներով։ Ըստ այնմ իւրաքանչիւր Որբանոցի վարչական տնտեսական շահութեացաւ Տեսչական Մարմնի մը՝ կազմուած Տնօրէն, Կրթական Վարիչէն, Բժիշկէն, Ընդհանուր Մատակարարէն և Հաշուակալէն։

Եւ Հայուակայէն :
Իսկ Տեղական Խնամակալութեանց փոխարէն կազմուեա-
ցան հոգատար մարմիններ ուղղակի կեդրոնէն ընտրուած , ո-
րոնց պաշտօնն էր ԸԼԼալ Գործադիր Ժողովին աչքը տեղւոյն
ընդ , հսկողութիւն կատարելով Որբանոցներու գործերուն , ա-
վրայ , հսկողութիւն կատարելով Որբանոցներու գործերուն , ա-
ռանց միջամուխ ԸԼԼալու անոնց վարչական ներքին գործերուն
Եւ միայն Թելադրութիւններ Եւ դիտողութիւններ ներկայացնե-
լու պաշտօնով Տեսչական Մարմիններուն Եւ Գործ . Ժողովին :
Եւ Կազմակերպութեան : Միութեան

Մեծ մղում տրուեցաւ արհեստագործական շինարարութեան համար։ Հալէպի Արհեստանոցն անշատաւար, իւրաքանչիւր Որբանոցին 15 տարեկանն վեր սաները հետզհետէ զետեղուեցան նոցին 15 տարեկանն վեր սաններուն համար, արհեստավարներու մօտ։ Իսկ 15է վեր սանունիններու համար, իւրաքանչիւր Որբանոցի քով աշխատանոցներ հաստատուեցան, կարի, գուլպայի, ձեռագործի, ևն.։

Այս երկսնդ արհեստավորներու շանքը հիմա կ'աշխատէ
սահասութիւններ կազմակերպուեցան :

Մասնագէտ ակնարկով ստորագրող համաձայնումները համապատասխանում են հետևյալին՝

Այս տարեչրջանին երեք Հոգի՝ Տեր-Յուսէպ

հիններ պաշտօնի կոչուեցան որոնք իսկապէս օրհնութիւն մը եղան Միութեան Որբանոցներուն համար:

Այս քանի մը համառօտ տղեկութիւններէն վերջ, այժմ կը ներկայացնենք իւրաքանչիւր Որբանոցը առանձին:

«Քիլիկեան» — «Սիսուան» Որբանոց, Պէյրուք. — 637 էր պատսպարուող երկսեռ սաներուն թիւը, տարեշրջանին սկիզբը: Ասոնցմէ 161 երկսեռ սաներ մեկնած են Որբանոցէն, որոնցմէ 100 սաներ փոխադրուած են Հալէպի «Կիլիկեան» Որբանոց-Արհեստանոցը, որով տարեշրջանին վերջը 476 էր երկսեռ պատսպարեալներուն թիւը: Տեսուչն է Տօքթ. Գարեգին Ամատեան որ միանգամայն կը վարէ բժշկի պաշտօնը: Ուսուցչական մարմինը կը բաղկանայ 15 երկսեռ ուսուցիչներէ:

60է աւելի չափահաս սաներ զետեղուեցան քաղաքին զանազան արհեստաւորներու մօտ: Իսկ չափահաս սանուհիներու համար կարգադրուեցան գուլպայագործութեան, կարի և ձեռագործի աշխատանքներ:

«Արարեսեան» Որբանոց, Երուսաղէմ. — 438 էր պատուսպարեալ սաներու թիւը, տարեշրջանին սկիզբը: Ասոնցմէ 19 սաներ մեկնած են Որբանոցէն: Որով տարեշրջանին վերջը 419 էր սաներուն թիւը:

Տեսուչն է Տ. Եղիշէ Վարդանեան. ուսուցչական մարմինը կը բաղկանար 10 ուսուցիչներէ: 110 չափահաս սաներ զետեղուեցան քաղաքին զանազան արհեստաւորներուն մօտ:

«Վասպուրական» Որբանոց, Երուսաղէմ. — 356 էր երկսեռ պատսպարեալ սաներու թիւը, տարեշրջանին սկիզբը: Ասոնցմէ 9 սանուհիներ մեկնած են Որբանոցէն: Որով տարեշրջանին վերջը, 346 էր երկսեռ պատսպարեալներու թիւը:

Տեսուչն է Տ. Միհրան Կարապետեան. ուսուցչական մարմինը կը բաղկանայ 6 երկսեռ ուսուցիչներէ:

Չափահաս սանուհիներու համար, կարի, ձեռագործի և գուլպայագործութեան աշխատանքներ կազմակերպուեցան:

«Կիլիկեան» Արհեստանոց, Հալէպ. — 61 էր արհեստաւորներու թիւը, տարեշրջանին սկիզբը: Պէյրուքի 100 նոր սաներով 161ի բարձրացաւ ընդհանուր թիւը, որոնցմէ 68 ար-

հեստաւորներ լրացնելով իրենց շրջանը մեկնած են Որբանոցէն: Տարեշրջանին վերջը 93 էր արհեստաւորներու թիւը:

Արհեստանոցը ունի երեք սեփական ճիւղեր, կօշկակարութեան, ատաղձագործութեան և դերձակութեան որոնց կը հետեւի սաներու մէկ մասը և մնացեալները զետեղուած են քաղաքի արհեստաւորներու մօտ:

Արհեստանոցի շրջանը մէկ տարի է որու միջոցին ամէն ջանք կը թափուի սաները ինքնաբաւ վիճակի մը մէջ դնելու համար:

Այս Որբանոցներէն զատ Միութիւնը 6 նախակրթարաններ կը պահէ նաև Սուէտիոյ շրջանին մէջ և մէկ դպրոցական տղայոց վարժարան ևս Ալէքսանտրէթի մէջ:

«Սիսուան» Վարժարաններ. Սուէտիոյ Պիթիաս, Հաճի-Հալիպի, Եօզու-Օլուդ, Խըաբը-Պէկ, Վաղըֆ և Բէպուսիէ գիւղերու այս տարրական նախակրթարանները շարունակեցին իրենց բարերար դերը այդ շրջանին մէջ: Տեսուչն է Տ. Գրիգոր Արօյեան և երկսեռ աշակերտներու միջին թիւն էր 518:

Ուսուցչական մարմինը կը բաղկանար 19 երկսեռ ուսուցիչներէ (այցելու և մնայուն): Այս վարժարաններուն ծախքերուն կը մասնակցին տեղական համայնքները՝ որոշեալ յանձնառութեամբ:

«Նուպարեան» Վարժարան. — Ալէքսանտրէթի դպրոցական փոքրիկներու համար բացուած այս նախակրթարանն ալ յաջող շրջան մը բոլորեց: Տեսուչն է Տ. Կարօ Խապայեան և յաջկան մարմինը կը բաղկանար 5 երկսեռ ուսուցիչներէ:

Միութեան հիմնական սկզբունքը ըլլալով իր յատկացուած նպատակները դրամական թաշտումի ձեւով չի վատնել, այլ տեւական հիմնարկութիւններու միջոցաւ արդիւնաւորել, ալ ուղղութեան համաձայն Յունաստանի մէջ հետզհետէ կազմակերպած է հետեւեալ ձեռնարկները.

1. — Աթէնքի Պատսպարան-Դարմանատունը՝ մասնաւորաբար դպրոցական մայրերու և երախաներու յատուկ, որոնց բացի բժշկական խնամքէ կը տրուի նաև բացառիկ սնունդ: Բժիշկն է Տօքթ. Արամ Մ. Ասլանեան: Կը պաշտօնավարէ նաև վկայեալ դայեակ մը:

2.—Բիրէի Դարմանատունը՝ նմանօրինակ ծրագրով, Բժիշկն է Տօքթ. Մարտիկեան:

3.—Աթէնքի Զեռագործի Աշխատանոցը գաղթական կիներու և աղջիկներու աշխատանք տալու և անոնց օրապահիկ մը հայթայթելու նպատակաւ: Սոյն երրեակ ձեռնարկներու վարիչն է Տիկ. Մարինէ Դուլումճեան որ կատարեալ անձնուիրութեամբ և զոհողութեան գեղեցիկ ոգիով մը գլուխ կանգնած է գործին, վայելելով Տիկնանց Տեղական Յանձնախումբի մը օժանդակութիւնը:

4.—Սեւանիկի Դարմանատունը՝ ուր կը դարմանուին ծծմարներ, յղի կիներ և 1—10 տարեկան մանուկներ: Կը տրուի նաև յաւելուածական սնունդ: Բժիշկն է Տօքթ. Կարապետ Խաչեքեան:

5.—Սեւանիկի Աշխատանոցը՝ ուր 50ի մօտ աշակերտուհիներ ձեռագործի յատուկ զանազան աշխատանքներով կը զբաղին և իրենց արտադրած գործին համեմատ վարձք կը ստանան: Տեսչուհին է Տիկին Մելիքուհի: Վերին հսկողութիւնը յանձնուած է Տիկնանց Յանձնախումբի մը:

Սեւանիկի մէջ, բացի այս երկու ձեռնարկներէն, Տեղական Մասնաժողովին առաջարկութեամբ ծրագրուած է հաստատել նաև 100—120 անտիրական աղջիկներու համար Ուրբանոց-Արհեստանոց մը: Այս նպատակին իրագործման համար մասնաւոր շէնքի մը շինութեան ծրագիրը առայժմ մէկ կողմ թողուած է, յարմար տեսնուած չլլալով մեծածախս շինութիւններու ձեռնարկել, մասնաւոր որ Միութեան նիւթական միջոցները ներկայիս ձեռնտու չեն: Ուստի և հրահանգ տրուած է բաւականանալ վարձու շէնքով մը:

Միութեան Դործ. Ժողովը միաժամանակ Յունաստանի զանազան վայրերու կրթական ձեռնարկներուն օժանդակելու և զանոնք քաջալերելու առաջադրութեամբ, կ'ընդունի այդ նպատակաւ իրեն եղած դիմումները: Ըստ այսմ, Միտիլիի նորարաց ազգ. վարժարանին յատկացուցած է ամսական 10 Ա. Ոսկիի վարկ մը և ուրիշ այդ կարգի դիմումներ ևս ուսումնասիրուելու վրայ են:

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՈՐԲԱՆՈՅԸ

Ռումանիոյ Հայերը որոնք պարբերական նպաստներ բրած էին արդէն որբանամ գործին, անցեալ տարի որբերու Պօլսէն փոխադրութեան առթիւ փափաքեցան ուրոյն որբանոց մը ունենալ և Սթրուակայի մէջ վարձեցին ու վերանորոգելով կահաւորեցին շէնք մը որ յետոյ որբանոցի վերածուեցաւ:

Բացման հանդէսը կատարուած է անցեալ տարի Աստուածածնայ Բ. օրը: Այս հանդէսը պարզ բացման հանդէս մը չէ եղած, այլ երկար տարիներէ ի վեր նմանը չտեսնուած Ռումանահայոց համախմբում մը:

Ռուման քաղաքին երէց Դեռնդ քհ. Աստուածածնայ կիրակի օրը օծեց որբանոցի բլուրին վրայ այդ հողերուն տէր՝ Ինճէ Յակոբի 30 տարի առաջ շինած դամբարանը, որ մատուռի վերածուելով կոչուեցաւ Ս. Նահատակաց անունով: Երկուշաբթի օր պատարագ մատուցուեցաւ ի ներկայութեամբ Առաջնորդ Յուսիկ Վրդ.ի և Պուքրէշէն, Ռումանէն, Եաշէն եկած բազմաթիւ քահանաներու: Այդ օրը դրուած աճուրդէն եկած բազմաթիւ քահանաներու: Այդ օրը դրուած աճուրդէն գոյացաւ 25,000 լէյ, իսկ փոխան այցելութեան և նուիրատուութիւններէն գոյացաւ 55,000 լէյ:

40,000 լէյ ղրկուած է նոյն օրը Գոստանցայի մասնաճիւղէն, իսկ Կալացի կողմէ որբանոց նուէր ղրկուած է օճառ, շաքար, բրինձ և այլն:

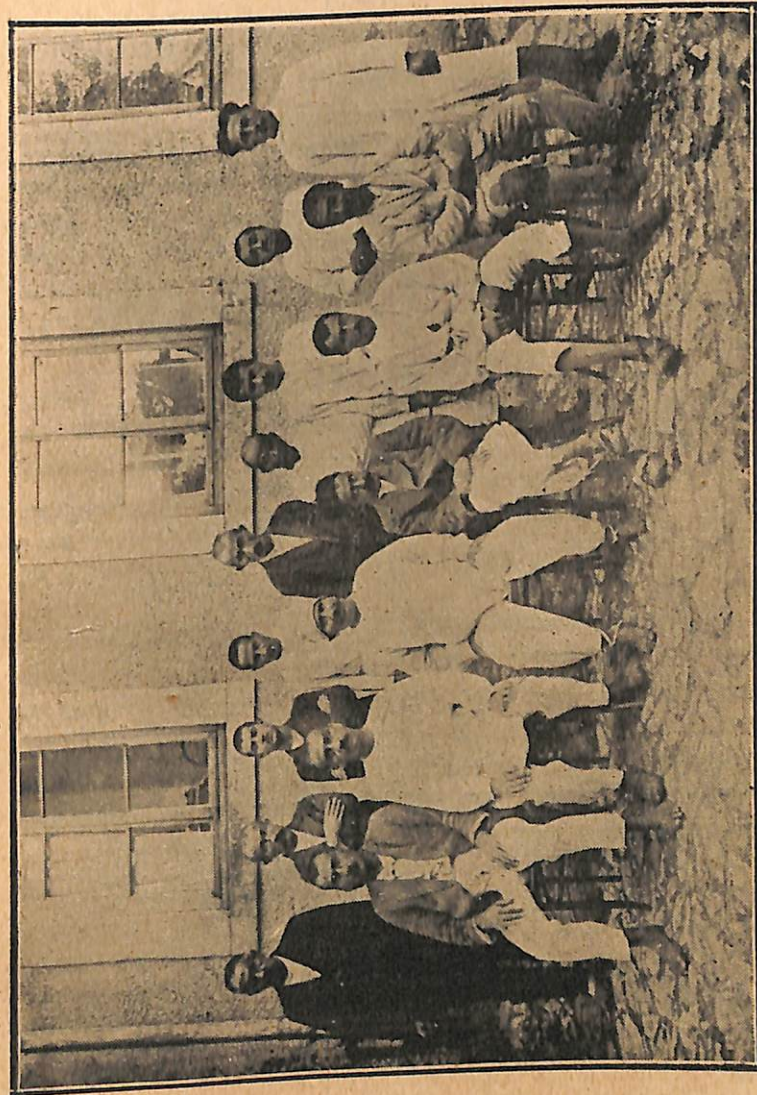
Նոյն օրը կէս օրէն վերջ պաշտօնական հանդէս տեղի կ'ունենայ ի ներկայութեան 200 հրաւիրեալներու: Ներկայ գտնուած են Ռումին երեսփոխաններ, Սթրուակայի ռուսիկանապետը, գիւղապետը ու պաշտօնատարներ: Հանդէսը բացուած է Ռումին քայլերդով և Ռումին արքայական գերդաստանին համար գոհարանական մաղթանքով: Երգուեր են խմբերգներ և մեներգներ: Հայ ժողովրդական երգերը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջ բերեր են:

Հանդէսի միջոցին խօսած է Պ. Խնդիրեան ռումաներէն լեզուով և Պ. Մանիսալեան կարգացած է որբանոցին տեղեկագիրը: Հաշուական մանրամասնութիւններէն կ'երեւայ թէ անցնող չորս ամիսներու ընթացքին մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար լէյ գոյացած է: Առաջնորդին խօսքով փակուած է հանդէսը: Շատերը ուզած են որբերու պաշտպան արձանագրուիլ:

Ռումանահայ Որբանոցին կահաւորման համար, մինչեւ Յունիսի վերջը ծախսուած է 183,918 լէյ: Շինուած է 24 ճեմիշ, բաղնիքին կից հանուելու և հագուելու յատուկ սենեակ, հանդերձատուն: Այս նպատակով ծախսուած է 87,937 լէյ: Դեռ կը մնայ նորոգութիւնը մթերանոցին, իւրաքանչիւր որբի տրամադրուած է զոյգ մը սաւան, 3 ձեռք ձերմակեղէն, թաշկինակ, անձեռոց, ամառնային մէյմէկ ձեռք զգեստ: Այս առթիւ ծախսուած է 269,221 լէյ, և հանդերձեղէնի նիւթերը գնուած են Պուքրէշէն: Որբանոցի անօրէնն է Պր. Ս. Սրենց և հաստատութիւնը ունի իրեն յատուկ ուսուցչական, բժշկական և մատակարարական մարմին:

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ
Դերձակասան առակեքս որբուկը հերմակեղէն կը կարէ

ՀԱՌԱՆԳԱՆՈՅՑ ԳԵՄԱՐԱՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԸ ՄԸ

ԳԱՐԱԿԵՕԶԵԱՆ ԱԶԳ. ՈՐԲԱՆՈՑ (ՇԻՇԼԻ)

Շիշլիի Գարակէօզեան Որբանոցը՝ Հիւանդանոցէն փոխադրուած է արդի շէնքը 1913ին: Հոն հաղիւ երկու տարուան կեանք մը ունենալէ յետոյ 1915ի պատերազմի միջոցին՝ զինւորական գրուածան ենթարկուելով փոխադրուած է վերստին Ազգ. Հիւանդանոց. ուր մնաց մինչեւ 1919ի սկիզբը: Այդ թուականին վերստին փոխադրուեցաւ ներկայ շէնքը, ուր կը մնայ ցարդ:

Որբանոցը ունի իր առանձին խնամակալութիւնը, ատենապետութեամբ Տիար Ե. Գարակէօզեանի: Անդամներն են Տեաք Թ. Յակոբեան, Ժ. Խօրասանեան և Ա. Բէքմէշեան:

Որբանոցին տնօրէնն է Տիար Ա. Նիկողոսեան: Որբերու թիւն է 120—125: Ունի 23 պաշտօնեայ որոնցմէ 6ը ուսուցիչ:

Որբանոցը տարրական կրթութեան հետ կուտայ նաև արհեստական կրթութիւն:

Հակառակ անոր որ տարի մը առաջ արհեստական ճիւղերու հետեւող չափահաս որբեր մեկնած են որբանոցէն, հետըզհետէ նորեր կը հասնին արհեստի զանազան ճիւղերուն մէջ:

Ներկայիս կօչկակարութեան ճիւղին մէջ կ'աշխատին 10 տղաք: Ասոնք կը պատրաստեն հաստատութեան կօշիկները և կը կատարեն դուրսէն եղած յանձնարարութիւնները:

Հաստատութեան մէջ կը գտնուի նաև երկու մեքենայ, որուն վրայ կ'աշխատին ուրիշ որբեր և կը պատրաստեն թրիքօ և գուլպայ: Որբերու անօրեայ թրիքօները և բոլոր գուլպաները հոն կը պատրաստուին և կ'ընդունուին նաև յանձնարարութիւններ ուրիշ հաստատութիւններէ, որոնք գնահատած են արտադրութիւններու տոկունութիւնը և աժանութիւնը:

Ասոնցմէ զատ որբերը կը հետեւին նաև երկրագործական

աշխատութիւններու: 1920ին հաստատութեան միացուած որբանոցի պարտէզը, ամբողջովին բանջարանոցի վերածուած է: Հայ որբերէ բաւական թիւ մը կը հետեւի բանջարաւաճակութեան: Հաստատութեան համար պէտք եղած բանջարեղէնը անկէ կը հայթայթուի:

Ուրիշ ճիւղ մ'է նաև գիւղատնտեսութիւնը ուր կը տեսնեն և կը սորվին որբերը հաւաքուածութիւն, ինչպէս նաև աղաւնի, ճագար, խոզ և կով պահելու կերպերը: Որբանոցին թուրքերէն լեզուի ուսուցիչ Հիւսի պէյ միեւնոյն ատեն աթուրքերէն լեզուի, այս ճիւղերուն հետեւող որբերուն կու նսանաբոյժ ըլլալով, այս ճիւղերուն հետեւող որբերուն մէկ խոզ տայ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները: Ի սկզբանէ քանի տարուան միայն առած է հաստատութիւնը, բայց մէկ քանի տարուան մէջ 30ի բարձրացած է անոնց թիւը, այնպէս որ խոզերը հետըզհետէ ծախուելով բացառիկ հոսոյթ մ'ալ կը գոյանայ հաստատութեան:

Որբանոցին մէջ կայ նաև տտաղձագործարան մը իր բոլոր կազմածներով, բայց այս ճիւղին հետեւող տղաք Պօլսէն հեռացած ըլլալով, ի հարկին հաստատութեան պէտքերը միայն կը շինուին հոն:

Որբանոցի տղաքներէ ոմանք ալ դրուած են սափրիչի քով, ուրիշներ ծեփելու արհեստը կը սորվին, կան որ ելեքտրագործներու քով կ'աշակերտին: Փորձառութենէն օգտուելով, արհեստի այս ճիւղերը հետզհետէ պիտի կատարելագործուին:

Որբանոցին սնունդը և խնամքը գոհացուցիչ է, ամսական ծախքն է 1800—2000 ոսկի: Կան մաս մը աշակերտներ որոնց պաշտպանները թոշակ կը վճարեն և կը գոյանայ ամսական 200 ոսկի միայն:

ԳԱԼՖԱԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

Ի ԽԱՍԳԻՒՂ

Արբուհի մայրապետի միջոցաւ 1866 թուականին հաստատուած սոյն Որբանոցին մէջ կը գտնուին այժմ 70 սանուհիներ երկու բաժիններով: Ա. նախակրթարան 4 կարգերով և Բ. Մանկապարտէզ:

Կը մատակարարուի զխաւորաբար նուիրատուութիւններով. ուրիշ հասոյթներն են ձեռագործի արտադրոյթ, բաժանորդագրութիւն և պաշտպանեալ սանուհիներու թոշակ:

Տնօրէնուհի մայրն է Աղաւնի մայրապետ Քէօսէեան, ուսումնապետ Տիար Հմայեակ Շիշմանեան:

Հաստատութիւնը ունի երեք մայրապետներ. Մարիամ մայրապետ Քէօսէեան (քարտուղար-հաշուակալ). Նուէրիկ մայրապետ Բասմանեան՝ ընդհ. հսկող, Արուսեակ մայրապետ Մխիթարեան՝ օգն. ուսուցչուհի: Միւս օգն. ուսուցչուհիներն են ընծայացու քոյր Զարուհի Մեհրապեան՝ ձեռական աշխատութեանց, և ուրիշ չորս նախկին շրջանաւարտուհիներ:

Որբուհիներու կրօնի և բարոյագիտութեան ու հայերէնի ուսուցիչն է Տ. Մեսրոպ եպս. Նարոյեան:

Հաստատութեան տարեկան պիւտճէն է 11,000 ոսկի:

Որբանոցը իր 57 տարուան գոյութեամբ հասցուցած է Ազգին համար բազմաթիւ սանուհիներ, որոնց մէկ մասն ալ ամուսնացած են, իսկ ուրիշներ հետեւած են զանազան մասնագիտական ճիւղերու:

Պոլիս և արտասահման գտնուող կարգ մը բարեսէր անձերու նուիրատուութեամբ որբանոցը նորոգուեցաւ այս տարի և անհրաժեշտ յաւելումները եղան: Այս առթիւ նորոգուեցաւ նաև Հաստատութեան մատուռը:

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Ի ԳՈՒԶԿՈՒՆ ԶՈՒԳ

Տիար Մ. Գարակէօզեան վաճառական ի նիւ Եօրք ի յիշատակ իր վաղամեռիկ որդւոյն Հաւուրտի, գովելի գաղափարը ունեցաւ հաստատելու որբանոց մը ի Գուգկուհնուգ, բարձրագիւր քէնքի մը մէջ, որ նորոգեց և կահաւորեց իր ծախքով:

Այս հաստատութիւնը ներկայիս ունի 98 աշակերտ, բաժնուած 4 նախակրթական կարգերու: Վարժարանի ծրագիրը գէթ առայժմ հնգամայ նախակրթարանի մը ծրագիրն է: Հինգերորդ կարգը դեռ կազմուած չէ: Նպատակ կայ մօտ ապագային արհեստագիտական ուղղութիւն ընդգրկել. առայժմ 10 չափահաս տղաքներ ծառայող արհեստաւորներու քով դրուած են և իրրկունները վերադառնալով վարժարան կը հետեւին գիշերաշին դասերու:

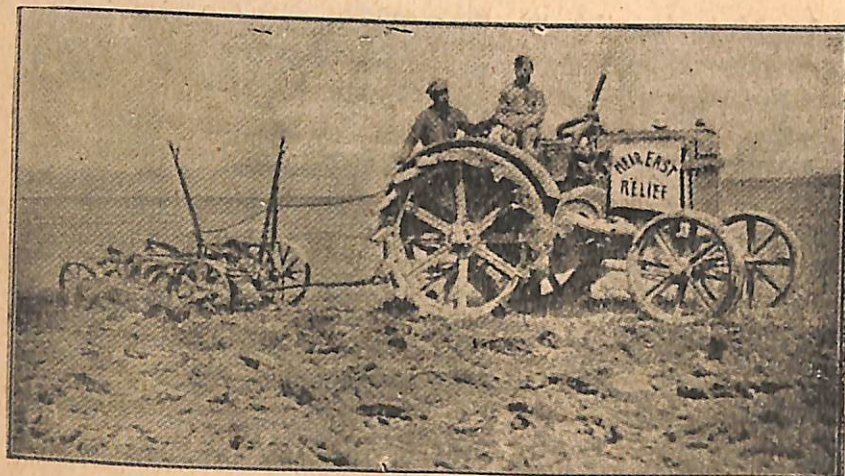
Որբանոցին խնամակալներն են Տեաք՝ Արամ Գարակէօզեան, Սարգիս Գարակէօզեան, Տիկ. Արուսեակ Դաւթեան:

Ամենափոքր որբերը կ'ըթոնուն իրենց Ամբրիկացի փոքրիկ բարեկամներուն կողմէ կաղանդի առթիւ զրկուած խաղալիքներով:

Վերջինը կը գտնուի մնայուն կերպով հաստատութեան մէջ և հաստատութեան պատասխանատու վարիչն է: Փոխ տնօրէնն է Պ. Փայլակ Սանասար: Կան նաև երկու ուսուցչուհի և 3 ուսուցիչ և ասոնցմէ զատ քահանայ մը որ կ'աւանդէ կրօնի դասերը:

Բացի բացառիկ ծախսերէ, տարեկան 15—20,000 ռուբլի յանգող սովորական ծախսերը կը հոգայ բարերարը:

Հայ որբերուն գործածած «քուլթուր»ները

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԳԱՆՈՅ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Գաղափար մը տալու համար Հիւանդանոցի բնակչութեան որակին և քանակին վրայ, ստորեւ կուտանք 1923 տարեւորջանի ցուցակները՝ Յունվ. 1ին, Յուլիս 1ին և Նոյեմբերի վերջը:

1923 ՅՈՒՆՎԱՐ 1ին

Հիւանդ	78 այր	95 կից	= 173 հոգի
Յիմարներ	62 "	67 "	= 129 "
Ծերեր	38 "	70 "	= 108 "
Պաշտօնեայ	46 "	35 "	= 81 "
Համագումար			491 հոգի

1923 ՅՈՒԼԻՍ 1ին

Հիւանդ	90 այր	99 կից	= 189 հոգի
Յիմարներ	75 "	73 "	= 148 "
Ծերեր	30 "	66 "	= 96 "
Պաշտօնեայ	49 "	42 "	= 91 "
Համագումար			524 հոգի

1923 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20ին

Հիւանդ	71 այր	78 կից	= 149 հոգի
Յիմարներ	75 "	64 "	= 139 "
Ծերեր	49 "	102 "	= 151 "
Պաշտօնեայ	51 "	37 "	= 88 "
Համագումար			527 հոգի

ԾԱՆ.—Թէ՛ պատասպարեալներու եւ հիւանդներու եւ թէ՛ մնայուն պաշտօնեաներու վիճակացոյցը ամէն ամիս Մամուլին կը հաղորդուի, ինչպէս եւ Հիւանդանոցի մուտքին վրայ ի տես կը տրուի ամէն օր:

Վերջապէս, այս վիճակագրական տեղեկութիւններուն վրայ կ'աւելցնենք ընդհ. ելմտական վիճակը վերջին 5 տարւուան թիւերը միայն տալով:

	Օ. Ո.		Օ. Ո.
1919	Ելք 57,513	Մուսք	56,513
1920	Ելք 90,678	Մուսք	70,294
1921 Ցամսեայ	Ելք 54,019	Մուսք	49,364
1921—22	Ելք 83,447	Մուսք	36,785
1922—23 Սեպտ. 1էն մինչեւ 1923 Օգոստ. 31			
	Ելք 80,987	Մուսք	64,115
	366,644		327,071

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ՝ Տոք. Սարգիս Նահապետեան, Պոլսեցի, 32 տարեկան:

ՎԻՐԱԲՈՒԺԱՊԵՏ՝ Տոք. Լեւոն Մալխասեան, Կեսարիա, 45 տարեկան:

ՕԳՆ.—ՎԻՐԱԲՈՑԺ՝ Տոք. Պաղտատ Մանուկեան, Մուսք, 31 տարեկան եւ Տոք. Անդրանիկ Մխիթարեան Պոլիս, 26 տարեկան:

ՕԳՆ. ՆԵՐՔԻՆ ՃԻԻՂԻ՝ Տոք. Սահակ Տէր Կարապետեան, Արալանպէկ, 29, եւ ՏՈՔԹ. ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ Զանգեզուր, 32 տարեկան:

ՌԷՕՆԹԻԿԷՆԵԱՆ ՃԻԻՂԻ՝ Տոք. Ռուբէն Զաքարեան, Ակն 30 տարեկան:

ԱԿՆԱԲՈՑԺ՝ Տոք. Ե. Շահպազ, Խազիւղ, 45 տարեկան:

ՄԻՔՐՈՊԱԲԱՆ՝ Տոք. Ուզունեան, Պոլիս 32 տարեկան:

ՅԻՄԱՐԱԲՈՑԺ՝ Տոք. Տէրեմաք ձեզայիրեան, Խազիւղ, 43 տարեկան:

ՄՈՐԹԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ՝ Տոք. Յարութիւն Խանլեան, Կեսարիա, 28 տարեկան (նաեւ Հոգաբարձու):

ՕԳՆ.—ՅԻՄԱՐԱԲՈՑԺ՝ Տոք. Հայկակ Կ. Ժ. Տէր Ռաֆայելեան, Կարին, 32 տարեկան:

ՕԳՆԱԿԱՆ (Մասնագէտ) Կովկաս, 48 տարեկան:

Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան կողմէ, Ազգ. իշխանութեան եւ Մամուլ մեկայացուցիչներուն եղած հրաւերի մը առթիւ, կարդացուած տեղեկագրի մը համառօտ համաժամութիւնն է հետեւեալը, զոր կ'արտագրենք շահեաւորութեանը պատճառաւ:

Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնը նկատի ունենալով տիրող տնտեսական անձկութիւնը, ձեռք առած է հետեւեալ խնայողական միջոցները, հաստատութեան պիտոճէն հաւասարակշռելու համար:

Այս խնայողութեան միջոցները անհրաժեշտ էին, որովհետեւ վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին ոչ թէ միայն նուազած էին Հիւանդանոցի հասոյթները, այլեւ նախորդ կառավարութեանց կողմէ, հացի եւ միսի փոխարինութեան յատկացուած ամսական 785 ոսկին դադարած ըլլալուն, թեան հասոյթներուն հասոյթներէն տարեկան 12,000 Հիւանդանոցը իր հաստատուն հասոյթներէն տարեկան 12,000 ոսկիի բաց մը կ'ունենար: Ուստի Հոգաբարձութիւնը ձեռք ոսկիի բաց մը կ'ունենար: Ուստի Հոգաբարձութիւնը ձեռք առաւ մեթոտաւոր միջոցներ, առանց զրկելու հաստատութեան պատասպարեալները իրենց մնուողին չափէն:

Թեան պատասպարեալները իրենց մնուողներու սովորութեան: Նախ վերջ կուտայ պարտիկ գնումներու սովորութեան: Հայթայթիչներուն ամէն մէկը 1000—1500 ոսկի պահանջաւոր չափով արդի Հոգաբարձութեան, նախորդները ստիպուած ըլլալով արդի Հոգաբարձութեան անոնցմէ կատարելու սուղ գիններով: Կ'ըլլային իրենց գնումները անոնց 5009 ոսկիէն աւելի եղող պարտի Հոգաբարձութիւնը անոնց 5009 ոսկիէն աւելի եղող պահանջը զիջելով կը վճարէ եւ միանգամ ընդ միշտ կը ձեռքազահանջը զիջելով կը վճարէ: Այս վճարումէն ետքը կ'սկսի տէ հիւանդանոցը անոնց լուծէն: Այս վճարումէն ետքը կ'սկսի

կանխիկ առևտուրի դրութեան, յարմար դատուած տեղերէ նպաստաւոր գիններով և մեծաքանակ: Այնպէս որ այս տարի տարեկան փայտն ու ածուխը ժամանակին և միանուագ կանխիկ գնուելով, աւելի քան 2000 լիրայի խնայողութիւն մը առաջ եկած է միմիայն այս երկու պէտքերէն:

Հողաբարձութիւնը պաշտօնի ձեռնարկած ատեն ընդհանուր պատասպարելոց և պաշտօնեաներու թիւը 520—530ի կը հասնէր: Այս մասին ալ խնայողութիւն մը ձեռք բերելու համար, 100 հոգի մը կը պակսեցնէ ամսական 1000 ոսկիի արդիւնք մը առաջ բերելով, ճամբելով աչքի զարնող կարծեցեալ հիւանդներու և ձրիակեր պաշտօնեաներու խումբ մը: Այս կարգադրութեանէն ետքը վերջին օրերուս Ազգ. խնամատարութեան հետ ունեցած համաձայնութեան մը վրայ, Հիւանդանոց կը փոխադրէ 100 երկսեռ գաղթականներ, որոնց ցկեանս պատասպարութեան համար Ազգ. խնամատարութիւնը կը վճարէ 2000 ոսկի, 75 պարկ բրինձ, 50 պաթանիէ և 100 մահճակալ, որով պատասպարելոց ընդհանուր թիւը դարձեալ կը բարձրանայ 500ի:

Մինչ վերջագող տարեշրջանին Հիւանդանոցի իրականացած ծախքերուն ընդհանուր գումարը կը հասնէր 81,000 ոսկիի, յառաջիկայ տարեշրջանին համար նախատեսուած ընդհանուր ծախքը պիտի ըլլայ 58,000 լիրայ, մէջը ըլլալով վերոյիշեալ ծերերուն յաւելումը, և տրուելիք լաւ սնունդներուն տարբերութիւնը, ինչ որ այժմէն 23—25000 ոսկիի խնայողութիւն մը ապահովուած կրնայ նկատուիլ:

Հողաբարձութիւնը կը գնէ նաև երեք ձիու ուժով ելեքտրական մօթէօս մը, որով այս տարի 3 օրուան միջոցի մը մէջ կը կտրուի 100 չէքիի մօտ փայտ: Նոյնպէս կը գնէ մեռելակառք մը Պալլըքը մեռեալ փոխադրելու համար: Այս կերպով կ'ազատին Հիւանդանոցի խեղճ յիմարները ձմեռուան մէջ ձիւնին փուքին փայտ կտրելու տաժանքէն ու մեռել կրելու դժուարութիւններէն: Կը գնէ նաև նպարեղինաց և այլ փոխադրութեանց համար կառք մը և ձի մը, վերջ

տալով ամէն օր վարձու կառք բռնելու դժուարութիւններէն:

Ոչ նուազ անպատեհութիւն մը կը կազմէր նաև ջուրի նուազութիւնը հաստատութեան մէջ՝ մօնաւանդ ամրան եղանակին: Շոգեշարժ հնօրեայ մեքենայ մը ու քարիւղով բանող մօթէօս մը, որոնք ամէն տարի նորոգութեան ահապին ծախքեր կը պատճառէին, չէին կրնար Հիւանդանոցի պէտքին բաւարար ջուր հասցընել: Հողաբարձութիւնը այդ երկու մօթէօսները ծախելով, երկու մօթէօս կը գնէ մէկը 7 և միւսը 3 ձիու ուժով, ու զանոնք կը զետեղէ երկու հորերուն վրայ, որով արտադրած ջուրը հաստատութեան պէտքերուն կը բաւէ այսօր լիովին:

Հաստատութեան կալուածներու նորոգութիւնը անհրաժեշտ ըլլալով, Հողաբարձութիւնը ամէն նկատում մէկ կողմ թողլով, անոնց նորոգութիւնը կը կատարէ: Յարդ տասը տուններ նորոգուած են և դեռ ստիպողաբար նորոգելիներ կան:

Հաստատութեան նպարեղէնը որ առաջ օրը օրին կ'առնուէր սուղ գիններով, հիմակ սկսած է միանուագ գնուիլ, այնպէս որ 5—6000 ոսկիի նպարեղէն պատրաստ կը գտնուի այսօր մառանին մէջ, առանց մէկուն պարտք մնալու:

Ռէօնթիկէնեան ճառագայթի գործիքը անկատար ըլլալուն, անոր պակասներէն մաս մը վերջերս կը բերուի, ու մնացածն ալ ամբողջացնելու համար 150 ոսկիի վարկ մը կը բացուի:

Երկու բարիսէր հարադատներու կողմէ մեծարժէք կալուածի մը կտակարարութեան գործը արուեստական արգելք ունենալով, Հողաբարձութիւնը անձնապէս միներու բաղխած ըլլալով, Հողաբարձութիւնը անձնապէս միջամուխ կ'ըլլայ դատավարութեան, նպաստաւոր վճիռ մը ձեռք բերելու համար դատարանէն յօգուտ Հիւանդանոցին:

Այս է ճշմարիտ գուլթը և անոր կը պարտինք բոլոր այն հիւանալի արարքները և վեհ խոյանքները, որոնք բարձր անձնութիւններու ատակ կ'ընեն մարդը:

Եսասէրները, գձուձները թող ազգութիւն Տիրոջ խօսքէն և յիշեն հիւանդները: «Հիւանդ էի և տեսիք զիտ»: Երբ բաժակ մը սառ ջուր անգամ իր բարոյական արժէքն ունի: Ո՛րքան փրկարար է ուրեմն սիրոյ գործերու նուիրուիլ սփոփելու համար զժրտաւորներու տառապանքները: Կեանքը առանց բարձր սիրոյ արժէք չունի: Սիրոյ բաղասանով կարելի է բուժել բոլոր չարիքները: Սէրը բարեգուլ է, բեղուն և կենսապարգեւ:

Եւտի-Գուլէի Ազգ. Հիւանդանոցը Թրքահայոց մէկ գլխութեան յարկն է, ուր կը պատասպարուին և կը դարմանուին հիւանդներն ու անկարները: Անոր տակը կը նշանակէ «Աստուծոյ տակ»: «Երանի ողորմածաց զի նորա զողորմութիւն զընացեն»:

Բերա

ՄԵՍՐՈՊ ԵՊՍ. ՆԱՐՈՅԵԱՆ

ՇԻՆԱՐԱՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ
Որբուհիները գորգագործութեան կը վարժուին

ՀԻՒՄ.Ն.ԴԱՆՈՅՈՒ ԿԱՆԱԿՆՑ ԾԵՐԱՆՈՅԸ

1 Նոյ. 1923

ՀԱՅ ՈՐԲՈՅ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՅ ԽՆԱՄՍՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1 Սեպտ. 1922—31 Օգոստոս 1923 Տարեփոխան

4. ព័ន្ធអត្ថបទ

(ԱՄՓՈՓ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ)

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ինչպէս յայտնի է, 1918ին, զինադադարի կնքումէն վերջ, Թուրքիոյ ներքին դաւաճները ցրուած Հայութիւնը սկսաւ իր ծննդավայրը վերադառնալ։ Պոլիս, չառ բնականօրէն, ամենակարեւոր հանգրուանը հանդիսացաւ այդ ներգաղթին։ Վերադարձող գաղթականները, մեծ մասով, կեանքի ամենատարրական բաներէն իսկ զրկուած ըլլալով, Պոստոյ Հայութիւնը փութաց անոնց օգնութեան հասնիլ։ Այդ նպատակաւ ձեռնարկուեցաւ Թաղերու մէջ մարմիններու և յանձնախումբերու կազմութեան որոնք ապա ի մի ձուլուելով ծնունդ տուին ՏԱՐԱԴԻՆԼՈՅ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎին, որը իր կարգին միանալով գաղթականաց հետ Պոլիս խուժող որբ և անօգնական տղոց հոգատարութեամբ զբաղելու համար կազմուած ՀԱՅ ՈՐԲԱԽՆԱՄԻՆ՝ յառաջ բերին ԱԶԳ. ԽՆԱՄՍՏԱՐՈՒԹԵԱՆ կազմը։

Ազգ. Խնամատարութիւնը, իր կազմութեան օրէն իսկ
երէն իբր պարտականութիւն ճանչցաւ հայ որբոց և դադ-
թականաց պատսպարումը, տեղաւորումը և առաքումը ինչ-
պէս նաև անոնց սնունդին, զգեստին և այլ անհրաժեշտ պէտ-
քերուն հայթայթումը: Ի՞նչ ժամանակուան մէջ Ազգ. Խնա-
մատարութեան գործառնութիւնները չափազանց ընդարձակ-

Ա. ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԳՈՐԾ

Վերջին տարեշրջանի սկիզբը ուղղակի ինամատարու-
թեան ենթակայ ինը որբանոցներ գոյութիւն ունէին Պոլսոյ
մէջ: Ասոնց երեքը աղջկներու և վեցը մանչերու 2500է
աւելի որբերով: Կային նաև 11 օժանդակեալ որբանոցներ
որոնց 6ը աղջկանց և 5ը մանչերու 1100ի մօտ որբերով: Ընդ-

Բ. ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾ

Պոլսոյ մէջ գաղթականներու թիւը յարափոփոխ եղած է: 1918ի զինադադարէն վերջ անոնց թիւը մինչեւ 35,000ի բարձրացած է: Ապա անոնց հետզհետէ ծննդավայր մեկնուածին հետեւանքով այս թիւը բաւական նուազած է այնպէս որ 1922 Սեպտ. 1ին գաղթականական կայաններու մէջ հազիւ 3500 հոգի կը գտնուէին: Այս թիւը յաջորդական պարագաներու բերմամբ բարձրացած է կամ նուազած: 31 Օգոստոս 923ին կայաններու պատասպարեալներու թիւը մօտ 6400 էր:

Գաղթականաց կայաններու թիւը գաղթականներու թիւին համեմատ նուազած կամ աւելցած է, այսպէս 1 Սեպտ. 922ին ընդամէնը չորս կայան միայն գոյութիւն ունէր մինչ տարւոյն վերջը 31 Օգոստոս 923ին 13ի բարձրացած է հետեւեալ կերպով.

ԹԻՒՒ	ԿԱՅԱՆՆԵՐ	ԳԱՂԹԱԿ. ԹԻՒՒ
1	Այնալը-Չեւմի	78
2	Անսոնեան վանք	74
3	Գասըգիւղ	248
4	Գումգաբու	957
5	Գումու-Չեւմի	137
6	Խասգիւղ	542
7	Կալաքա	539
8	Մագրիգիւղ	114
9	Պեքիքաւ	1154
10	Սամաքիա	459
11	Սաբրգ-Աղան	175
12	Սկիւսար	162
13	Օրքագիւղ	1746
		Գումար 6385

Ներկայ Տարեշրջանին մէջ գաղթ. կայաններու համար ծախսուած է 93,678.08 ոսկի հետեւեալ կերպով.

Պատօնեից	6,822.79 Լ. 0.
Ուսեստեղին եւ հաց	75,993.26 » »
Զգեստեղին	4,518.20 » »
Գոյլ, կարասիք	381.70 » »
Վառելանիւր	875.20 » »
Լուսավառութիւն	270.08 » »
Զուր եւ մաքրութ.	1,429.91 » »
Գեղորայք	818.69 » » (Տես առողջ. բաժին)
Գրեմական	73.59 » »
Վարձք եւ նորոգութ.	954.02 » »
Զանազան	1,540.64 » »
Գումար	93,678.08 Լ. 0.

Գաղթականաց գործը ինչպէս կը տեսնուի՝ ինքնամատարութեան ամէնէն մեծ ու կարեւոր հոգեբէն մէկն է որովհետեւ ան գործ ունի այնպիսիներու հետ որոնք ոչ միայն իրենց տախկին հանգիստը, գործը և ունեցածը կորսնցուցած ու տապալակ չեն ինչպէս ինչպէս, այլ և ընդհանրապէս ունին բազմապիսի յոյսի նշով չունին, այլ և ընդհանրապէս ունին բազմապիսի պահանջներ որոնց ինքնամատարութիւնը գոհացում տալու հարկին տակ կը գտնուի: Հակառակ այս բոլորին սակայն ինքնամատարութիւնը կրցած է, լոկ իր բարոյական ուժին կրթնելով, և շատ քիչ անգամ միայն պատահարներու և դէպքերու առջեւ գտնուելով և դիմադրելով շատ մը խոչընդոտներու, իր պարտականութիւնները գոհացուցիչ կերպով կատարել:

Ան ոչ միայն ընդ առաջ գնաց անոնց առօրեայ պէտքերուն, այլ և խորհեցաւ անոնց աշխատութիւններ ճարել և հակառակ Պոլսոյ մէջ տիրող տնտեսական տագնապին յաջողեցաւ աշխատելու ընդունակներէն 196 այր և 572 կին ղետեղել գանազան գործերու մէջ:

Ան յաջողեցաւ նաև, ինչ որ գոհունակութեամբ պէտք է յիշել, առանց կարեւոր արգելքներու ղեկավարել վերջին աւիսներու գաղթականական հոսանքը գաւառներէն դէպի Պոլսու Պոլսէն դէպի արտասահման: Մինչեւ Օգոստոսի վերջ ինքն ու Պոլսէն դէպի արտասահման ղրկած է 8400 գաղթա-

ՀԻՒԱՆԳԻԱՆՈՅ՝ ԱՐԱՆՑ ՅԱՐԿԱՍԱՅԻՆԸ

պայմանաւորուեցաւ Ազգ. Հիւանդանոցին հետ որը միշտ բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուաւ: Նոյն վերաբերումը ցոյց տուին նաև Ս. Յակոբայ Հիւանդանոցը և Կարմիր խաչի դարմանատունները երբ իրենց դիմումներ եղած են:

Երեք բժիշկներ ամէն օր կ'այցելեն բոլոր կայանները և հոգ կը տանին գաղթականներու առողջութեան: Գոհ ենք որ հիւանդներու թիւը բաղդատմամբ գաղթականներու թիւին և մահերու թիւը բաղդատմամբ հիւանդներու թիւին շատ անշնչան համեմատութիւն մը կը ներկայացնեն, մինչդեռ ամէն ոք գիտէ թէ անցեալ ձմեռ հիւանդութիւնները ինչ անարկուաւերներ կը գործէին քաղաքիս յոյն գաղթականաց կայաններու մէջ: Երբ Յոյներունը $\% 18$ էր մահերու թիւը, մերը $\% 1$ ը չանցաւ:

Խնամատարութեան առողջ. սպասարկութեան համար ծախսուած գումարը ամբողջ Տարեշրջանի ընթացքին, կը հասնի գրեթէ 13,500 ոսկիի:

ՅԱՐԱԿԻՑ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խնամատարութիւնը վերոյիշեալ գործերուն համընթաց ու յարակից ջանադիր եղած է գոհացում տալ. Ա) կայաններէ դուրս բնակող գաղթականներու դիմում-խնդրանքներուն. Բ) Գաղթականներու ցամաք ելլելու, փոխադրութեան և առաքման առթիւ եղած պէտքերուն և Գ) վերջին ամիսներուն մէջ գունդադուռնդ արտասահման մեկնող գաղթականներուն:

Ասոնց համար Խնամատարութիւնը ծախսած է 11,000 ոսկւոյ գումար մը: Այս գումարէն զատ 7,500 ոսկւոյ գումար մըն ալ տրամադրած է իբր օժանդակութիւն այլևայլ հաստատութեանց և անհատներու:

*
*

Խնամատարութիւնը բոլոր իր գործառնութիւններուն համար—այսինքն Որբախնամ և գաղթականական գործ, կայանի

երկսեռ փոքրիկներու կրթութիւն, առողջապահական սպասարկութիւն, զետեղում և առուքում, յարակից զանազան գործառնութիւններ, հասոյթներու արգիւնաւորում և այլն— շատ բնականօրէն պէտք էր ունենար իր որոշ կեդրոնատեղին իր յարմար, ուղղամիտ ու ձեռնհաս պաշտօնէութեամբ որոնց համար ինչպէս նաև գրեթեական պիտոյից, տպագրական և այլարչական ծախսերու համար, ամբողջ տարեշրջանին ծախսած է 20,248.56 ոսկւոյ գումար մը:

Գ. ՀԱՍՈՅԹՆԵՐ

Վերջացող տարուան մէջ ինամատարութեան հասոյթները կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.

Ա. ՀԱՅ ՈՐԲՈՑ ԵՒ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՅ ՆՊԱՍՏ.—Այս նպատակը որ 1918ի զինադադարի վաղորդայնին և անոր յաջորդող տարիներուն մէջ ամսական խոշոր գումարներ կ'ապահովէր և կորիզն էր ինամատարութեան հասոյթներուն և որուն համար հարկ եղած է մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ի յայտ բերել, այս տարեշրջանին, դժբաղդաբար, պարագաներու դժբաղդ բերմամբ՝ մեծապէս նուաղած է: Ան կը համար հազիւ 58,970.85 ոսկի գումարի մը:

Բ. ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ.—Ամէնուն յայտնի է Ամեր. Նպատամատոյցի հոգածութիւնը հայ ժողովուրդին հանդէպ: Արդարեւ նախախնամական պէտք է որակել այն թանկագին օժանդակութիւնը զոր սոյն մարդասիրական հաստատութիւնը սկիզբէն ի վեր ընձեռած է հայ որբոց և դաղթականաց գործին նկատելով որ հայ ժողովուրդը հակառակ իր բոլոր ջանքերուն ի վիճակի չէր իր սեփական միջոցներով ամօքել այն ահաւոր թշուառութիւնը որուն առջեւ գտնուեցաւ 1918ի Զինադադարի կնքման և անոր յաջորդող տարիներուն մէջ:

Երախտագիտութեամբ ու յարգանքով պէտք է յիշել նա-

մանաւանդ այն պարագան որ տարիէ մը ի վեր ամենամեծ հոգէ մը փրկելով հայ ժողովուրդը, ան իր հողատարութեան տակ առաւ հայ որբերն ու դաղթականները որոնց համար նոյն ժամանակամիջոցին տրամադրեց 122,082.91 ոսկւոյ գումար մը:

Գ. ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐ.—Ինամատարութիւնն ունեցած է նաև հետեւեալ պատահական հասոյթները. Ա) 1923 տարւոյ կազանդին տոմսակի և պահարանի դրութեամբ հանդանակութենէն մօտ 5,000 ոսկի. Բ) Հայ և օտար բարեսիրական հաստատութեանց և անհատներու դիմումներու արդիւնք, իրր նուէր աւելի քան 17,640 ոսկի. Գ) Ս. Պապէն 2 000 ոսկի. Դ) Որբերու լուցկիի վաճառումէն 360 ոսկի. Ե) արտասահմանէն գրկուած մօտ 2,500 ոսկի. Զ) որբերութեան թուաներէ 1,655.65 ոսկի և Է) որբանոցներու Յունաստան փոխադրութեան տոն տեղի ունեցած հաշուեյարդարութեամբ գոյացած մօտ 12,300 ոսկի:

Ինամատարութիւնը վերոյիշեալ հասոյթներէն զատ ունեցած է նաև իր առօրեայ գործառնութեանց ընթացքին այլ և այլ նուիրատուութիւններ ինչպէս նաև իր նախաձեռնութեամբ եղած ձեռնարկներէ գոյացած հասոյթներ որոնց չնորհիւ կրցած է հոգալ իր տարեկան ծախսերը որ կը յանգին 240,000 ոսկիէ աւելի գումարի մը որուն աւելի քան կէսը տրամադրած է Ամեր. Նպատամատոյցը:

★ ★

Սոյն ամփոփ տեղեկութիւններէն ի յայտ կուգայ այն ծանր, բարդ ու փափուկ գործը որուն լծուած է հայ որբոց և դաղթականաց ինամատարութիւնը ջանադիր ըլլալով, կարեւորութեան սահմաններուն մէջ, օգտակար ըլլալ հայ որբերուն և դաղթականներուն: Բազմապիսի ու բազմաթիւ դժուարութիւններու և պահանջներու առջեւ ան երբեք ընկրկած չէ և օրինակելի պարտաճանաչութեամբ տարած է իր ուսերուն վրայ դրուած ծանր բեռը:

Աւելորդ չըլլար անգամ մը եւս վերջիչել որ Ամեր. Մեր-
ձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցը անոր զօրավիգը եղած է
զայն իր բարեխնամ հոգատարութեան տակ առնելով: Հայ
Ժողովուրդը ևս որ 1918ի Զինադադարի վաղորդայնին ու ա-
նոր յաջորդող տարիներու ընթացքին այնքան լիաբուռն բա-
ժին-մասնակցութիւնը բերաւ այս սրբազան գործին, պարտա-
ւոր է սիրայօժար կերպով իր յանձնառութիւններն ու պար-
տականութիւնները կատարել հակառակ տիրող սնտեսական
խիստ տագնապին, որովհետեւ ինչոր ալ ըլլայ անոր, հայ Ժո-
ղովուրդին՝ միայն կը պատկանի հարազատ Մայրութիւնը բո-
լոր որբերուն և գաղթականներուն:

Երկարել անոնց իր մայրական բազուկները, գուրգուրալ
անոնց վրայ և խնամել զանոնք, ահա՛ իր ամենէն մեծ, վեհ
և նուիրական պարտականութիւնը:

1923 Օգոստոս 31

Բերս

ԹՈՒՐԲԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԶԱԿՈՒԱԾ

ԵՆԿԻՐԻՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՁ
29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1923 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ
ՆԵՐԿԱՅ 158 ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՆԵՐՈՒ ՍԻԱԶԱՅՆ ՔՈՒԷՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՎՍԵՄ. ՂԱԶԻ ՄՈՒՍՐԱՅԱ ՔԵՄԱԼ ՓԱՇԱ

ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՅԷԹՀԻ ՊԵՅ
ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻ Ա. ԴԵՐ-ՆԱԽԱԳԱՀ ՍԱՊՐԻ ՊԵՅ
„ „ „ Բ. „ ԸՍՄԷԹ ՊԵՅ

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՊԵՏ ԵՒ ԱՐՏ.

ԳՈՐԾՈՅ ԳՈՐԾԱՎԱՐ	ՎԱԵՄ. ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ
ԸՆԴՀ. ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ԳՈՐԾՎՐ.	» ՅԵՎԶԻ ՓԱՇԱ
ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵՆ	» ՔԵԱԶԻՄ ՓԱՇԱ
ՇԵՐԻԻ ԵՒ ԷՎԳԱՅԻ	» ՄՈՒՍՐ. ՅԵՎԶԻԹ.
ՆԵՐԲԻՆ	» ՅԷՐԻՏ ՊԵՅ
ՀԱՆՐՈԳ. ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՅ	» ՄՈՒՍՐԱՐ ՊԵՅ
ԿՐԹԱԿԱՆ	» ԻՍՄ. ՍԵՅԱ ՊԵՅ
ԵԼՄՏԱԿԱՆ	» ՀԱՍԱՆ ՅԵՀՄԻ ՊԵՅ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ	» ՀԱՍԱՆ ՊԵՅ
ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹ., ՇԻՆՈՒ- ԹԵԱՆ ԵՒ ԶԵՏԵՂՄԱՆ	» ՆԷՀԱԹԻ ՊԵՅ
ԴԱՏԱԿԱՆ	» ՍԷՅԻՏ ՊԵՅ
ԱՌՈՂԱՍՊԱՀԱԿԱՆ	» ՏՐ. ԲԷԹԻԳ ՊԵՅ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՌԱՄԵԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԴԱՀԼԻՑԻՆ ԿԱԶՄԸ

ՍՍՐԳ. ՍՐԱՊԻՈՆԵԱՆ (Լուկաշին)	Վարչապետ
ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ	Ներքին գործավար եւ Նախագահ Արտակարգ Յանձնադիր
ԵՐԶՆԿԵԱՆ	Երկրագործական
ՀԱԶԱՐԵԱՆ	Առողջապահական
ՄՌԱՎԵԱՆ	Լուսավորութեան
ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆ	Արդարութեան

Իսկ հետեւեալները Հայաստանի մէջ ներկայացուցիչներն են
Անդրկովկասեան Համադաւանակցութեան

ԱԹԱՊԷԿԵԱՆ	Անդրկովկասեան Ֆինանսների լիազօր
ՊՕՂՈՍԵԱՆ	» Պարեմաւորման »
ԽԱՇԵԱՆ	» Աշխատանքի »
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	» Թղթաւ. եւ հեռագր. »
ԲԱԼԵԱՆ	Ժողովրդական Տնտեսութեան Խորհուրդի Նախագահ

1920 Նոյեմբ. 29ին Հայաստան մտաւ Խորհրդային Կառավարութեանց չարքին մէջ եւ Իջեւանի ու Քարաւանսայի մէջ Հայաստանը հռչակուեցաւ «Խորհրդային» Դեկտ. 2ին, ուր այդ միջոցին Ռազմայեղափոխական Կոմիտէի Նախագահ Պ. Կասեան հռչակուեցաւ ղեկավար, եւ Դրօ իր իշխանութիւնը կը յանձնէր անոր:

Ռազմայեղափոխական Քոմիտէի առջեւ կային քաղաքական եւ սահմանային հարցեր որոնք անոյժ մնացած էին Նախ-

կին կառավարութեան հետ ընդմէջ Վրաստանի եւ Ադրպէյճանի: Վրաստանի հետ Լուի դաւառի խնդիրը, որուն սահմաններուն մէջ կը գտնուէր Ալլաւիէրտի աշխարհահռչակ պղնձահանքերը: Ատրպէյճանի հետ Զանգեզուրի եւ լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը, եւ վերջապէս Թուրքիոյ հետ Ալէքսանտրապօլի դաշնագիրը:

Նոր իշխանութիւնը հազիւ իր գործին ձեռնարկած Ազրպէյճանի վրայով սկսաւ Ռուսաստանէն Հայաստան փոխադրուիլ հացի առաջին օգնութիւնները, եւ Ամերիկացիներու հետ ձեռք ձեռքի տուած կազմակերպեց որբերու խնամատարութեան գործը, առանձնապէս կազմակերպելով նաեւ Կարմիր Բանակը:

Վրացեանի կողմէ փորձեր եղան տապալելու Պօլշեվիկ կառավարութիւնը, բայց անյաջող անցաւ:

Կարսի մէջ կնքուեցաւ բարեկամական դաշինք մը Թուրք կառավարութեան հետ. նախապէս Ալէքսանտրապօլի մէջ կնքուած Դաշնագիրը չեղեալ համարուելով եւ Քեաղիմ Գարաիկնքուած Դաշնագիրը չեղեալ համարուելով Խորհրդ. Իշխանութեան պէքի բաշա այդ գաւառը յանձնեց Խորհրդ. Իշխանութեան: Վրաստանի եւ Ադրպէյճանի հետ կը հաստատուին սահմանային վեճերը եւ Հայաստանը կը տիրանայ Լուիին, Զանգեզուրին, եւ քիչ յետոյ ինքնավարութիւն կ'ստանայ Ղարաբաղը:

Դրեթէ տարի մը յետոյ 1922 Յունվար 20ին կը բացուի Խորհրդային Համադաւանութեան բանաորներու, գիւղացիներու եւ կարմիր բանակայիններու պատգամաւորական խորհուրդներու հաւանութիւնը, որ իր հաւանութիւնը կուտայ Ալլաւիէրտի Միաւորականի հաշուետու չէկային, ուր ամփոփուած էր Խորհրդային կառավարութեան գործունէութիւնը:

Այդ համագումարը հաստատեց Խորհրդային սահմանադրութիւնը: Յիշատակութեան արժանի է Հայաստանի առաջին համագումարի ղեկավարութիւնը գաղութներու աշխատաւորութեան: Դրացի երկիրներու հետ հաստատուած բարի դրացիական յարաբերութիւնները տարուան մը ընթացքին ցոյց տուին

իրենց բարերար արդիւնքները: Հայ ժողովուրդը այլեւս մեկուսացուած չէր: Ան ուղղակի երկաթուղային կապեր հաստատած էր Վրաստանի, Ազրպէյճանի ու Ռուսիոյ հետ: Հայաստան կ'ստանայ Պաքուի նաւթը, Ռուսիոյ հացը և մեքենաները, և վերջապէս Պաթումի վրայով յարաբերութեան մէջ կը մտնէ արտասահմանի հետ: Այս իրողութեանց տնտեսական հետեւանքները այնքան յայտնի էր, որ խորհուրդներու համագումարին մէջ ընտրական պայքարի ընթացքին, բոլոր գաւառական Համագումարներուն, ու վերջապէս համայնքական Համագումարին մէջ, միաձայն բանաձեւեր քուէարկուեցան ի նպաստ Ֆէտէրասիօնի, որ քանի մը ամիս յետոյ իրականացաւ:

1922ի դարձան Միասնիկեան. Բուզու Մտիվանի և Նաբիման Նարիմանով կը փոխադրուին Թիֆլիզ՝ Ֆէտէրասիօնի կեդրոնը և փոխ առ փոխ աշխատեցան Ֆէտէրասիօնը ամրաբաշխելու գործին:

Այդ միջոցին Հայաստանի վարչապետութեան պաշտօնը կը ստանձնէր Սարգիս Սրապիոնեան (Լուկաչինսո) որ շարունակեց Միասնիկեանի օրով սկսուած շինարարական աշխատանքը:

Այդ շրջանին էր նաև Հայաստանի իշխանութեան երկրորդ տարեդարձի օրը, ուր բացուեցաւ Էջմիածնի ջրանցքը: Այդ առիթն էր նաև որ ձեռնարկուեցաւ Շիրակի ջրանցքին կառուցումին. և մեծ պայքար բացուեցաւ բաժակազործութեան վերականգնումին:

Տնտեսական աշխատանքին հետ զուգընթացաբար առաջ տարուեցաւ նաև կուլտուրական աշխատանքը, բարեխաղով դպրոցական կրթութիւնը, և Ազգային Մատենադարանի, Համալսարանի, Թատրոնի զօրեղացումներով:

Երեւանը այսօր Հայոց մտաւոր կեդրոնն է և երեւան բերած է այնքան խոշոր կուլտուրական կեանք, գրական գեղարուեստական այնպիսի նորութիւններ որ բացառիկ պարագայ մըն է Հայ իրականութեան մէջ:

Այսպէսով Հայաստանը այսօր նախ կը մտնէ Անդրկովկասեան Սոց. Ֆետ. խորհրդային Հանրապետութեանց մէջ, և յետոյ Ֆետերասիօններուն հետ միասին բոլոր խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան մէջ:

Միութիւնը կ'ապահովէ Հայաստանի խաղաղ և շինարարական կեանքը: Հայաստանի զօրքը Միութեան Կարմիր Բանակի հատուածը կը դառնայ: Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը կը նոյնանայ «Միութեան» արտաքին քաղաքականութեան հետ: «Միութիւն»ը կը վարէ բոլոր խորհրդային Հանրապետութեանց ելեւմտական, երթեւեկութեան, փոսթ-հեռագրական և մաքսային գործերը, իսկ իւրաքանչիւր հանրապետութիւն, ընդ որս և Հայաստանը, կը վարէ իր վարչական, դատական, կրթական, հողային և արդիւնաբերութեան կազմակերպման ու կառավարութեան գործը անկախօրէն, ինչպէս նախ քան Միութեան կազմուիլը: Այսպէսով փոքրիկ տկար Հայաստանը, դառնալով հսկայական միութեան մը անդամը, կը դառնայ նոյնքան մեծ, հարուստ և զօրաւոր, որքան այդ եղբայրական միութիւնը:

Նախ քան խորհրդային Իշխանութեան հաստատումը, Հայաստանը ունեցաւ երեք խոշոր կռիւներ իր դրացիներուն հետ: Մինչդեռ այսօր ան կը վայելէ անվրդով խաղաղութիւն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

ԱՍԲԱՆԱԶ ՄՌԱԽԱՆ.—Ծնած է 1886ին Գանձակի մէջ, և միջնակարգ կրթութիւնը ստացած Գեորգեան ճեմարանը և բարձրագոյնը Բեթրոկրատի Համալսարանէն: 1905ին կը մըտնէ մեծամասնական շարքերուն մէջ, և այդ թուականէն սկսած կ'աշխատակցի հայերէն և ռուսերէն լեզուներով կուսակեալ կ'աշխատակցի հայերէն և ռուսերէն լեզուներով կուսակցական թերթերու: Խմբագրած է շարք մը թերթեր Բաքուի, Թիֆլիզի և Երեւանի մէջ:

Մուսուլման հարազատ ծնունդն է Հայ ցեղին: Ան մշտապես պահած է իր կապը Հայ աշխատաւորութեան հետ: Հայաստանի մէջ վարած է արտաքին գործոց ժողովրդական քոմիսէրի պաշտօնը: Այժմ կը վարէ Լուսաւորութեան Քոմիսէրի պաշտօնը:

ՍԱՐԳԻՍ ՍՐԱՊԻՈՆԵԱՆ (ԼՈՒԿԱՇԻՆ).— Ծնած է 1884ին Ռոստովի մէջ, նախ գիւղական Հայ վարժարանը, յետոյ Նախիջեւանի թեմական դպրոցը: 1906ին կ'աւարտէ Բագուի Գիմնազիոնը, և յետոյ կը մտնէ Բեթրոկրատի Համալսարանը՝ աւարտելով իրաւագիտական բաժինը:

Լուկաշին յեղափոխական գործերու մէջ կը մտնէ 1904 թուականին, նուիրելով իր կեանքը բանւոր դասակարգի ազատութեան: Կը մասնակցի 1905ին Կովկասի յեղափոխութեան շարժումներուն: Յարական կառավարութիւնը երկու անգամ կը բռնէ, և սակայն Լուկաշին կրնայ փախչիլ: 1921ին Լուկաշին կ'ընտրուի Հայաստանի Քոմիւնիստական կուսակցութեան կեդրոնական Քոմիթէի Քարտուղար: Անդրկովկասեան Հանրապետութեանց Ֆետերացիան իրագործուելուն կ'ընտրուի Հայաստանի վարչապետ, միաժամանակ ընտրուելով անգամ՝ Կովկասեան Բանակի Ռուլմայեղափոխական Խորհուրդին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԵՐԶՆԿԵԱՆ. — Ծնած է 1879ին Հաղբատի մէջ: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած Ներսէսեան դպրոցը, ապա կը յաճախէ Ժընեւի Համալսարանը հետեւելով հասարակական դիտութիւններու: Կուսակցական աշխատանք կը սկսի 1898 թուականին, մտնելով Ռ. Ս. Դ. Բ. կուսակցութեան մէջ աշխատակցելով զանազան օրկաններու մէջ: Յեղափոխութենէն յետոյ եղած է Անդրկովկասեան կառավարութեան Խորհուրդի անդամ: Մասնակցած է չարք մը կուլտուրական, կրթական և ազգային հիմնարկութիւններու:

Այժմ ստանձնած է Հոգաբարձական ժողովրդական Քոմիսէրի պաշտօնը:

ԱՄԻՐՈՍԵԱՆ ՇԱԽԱՐՇ.— Կրթութիւնը ստացած է Ներսէսեան դպրոցը և մտած է Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ մինչեւ այսօր կ'աշխատի երկրին մէջ. նախ որպէս Արտակարգ

Յանձնաժողովի նախագահ, և ապա որպէս ներքին գործոց նախարար:

ԼԱՉԱՐԵԱՆ ՍԻՄԵՕՆ.— Ծնած է Եղիսաբեթուպոլիս, և աւարտած Դիմնազիոնը ու բժշկական Ֆաբրիկէն: Երկար ժամանակ գործած է որպէս բժիշկ Բագու: Միասնիկեանի օրով եղած է առողջապահական օգնական ու հիմակ Քոմիսէր:

ԱՐՇԱԿ ԽԱՇԵԱՆ.— Նախապէս իր յեղափոխական գործունէութեան համար աքսորուած է Սիպերիա: Հայաստանի մէջ եղած է Բրոֆէսիօնալ Միութեան Նախագահ, և ապա թէ աշխատանքի քոմիսար և թէ Անդրկովկասեան յեղափոխութեան լիազօրը Հայաստանի:

ԴԱՆՈՒՇ ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆ.— Քոմիւնիստական կուսակցութեան անդամներէն մէկն է: Յարական բէթիմի ժամանակ անգամ Անդրկովկասեան Երկրային Քոմիթէի, Կասեանի և Մոսկւեանի հետ: Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ ժամանակ մը եղած է ներկայացուցիչ Վրաստանի և ապա Պոլիսի Պոլսէն հայրենիք վերադառնալով ստանձնած է արդարադատութեան քոմիսէրի պաշտօնը: Յետոյ նշանակուած է դարձեալ Պոլիսի բըր Անդրկովկասեան առեւտրական ներկայացուցիչ Մակինցեանի տեղ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ.— Մինչեւ Ֆետերացիան բոսթ-հեռագրական քոմիսար, Ֆետերասիօնէն յետոյ՝ Անդրկովկասեան բոսթ-հեռագրական քոմիսէրութեան լիազօր Հայաստանի:

ԱԹԱՔԷԿԵԱՆ ԱՐՇԱԿ.— Քոմիւնիստական հին կուսակցութեան անդամներէն մէկն է: Ֆետերասիօնէն յետոյ կը նշանակուի Ֆետերասիօնի ելեւմտական Քոմիսարի ընդհանուր ներկայացուցիչ:

ՊԱԼԵԱՆ.— Միասնիկեանի վարչապետութեան օրով ժողովրդական Խորհուրդի նախագահ: Այժմ յանձնուած է Անդրկովկասեան Խորհուրդի նախագահութիւնը:

ՊՕՂՈՍԵԱՆ.— Միասնիկեանի վարչապետութեան օրով Պարենաւորման Քոմիսէր Իվանեանի օգնական եղած է: Այժմ կը գտնուի Անդրկովկասեան Պարենաւորման Քոմիսէրի Լիազօրը Հայաստանի:

ՄԵԼԻՏԻՆԵՆ ԻՐ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Մելիտինէն որ քանի մը տասնեակ դարերու պատկառելի հնութիւնը ունի, ունի նաև իր ծոցին նոյնչափ պատկառելի ու դարերով դեռ կանգուն հնութիւնները ազգերու և ցեղերու յիշատակներովը քանդակուն: Քաղքին լեռներովը, բլուրներովը լիացած ու լրացած բնական գեղ ու զեղ կենդանի պատկերներ անմոռաց ու մշտամնաց են: Կանգուն ու անքուն, գոն ու քարաքոսը տեղ տեղ բուսած ու թունաւորած յիշատակներ կը խօսին, կը յուզեն, կը բարբառին գաղտ ու յաղթ: Պէլլին (Բէլ) կառկառը, Քեախդէն, Գարագուշը, Շամուշաթը, Պեհեսին, Օրտուղին, Հին քաղաքը, Արալան թէփէն, Արզան, Անսուրը, Մուշովկան, Հէքիմ խանը իւր կիւղիւնկիտովը ու Քէօմիւր խանի ճամբուն վրայ Վանեան Հարստութեան մէկ Յիշատակագիրը Եփրատի կողքին մէկ Ժեռուտին վրայ: Հին Մելիտինէն տեսնելու բուն փափաքով այցի կ'երթամ, որը նոյնպէս հնութիւններովը այնչափ համբաւեալ է, թէեւ դարերու շարքը շատ բան փոփոխած է իր պատկառելի հնութիւններէն ու անուններէն:

Քաղաքն 3500 տարուան հնութիւն ունենալը կ'ենթադրուի հոս տիրած, յաղթած, կառավարած են Հիդիդներ, Մարեր, Պարսիկներ, Ասորիք, Թաթարներ ու Հոմայեցիներ, Սելճուքներ ու ամէնէն վերջ Օսմ. Կայսրութիւնը: Ամէն իշխող ազգաց ձեռակերտներն ու բեկորներն վկայ են: Իրենց մեծագործութեանց նշխարներովը ու նշմարք կանգուն են դեռ և ցոյց կուտան աշխարհաշինութեան ու մեծագիտութեան կրկնակի ուշքերն, 70 տարի առաջ այժմու Մելիտինէն գաղթած են, որ կը կոչուի եղեր Ասպեր: Քաղքին օդը շատ առողջարար է ու ջուրը թեթեւ, տեսքը զմայելի ու սքանչելի է, դիրքն անսման: Շուրջը շղթայ օղակներ են Մուշաբի, Պէկտաղի, Չէօշիւկի, Գուրուշունլի, Շուղուրի լեռ-

ները: Արեւելքէն իր ոտքը կը լզեն ու կը լուան Թոխմանը (Մէլասը) ու մեծանուն Եփրատը, իսկ գրկէն ու քամակէն կը մտնեն ու կ'ելնեն Շահնայի, Եփեկէօգի, Տէրմսէի, Օրտուղիի, Պալլիի ու Շիլմանի գետակները: Աղբիւրներէն ու աղբիւրներէն նշանաւոր են Չաթլաքը, Եփեկէօգը, Չիլէքլին, Չուխուրը ու Սէյտի Չէյնալը, որոնք կը ճոռն ու կը շռան զուլալ զուլալ արծաթահոս, քաղաքն իրենց նուշ ու մուշ գրկին ու ծոցին մէջն են առած ու ծծկան մօր մը պէս կը ծծցնեն Թիլէքի, Չայրի, Զօրվայի, Ապլպէնտի, Խասէկլիի, Սիլպէստանի, Պօրանի, Քէօսէիկխանի, Չէրքէզ Եաղըսիի, Մանաարայի յուսթի բերրի բարիքով ու բերքով դաշտերը: Պահապան կեցած են իրենց մօտիկը Ասլանի, Ալի Պապայի, Սէյրանկեհանի, Քեմախլիի, Քըրքլարի, Մարդապի բլրակները: Քաղաքն ունի չորս գլխաւոր թաղ. Ա. Ալաճա Գաբու, Բ. Թօփտաղ, Գ. Խարախան, Դ. Մէյտան Պաշի: Քաղաքն ամբողջ հովայ պատնէշներով պարսպապատ է եղեր, բեկորները դեռ կան չորս կողմը ու ամբողջ պարսպին առջեւ 20—30 կանգուն լայնքով խրամատներ կան, որոնց մէջ ջուր կը լեցուի եղեր: Ունի չորս խոշոր դռներ. 1. Ալաճա Գաբու, 2. Ս. Թորոս, 3. Մուշար, 4. Պազար: Քաղքին երեք կողմն աւելի բիւր բիւրուց գերեզմանաքարեր կան, դասացած ու քարքօս կապած, այլադան ձեւերով ու շինուածքով, հին ու հնաբոյր: Քաղաքն առեւտուր չունի, ունի ճոխ երկրագործութիւն և միջակ ատով իր ապրուստն ապահովեալ է: Հողը շատ արգասաբեր է մանաւանդ տուներու բակեր կոչուածներէն տարին 3 անգամ բերք կ'ստանան և համեմատապէս ալ շատ բարձր գիներով կը ծախուին: Երկրագործութիւնը շատ հին գրութիւնով մը ի գործ կը դրուի, հակառակ ամէն տարերքով օժտեալ լինելուն: Գլխաւոր բերքերն են ցորեն, գարի, ափիօն, խոզակ թէեւ նոր սկսած, ամէն տեսակ բանջարեղէն, մածուն: Ափիօնը ամէնէն մեծ տեղը գրաւած է, քաղաքն ամբողջ առատ ափիօնի ծաղիկով կը փայլի: Արեւստ բնու չկայ: 5—6 փլիկած խանութներ և մէկ աղ-

տոտ և նեխոտ օրճարան կայ, երկուք ալ պանդոկներ, ամէն արհեստաւոր վերէն կուգայ ու մի քանի օր ու շաբաթ մնալով կը դառնայ:

Հայերն այժմ ոչինչ ունին բացի մի փիլկած եկեղեցիէ: Չորս դիերնիս արդէն անվերջանալի շարք մ'է քար բակերու, հորերու, հորքարերու ևն.ի: Կ'անցնինք հնութեանց:

1. Ուլու ձաւիմ՝ ունի երկու դուռ. արեւմուտք ու արեւելք, գեղապատ հիւսուածքով. շէնքին դուրսի կողմէն պատերուն յենարան տուած են երեք կողմերէն սիւններ հիւսուած, դռներն սրբատաշ կարմիր և այլ գունաւոր ողորկ արժեքաւոր քարերով շինուած են: Ծաղկէ քանդակն առատ է և զարմանազան, մէյմէկ հրաշակերտներ են: Արեւելքի փայտէ դուռը քարի շէնքերէն կրկնապատիկ արժէք ու հնութիւն ունի իր քանդակներովը, որք ամբողջ Քիւֆի գրեր և չգրտնուած ծաղիկներու օրինակներ են: Դրան կամարակերպ յօրինուածքին մէջ կ'երեւան նաև ճատարապետներու անուններ, ինչպէս ներսը խոսքով և այլն: Ծակատն ամբողջ Սիւլիս գրերով լի է: Շէնքը միագմբէթ է ու բոլորովին կլոր և ունի միտն մէկ մինարէ: Վարի մասն հաստփոր է ու վերը բարակցած, ոչ սրածայր հատած մասին տակը չըջանակ մը կայ խոյակներու: Մէջերն երբեմն գունաւոր յախճապակիներ կ'երեւան և շինուածքն ամբողջ ամենանուրբ կղմինարով է, դուռնէ ներս ընդարձակութիւն մը ունի և հանգած է 74 կամարի վրայ: Ասոնց հաստութիւնը 4—6 կանգուն է և քառակուսի, ընդարձակութեանը չափ բարձրութիւն չունի, մէջտեղը 4 կամարի վրայ բաց է, մնացեալը գոց: Հիւսիսային կողմը մէկ ծայրէն միւսն աղօթարանի յատկացուած է: Արեւմըտեան կողմը 14 ցամքած աղբիւրներ կան: Նորէն այս կողմը 4 կամարներ համակ կանաչ կարմիր յախճապակիներով զարդարուած է: Ծարտարապետութիւն ու յօրինուածքը պատկառելի ու շատ հին դարերու գործ մը կը ցուցնեն: Բայց վարէն դէպի հարաւ աւելի գեղաքանդակ ու դրուագուն ճակատ մը կայ երկու կլորակ սիւններու վրայ կրթնած: Սիւններ

ամբողջ 10 սանդիմ տրամագծով, գոյնգոյն յախճապակիներով պնտուած են այնչափ նուրբ ու ապշեցուցիչ որ զմայլեցանք ու սքանչացանք այս երկու գեղօններուն առջեւ ակնարար ու սեւեռուն: Սիւններուն քով կրկնակի կամարիկներ այնչափ ճարտարապետօրէն ագուցուած են, միւսնոյն մօզայիքներով սիւններու վերի ծայրերը մէյմէկ քառակուսի փոքր տախտակներ կան հնամենի լի արձանագրութեամբ, որոնք մեզ համար անընթեռնելի իր հեռաւորութեան և թէ հին դարերու պատկանելովը: Այս ճակատը 20 կանգունի մօտ երկարութիւն մը ունի և երեք կողմէն փայտի վանդակներով անջատուած է: Ծակատէն ներս կէս գմբէթի հրաշալիքներն են: Բուն գմբէթը դարերու պատկանելիութեամբն ունի ութ պատուհան և չորս թույնարան: Այնչափ շքեղօրէն շինուած է և յախճապակին փակցուած է անշուշտ վերջին դարերու մէջ: Շուրջն ամբողջ արձանագրութեամբ լի է: Գմբէթին վերի ծայրը բուն կեղորոնը խոշոր յախճապակիէ տախտակ մը կայ խոշոր ծողկով մը: Զարմանալիք հին ճարտարապետութեան և ձեռակերտ մը շատ ճոխ գանձարանի: Մէջը ունի 7 սանդիմամտով քարոզատեղի մը ամբողջ եփենոսափայտէ ու բանուած անթիւ ու անհամար ծաղկօք ու գրերով: Մեհրապը 12 տարի առաջ շիներ են, որուն վրայ Օսմ. Թուղրան կը փայլի. կամարներու ոմանց տակ քարի, փայտի անհաշիւ կոտորտութներ ու դէպեր կան, մէյմէկ հնութիւն...

2. Պեռ Դարսաւար. — Ուլու ձամի քովը դէպի հարաւ, հնութիւն մ'է, կիսաւեր դուռը տակաւին իր դրուագներով հիացում կ'ազդէ դիտողին: Անկշտօրէն դիտելէ ու պրպտելէ վերջ ներս կը մտնենք: Կամար մը կայ կանգուն և երկու քովերը մէյմէկ հասարակ դռներ: Աջերնուս, շէնքին մէջ խոշոր հորէ դամբան մը կայ: Յոգ կամարէ մը ներս շէնքը մին, չեւ հիմը կործանած է, ճակատը խոշոր կամար մը կայ կանգուն ու լերկ: Հաշուով 30 կամար ունի եղեր:

3. Պեղեքսիկ. — Մեծ ու այս շատ մեծ հրապարակը այժմ խաշխաշի թփերով ծանրաբեռնուած է. քարակոյտեր, պա-

տերու զանգուածներ լիքն են. ու այս ամէնը ոսկերչանոցի տեղւոյն կը ծառայեն եղեր, և կեղորոնը պահարանը—Պէզէսթէնը—այս շէնքը իբր կմախք մերկ ու մօրի կեցած է երկյարկանի:

4. Մուշաբի դուռը որուն քովն է Ռեմինարէ Ճամիսին, ոչ այնչափ ընդարձակ սակայն դմբեթարդ, կոկիկ, արժէքաւոր շէնք մ'է իր հնութիւններով: Ունի մէկ մինարէ միւսին ձեւովը. քովն ունի ուխտատեղին փոքրիկ պարտէզով մը հովանաւորուն: Հոսկէց կը դիտենք հեռուն լեռան վրայ Ս. Ահարոնի շաքաթացեալ վանքին մնացորդը, քիչ անդին Խոբասան լեռան վրայի վանքին պատերը...

5. Վայիզ Օնախը.—Արեւմտեցի դին փոքր շէնք մըն է:

6. Ս. Սեփանցնոս Եկեղեցին.—Քաղաքին խորը թաղուած տասնեակ և աւելի դարերու անհատնում հնութիւն մը, ու դեռ կը տոկայ միայն ճակտի կողմը վրայ տալով, մէջն ու դուռս փլատակաւ կը բուրէ. սեղանին ճակատը մարմար խոշոր քար տախտակի մը վրայ յունական արձանագրութիւն մը կայ, և մէջտեղն ալ արժէքաւոր սև մարմարէ սեղանի քարն է որ իր ծանրութեամբը պառկած է: Դուռը, դաւթին մէջ գերեզմանաքարերն են ու խուցերու աւերակներու շարքը:

7. Միւր Էօմէր.—Գետակին քովիկը կոփուած գունազոյն քարով շինուած ուխտատեղի մ'է. դուռը որչափ փոքր այնչափ նրբօրէն քանդակուած: Շէնքը երկու պատուհան ունի և դմբեթեայ է: Պատուհանին մին քուրջի կտորներով զարդարուած է, հիւանդներուն ընծան. ամենայն քաղաքավարութեամբ մեզ պտտցուցին ներսը: Միւրին դամբանը կանսնչներու մէջ ողողուած է, քիչ վարն ալ Միւրին բնակարանի աւերները կան: Մեծ քար մը կայ եղեր հոս, որուն վրայ դեղեցիկ խօսքերու շարք մը կայ եղեր և ամէնէն վերջն ալ սա գրուած.—«Ազլ իսթէրսէն պաշտա, մալ իսթէրսէն գարշըսընտա»—և այս ասացուածքին վրայ նախնի օրերու մէջ, որպէս թէ կը գտնեն շատ հարստութիւն: Այդ քարը կոտրտելով կամուրջի գործածեր են դժգողդարար:

8. Տէլիֆի Դուլի.—Չարմանալի վարպետութեամբ մը, շինուած է եղեր ասի. այժմ կմախքը կայ: Արեւմտեցի դին 3—4 օրուայ ճամբայ կը նայի:

9. Մէյսան Փաւա Համամը.—Բազմաթիւ կամարներով ընդարձակ բաղնիք մը, անուան արժանի շէնք մը:

10. Քաղքիս հիւսիսային կողմը Հայոց Թաղին մէջ է մեծագործ կայարներէն միոյն շինել տուած վիթխարի պանդոկը 150 երկար, 100 կանգուն լայն, ամբողջ կոփուած քարերով և կամարակապ: Շէնքին երկու եզրերն երկյարկանի արեւելքէն մեծ դուռ մը, որուն շինուածքն ամէն վարպետ ու ճարտարապետ հիացուցեր է ու ապշեր են: Իրօք հիւանալի են քարերու ազուցումը, այնչափ հնութիւն ու հին շէնքեր այցեւած եմ, սակայն այսքան ճարտարօրէն յօրինուածք տեսած չեմ: Դուռնէն ներս աջէն քարէ սանդուխով մը մեծ ու աւելի պատուաւոր հիւրանոցը կ'ենլուի, այժմ քայքայուած: Երկրորդ կամարէ մեծ դաւիթը կ'ենլենք, ձիարչաւի վայր մը պարզապէս. մեծ ու շատ մեծ քարէ դռնէ մը ներս կը մտնենք բուն պանդոկը: Սա 40 կամարի վրայ հանդչած է, իւրաքանչիւր յարկ մէկ պատուհան վրայէն և մէկ քովէն ունի, մէկ ծխնելոյզ ու երկու դարակ ունի միշտ քարէ, քաղքի պարիսպէն դուրս:

11. Մեհրապը.—Կառուղիին վրայ միակտուր քարէ թերթ մ'է կարծես քարակուռ, կողին ունի Մէհրապ մը և քովը 5 սանդխամատ, առջեւն ալ փռուած մարգագետին մը:

12. Երկու դամբաններ.—Դէմ դէմ շինուած երկու քարշէնք գեղեցիկ դմբեթարդ շինուածք:

13. Պանդոկներ.—Կառուղիին վրայ վարերը երկու խոշոր շէնքերու փլատակներ կիսականգուն:

14. Կարմիր լին.—Գերեզմանոցէն վար կարմիր հողերու մէջ լին մը:

15. Հայոց գերեզմանատունը որ ամբողջ բլուր մը գրաւած է խոշոր տապանաքարերով: Արհեստներու գործիքներովը քան-

դակուած երբեմն նուրբ երբեմն կոշտ ու անհամար քարեր հանքի մը չափ:

16. Կանանց ծախուելիք տեղը.—Ան կիները որոնք կը վիժեն չարունակ, Կարմիր լիճին տակը հրապարակ մը կայ, հոն կ'երթան և կենդանի սանձ մը գլուխնին անցընելով ինքնակամ ի վաճառ կ'ելնեն, ընկերներէն մին ծախու կը գնէ, վճարքը Եախուողը կ'ընէ կամ մօտիկ ազգականը, որով այլ ևս չի վիժիր:

17. Տիֆլի թաւ.—Քաղքէն 1 ժամ վար 20 կանգուն երկարութեամբ կոթող մ'է այժմ, 3 կանգունը հողէն դուրս:

18. Սեյի Զեյնեկ.—Արեւելքի դին ութ անկիւնաւոր բլրաձեւ գեղեցիկ շէնք մ'է երկու պատուհանով:

19. Սաննազլար պապա.—Փոքր արծուի մը մէջ երկու դամբաններով, ծաղկով ու գրով:

20-21. Քրքլար եւ Շակիրս Ուստա Խուպպիէրի.—Նորէն Արեւելք կը քալենք: Արեւը ճակատնիս կը խաչէ, ու մենք քիչ մը դառնալէր յոգնածի պէս կ'երթանք: Զորս դիով գերեզմաննոցներն զմեզ պատեցին: Մէկ ժամ անոնց մէջէն կը քալենք: Արեւին հակառակ, այս բացաստանին վրայ մեղմահոս հովն ու գեփուռն կուգան չոյել մեր խաչած ճակատը: Գետակներ նազիկ հեղիկ կը ճօրճօրան, առուակներ կը պոփըժան, մարգեր կը սրսփան, ցորենի ատոք հասկեր ծովի ալետատան կոհակներու նման կը լեռնանան, կը ցածնան, կը խչրտան վար վեր դաշտին մէջ կանանչ վիլլաններն են: Հին ու նոր քաղաքներ մուխին ու ծուխին մէջ մըլածի երեւոյթով, հօտ ու հօտաղներ սրինգի դեղձեղներու հմայքին տակ թափի թափ, մէյերու, բառաչներու, զանկերու զնկզնկոցներու ձայներ կրկինք ու երկիր կը լեցնեն, պահնորդ շնթրկած շուներ լեզունին դուրս ձգած կը հեւան, ամբարտակ լեռներ կարծես մեր վրայ պիտի փլին: Այս տպաւորութեան տակ մոռցանք յոգնութիւննիս: Զարաճճի անվարտի աղեկ մը դէմերնիս կը տնկուի ու քաղաքավարի մը զմեզ կը բարեւէ ու կ'առաջնորդէ բախտաքարերու: Բոլորովին անտեղեակ ենք թէ

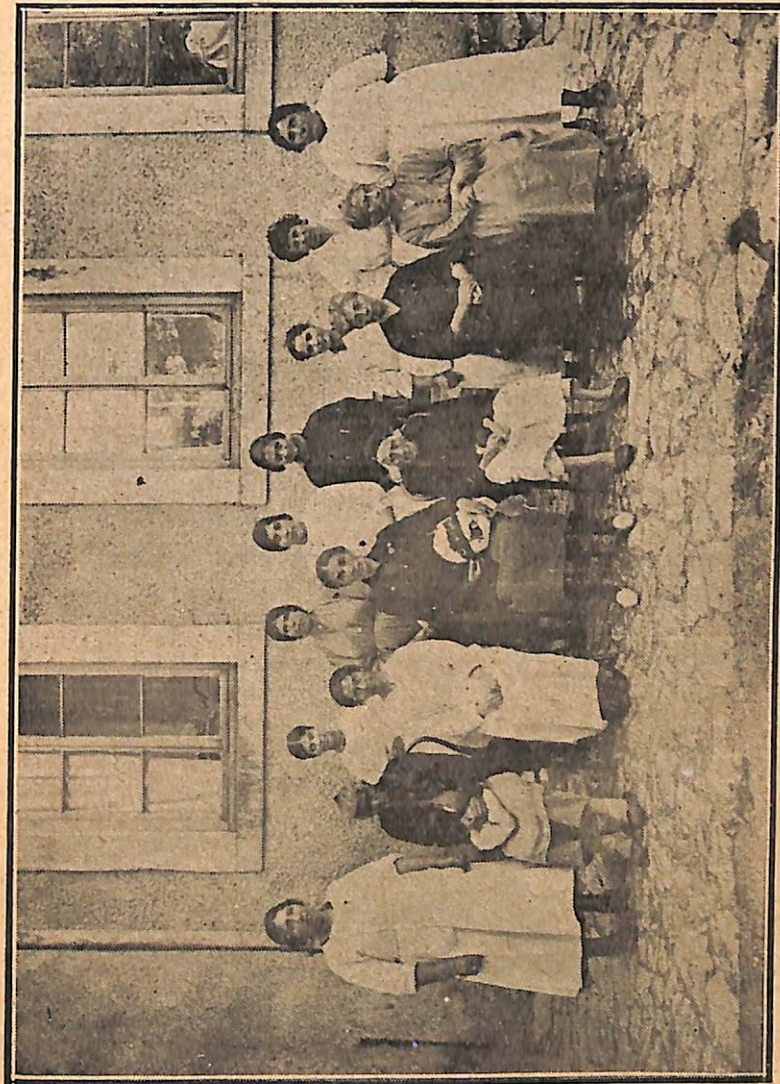
ուր կ'առաջնորդուինք, ու ահա գերեզմանաքարի մը առջեւն ենք, 1 $\frac{1}{2}$ կանգուն երկար, $\frac{1}{8}$ կանգուն թանձր ու լայն ու ճիշտ մէջտեղէն ուրդ մը փորուած, ասոր վարի ծայրը աւազանիկ մը շինուած ու հատած տեղը փոս մը, ձեռքը քարեր ունի, կ'երկընցնէ մեզի, որպէս զի իմանանք թէ արքայութիւն պիտի երթանք թէ դժոխք: Ընկերներս անմիջապէս ինծի նայիլ սկսան, հասկցայ թէ ինչ ըսել կ'ուզէին. տատամսեցան, ձեռքերնին դողալ սկսեց, և դէմքերնին դալուկ մը պատեց: Մին քարը գլորեց ու ահա դժոխքը մուտ գործեց: Իսկ միւսն աւելի դեղեւկոտ տեղ մ'ալ չկրցաւ գնալ, դժոխք գնացողը սրտմտեցաւ, այլապունեցաւ ու հազարումէկ առարկութիւններ է որ հանեց: Զարաճճի աղան ըսաւ.

—Մի բարկանար ու ցաւիր, տակաւին ուրիշ մ'ալ կայ, կարելի է հոն շահիս:

Քիչ մը վերօք դէպի Արեւմուտք երկնցած՝ աւելի խոշոր ու երկար լայն ուրդ մը կար, վարի մասն անմիջապէս օժապոյտ փոս մը փորուած ու հատած տեղը ծաղկեայ երեսուկուկ աւազան մը: Նախ Խաթրան Խաղանին էր, միւսը ճէննէթ ու ճէհէննէմը: Դժոխքը գնացողը անմիջապէս քարը գլորեցուց. այս անգամ ալ Խաթրան Խաղանին ինկաւ. իսկ երկրորդը նորէն մուալլաղը մնաց: Անվարտի չարաճճին ինծի կը նայէր չարունակ: Կ'անցնին մեր քովէն կին ուխտաւորներ, ու առաջուրնէ դիտողներ կ'սկսին խնդալ ու կ'ուզեն իմանալ թէ շահեցաւ թէ ոչ. ու կը դարմանան մեր գրիչ ու թուղթ ունենալուն, ու մեզ օտար երկրացի կը սեպեն: Կ'անցնինք Շակիրա Ուստա Խուպպիէրն: Ուստային շէնքն հինցած ու անբնակիւր եղած է, իսկ միւսինը Սէյաթ Զէյնէլին ձեռովը շէնք մ'է: Քանի մը քայլ ևս, և ահա Քրքլարի գերեզմաննոցին վրայ ենք: Քառասուն մանկանց գերեզմանաքարերը կուշտ կշտի են և միաձեւ, ու այժմու տեսակէն տարբեր են: Ուխտաւոր կին ու աղջիկներ հոս են: Երբ կ'սկսինք գրելու, խօսքի մէջ կը նետուին և կ'սկսին այս քառասուններուն ներքողն ընել, թէ ինչպէս ուխտի կուգան և ինչ կը մատուցա-

նեն ու կ'ստանան: Այս գերեզմանաքարերուն շուրջն մարդ-
մը երեք անգամ առանց շունչ առնելու շրջան ընէ, բախտը
կ'առնէ: Ասի տարէց կնոջ պատմութիւնն էր: Մէջ կը մտնէ
համարձակախօս երիտասարդ կին մը, և ամոր սխալը կ'ուղ-
ղէ: Կիներս հոս կուգանք ուխտի, մինակ մանչ դաւակ ու-
զելու, ու երեսը շուռ տուաւ որպէս թէ ակնածեցաւ ու շիկ-
նեցաւ: Մենք ճամբայ կ'իկնինք դէպի քաղաք խոնջած, ճիշտ
4 $\frac{1}{2}$ ժամ հետիոտն շրջելէ վերջ:

ԳԷՈՐԳ ԵՊ. ԱՐՍԷԱՆԵԱՆ

ԿԻՆ ՅԻՄՆԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԻ ՄԷ

1 նոյ. 1928

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

Սեկտորականներ		Տնօրէն	Թիւ Աշու- կանաց	Թիւ Աւ- ստացա
1. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ	Ղալաթիա	Գեղամ Գալաֆեան	181	15
Նախակրթարան				
1. Ազգ. Վարժարան	Մեծ Կղզի	Միհրան Անանեան	22	1
2. Արամեան	Գատըզիւղ	Յովհաննէս Գարիպեան	241	13
3. Գարամաճեան	Ս. Սթէֆանո		12	1
4. Գալֆայեան Որբ.	Խասգիւղ	Մայրապետ Ա. Քէօսէեան	84	7
5. Գարակէօզեան	Շիշլի	Արամ Նիկողոսեան	120	7
6. Երից Մանկանց	Պոյաճըզիւղ	Հռիփս. Աթանասեան	20	1
7. Էօսեան	Բերա	Աւետիս Մեսրոպեան	1046	45
8. Թաղէօսեան	Բ. Հիսար	Գուր. Թուր-Սարգսեան	106	7
9. Թարգմանչաց	Օրթագիւղ	Հրանդ Տ. Անդրէասեան	122	6
10. »	Առն. Գիւղ	Համբարձում Տատեան	132	6
11. Լեւ. Վարդուհեան	Թօփգարու	Շարէ Արզումանեան	57	4
12. Սուրբ Խաչ	Սկիւտար	Կիւլիւկ Հալէպլեան	133	7
13. Խորէնեան	Պալաթ	Արտ. Մ. Յովհաննէսեան	122	8
14. »	Նարը-Գարու	Սիրվարդ Մինասեան	26	1
15. Հայկանուշեան	Եէնի Գարու	Տիգ. Խաչատուրեան	83	3
16. Սէմէրճեան-ձեմ.	Սկիւ. Ն. Թաղ	Յակոբ Քիւրէլեան	161	11
17. Մամիկոնեան	Եէնի-գիւղ	Եռանդունի Ֆրէնկեան	16	1
18. Մարուհեան	Պէշիկթաշ	Մինաս Եմլեան	280	10
19. Մեսրոպեան	Կ. Փաշա	Ոննիկ Սրապեան	334	10
20. Մլրամէթճեան	Ֆէրիզիւղ	Էլիզ Էլմասեան	122	5
21. Ներսէսեան	Խասգիւղ	Բեն. Արարամեան	88	7
22. »	Գընար	Միհրան Պիւլպիւլճեան	61	6
23. Ներս. Երմոնեան	Սկ.-Իճատիէ	Նոյեմի Գրիգորեան	159	8
24. Պէզճեան-Մայր	Գուլ Գարու	Գէորգ Պօզոսեան	387	22
25. Պէզճեան	Գարթալ	Կարապետ Պէզազեան	20	1

26. Պօղ. Վառվառեան Գուլմ.Գ.ի ղուրս Գրիգոր Գուլումճեան	260	7
27. Սահակեան Սամաթիա Տ. Հմ. Կ. Պաթիարեան	249	10
28. Սահ.-Մեսրոպեան Ե. Մահալ.Վոս. Կարապետ Կարսեան	25	1
29. Տատեան Մազրիզիւղ Տիգրան Նազաշեան	66	6

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

Պէզազեան	Մազրիզիւղ	Պօղոս Պէզազեան
Հինդլեան	Նշան Թաշ	Յովհ. Հինդլեան եւ Գ. Մալաթեան
Նիկողոսեան	Բերա	Յակոբ Նիկողոսեան
Տայեան	Մազրիզիւղ	Օր. Ռիթա Տայեան
Թորոսեան	Գատըզիւղ	Մատթէոս Թորոսեան
Գաբամաճեան	Սկիւտար	Գառնիկ Գաբամաճեան
Պէրպէրեան-Փեթակ	Սկիւտար	Զարեհ Րէիսեան
Փափազեան	Բերա	Օր. Արմաւենի փափազեան

Աղեքսանդրաբոլի Որբանոց-Առնեսանոցին մէջ
որբունիները կար ու ձեռ. կը սորվին

ՄԱՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1923 ՅՆՎՐ.ԷՆ 1923 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ՎԵՐՋԸ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ.—ՋՕՐ. ԿՈՍՏԱՆԴՆԻՆ ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ մեռած է Վիեննա պանդոկի մը մէջ: Ծնած է 1843ին Նուխի: Նիսն. Կրթ. Ծննդավայրը, ապա Մոսկովայի Պետ. Զին. Վարժարանը մտած եւ իր ընթացքը աւարտած է հոյազգի Զօր. Շէշլովնիկովի հետ: 1877-78ի Ռուսօթուրք պատերազմին կը մասնակցի եւ կ'արժանանայ Զարին գնահատման: 90ական թուականներուն կ'ըլլայ յաջորդաբար Վանի, Պէյրուսի եւ Դամասկոսի Հիւպատոս: 1905էն ի վեր քաշուած էր իր պաշտօններէն ծերութեանը պատճառաւ:

ՊՐՆ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ մեռած է Լոնտոնի մէջ 84 տարեկան: Հանգուցեալը ձէյմս Պրայսի հետ Անգլեհայ Միութեան հիմնադիրներէն էր:

ՊՐՆ. ՎԱՀԱՐՇԱԿ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ մեռած է Մարսիլիոյ մէջ վիրաբուժական գործողութենէ մը վերջ: Գմբազիր «Ժամանակ» օրաթերթի եւ Արտօնատէր «Նոր Այգ» շաբաթաթերթի:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ.—**ՊՐՆ. ՍՏԵՖԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ** մեռած է ամսոյն 25ին Թիֆլիզի մէջ 65 տարեկան: Փաստարան եւ խմբագիր: Ռուսերէն թերթեր հրատարակած եւ Հայ Հանրապետութեան Խորհրդարանի երեսփոխան եղած է:

ՊՐՆ. ԳՐԻԳՈՐ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ մեռած է Իզմիրի մէջ 85 տարու: Փաստարան, հրապարակիր եւ թարգմանիչ: Ծնած է 1839ին Իզմիր, ժամանակ մը առեւտրական ասպարէզի հետեւած: 1861-1867ին «Ծաղիկ» հանդէսը կը հրատարակէ: Թարգմանած է Ֆրանս. Մատենագրութենէն լաւագոյն կտորներ, ինչպէս, Լամարթինի «Դաֆայէլը», Միլսէի «Դարուս մէկ Զուկին Խոստովանանքը», Վիքթօր Հիւկոի «Թշուառները» եւլն.: Ունի նաեւ քննական հատոր մը «Ուղեւորութիւն ի Կոստանդնուպոլիս»: Աշխատակցած է նաեւ թերթերու ալ:

ՊՐՆ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ մեռած Մոսկովա: Ռուսահայ բանաստեղծ եւ վիպասան: Ծնած 1869ին Լօռիի Զրեղ գիւղը: Պատանի հասակէն գրել սկսած է: Մշակած է Դիւցազնական, Բնարեքական բանաստեղծութիւնները, ինչպէս «Մասունցի Դաւիթ», «Թմբկաբերդի առումը», «Փարուանա», «Աղթամար», «Անուշ»: Իբր վիպասան ունի «Անիծած Հարսը», «Մարօն» եւայլն:

Իր բանաստեղծութեանց ամբողջական հաւաքածոն հրատարակած է 1903ին եւ 1908ին: Ռուսերէնէ եւ գերմաներէնէ ունի թարգմանութիւններ: 1919ին լոյս րնծայած է «Քառեակներ» անունով բանաստեղծական հատոր մը: Մեծ բաժին մը ունեցած է «Հայ Գրողներ»ու երկու հատորներու հրատարակութեանց մէջ: 1921ին Պոլիս եկած է Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան կողմէ ու հոս բանախօսած է քանի մը տեղ:

ՄԱՐՏ.—**ՊՐՆ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ** մեռած ժընէվի մէջ ամսոյն 27ին: Ճարտարապետ եւ Գիմարբան: Ծնած է Կարին 1873ին, ուսումը կատարելագործած նախի, ժընէվի եւ Ֆրացպուրչի մէջ: Զինտդարարին Հայ Հանրապետութեան Ուսչինկընի Դիւանագիտական ներկայացուցիչ:

Ա.ՊՐԻՎ.—**ՍԷՐՎԻՉԷՆ ԷՖ** մեռած ամսոյն 6ին Պոլսոյ մէջ: Տպարանատէր:

ՏԳԹ. Ա. ՊԱՃԷՎԱՆԵԱՆ մեռած ամսոյն 7ին Բերա:

ՊՐՆ. ԱՐՇԱԿ ՊԷՆԼԵԱՆ մեռած Բերա ամսոյն 9ին: Կատակերգակ դերասան: Յիշատակելի է իր կազմած «Պէնլեան Օրէրէթի» խումբը:

ՄԱՅԻՍ.—**ՊՐՆ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱԼՃԵԱՆ** մեռած ամսոյն 21ին Բերա: Նախկին պաշտօնեայ ելմո. Նախարարութեան եւ երաժիշտ.

Տ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ձիաշէնքի վախճանած ամսոյն 24ին Պոլիս: 55 տարի քահանայութիւն ըրած: Մայր եկեղեցւոյ Աւագերէց: Պատրիարքարանի մէջ ալ պաշտօնավարած, ինչպէս նաեւ Ազգ. եւ Կրօնական Ժողովոց անդամակցած է:

ՅՈՒՆԻՍ.—**ՊՐՆ. ՅԱԿՈԲ ԱԼԹԸԱՐՄԱՔԵԱՆ** մեռած է ամսոյն 7ին Մազրիգիւղ: Գործարանատէր եւ կաշիի մեծ վաճառական:

ՅՈՒՆԻՍ.—**Տ. ՏՐԴԱՏ Ս. ԵՊՍ. ՊԱԼԵԱՆ** վախճանած է Աթէնք ամսոյն 2ին: Բազմադիրն եկեղեցական, բանասէր եւ յօդուածագիր: Ծնած Կեսարիոյ Թալաս գիւղը 1850ին: Նիսն. Կրթ. Ծննդավայրը ստացած, նախ առեւտրական, ապա երուսաղէմի ժառանգաւորաց Վարժարանը յաճախած, ուր եկեղեցական ասպարէզին նուիրուելով, 1888ին Տեղապահ Կեսարիոյ եւ յետոյ Առաջնորդ 1896ին: Հոն իր ջանքերով բացուած է Ս. Կարապետ վանքը եւ շինուած վարժարանը: Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է Խրիմեան Հայրիկէ 1899ին: Կեսարիոյ առաջնորդութիւնը վարած է մինչեւ 1908ը: Ետքը քաշուած է Մաղնիսա եւ հետամուտ եղած է հին գրչագրեր եւ թանկագին առարկաներ ժողովելով: Ունի բանասիրական գործեր, Սուրբ Տեղեաց Պատմութիւն մը, ինչպէս նաեւ Հայ Ա-

շուրջներու նուիրուած ընդարձակ մենագրութիւն մը: Աշխատակցած է Պոլսահայ եւ արտասահմանեան հանդէսներու:

ՏԲԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԻԲԼԻՔՃԵԱՆ մեռած է ամսոյն 7ին Պոլիս:

ՕԳՈՍՏՈՍ.—Տ. ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ՔԶ. ԵՐԱՄԵԱՆ Ատաբազարցի, 77 տարեկան, Արմաշու վարժարանէն: Վախճանած ամսոյն 6ին:

Տ. ԳԱՐԻԻԷԼ Ս. ԱՐՔԵՊՍ. ՃԷՎԱՀԻՐՃԵԱՆ վախճանած Ազգ. Ս. Փ. Հիւանդանոցին մէջ ամսոյն 16ին: Նախկին Կաթող. եւ Պատր. Փոխանորդ եւ Ղալաթիոյ քարոզիչ. Ծնած է 1850ին, Սարկաւազ ձեռնադրուած Երուսաղէմ, Վարդապետ Եղիպտոս եւ Եպիսկոպոս Խրիմեան Հայրիկէ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ.—ՏԲԹ. ԳԱՄԷՐ ՍԱՐԱՃԵԱՆ մեռած է ամսոյն 14ին Բերա:

ՊՐՆ. ԱՌԱՔԷԼ ՊԵՊԷՆՃԵԱՆ յանկարծամահ ամսոյն 26ին Պոլիս: Աշխարհազոյժեան եւ Պատմութեան մասնագէտ ուսուցիչ: Օրթագիւցցի եւ եղբայր Յ. Գուրգէնի:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ.—ՅԱԿՈԲ ՀԱՐԵՆՅԱՆ մեռած Բարիզի մէջ: Նախկին Տնօրէն Իզմիրի երկրորդ, Հանրակառքի եւ Շոգենաւային Ընկերութեան:

ՏԲԹ. ՊԱՍՏԱՐՃԵԱՆ մեռած է Թորախտէ Թօրինոյի մէջ ամսոյն 19ին: Ծանօթ է Հայ Կրակաւորութեան մէջ իր գիտական եւ գրական ուսումնասիրութիւններով: Ծնած է 1875ին:

ՊՐՆ. ՕՆԵՒԿ ՄԻՆԱՍՏԵԱՆ մեռած է ամսոյն 25ին Բերա: Ազգ. Երեսփոխան եւ Արմաշու Խնամակալութեան անդամ:

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻԿ. ՊԱՍՏԱՐՃԵԱՆ մեռած է ամսոյն 27ին Փարիզի մէջ: Բնիկ Սթրազպուրկցի 61 տարեկան: Հմուտ օտար լեզուներու, հայերէնի եւ պատմութեան:

ՄԻՍԻԱ ՉԼՄՊԸՐՍ մեռած է ամսոյն 17ին Ամերիկա միսիօնարուհի եւ Տնօրինուհի Պարտիզանի Բարձր. Վարժարանին: Ծանօթ իր հայաէջր զգացումներով:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ.—ԳԱՐԵԳԻՆ ԳԱՂԱՖԵԱՆ մեռած է ամսոյն 29ին: Ուսողութեան ուսուցիչ: Երկար տարիներ ուսուցիչ եւ տեսուչ եղած է ազգային վարժարաններու մէջ եւ հեղինակած է ուսողութեան դասագրքեր:

ՄԵՍԻԱ ԻՍՊԻՐԵԱՆ մեռած է Նոյ. 30ին հասոյթովը Մեծ Կղզիի մէջ եկեղեցի եւ դպրոց շինելու համար, կտակած է 4 տուն եւ 4 խանութ, նոյնպէս ֆերիզիւղի մէջ գետին մը, որուն վրայ աղքատանոց մը պիտի կառուցուի, երբ եկեղեցին եւ դպրոցը աւարտի:

ՏՊԱՐԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ

ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1900

4. Պոլիս, Զագուսֆաշար Եօֆուշ քիւ 30

→→→→→

Տպարանս կ'ստանանք ամէն տեսակ տպարանական գործեր: Խթս մամուր եւ դիւրամասշէլի պայմաններով կը տպագրուին գրքեր, հանդէսներ, պրօշիւրներ, պատմեմ ծանուցումներ, հարսանեկան քարքեր, այցաքարքեր եւայլն եւայլն: Կ'ստանանք նաեւ հրատարակչական գործեր:

Կազմասանս մէջ կը պատրաստուին ամէն տեսակ տեսակներու եւ գիրքերու կազմեր, տկուր եւ նաշակաւոր:

Միշտ պատրաստ կը գտնուին վաճառականական եւ դպրոցական տեսակներ (Երուսական եւ տեղական), ինչպէս նաեւ գրեական պիտոյներ՝ դիւրամասշէլի գիներով:

Կը պատրաստուին նաեւ վարժարաններու լասուկ տեսակներ՝ իրենց անունով խթս ածան:

Բարեգործական հաստատութեանց մասնաւոր գեղջ:

ՄԵԾ ՄԹԵՐՔ

ԿԱԼՈՇՆԵՐՈՒ

ԿՈՇԻԿՆԵՐՈՒ

Վանառասուններու մէջ կը զսնուին արանց, կանց եւ շղայոց յատկաւ եմ տեսակի, ամեն քակի եւ ամեն հաւակի յարմար ամենարեւելի կօշիկներ: Նոյնպէս կը ծախուին ամենաառաջին կարգի Ռուսո-Շուէսական, Անգլիական, Ֆրանսական եւ Աւստրիական կալօշներ:

Վանառասուններու մէջ կը ծախուին նաեւ ամառնային սեղօնի յատկաւ սքօրի եւ քենիսի լաթի, չակը բառչուէ կօշիկներ:

Անհաւաստի ածանուրիներ հասկնալու համար, մի միայն մէկ անգամ այցելելը բաւական է գաղափար մը կազմելու համար:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՄԵԾՄԱՔԱՆԱԿ ԹԷ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Վանառասուններս կը զսնուին

ՊՈԼԻՍ, ՄԱՀՄՈՒՏ ԲԱՇԱ, ԳՄՄԱՆԹՕ ԽԱՆԻՆ ԴԷՄ
ԹԻԻ 167 ԵՒ 173

ՄԵԼՔՈՆ Յ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՄԵՍՐՈՊ ՄՈՒՐԱՏՕՅ

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

ԶԱՐ ՊՈՐԻՍ № 53. ՍՕՖԻԱ

ՔԷԼԷՑՈՆ № 105

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ՄԱՆԻՖԵՍՏԱՆԻՐԱՅԻ

ԵՒ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆԱՑ

ԳՕՄԻՍԻՕՆԷՌ

ԿԱՐԱՊԵՏ Պ. ՃԱՄՈՒԶԵԱՆ

G. B. Djamouzian

Viale Vigentina 15

(Italie)

MILANO (22)

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0141851

13243

ԳԻՆ 100 ՂՐԾ.